

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

**1880-1895 YILLARI ARASINDA YAYIMLANMIŞ ŞİİR KİTAPLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Taner TURAN

YÜKSEK LİSANS

Ankara, 2018

1880-1895 YILLARI ARASINDA YAYIMLANMIŞ ŐİR KİTAPLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Taner TURAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Taner Turan tarafından hazırlanan "1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu çalışma, 18.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nermin Yazıcı (Başkan)

Prof. Dr. Dilek Yalçın Çelik (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Hidayet Özcan

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Bay Gülveren

Dr. Öğr. Üyesi Hayrunnisa Topçu

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18.06.2018

Arş. Gör. Taner Turan

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun 19.06.2019 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

18 /06/2018

Arş. Gör. Taner Turan

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. S. Dilek Yalçın elik** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

Arş. Gör. Taner Turan

ÖZET

TURAN, Taner. *1880-1895 Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans, Ankara, 2018.

Bugün dahi edebiyat tarihlerinin büyük bir çoğunluğunda kendine yer bulamayan ve kaynaklarda Ara Nesil olarak adlandırılan bir grup şair özellikle 1880-1895 yılları arasında şiir kaleme almış ve yayın hayatında da aktif olarak yer almışlardır. Araştırmalarımız sonucunca ulaştığımız 54 şair ve bunların yayımlanmış olduğu 104 şiir kitabı bu durumu açıkça gösterir. Bu 54 şairlerden Ahmed Reşâd (1851-1914), Ahmed Servet (?), Ali Ruhi (1853-1890), Andelib (1873-1902), Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17), Erganili Mesud (?), Eyüp Sabri (1865-?), Galib Avni (1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888), Mustafa Hayati (?), Sadık Vicdani (1864-1939), Şeyh Vasfi (1851-1910) gibi şairler daha çok eski şiir anlayışını devam ettirirken Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Ulvi (?), İsmail Hakkı (1871-1944), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Abdurrahman (1867-?), Mehmed Selahaddin (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Nureddin Ferruh (1876-?) gibi bir grup şair ise Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914)'in teşkil ettiği Tanzimat II. Nesil şairlerinin etkisinde kalarak yeni şiir arayışı içerisinde olmuşlar ve şiiri muhteva, şekil, vezin ve kafiye olarak değiştirip geliştirerek Servet-i Fünûn şiirinin hazırlayıcısı olmuşlardır. İşte biz de bu çalışmada arka planda bırakılmış bu şairlerin kim oldukları ve onların yayımlanmış oldukları şiir kitapları hakkında bilgi vermek, bu şiir kitaplarında kullanılan temleri, nazım şekillerini vezinleri ve kafiye anlayışını detaylı bir şekilde açıklayarak Servet-i Fünûn şiirinin hemen öncesinin nasıl teşekkül ettiğini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Sözcükler

Ara Nesil, Tanzimat Edebiyatı, Modern Türk Şiiri, Arayış Devri Türk Şiiri.

ABSTRACT

TURAN, Taner. *An Examination Of The Poetry Books That Are Published Between 1880-1895*, Masters Thesis, Ankara, 2018.

A group of poets, who are called the middle generation and couldnt find a place in most of the history of literature, actively wrote and published poems especially between 1880-1895. In light of our research, we evidently demonstrate this case with 54 poets and 104 poetry books they published that we found. Of those 54 poets, while poets such as Ahmed Reşâd (1851-1914), Ahmed Servet (?), Ali Ruhi (1853-1890), Andelib (1873-1902), Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17), Erganili Mesud (?), Eyüp Sabri (1865-?), Galib Avni (1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888), Mustafa Hayati (?), Sadık Vicdani (1864-1939), Şeyh Vasfi (1851-1910) pursued classical understanding of poetry, other poets such as Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Ulvi (?), İsmail Hakkı (1871-1944), İsmail Safa Safa (1867-1901), Mehmed Abdurrahman (1867-?), Mehmed Selahaddin (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Nureddin Ferruh (1876-?) have been in search for a new poetry inspired by the 2nd generation Tanzimat Poets that is constituted by Abdülhak Hamid (1852-1937) and Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) and altered and improved the poetry in terms of its content, form, meter and rhyming and became the pioneers of Servet-i Funûn. In this study we tried to provide information about who these ignored poets are and the poetry books they published, and; reveal how right before serveti funun poetry was formed by explaining the themes, verse types, meters, understanding of rhyming used in these books in detail.

Keywords

Ara Nesil, Tanzimat Literature, Modern Turkish Poetry, Searching Era Turkish Poetry.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
BİLDİRİM	İİ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	İİİ
ETİK BEYAN.....	İV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
ŞEKİL LİSTESİ.....	XVI
ÖNSÖZ.....	XVII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
YENİ TÜRK ŞİİRİNİ ARARKEN 1860-1895 YILLARI ARASI TÜRK ŞİİRİNİN GENEL ÇİZGİLERİ	10
İKİNCİ BÖLÜM	25
1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞREDİLMİŞ ŞİİR KİTAPLARI VE ŞAİRLERİ	25

2.1. ABDULLAH CEVDET (1869-1932)	26
2.2. ABDÜLAHAD NURİ (?)	32
2.3. ABDÜLHALİM MEMDUH (1866-1905).....	32
2.4. ABDÜLKERİM HADİ (1874-?)	36
2.5. ABDÜLKERİM SABİT (1863-1913).....	39
2.6. ADANALI HOCA HAYRET (1848-1913).....	40
2.7. AHMED KEMAL (?).....	41
2.8. AHMED FAİK REŞAD (1851-1914).....	42
2.9. AHMED SERVET (?).....	44
2.10. AHMED MUHTAR (?)	44
2.11. ALAADDİN SABİT (?).....	45
2.12. ALAYBEYZÂDE NACİ (1854-1920).....	45
2.13. ALİ FERRUH (1865-1914).....	46
2.14. ALİ NUSRET (1872-1913)	53
2.15. ALİ RIZAZÂDE KEMAL (?).....	54
2.16. ALİ RUHİ (1853-1890)	55
2.17. ALİ ULVİ (?).....	56
2.18. ANDELİB (1873-1902).....	57
2.19. BERATLI MAHMUD TAHİR (?).....	59
2.20. CELAL SEZÂYİ (?)	59
2.21. DİYARBAKIRLI BÂKİ (1865-1912-17).....	59

2.22. ERGANİLİ MESUD (?)	60
2.23. EYÜP SABRİ (1865-?).....	61
2.24. FİLİBELİZÂDE ASIM (1857-1904)	61
2.25. GALİB AVNİ (1863-?).....	62
2.26. H. RAZİ (?).....	63
2.27. HALİL EDİP (1859-1912)	64
2.28. HAYRULLAH (?)	65
2.29. HÜSEYİN HAŞİM (1860-1920).....	67
2.30. HÜSEYİN HÜSNÜ (?).....	68
2.31. İSMAİL HAKKI (1871-1944)	68
2.32. İSMAİL SAFA (1867-1901).....	74
2.33. MAHMUD CELALEDDİN PAŞA (1840-1899)	77
2.34. MAHMUD KEMALEDDİN FENÂRİ (1863-1888)	78
2.35. MEHMED ABDURRAHMAN (1867-?)	81
2.36. MEHMED CELÂL (1867-1912)	82
2.37. MEHMED CEMÂL (?)	93
2.38. MEHMED SELAHADDİN (?).....	95
2.39. MEHMED EMİN HÜMAYİ (1862-1884).....	96
2.40. MENEMENLİZÂDE MEHMED TAHİR (1862-1903)	97
2.41. MUSTAFA HAYATİ (?)	103
2.42. MUSTAFA REŞİD (1861-1936).....	103

2.43. MÜNİF PAŞA (1828-1910).....	105
2.44. MÜSTECABİZÂDE İSMET (1868-71-1917)	106
2.45. NABİZÂDE NAZİM (1863-1893).....	108
2.46. NİGÂR HANIM (1862-1918)	111
2.47. NUREDDİN FERRUH (1876-?)	113
2.48. ÖMER FERİT KÂM (1864-1944)	118
2.49. SADIK VİCDÂNİ KAYIKÇIOĞLU (1864-1939).....	119
2.50. ŞEVKET GAVSİ (1873-1954).....	121
2.51. ŞEYH VASFİ (1851-1910).....	123
2.52. TEPEDELENLİZÂDE KAMİL HÜSEYİN (1865-1921).....	126
2.53. TEVFİK NEVZÂD (1865-1905)	127
2.54. VECDİ (?)	129
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	130
1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞROLUNMUŞ ŞİİR KİTAPLARINDA	
MUHTEVA.....	130
3. AŞK	131
3.1. Eski Şiirin İzinde Aşk.....	131
3.2. Yeni Şiirin Yükselen Sesi İçerisinde Aşk	138
3.2.1. Sevgilinin Fiziksel Özellikleri, Güzelliği ve Aşığa Karşı Tavrı.....	139
3.2.1.1. Sevgilinin Güzelliği ve Fiziksel Özellikleri.....	139
3.2.1.2. Aşığa Karşı Tavrı	144
3.2.2. Şairin Aşk ve Ayrılık Acısı.....	145
3.2. TABİAT	148

3.2.1. Romantizmin Işığında Tabiat	149
3.2.1.1. Doğaya Kaçış, Öze Dönüş	150
3.2.1.2. Tabiatın Seyri ve Güzellikleri	154
3.2.2. Eski Şiirin Klasik Tabiat Anlayışı	162
3.3. ÖLÜM	164
3.3.1. Klasik Mersiyeler	165
3.3.2. Trajik Bir Duyuş Tarzı Olarak Ölüm	167
3.4. DİN	173
3.4.1. Tevhîd, Münacât ve Na't	174
3.4.2. Tasavvufi Şiirler	176
3.4.3. Kerbelâ	179
3.5. OSMANLI PADİŞAHLARI.....	184
3.6. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	187
3.7. HAMASİ ŞİİRLER.....	188
3.8. ŞİİR VE ŞAİR	190
3.9. ÇOCUK.....	193
3.9.1. Çocuk Sevgisi	193
3.9.2. Yetim Çocukların Dramı	194
3.10. HASTALIK.....	196
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	200
1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞROLUNMUŞ ŞİİR KİTAPLARINDA KULLANILAN NAZİM ŞEKİLLERİ.....	200
4.1. DİVAN EDEBİYATINDA KULLANILAN NAZİM ŞEKİLLERİ.....	200
4.1.1. Beyitlerle Kurulan Nazım Şekilleri	201
4.1.1.1. Gazel	201

4.1.1.2. Kaside	249
4.1.1.3. Mesnevi.....	252
4.1.1.4. Kıta.....	256
4.1.1.5. Müstezâd.....	285
4.1.1.6. Müfred ve Matla	286
4.1.2. Bentlerle Kurulan Nazım Şekilleri	294
4.1.2.1. Dörtlüler.....	295
4.1.2.1.1. Rubai	295
4.1.2.1.2. Murabba	296
4.1.2.1.3. Şarkı	300
4.1.2.1.4. Terbi	305
4.1.2.2. Beşliler	306
4.1.2.2.1. Muhammes	306
4.1.2.2.2. Tahmis.....	309
4.1.2.3. Altılılar.....	312
4.1.2.3.1. Müseddes	312
4.1.2.3.2. Tesdis	315
4.1.2.4. Yedililer	315
4.1.2.4.1. Müsebba	315
4.1.2.5. Sekizliler	316
4.1.2.5.1. Müsemmen.....	316
4.1.2.6. Terkib-i Bend ve Terci-i Bend.....	317
4.1.2.6.1. Terkib-i Bend	317
4.1.2.6.2. Terci-i Bend	318
4.2. YENİ TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ.....	318
4.2.1. Çapraz Uyak	319
4.2.2. Sarma Uyak	322
4.2.3. Düz Uyak.....	325
4.2.4. İkililer	334
4.2.5. Üçlüler	335
4.2.6. Dörtlüler	336
4.2.7. Beşliler.....	338
4.2.8. Altılılar	338
4.2.9. Yedililer.....	342
4.2.10. Sekizliler.....	342

4.2.11. Dokuzlular	343
4.2.12. Onlular	344
4.2.13. Mısra Sayıları ve Yapıları Farklı Olanlar	345
BEŞİNCİ BÖLÜM	350
1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞROLUNMUŞ ŞİİR KİTAPLARINDA VEZİN VE KAFİYE	350
5.1. VEZİN	350
5.2. KAFİYE	353
SONUÇ	356
KAYNAKÇA	360
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU	374
EK 2. ETİK KURUL YA DA MUAFİYET İZİNİ	375
ÖZGEÇMİŞ	376

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Gazeller.....	202
Tablo 2: Kasideler.....	249
Tablo 3: Mesneviler.....	252
Tablo 4: Kıtalar.....	256
Tablo 5: Kıta-i Kebireler.....	275
Tablo 6: Müstezâdlar.....	285
Tablo 7: Müfredler.....	286
Tablo 8 Matlalar.....	292
Tablo 9: Rubailer.....	295
Tablo 10: Murabbalar.....	296
Tablo 11: Değişiklik Gösteren Murabbalar.....	299
Tablo 12: Şarkılar.....	300
Tablo 13: Terbiler.....	305
Tablo 14: Muhammes-i Müzdeviçler.....	306
Tablo 15: Muhammes-i Mütেকerrirler.....	308
Tablo 16: Tahmisler.....	310
Tablo 17: Müseddes-i Mütেকerrirler.....	312
Tablo 18: Müseddes-i Müzdeviçler.....	314
Tablo 19: Tesdisler.....	315
Tablo 20: Müsebbalar.....	315
Tablo 21: Müsemmenler.....	316
Tablo 22: Terkib-i Bendler.....	317
Tablo 23: Terci-i Bendler.....	318
Tablo 24: Çapraz Uyak Şeklindeki Şiirler.....	319

Tablo 25: Sarma Uyak Şeklindeki Şiirler	322
Tablo 26: Düz Uyak Şeklindeki Şiirler	326
Tablo 27: İkililer	334
Tablo 28: Üçlüler	336
Tablo 29: Dörtlüler.....	336
Tablo 30: Rubai ya da Kıta Şekillerinin Dışındaki Tek Dörtlükler	337
Tablo 31: Beşliler.....	338
Tablo 32: Altılılar.....	339
Tablo 33: Yedililer	342
Tablo 34: Sekizliler.....	342
Tablo 35: Dokuzlular	343
Tablo 36: Onlular	344
Tablo 37: Mısra Sayıları ve Yapıları Farklı Olanlar	345
Tablo 38: Yeni Türk Şiiri ve Divan Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinlerinin Karşılaştırılması	351

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Vezinler.....	350
------------------------	-----

ÖNSÖZ

Şiir, yüzyıllardır bütün ilgileri üstünde toplayan, insanların düşünce yapısını değiştiren, geliştiren ve okurundan entelektüel birikim bekleyen bir edebi türdür. Bu yüzden hem okurların hem de araştırmacıların şiire karşı ilgisi hiçbir zaman azalmamış ve artarak devam etmiştir. Bugün dahi araştırmalar ve incelemeler farklı yöntemler kullanılarak devam etmekte ve Türk şiiri pek çok açıdan ele alınmaya devam edilmektedir.

Bilindiği üzere 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra yüzyıllardır saltanatını sürdüren divan şiiri yavaşça etkisini kaybetmeye başlamış ve özellikle Servet-i Fünûn şiirinin teşekkül etmesiyle beraber yeni Türk şiirinin yükselen sesi karşısında tutunacak bir dalı kalmamıştır. Ancak Servet-i Fünûn şiirinin teşekkül etmesinden önce de Türk şiiri, yenileşme adına ciddi adımlar atıyordu. Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1829-1880)'nın bıraktığı yerden Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937) şiiri değiştirmeye ve yenileştirmeye çalışıyor ve Servet-i Fünûn şiirinin alt yapısını oluşturuyorlardı.

Bu saydıklarımızla beraber Recaizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hamid'in etkili olduğu yıllarda hatta sonrasında da eser veren ve kaynaklarda Ara Nesil adlandırmasına haiz 50-55 kişilik bir şair grubu olduğunu da unutmamak gerekir. Nitekim bu bahsettiğimiz şair grubu hem muhteva hem de şekilde bir arayış içinde olmuşlar ve Servet-i Fünûn şiirinin oluşumuna ciddi katkıda bulunmuşlardır ki bu tezin de asıl amacı bu katkının ne boyutta olduğunu göstermek ve kaybolup gitmeye yüz tutmuş şairlerin bir nebze de olsa edebiyat sahasındaki varoluş mücadelelerini göstermektir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlamış olduğum tezde lisans eğitimimden bu yana yanımda olan, her şeyden vazgeçmeye karar verdiğim anda beni düştüğüm çukurdan çekmiş, adaletine sonuna kadar güvendiğim ve her zaman benim hayatımda bir rol model olarak özel bir yere sahip olan danışman hocam **Prof. Dr. S. Dilek Yalçın Çelik**'e sonsuz teşekkürler. O olmasaydı ne ben yüksek lisans yapmayı isterdim ne de bu tez meydana gelebilirdi.

Kıbarlığı ve zarafetiyle hem benim hem de lisans ve yüksek lisanstan arkadaşlarımın gönlünü kazanan, elinden gelen yardımı asla ama asla esirgemeyen ve bilgisi ve birikimiyle beni kendisine hayran bırakan sayın hocam **Prof. Dr. Abide Doğan**'a, Hem lisans eğitimim de hem de yüksek lisans eğitimim sırasında derslerini keyifle dinlediğim, hem yüz yüze hem de sosyal medya aracılığıyla sorduğum soruları bıkmadan, sıkılmadan yanıtlayarak beni aydınlatan sayın hocam **Prof. Dr. Gonca Gökalp Alpaslan**'a, 2011 yılında lisans eğitimime başladığım Hacettepe Üniversitesi'nde, ilk günden beri yeni Türk edebiyatı alanında danıştığım ve sonuna kadar bana destek olan sayın hocam **Dr. Öğr. Üyesi Serdar Odacı**'ya da teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak hayatımın her alanında beni destekleyen, hayatımı sanki bir acı düşler bulvarının kaldırımları arasında sürdürdüğüm ve bu ıslak, kirli kaldırımlarda yere kapaklandığımda elimden tutup kaldıran, maddi ve manevi bana destek olan ve hala da olmaya devam eden anneme, babama ve ablalarım **Nilüfer Turan** ve **Neslihan Turan**'a sonsuz teşekkürler. İyi ki varsınız.

GİRİŞ

Edebiyatımızda bugün dahi çalışmaların devam ettiği ve şair ve şiir anlayışının tam olarak ortaya koyulamadığı bir dönem mevcuttur. Bizim de buradaki amacımız sonrasında daha da detaylandıracağımız ve kaynaklarda “Ara Nesil” adlandırmasına sahip dönemin şair ve şiir anlayışının ne olduğuna dair katkıda bulunmaktır. Bunu yaparken özellikle 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarını seçtik. Çünkü bu dönemde şiir yazan şairlerin büyük bir çoğunluğu şiirlerini toplu olarak yayımlama gayreti içinde bulunmuşlar ve büyük oranda başarılı da olmuşlardır. Biz de onların bu yayın hayatındaki aktifliğinden yola çıkarak çok sayıda katalog taradık. Bu yolda özellikle Seyfettin Özege Kataloğu, Milli Kütüphane Arşivleri, Marmara Nadir Eserler Kataloğu, Atatürk Kitaplığı bizim en önemli yoldaşlarımız oldu. Recaizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamid ve Muallim Naci gibi dönemin zirve şahsiyetlerinin şiir kitaplarını dışarıda tutarak 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış tam 104 şiir kitabı ve bunları yayımlayan 54 şaire ulaşmayı başardık. Bu 104 şiir kitabından yalnızca ikisi latin harflerine aktarılmıştı ve bu yüzden kalan 102 tanesini biz incelemeye geçmeden önce latin harflerine aktardık. Bununla beraber bu 54 şair ve ciddi bir çoğunluğunu latin harflerine aktardığımız şiir kitaplarının üzerinde durmadan önce -sonrasında detaylandırmak kaydıyla- Tanzimat I. Nesil ve II. Nesil sanatçılarının ve hemen ardından “Ara Nesil” kavramı ve sanatçılarının üzerinde durmak ve bu kavramın nasıl ortaya çıkıp geliştiğine dair bilgi verme gereği duyuyoruz.

Bilindiği üzere Tanzimat’tan önce başlayan yenileşme hareketi, 1839 yılında Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile beraber hayatın pek çok alanına sirayet etmeye başlamıştır. Edebiyat da bu alanların başında gelir. Tanpınar’ın deyişiyle sokağın anahtarını bize hediye eden Şinasi (1826-1871)’yle başlayan Türk edebiyatının yenileşme serüveni Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1829-1880) ile birlikte bilhassa eskinin karşısında cephe alarak önemli bir ivme kazanmıştır. Edebiyat tarihlerine göre “Tanzimat Edebiyatı I. Nesil” olarak adlandırılan bu devrede edebiyat, Mehmet Kaplan’ın da belirttiği gibi “genellikle politik ve sosyal konular etrafında döner”. (Kaplan, 2014, s. 18.). Özellikle nesir alanında eser veren bu nesil gazeteyi bir ifade aracına dönüştürür. Nitekim Hilmi Ziya Ülken de bu meseleyi şöyle vurgular:

“Tanzimat’ta sokağın rol oynamaya başlaması, gazetenin, tenkidin halk sesinin yeni zihniyeti savunması ile doğmuştur. İlk defa *Takvim’-i Vakayi*’nin (1831-1843) hükümeti temsil ederek ortaya attığı gazetecilik, *Tasvir-i Efkar*’da (1861-1869) Şinasi’nin, *Basiret*’te 1869) Âli, Hayreddin ve daha sonra *İbret*’te Namık Kemal’in ateşli yayınları ile halkın sesini ifade yoluna girdi.” (Ülken, 2014, s. 35).

Başta Şinasi (1826-1871) ile birlikte yeni bir dil yaratma konusunda önemli adımlar atan bu nesil, şiir, roman, tiyatro, tenkit gibi hemen hemen her türde eser vermiş ve Türk edebiyatının yenileşmesinde büyük pay sahibi olmuşlardır.

Yine edebiyat tarihlerine göre “Tanzimat Edebiyatı II. Nesil” olarak adlandırılan ve kahramanları Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937)’in olduğu nesilden de söz etmek gerekir. Bu devrede Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte daha çok sosyal faydayı ön plana çıkaran anlayış geri planda bırakılmış, Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937) ile birlikte yine Mehmet Kaplan’ın da belirttiği gibi ferdi ihtiras ve ıstıraplar ön plana çıkarılarak nesir yerine nazım tercih edilmiştir. (Kaplan, 2014, s. 20-21).

Yukarıdaki iki neslin arkasından gelerek bizim çalışmamızın temelini oluşturan ve ilk isimlendirmesi Mehmet Kaplan tarafından yapılan ve edebiyat tarihlerinin büyük bir çoğunluğunda ihmal edilen, bilhassa 1880-1895 yılları arasında eser veren ve Ara Nesil olarak adlandırılan bir nesil daha vardır. Bugün hala Ara Nesil edebiyatının hem teşekkül ettiği yıllar hususunda hem de bu edebiyata mensup olan isimler hususunda bir mutabakata varılamamıştır. Mehmet Kaplan 1946 yılında yayımladığı *Tevfik Fikret ve Şiiri* adlı çalışmasında Tanzimat ve Servet-i Fünun edebiyatlarının arasına konumlandığı ve “Küçük ve Günlük Hassasiyetler Devri: Ara Nesil” başlığıyla bu devreden ilk defa bahseden isim olmuştur:

“... bizim “ara nesil” dediğimiz 25-30 kişilik bir muharrir ve şairler grubunun, gerek hassasiyet, gerek üslûp sahasında âdeta edebiyatımızın çehresini değiştirecek, faaliyetlerine sahne olur.

Bu devrenin karakteristiği mecmuacılıktır. Evvelki devirlerin, gazete, tiyatro ve müstakil eser neşrine mukabil, 1300’den 1314’e kadar, yarısından fazlası edebiyatla yakından ilgili, 50’den çok mecmua çıkar ki, bunların sathi bir surette tetkiki dahi yeni bir his ve üslûp cereyanının hazırlanmakta olduğunu açıkça gösterir.” (Kaplan, 1946, s. 9-10).

Ancak Ersin Özarslan'ın da dile getirdiği gibi Mehmet Kaplan, eserin ikinci baskısında hem içindekiler kısmından hem de metin içerisindeki başlıktan “Ara Nesil” ibaresini kaldırmıştır. (Özarslan, 1994, s. 4). Bununla birlikte Mehmet Kaplan, öğrencileriyle yayımlanmış olduğu *Yeni Türk Edebiyatı Antoloji*'si adlı çalışmada bu nesil mensubu yazarların eserlerine yer vermiştir. Yine Ersin Özarslan'a göre Mehmet Kaplan, “Devirler ve Nesirler” adlı dersinde Ara Nesil'in üzerinde durmuştur. (Özarslan, 1994, s.5). Mehmet Kaplan'dan sonra da bu devre, özellikle Mehmet Kaplan'ın öğrencileri tarafından çalışılmıştır. Bu bağlamda Birol Emil de Mehmet Kaplan'ın oldukça yakın fikirler beyan etmiş ve bu neslin 1877-1895 yılları arasında tekabül ettiğini dile getirmiştir. (Emil, 2009, s. XXXIII). Hasan Akay ise Servet-i Fünun öncesi dönemin boş geçmediğini belirtmiş ve 1873-1877 yıllarından 1895 yılına kadar geçen yirmi yıllık bir süre olduğunu belirterek bu devre için Mehmet Kaplan'ın söylemini biraz daha geliştirerek “günlük, küçük hassasiyetler devri, realizm devri (Fenâ-fi'l-hiss devri)” yakıştırmalarını yapmıştır (Akay, 1998, s. 139). Necat Birinci ise Nabizâde Nazım üzerine yaptığı çalışmada bu nesli 1880-1896 yılları arasında yerleştirir. (Birinci, 1987, s.1). Ancak Birinci, daha sonra fikrini değiştirir:

“Ara neslin başlama tarihini daha önce biz de 1880 olarak belirtmiştik. Ancak bu başlangıcı açıklayan çok sağlam deliller ileri sürememiştik. Bugün Ara nesle yeniden bir başlangıç tarihi ararken, bu nesil mensuplarının önde gelenlerinin en az iki yıl birlikte yazdıkları *Haver*, *Güneş*, *Berk* gibi dergilerin çıkış tarihi 1884, 1885 yıllarını bu neslin edebiyat dünyasına doğuş tarihi olarak kabul edebiliriz.” (Birinci, 2006, s. 90).

Ersin Özarslan ise Mustafa Reşid üzerine yaptığı yüksek lisans tezinde 1887-1896 tarihlerinin esas alınması gerektiğini dile getirmiştir. (Özarslan, 1994, s. 7). Orhan Okay *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* isimli çalışmasında kısaca ele aldığı Ara Nesil başlıklı kısımda bu devrenin 1885-1896 yılları arasında denk geldiğini dile getirir. (Okay, 2014, s. 137). Ara Nesil'in önde gelen isimlerinden biri olan Mehmed Celâl üzerine yaptığı çalışmanın önsözünde Fatih Andı, Ara Nesil'i, 1880'li yılların başından Servet-i Fünun topluluğun şekillendiği yıl olan 1896 yılları arasında konumlandırır. (Andı, 1995, s. VI). Cafer Gariper ise bu neslin yoğun faaliyet göstermiş olduğu döneme dikkati çeker ve Necat Birinci'nin görüşüne katılır. (Gariper, 2013, s. 115).

Ara Nesil söz konusu olduğunda tek tartışma konusu sadece bu neslin hangi yıllar arasında teşekkül ettiği değildir. Bu devrenin mensupları da tam olarak belirlenmemiştir. Konuyu ilk defa ele alan Mehmet Kaplan, 25-30 kişilik bir gruptan bahsetmiştir ve bu grubun ileri gelenleri olarak Nabizâde Nazım, Mehmet Ziver, Fazlı Necip, Mehmet Celal ve Mustafa Reşid isimlerini zikretmiştir. Sonrasında ise Receb Vahyi'yi eklemiş ve onun Rusçadan tercüme ettiği *Kazlar* isimli şiirini örnek olarak vermiştir. (Kaplan, 1946, s.10-12). Burada sayılan isimlere *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi* adlı çalışmada Menemenlizâde Mehmed Tahir, Nigâr Binti Osman, Mihrünnisa Abdülhak Hâmid, Abdülkerim Sâbit, Abdülhalim Memduh, A. Nâzım, Ali Ulvi, Câzım, Fâik Reşad, Ali Galib, Baki ve Said gibi yeni isimler eklenmiştir. Çalışmanın V. cildinde ise bu isimlere Ahmed Rasim, Hüseyin Rahmi, Ebubekir Hâzım, Ali Kemâl, Şeyh Vasfi, Elhâc İbrahim ve M. Nuri dahil edilir. (Özarslan, 1994, s. 7-8). Ancak burada söylenen isimler Ara Nesil mensuplarını göstermekten oldukça uzaktır. Mahmut Babacan tarafından yapılan “*Ara Nesil’de Tenkit*” adlı doktora tezinde ise daha geniş bir kadrodan bahsedilir:

“Abdülgani Seni, Abdülhalim Memduh, Abdülkerim Hadi, Abdülkerim Sabit, Abdürrahim Rüşdü, Ahmed İhsan, Ahmed Vefa, Alaybeyzâde Naci, Ali Ferruh, Ali Kemal, Ali Nihad, Ali Suad, Andelib, Avanzade Mehmed Süleyman, Cerrahizâde Ali Sâcid, E(lif) Nâzım Bey, Faik Hilmi, Fehmi Efendi, Ferâizcizâde Osman Fâiz, H. Kemâl, Hâlid Safâ, Hasan Tahsin, Hocazâde E.(lif) Cevdet, Hüseyin Avni, Hâzım, İbn-i Fikri Lütüfî, İbnü’-Rif’at Sâmih, İsmail Hakkı, M. Nâşid, Mahmud Sâdik, Mehmed Abdurrahman, Mehmed Atâ, Mehmed Celâl, Mehmed Münci, Mehmed Ref’et, Mehmed Rif’at, Mehmed Salâhî, Mehmed Ziver, Menemenlizâde M. Tâhir, Mustafa Reşid, Münci Fikri, Müstecâbizâde İsmet, Nâbizâde Nâzım, Nureddin Ferruh, Nüzhet Fikri, Osman Fahri, Receb Vahyî, Reşad Bey, Rusûhî, Sâbit Necmi, Selânikli Tevfik, Selânikli Fazlı Necib, Süleyman Subhi, Tâkizâde Ziyâeddin, Tâlib, Fâik, Tahir Rüşdü, Tepedelenlizâde Kâmil, Vecihî, Zâimzâde Hasan Fehmi” (Babacan, 1993, s. V-VI).

Ancak Ersin Özarslan’a göre buradaki isimler de Ara Nesil kadrosunun tamamını vermez. Çünkü daha önce dile getirilen isimler burada gösterilmemiştir. (Özarslan, 1994, s. 8). Necat Birinci ise buradaki isimlere Adanalı Ziya, Ali Feyzi, Ali Nizami, Ali Nusret, Ali Ulvi, Ayn Nadir, Besim, Besim Ömer, Halil Edip, Hasan Asaf, Hayret Efendi, Hüseyin Daniş, Muallim Feyzi, Muhyiddin gibi isimleri ekler. Birinci, kendi yaptığı listenin de tam olmadığını, fakat bu listeye başka isimler eklemenin zor

olduğunu da belirtir. (Birinci, 2006, s. 90). Bütün bu isimlerin yanında listeye bir de İnci Enginün'ün Makbule Lemân ismini eklediği görülür. (Enginün, 2010, s. 528).

Cafer Gariper ise hepsinden farklı olarak Şerif Aktaş'tan hareketle Ara Nesil mensuplarının anlayışlarını tasnif etmeyi tercih eder ve onları üç sınıfta toplar: Klasik Zevki ve Üslubu Sürdürmek İsteyenler, Eski ile Yeni Arasında Yer Alan Ilımlılar ve Yenilikçiler. Gariper, ilk grubu “klasik kültürün, zevkin, zihniyetin zayıf bir temsilcisi” olarak niteler ve Şeyh Vasfi, Elhac İbrahim, Ali Ruhi gibi örnekler verir. İkinci grupta ise Muallim Naci etkisinde olan isimlere yer verir. Bu isimler eskiyi dışlamamakla beraber, Batı'dan gelen etkiye de açıktırlar¹. Ahmed Rasim, Ali Kemal ve Receb Vahyi gibi isimler bu grupta sayılabilir. Üçüncü grup ise kendisinden sonra gelen Türk edebiyatının Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin gibi iki büyük şairini bünyesinde barındıran Servet-i Fünûn neslinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu grup içerisinde Mehmed Celâl, Menemenlizâde Mehmed Tahir gibi isimler sayılabilir. (Gariper, 2015b, s.108-114)

1880-1895 yılları arası yayımlanmış olan şiir kitaplarına baktığımızda, yukarıda sıraladığımız görüşlerle hemen hemen aynı sonuçlara varıyoruz. Her ne kadar yukarıda adı geçen pek çok isim bir şiir kitabı neşretmediyse de bu isimlerin şiirleri yalnızca dergi ya da gazete sayfaları arasında kalmış olsa da ele aldığımız şiir kitapları, dönemin şiir üzerindeki eğilimlerini büyük ölçüde ortaya koyar. Bununla birlikte 1880-1895 yılları arasında hatırı sayılır seviyede şiir kitaplarının yayımlandığı ve yayımlanan bu şiir kitaplarının büyük bir çoğunluğunda divan şeklinde bir tertibin bulunmadığı, aksine çok daha Batılı bir anlayışa haiz oldukları görülür. Bu şiir kitaplarını şairlerin adlarına göre liste halinde verecek olursak:

- 1- Abdullah Cevdet (1869-1932)-*Hiç* (1307/1890), *Masumiyyet* (1311/1894), *Tuluat* (1308/1891), *Türbe-i Masumiyyet* (1308/1891).
- 2- Abdülahad Nuri (?)-*Ölen Kızım* (1307/1890).

¹ Şerif Aktaş, makalesinde bu meseleye değinmiş ve 19. yüzyılın sonların İstanbul'da üç ayrı insan tipinin yaşadığını belirtmiş ve “hayat tarzında olduğu gibi sanat faaliyetlerinde de Doğu ve Batı'dan aldıkları muhtelif unsurları birleştirmek ve yeni bir sentez yapmak” düşüncesindeki yazarları ele almış ve bu isimleri “mutavassıtın olarak nitelendirmiştir. (Aktaş, 1980, s. 73).

- 3- Abdülhalim Memduh (1866-1905)-*Bürhân* (1303/1885), *Tasvir-i Vicdân* (1301-1884), *Tasvir-i Hissiyât* (1303/1885).
- 4- Abdülkerim Hadi (1874-?-)-*Bir Müteverrimenin Meyusânesi* (1309/1891), *Aheng-i Sürûr* (1310/1892), *Gözyaşlarım* (1313/1895).
- 5- Abdülkerim Sabit (1863-1913)-*Sabah-ı İnşirâh* (1302/1884).
- 6- Adanalı Hoca Hayret (1848-1913)-*Şehrâyin ü Sîhr-i Beyân* (1302/1885).
- 7- Ahmed Kemal (?)-*Melek* (1311/1894).
- 8- Ahmed Muhtar (?)-*İstimdad ve İntibâh-ı Kalb* (1312/1895).
- 9- Ahmed Reşâd (1851-1914)-*Güldeste* (1304/1887).
- 10- Ahmed Servet (?)-*Nevha-i Dil* (1311/1894).
- 11- Alaaddin Sabit (?)-*Zafernâme-i Sâbit* (1299/1882).
- 12- Alaybeyzade Naci (1854-1920): *Neşîde* (1312/1894).
- 13- Ali Ferruh (1865-1914)-*Devlet* (1302/1884), *Laklakiyât-ı Edebiyye* (1301/1883) *Şâyân* (1303/1885), *Ussü'l-esâs* (1304/1886).
- 14- Ali Nusret (1872-1913)-*Şihâb* (1306/1889).
- 15- Ali Ruhi (1853-1890)-*Lemeât* (1302/1885).
- 16- Ali Ulvi (?)-*Gelişi Güzel* (1304/1887).
- 17- Ali Rızazâde Kemal (?)-*Musavvirât-ı Şevk* (1307/1890).
- 18- Andelib (1873-1902)-*Bahar Çiçekleri* (1310/1892).
- 19- Beratlı Mahmud Tahir (?)-*Terennüm* (1305/1888).
- 20- Celal Sezayi (?)-*Münakaşa-i Aşıkâne Yahud Bergüzâr-ı Mazi* (1309/1892).
- 21- Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17)-*Nâle* (1311/1894).
- 22- Erganili Mesud (?)-*Fersude* (1308/1891).
- 23- Eyüp Sabri (1865-?-)-*Nevzâd* (1307/1890).
- 24- Filibelizâde Asım (1857-1904)-*Nâle-i Uşşâk* (1301/1884).
- 25- Galib Avni (1863-?-)-*Bahâr-ı Efkâr* (1298/1881).
- 26- H. Razi (?)-*Peymâne* (1312/1895).
- 27- Halil Edib (1859-1912): *Terkib-i Bend* (1303/1885).
- 28- Hayrullah (?)-*Hatıra-i Ahd-i Şebâb* (1302/1885).
- 29- Hüseyin Haşim (1860-1920)-*Şihâb* (1305/1888).
- 30- Hüseyin Hüsnü (?)-*Mecmua-i Edebiyye* (1310/1893).
- 31- İsmail Hakkı (1871-1944)-*Tahassür* (1308/1891).

- 32-** İsmail Safa (1867-1901)-*Huz Ma Safâ* (1308/1891), *Mevlid-i Pederi Ziyaret* (1312/1894), *Sünûhât* (1306/1889).
- 33-** Mahmud Celaleddin Paşa (1840-1899)-*Asar-ı Manzume* (1311/1894).
- 34-** Mahmud Kemaleddin Fenari(1863-1888)-*Terâne-i Tıflâne* (1304/1886), *Nevâ-yı Şebâb* (1304/1886), *Mektubât-ı Manzume* (1304/1886).
- 35-** Mehmed Abdurrahman (1867-?)/Ali Nihad (?)-*Şükûfedân* (1305-1885).
- 36-** Mehmed Celâl (1867-1912)-*Ada'da Söylediklerim* (1303/1885), *Âsâr-ı Celâl* (1312/1894), *Çelebi Sultan Mehmed Yahud Müceddid-i Devlet* (1309/1891), *Elvâh-ı Şâirâne* (1312/1894), *Fâtih Sultân Mehmed-i Sâni Yahud İstanbul'un Fethi* (1308/1890), *Gazellerim* (1310/1892), *Hüdâvendigâr Gâzi Yahud Fetihler ve Kosova Sahrâsı* (1308/1890), *Kânuni Sultân Süleymân Yahud Fütûhât* (1308/1890), *Sultân Bayezid-i Sâni Yahud Elvâh-ı Zafer* (1308/1890), *Orhan Gâzi Yahud Bir Kahraman* (1308/1890) *Osman Gâzi Yahud Bir Sayyad-ı Hümâyün Baht* (1308/1890), *Sultân Selim-i Sâni Yahud Fâtih-i Şehr* (1308-1890), *Sürûd* (1312/1894) *Şîr-i Gaza* (1312/1894), *Sultan Selim-i Evvel Yahud Afîtab-ı Satvet* (1308-1890), *Zâde-i Şâir* (1311/1893).
- 37-** Mehmed Cemal (?)-*İnşirah* (1305/1888).
- 38-** Mehmed Emin Hümayi (1862-1884)-*Nevbaharım* (1301/1884).
- 39-** Mehmed Selahaddin (?)-*Gonca-i Hayatım* (1311/1894).
- 40-** Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)-*Âsâr-ı Perişân* (1311/1893), *Elhân* (1303/1885), *Terâne-i Zafer* (1313/1895), *Yâd-ı Mâzi* (1304/1886).
- 41-** Mustafa Hayati (?)-*Hikaye-i Ferah-bahş* (1299/1882).
- 42-** Mustafa Reşid (1861-1936)-*Şükûfe-i İstiğrak* (1310/1892), *Muzaffariyet İçinde Mürüvvet* (1310/1892).
- 43-** Münif Paşa (1828-1910)-*Dâstân-ı Âl-i Osman* (1299/1882).
- 44-** Müstecabizâde İsmet (1868-71-1917)-*Terâne* (1311/1894).
- 45-** Nabizâde Nazım (1863-1893)-*Hatra-i Şebâb* (1298/1881), *Heves Ettim* (1302/1884), *Mini Mini Yahud Yine Heves* (1303/1885).
- 46-** Nigâr Hanım (1862-1918)-*Efsus* (1309/1892), *Efsus II*(1308/1891).
- 47-** Nureddin Ferruh (1876-?)-*Şafak Sadâları* (1312/1894).
- 48-** Ömer Ferit Kam (1864-1944)-*Türrehat* (1303/1886).

- 49-**Sadık Vicdani (1864-1939)-*Nagâmât-ı Vicdâniyye* (1312/1894), *Perişan* (1308/1891).
- 50-**Şevket Gavsi (1873-1954)-*Bahar-ı Hevesim* (1308/1891), *Gülzâr-ı Şebâb* (1312/1895)
- 51-**Şeyh Vasfi (1851-1910)-*Cezabat* (1302/1884), *Feyz-abad* (1308/1890)
- 52-**Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil (1865-1921)-*Bir Müteverrimennin Hissiyâtı* (1304/1886). *Nümûne-i Şecâat* (1305/1887).
- 53-**Tevfik Nevzâd (1862-1905)-*Aheng-i Şebâb* (1306/1889)
- 54-**Vecdi (?)-*Divânçe-i Vecdi* (1308/1891)

Bu listedeki isimlerden Menemenlizâde Mehmed Tahir, İsmail Safa, Mustafa Reşid, Mehmed Celâl gibi bazı isimler Servet-i Fünûn ve sonrasında dahi aktif olmaya devam etmişlerdir; ancak zirve şahsiyet olmayı başaramadıkları ve yenilik namına edebiyat sahasına büyük bir soluk getiremedikleri için isimleri ve eserleri bir süre sonra bir kenara itilmiştir. Gariper de bu mesele üzerinde durur ve bu dönem şairlerinin Ara Nesil olmaktan ziyade Arka Nesil olarak kaldıklarını belirtir. “Çünkü, dönemin güçlü sanatkarlarının gerisinde kalmış, edebi devrenin öne çıkan, belirleyici nesli olmaktan ziyade yeniliği destekleyen, geliştiren ve taşıyan bir kimlik kazanmışlardır.” (Gariper, 2015b, s 105-106).

Bizim çalışmamızdan önce bilinen isimlerin dışında da isimler olduğunu yukarıdaki listeden hareketle söyleyebiliriz. Bizim listemizde olup da daha önce adı diğer listelerde geçmeyen 26 şairi şöyle sıralayabiliriz:

Abdülahad Nuri (?), Adanalı Hoca Hayret (1848-1913), Ahmed Kemal (?), Ahmed Muhtar (?), Ahmed Servet (?), Alaaddin Sabit (?), Ali Rızazâde Kemal (?), Beratlı Mahmud Tahir (?), Celal Sezâyi (?), Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17), Erganili Mesud (?), Eyüp Sabri (?), Filibelizâde Asım (1856-57-1904), Galib Avni (1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Hüseyin Haşim (1860-1920), Hüseyin Hüsnü (?), Mehmed. Cemal (?), Mehmed Selahaddin (?), Mustafa Hayati (?), Ömer Ferit Kam (1864-1944), Sadık Vicdani (1864-1839), Şevket Gavsi (1873-74-1954), Tevfik Nevzâd (1865-1905) ve Vecdi(?).

Bu isimlerin büyük bir çoğunluğu divan şiiri teşrifatına bağı kaldıkları için dönem içinde görmezden gelinmiş ve bu yüzden edebiyat tarihlerinin sayfalarında kendilerine pek bir yer edinememişlerdir. Ancak bütün bu şairler her ne kadar eski, köhne olarak nitelendirilse de 1880-1895 yılları arasında aktif olarak yayın hayatının içerisinde yer almışlar ve kimi zaman yeni Türk şiirinin etkisi dahilinde şiirler de söylemişlerdir. Bu durum 1880-1895 yılları arasında şiir yazan hemen hemen bütün şairlerin bir arayış içerisinde olduklarını gösterir ki zaten bu durum Ara Nesil şiirinin en önemli özelliklerinden biridir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ TÜRK ŞİİRİNİ ARARKEN 1860-1895 YILLARI ARASI TÜRK ŞİİRİNİN GENEL ÇİZGİLERİ

Kenan Akyüz'ün de belirttiği gibi “Tanzimat Edebiyatı’nda -nesirden sonra- yenileştirilen ilk tür, şiidir.” (Akyüz, 2010, s. 41). Bilindiği üzere yeni Türk şiiri asıl mesafeyi 1851-1885 yılları arasında kaydeder. Ancak bu tarihlerden önce özellikle Encümen-i Şuara şairleri -her ne kadar onlar da divan şiiri teşrifatına bağlı kalmış olsalar da- yeni şiirin kuruluşunda önemli bir basamak olurlar. Kayahan Özgül de bu mesele üzerinde durur ve Şerif Aktaş’ın Muallim Naci (1850-1893), Ahmet Mithat Efendi (1844-1913) ve Ahmed Rasim (1864-1932) üzerinden açıkladığı mutavassıtın anlayışı içerisine Encümen-i Şuara şairlerini de dahil eder. Çünkü ona göre mutavassıtının asıl ortaya çıkışı 1890’lı yıllar olsa da daha eskiye götürülebilir:

“Bu anlayıştaki ediblerin mutavassıtın adıyla anılmaları 1890’lı yılları bulsa da ortaya çıkışları çok daha öncedir. Muasırlaşma kararı her ne zaman alınmışsa, mutavassıtların ortaya çıkışı da onun hemen akabindedir. Bu bakımdan mutavassıt sıfatının Muallim Naci ve omuzdaşları için kullanılması yanlış değilse de eksik olur. Yapılması gereken, önceki nesillerden zıprca ve köksüz bir batılılaşmanın taraftarı olmadan yenileşmeye çalışan isimlerin de mutavassıt olduğunu fark etmektir. O zaman, Yenişehirli Avni Bey de dahil olmak üzere, hayli edibin bu yoldaki gayretlerini hakkıyla değerlendirmek mümkün olabilecektir.” (Özgül, 2015, s. 69)

Yenişehirli Avni Bey (1826-1883), Leskofçalı Galip (1828-1867), Osman Nevres Efendi (1820-1876), Hersekli Arif Hikmet Bey (1839-1903) gibi şairler 19. yüzyılın başlarında daha çok divan şiiri geleneğini devam ettirerek ancak Muallim Naci ve etrafındakilerinin şiir anlayışlarının oluşmasına katkıda bulunabildiler. Bildiğimiz anlamda yeni şiirin ortaya çıkması için ise divan ve halk şiiri geleneklerinin yanında hem muhteva hem de şekil olarak bizim edebiyatımıza çok yabancı olan Batı, özellikle Fransız edebiyatının etkisini beklemek gerekecektir. İşte bu bağlamda Şinasi (1826-1871)² önem kazanır. Çünkü o, Batı şairlerinden yaptığı çevirileri ilk defa kitap olarak yayımlamıştır: *Tercüme-i Manzume* (1859). (Enginün, 2010, s. 459).

² Şinasi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Parlatur, İsmail. (2004). *Şinasi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şinasi'yle birlikte yeni şiirin görünür hale getirilmesinde diğer büyük girişim Edhem Pertev Paşa (1824-1873)'ya aittir. 1870 yılında *Hakâyikü'l-vekâyî*'de çıkan *Tıfl-ı Naim* tercümesi şekil itibariyle oldukça yenidir. Edhem Pertev Paşa ile aynı tarihlerde Sadullah Paşa (1838-1891), Lamartine'den *Göl* şiirini manzum olarak çevirmiştir. İnci Enginün'e göre bu yapılan çevirilerin sevilmesinde belli başlı sebepler vardır. Bunlardan ilki Lafontaine'in fablelerinin gelenekteki hayvan hikayeleriyle büyük benzerlikler göstermesidir. Diğerleri ise Lamartine ve Victor Hugo gibi romantik edebiyatın önde gelen şahıslarının aşk, ölüm, merhamet gibi evrensel temaları toplumla paylaşmasıdır. Ayrıca bu şairler, siyasi hüviyetleri sayesinde şiirleri dışında da tanınmışlardır. (Enginün, 2010, s. 461). Zaten Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1829-1880)'nın içinde bulunduğu Tanzimat I. Nesil şairlerinin şiirlerinde sosyal ve siyasal temalar rahatlıkla görülebilir. Bu da gösteriyor ki 1860'tan sonra şairler hem şekil hem de içerik olarak yeni arayışlara yönelmişler ve bunu yaparken Batı, özellikle Fransız şiirini esas almışlardır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bildiğimiz anlamda yeni Türk şiirinin doğuşunda Şinasi (1826-1871)'nin payı büyüktür. Şinasi, her ne kadar tercümelerinde yeni şiirin izinde olsa da ancak muhteva olarak yenilikçi olduğu söylenebilir. Bu durum yalnızca Şinasi için değil, Tanzimat dönemi I. Nesil sanatçılarının tamamı için geçerlidir. Nitekim Orhan Okay'a göre "Tanzimat'ın ilk üç büyük şahsiyetinde, özellikle Şinasi ve Namık Kemal'in ilk şiirlerinde eski form ve mazmunlar tekrarlanmaktadır." (Okay, 2014, s. 66). Bu bağlamda şairin *Münacat* ve Reşid Paşa için söylemiş olduğu dört kaside (1849, 1856, 1857, 1858) oldukça önemlidir. Çünkü Şinasi, Reşid Paşa için söylediği kasidelerde Reşid Paşa şahsında Tanzimat yeniliklerini över. Ancak bunu yaparken klasik kasidenin kafiye sistemine uymaz ve artık "eski kasidelerin hayal ve mazmunları ile acemâne mübalağalar bırakılarak, övmeye klişe özelliklere değil, övülenin şahsiyetini belirten gerçek özelliklere yer verilmiştir." (Akyüz, 2010, s. 43). *Münacat*'ta ise Şinasi, Tanrı'yı ispat için objektif bir delil olarak kainatı gösterir ve bu durum eskilerden ayrı bir davranış tarzını ifade eder. (Kaplan, 1998, s. 35). Görülüyor ki Şinasi, yalnızca muhtevada yenilik yapmamıştır. O her ne kadar divan şiiri nazım şekillerini kullansa da bu şekilleri değiştirme yoluna gitmiştir.

Tanpınar'ın tasnifine göre Şinasi'den sonra Namık Kemal (1840-1888)³ gelir. Nitekim Tanpınar, Namık Kemal'i Şinasi'den önce ve sonra olmak üzere ikiye ayırmıştır. Namık Kemal, Şinasi (1826-1871)'nin *Münacat*'ıyla tanışmadan evvel Encümen-i Şuara şairleriyle bir arada bulunmakta ve onların toplantılarına iştirak etmekteydi; ancak Şinasi onun hayatında öyle bir dönüm noktası olur ki şair, yeni Türk şiirinin en büyük savunucusu hatta yaratıcılarından biri haline gelir.⁴ Bu bağlamda Tanpınar'ın onun için söylediği şu sözü hatırlamakta fayda vardır:

“Namık Kemal 48 yaşında, tam olgunluk devresinde, belki de yeni bir çalışma hamlesine gireceği sırada öldü. Fakat bu erken ölüme ve hele huzur içinde çalışmaya hiç imkan bulamamasına rağmen iki büyük iş yapmıştı. O öldüğü zaman memlekette iki şey vardı: Bir efkâr-ı umumiyye ve bir edebiyat. Bunlardan birincisinde hissesi büyüktür; fakat ikincisi sadece onun himmetiyle olan bir şeydi. O, yaşadığı cemiyete kendi meseleleriyle meşgul olmayı öğretmişti.” (Tanpınar, 2010, s. 333).

Yeni edebiyatın kurulmasında ciddi bir pay sahibi olan Namık Kemal, hem nesirde hem de şiirde yeni bir söyleyiş geliştirme gayreti içinde bulunmuştur. Bu söyleyişin şiirde en spesifik örneklerinden biri *Hürriyet Kasidesi* (1876)'sidir. Çünkü Namık Kemal burada romantiklere yaklaşarak hürriyetin peşine düşer. Böylece Namık Kemal'in şiirlerinde hürriyet, vatan, hak, kanun gibi temaların ön plana çıkmaya başladığı görülür. Bununla birlikte Namık Kemal, şekil olarak da yenilikçi olmaya çalışmıştır. Özellikle şairin *Vaveyla* ve *Hilal-i Osmani* şiirleri bunun en büyük örnekleridir. Ancak çoğu zaman Namık Kemal de Şinasi gibi eski şiir geleneğini tamamen bırakmaz ve böylece eskiyle yeniyi birlikte var etmeye çalışan bir anlayışa yaklaşmış olur.

³ Namık Kemal hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

Akün, Ömer Faruk. (2006). Namık Kemal. *İslam Ansiklopedisi* (c. 32, s. 361. 378). Erişim Tarihi: 21.03. 2018 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c32/c320260.pdf>

Bilgegil, Kaya. (2014). *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Göçgün, Önder. (1999). *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları

Göçgün, Önder. (2014). *Namık Kemal*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özgül, M. Kayahan. (2014). *Kemâl'le İhtimâl Nâmık Kemâl'in Şiirine Tersten Bakmak*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2010). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 312-399). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yetiş, Kazım. (1996). *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*. İstanbul: Alfa Yayınları.

⁴ “Şinasi'nin Namık Kemal için çok yönlü bir ‘mürşid’ yol gösterici, rehber olduğu muhakkaktır. Şinasi'nin prensipler halinde ortaya koyduğu Batılılaşma yolundaki yeni fikirlerinin, Namık Kemal'in kişiliğinde ve kaleminde en sadık, en heyecanlı bir temsilcisini ve takipçisini bulduğu şüphe götürmez bir gerçektir.” (Göçgün, 2014, s. 41)

Ziya Paşa (1829-1880)⁵ ise Şinasi ve Namık Kemal'e nazaran yenilik söz konusu olduğunda bir adım geride gibi görünmektedir. O, "1860'tan sonra Batılı Türk edebiyatının yaratılmasında şiirlerinden çok, düşünceleri ile hizmet etmiştir"⁶ (Akyüz, 2010, s. 44). Şairin *Şiir ve İnşa* (1868) makalesi bu bağlamda oldukça önemlidir. Ziya Paşa bu makalede divan edebiyatını, milli bir edebiyat olarak kabul etmez ve asıl milli edebiyatın halk edebiyatı olduğunu savunur; ancak şair, *Harabat* (1875)'in mukaddimesinde ise bu durumun tam tersini savunur ki bu da Tanzimat edebiyatının en büyük sorunsallarından biri olan eski ve yeninin birlikte var olma çabasını bir kez daha gözler önüne serer. Bizim asıl konumuz olan 1880-1895 yılları arası şiirde de bu durum açıkça görülür.

Yeni Türk şiirinin hem şekil hem de içerik olarak değişmesinde bir diğer büyük adım Tanzimat II. Nesil sanatçıları tarafından atılır. Bunlar Abdülhak Hamid (1852-1937)⁷ ve Recâizâde Ekrem (1847-1914)'dir⁸ ki 1880-1895 yılları arasında yeni şiir tamamen bu iki şahsiyet çevresinde şekillenir. Recaiâde Mahmud Ekrem Bey, 1880-1895 hatta Servet-i Fünun şiirinin şekillenmesinde son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü "Ekrem ile edebiyat sosyal hizmetten çıkarılarak kendi kendisinin hizmetine girer ve böylece sanat için sanat formülü rağbet görmeye başlar." (Akyüz, 2010, s. 49). Aslında Recaiâde Ekrem'in şiirleri için pek çok bakımdan eski şiirin devamı olduğu söylenebilir; ancak Ekrem Bey, yeni Türk şiirini Batılı anlamda bir kuramsal çerçeve içinde ele alır ve böylece yapılmamış olanı yapar. Ona göre "şiir mutlak ahlaka, mantığa uymak zorunda değildir. Güzellik amacı dışında, fikirler, ahlak telkini veya öğretme amacı şiirde aranmaz. Şiirde fikirler bulunmalı ama, açıkça savunulmamalıdır." (Enginün, 2010, s. 490). Ekrem'in şiir anlayışı güzelliğe dayanır ve şair şiirin konusunu "şümustan zerrata" kadar genişletir. Şairin *Takdir-i Elhan* (1883)'da savunduğu ve şiir

⁵ Ziya Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

Ercilasun, Bilge. (2007). *Ziya Paşa*. Ankara: Akçağ Yayınları.

⁶ Ancak unutmamak gerekir ki Ziya Paşa, "1859'da yazdığı *Terci-i Bend* ile haklı bir şöhret kazanır. Ziya Paşa Avrupa'ya gitmeden önce çağının getirdiği değişimi ve çağdaş özellikleri yakalar ve *Terci-i Bend*'i yazar. Bunda onun zekası, kabiliyeti ve güçlü sanatkarlık sezgisinin rolü vardır." (Ercilasun, 2007, s. 70)

⁷ Abdülhak Hamit hakkında detaylı bilgi için bakınız:

Parlatır, İsmail. (2014). *Abdülhak Hamit Tarhan*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2010). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 449-528). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

⁸ Recaiâde Mahmud Ekrem hakkında detaylı bilgi için bakınız:

Parlatır, İsmail. (2012). *Recaiâde Mahmud Ekrem*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2010). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 427-448). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yetiş, Kazım. (1996). *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasında Getirdiği Yenilikler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

ve şairi tanımladığı bu görüş 1880-1895 yılları arası şiirini derinden etkilemiş ve bu minvalde pek çok mukaddime ve şiir yazılmıştır:

“(Hepimiz) tabiri içinde -şiir ile şairiyyet gibi bizzat ve bi’l-izâfe kâinâtı muhit olan iki büyük tecellî-i kudreti kâffe-i alâyık-ı ulviyyesinden tecrid ile mâhiyyât-ı tenâhî-nâ-pezîrini birkaç kelime ile tarif ve tahdide muktedir olan esâtize-i a’zâm elbette dahil değildir! Bu tabir yalnız elvâh-ı hayâliyyesinin elvânını meselâ bir şafak bulutundan, ziyasını bir seher yıldızından, gölgesini bir şâm-ı garîbânedan iktibasa terennümât-ı muzaribânesini bir cûybârın çağılısından, nevehât-ı şâ’ikânesini bir derenin iniltisinden ahza çalışan bir gece kuşunun kanadı altına iltica veyahut bir kır çiçeğinin reng-i inkisârı içinde ihtifâ arzu edecek kadar sükûn ve mahviyete maik iken güneşi matla’-ı feyzinde durdurmak.. cenneti rûy-ı arza getir gibi hîred-güdâz.. ruh-fersâ birtakım emellerle daima zâr u bî-karâr olan bed-bahtlarla racidir ki onlaraca şiir had kabul etmez. Zerrattan şümusa kadar her güzel şey şiirdir: Şaşaalara müstağrak bir nevrûz-ı kâmrâninin sükûnu âsâyiş-fermâsiyla zulemata bürünmüş bir fırtına gecesinin heyecân-ı dehşet-efzâsı beyinde şiiriyetçe evvelkinin rengin ve latif ve nazik. İkincisinin mağmum ve şedid ve bülen olmandan başka bir farkı yoktur.” (Recaizâde Mahmud Ekrem, 1883, s. 8-9).

Şiirde güzelliği savunan ve şiirin konusunu genişleten Ekrem Bey’le beraber ferdi duygular tekrardan şiirde önem kazanır ki Mehmet Kaplan da Abdülhak Hamid ve Recaizâde Mahmud Ekrem’in içinde bulunduğu bu devri “ferdiyetçilik ve büyük ıstıraplar devri” olarak niteler. (Kaplan, 2014, s. 20).

Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914)’le birlikte Tanzimat II. Nesil sanatçılarının diğer büyük ismi Abdülhak Hamid (1852-1937)’dir. Tanpınar, Hamid’in şiirini ortaya koyarken önce onun tiyatrolarına yönelir, özellikle *Duhter-i Hindu* (1875) ve onun içerisindeki manzumeleri ele alır. Bu manzumeler içinde *Tenaggum* manzumesi dikkate değerdir. Çünkü Abdülhak Hamid bu manzumesinde Ekrem Bey’in daha evvel kullandığı çapraz kafiyeli kıtalara yer verir. Bununla birlikte içerik olarak da yeni ve *Makber* (1885)’in habercisi niteliğindedir. (Tanpınar, 2010, s. 246).

Abdülhak Hamid’in yeni Türk şiirine yön veren diğer bir önemli eseri ise 1879 yılında yayımlanan *Sahra*’dır. Hamid burada Rousseau-vari bir havada şehir ve kır tezdâdî üzerinde durur. Kır hayatını mutluluk ve güzelliğin kaynağı olarak nitelerken, şehir hayatının karşısında cephe alır ki bu durum Fransız Romantik şiirinin, yeni Türk şiirinin teşekkül etmesinde açıkça etkili olduğunu gösterir. 1880-1895 yılında şiir kaleme alan pek çok şair adeta *Sahra* (1879)’ya referans yapar gibidir ve Hamid’in ve Fransız şairlerin gözünden tabiatı seyredarlar.

1880-1895 yılları arasında şiir kaleme alan şairleri ve onların şiirlerinin teşekkül etmesinde büyük rol oynayan bir şahsiyet daha vardır: Muallim Naci (1850-1893)⁹. Kimilerine göre yenileşmenin karşı cephesinde yer alarak eskiyi desteklediği söylenen Muallim Naci'nin bu dönemde şairler üzerinde ne kadar etkili olduğu rahatlıkla görülebilir. Nitekim ele aldığımız pek çok şiir kitabında Muallim Naci'nin gazellerine söylenmiş onlarca nazireyi görmek mümkündür. Genellikle bu şiirler daha çok divan şiiri sınırları içerisinde kalmakla beraber, Muallim Naci ve onun etkisindeki şairlerin tamamen eski şiirin izinde olduklarını söylemek doğru değildir. Nitekim Tanpınar, Muallim Naci için “iyi okunursa, mutlak eski taraftarlığının bir masal olduğu görülür. Hakikatte o, iyi ve güzel manalarında şark ile garbın arasında bir fark olabileceğine inanmıyor ve milliyetperverliği bir nevi gelenek fikriyle tefsir ediyordu” (Tanpınar, 2010, s. 534) diyerek bu duruma dikkati çekmiştir. Kayahan Özgül de bu mesele üzerinde durmuş ve Muallim Naci'yi arafta bir şair olarak nitelendirdiği çalışmasında, aslında hem Recaizâde Mahmud Ekrem'in hem de Muallim Naci'nin pek çok şiirinin eski edebiyat izinde olduğunu belirtmiştir¹⁰. Çünkü Özgül'e göre Ekrem ile Naci arasında nesil ve yetişme farkı yoktur:

“Birisi uzaktan, diğeri yakından ama her ikisi de Kemal'in şiir anlayışının etkisinde yetişmiştir. Batı'dan faydalanma konusunda benzer şeyler düşünür; aralarındaki tek fark, nereye kadar faydalanacakları noktasındadır.” (Özgül, 2016, s. 71).

Ancak Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve onun taraftarları yeniliğin savunucusu olarak kendilerini kabul ettirdikleri için Muallim Naci ve arkadaşları cephenin diğer tarafına itilmişlerdir. Mesud-i Harabati mahlasını kullanan Muallim Naci'nin şiiri “meyhanesi, meygedesi, muğbeçesi, peykesi, koltuk altına alınmış şişesi, güvercin, kuzu, uçurtma merakı ile bu laubaliliğn arasında eskinin ta kendisi”

⁹ Muallim Naci hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özgül, M. Kayahan. (2016). *Muallim Naci Efendi*. İstanbul: Kitabevi.

Tarakçı, Celal. (1994). *Muallim Naci Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki*. Samsun.

¹⁰ Kayahan Özgül, *Muallim Naci Efendi* isimli çalışmasında Naci ve Ekrem'in yenilik anlayışlarını karşılaştırır ve Naci'nin kendi görüşlerine yer verir:

“Naci'nin şiirden beklediği yenilik ile Ekrem'in yaptığını düşündüğü yenilik arasında büyük farklar yoktur. Ayrıldıkları nokta, bu yeniliğe ulaşmak için kültürel benliğimizi terk etmemiz gerekip gerekmediği noktasındadır ve bu bahis, Naci'nin fedakarlık edemeyeceği kadar hassastır. Şu satırları kim yazmış olabilir?

“(…) bir sözün ‘şiir’ nâmını alabilmesi edebiyatın ma’dûd olmasına tevakkuf eder, manzum olmasına değil.(…) Bir söz mensur olur da şiir olur. Bir söz manzum olur da şiir olmaz. Hâsılı, şiir hem nesir, hem nazım kisvesinde tecelli edebilir.(…) Öyle mevzun ve mukaffa sözler var ki, şiir olmak şöyle dursun, bayağı edebiyattan dahi ma’dûd olamıyor. Bilâkis öyle mensur sözler var ki, nice manzûmâta fâik bulunuyor.” (Özgül, 2016, s. 70).

(Tanpınar, 2010, s. 537) olmakla beraber tamamen romantik bir duyuş tarzıyla söylediği *Kuzu* (1881) şiiriyle bir yandan yeniliğin peşinde koştuğunu da unutmamak gerekir. Bu üzerinde durduğumuz ikiliği, Recaizâde Ekrem'in şiirleri için de söylemek mümkündür.

İşte bu üç isim -Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914), Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Muallim Naci (1850-1893) Ara Nesil olarak adlandırılan ve daha çok 1880-1895 yılları arasında şiir yazan şairleri derinden etkilemiş ve Servet-i Fünun şiirinin şekillenmesinde de büyük pay sahibi olmuşlardır.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız 1851-1885 yılları arasında yeni Türk şiiri hem şekil hem de içerik olarak bir arayış içerisindedir. Öncelikle Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1829-1880) ile birlikte yeni Türk şiiri sosyal bir çizgide ilerler; ancak şekil olarak -her ne kadar şekillerin formları değiştirilse de- eskiye bağlılık söz konusudur. Sonrasında ise Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ile şekil olarak ciddi denemelere girilir ve içerikte ferdiyetçi bir çizgi takip edilir. Bu ferdiyetçi çizgi doğrultusunda şiirin temleri adeta tekrardan yaratılır. Özellikle aşk, tabiat ve ölüm temleri başka bir çizgide yollarına devam ederler ve onların bıraktığı 1885'ten 1895'e kadar olan süre içerisinde pek bir değişiklik görülmez hatta küçük hassasiyetler çok daha fazla önem kazanır.

Asıl konumuz olan 1880-1895 yılları arası şiirini ele aldığımız vakit, bu dönem şiirinin önceki temayüller çevresinde teşekkül ettiği rahatlıkla söylenebilir. Eğer bir tasnife gitmemiz gerekirse bu dönemde şiir, iki koldan¹¹ gelişmeye devam eder:

Muallim Naci'nin çizgisinde daha çok divan şiiri geleneğine bağlı olanlar: Ahmed Reşâd (1851-1914), Alaybeyzade Naci (1854-1920), Ali Nusret (1872-1913), Ali Ruhi (1853-1890), Ali Rızazâde Kemal (?), Andelib (1873-1902), Beratlı Mahmud Tahir (?), Celal Sezâyi (?), Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17), Erganili Mesud (?), Eyüp Sabri (1865-?), Filibelizâde Asım (1857-1904), Galib Avni (1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Hüseyin Haşim (1860-1920), Hüseyin Hüsnü (?), Mahmud Celaleddin Paşa (1840-

¹¹ İki kola ayırmamızdaki sebep bu dönem şiirinde çok açık şekilde eski ve yeninin bir arada var olmaya çalışma gayretidir. Ancak bu dönemde divan şiiri geleneği devam ettirilmekle beraber pek çok açıdan yenilik söz konusudur. Bununla beraber "Muallim Naci'nin çizgisinde daha çok divan şiiri geleneğine bağlı olanlar" başlığı altında zikrettiğimiz pek çok şairin -tıpkı Muallim Naci'de olduğu gibi- yeni addedebileceğimiz pek çok şiiri olduğunu da unutmamak gerekir.

1899), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888), Mehmed Emin Hümayi (1862-1884), Müstecabizade İsmet (1868-71-1917, Ömer Ferit Kam (1864-1944), Sadık Vicdani (1864-1939), Şevket Gavsi (1873-1954), Şeyh Vasfi (1851-1910) ve Vecdi (?).

Bu saydığımız şairler çoğunlukla hem muhteva hem de şekil olara divan edebiyatı geleneğine bağlı kalmayı tercih etmişlerdir. Ancak unutmamak gerekir ki 1880-1895 yılları arası Türk şiirinde yeni ve eski oldukça kuvvetli şekilde bir arada bulunmaktadır. Bu durum hemen hemen bütün şairler de görülür.

Bu saydığımız şairler muhteva söz konusu olduğu vakit divan şiirinden beslenirler. Aşk anlatma derdi hasıl olduğu vakit, divan şiirindeki aşğa dönüşürler. Tabiatı anlatmaya sıra geldiğinde ise divan şiirinin o cansız, renksiz ve belirli bir teşrifat doğrultusunda hareket eden tabiat anlayışına yönelirler. Ancak yine bu şairler 1880-1895 yılları arasında söyledikleri bazı şiirlerinde muhteva olarak divan şiiri geleneğinin çok uzağında kalırlar. Alaybeyzade Naci (1854-1920)'nin *Neşide* (1894)'sindeki *Lisan* şiiri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

“Dönemez olsa bi-lisân ‘âlem
Yaşamaz olsa bi-zebân âdem
Âdemiyet lisânla kâimdir
Âdemiler lisana hâdimdir”
(Alaybeyzâde Naci, 1894, s. 26-27)

Alaybeyzâde Naci bu şiirinde lisan meselesi üzerinde durur ve dil üzerine övgülerde bulunur. Ona göre dünyanın temel unsurlarından biri dildir. Dil olmadığı vakit bu alem dönemez ve insan dilsiz yaşayamaz. Çünkü insanlar lisanlarıyla ayakta dururlar.

Ali Nusret (1872-1913) de kimi zaman muhteva olarak yeni şiire yaklaşır. Özellikle *Şihâb* (1889)'daki *Bir Kız* isimli manzumesinde genç bir kızın ağzından aşk acısını dile getirir:

Şeb-i muzlimde bî-çâre edip feryâd-ı hüzn-âver
“Harabândır harâb olmuş cihân” der i’tilâ eyler
Meleklerden mübârekdir bu dildâr-ı safâ-perver!
Zemin ü âsmânı garka-i sevdâ eder bir kız!
(Ali Nusret, 1889, s. 4)

Görülüyor ki bu genç kız karanlık bir gecede çaresizce feryat etmektedir. Bununla birlikte bu kız en az melekler kadar güzeldir ve hem gökyüzünü hem de yeryüzünü sevdasıyla boğar. İşte bu durum divan şiiri geleneğinin dışındadır.

Ali Rızazâde Kemal (?) ise çok sayıda gazel içeren *Musavvirât-ı Şevk* (1890)'inde *Mehtâb* isimli şiire yer verir. Bu şiirde şair doğayı seyre dalar:

“Sîmâda melek midir bu yâ Rabb?
Sermâye-i âhdır bu şiven!
Sevdâma dokundu tatlı cilven
Meftun-ı nigâhın oldum ey mâh!
Şevkinle yanıp yakıldım eyvah!”
(Ali Rızazâde Kemal, 1890, s. 38-39)

Şair bu şiirinde gece vakti tabiatın aldığı hali seyre dalmıştır. Bilindiği üzere bu tabiatı seyre dalma Romantik şiirin tipik özelliklerinden biridir. Şair, ayı bir meleğe benzetmiş ve onun bu melek gibi parlaklığına ve güzelliğine aşık olmuştur.

Pek çok zaman Muallim Naci'yle birlikte hareket eden ve onun çizgisinden hemen hemen hiç ayrılmayan *Niliifer* muharriri Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888) de eskiyle yeniye bir arada devam ettiren şairlerdendir. Şiirlerdeki muhtevayı ele aldığımız bölümde *Yetim Çocukların Dramı* alt başlığı altında yer verdiğimiz *Nevha-i Masumâne* isimli şiirinde yetim bir çocuğun çaresizliğini dile getirir.

Ömer Ferit Kam (1864-1944) da bazı şiirlerinde yeni şiirin dilinden konuşur. Şairin *Türrehât* (1886)'ındaki *Hakikat* isimli şiirinde metafizik bir endişe içinde olduğu görülür. *Çiçek*'te ise tabiat unsurlarını şiire konu ettiğini ve son olarak *Kabristan* isimli şiirinde ise Ekrem Bey (1847-1914)'in kapısını aralayıp bizi içerisine davet ettiği mezarlık tasvirlerine karşılaşırız:

“Suretteki hevl ü dehşetinle
Bir manzar-ı kasvet-i intimâsın
Ma'nâdaki hâl-i safvetinle
Bir cây-ı safâ-yı dilgüşâsın”
(Kam, 1886, s. 11-12)

Şair ilk bakışta mezarlığı korkunç ve dehşet dolu bir yer olarak niteler. Ancak mezarlığın, yani ölümün o saf hali insanın içini açar, ferahlık verir. Bu yüzden de mezarlık insana hem bir rahatlama hem de garip bir mutluluk hissi verir. İşte bu romantizmin ölüme olan bakışıdır.

Son olarak Şevket Gavsî (1873-1954)'de de benzer bir durum görünür. Muallim Naci etkisinde olan şairin *Gülzâr-ı Şebâb* (1895) içerisinde yer verdiği, *Kanlıca Körfezi'nde Bir Gece*, *Hazandide Bir Bahçede*, *Vapurda* başlıklı şiirler yenilikçi bir çizgiyi takip eder. Örneğin *Hazandide Bir Bahçede* isimli şiirde:

“Benim sevimli kuşlarım! Ne yerde âşiyâneniz?
Niçin görünmez oldunuz, ne oldu hoş terâneniz?
Cihânı kaplayan gam-ı hazân ise behâneniz,
Hazândan hazindir tabiatım benim bugün”
(Şevket Gavsî, 1895, s. 93)

Görülüyor ki şair, yalnızca tabiata karşı değil tabiatın içerisindeki unsurlara karşı da hislenmiştir ki bu bağlamda dönem şiirinde kuşlar önemli bir yer tutar. Sonbaharın gelmesiyle hava soğumuş ve kuşların yuvası yıkılmıştır. Bu yüzden kuşlar ortalıkta görünmemekte ve o güzel seslerini kimseye duyuramamaktadır. Bunun sebebi ise bütün cihanı kaplayan ve sonbaharla gelen gamdır. Ancak şairin tabiatı o kadar hazindir ki sonbaharın gelişle cihanı kaplayan hüzünden bile daha büyüktür. İşte böyle bir tabiat tasviri ve şairin hislenmesi divan şiiri geleneğinin dışındadır.

Yine bu saydığımız şairler şekil olarak da bir arayışa girmişlerdir. Örneğin Ahmed Reşâd (1851-1914)'in *Güldeste* (1887)'sindeki *Ricâ* isimli şiir, her ne kadar divan şiiri sınırları içerisinde söylenmiş bir aşk şiiri gibi görünse de şekil olarak yenidir ve sarma kafiye şekliyle söylenmiştir. Ali Nusret (1872-1913)'in *Şihâb* (1889)'ındaki *Bir Güzel Sesliye* isimli şiiri ise altılı bentlerden oluşur. Az da olsa Fransızca tahsil ettiği bilinen Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17)'nin de *Nâle* (1894)'sindeki *İstitâf* şiiri altılı bentlerle kurulmuştur. Şevket Gavsî (1873-1954)'nin yukarıda bahsettiğimiz *Hakikat*, *Makber-i Hâher'de* gibi şiirleri de şekil olarak yenidir.

Görülüyor ki Muallim Naci (1850-1893) etkisinde olarak nitelendirilen ve divan şiiri geleneğini devam ettirdiği gerekçesiyle dikkate alınmayan şairlerin de yenilikçi çizgide söylemiş oldukları şiirleri mevcuttur. Bu durum divan şiiri geleneğine bağlılıklarıyla bilinen şairlerin bile yeni Türk şiirinin yükselen sesine kulak verdiklerini ve dönemin en önemli meselelerinden biri olan eski-yeni ikiliğinin önemli bir göstergesidir.

Hamid ve Ekrem'in açtığı yoldan yeni Türk şiirini devam ettirenler: Bir önceki başlık altında saydığımız ve Muallim Naci (1850-1893) etkisinde olduğunu zikrettiğimiz isimlerin de yeni şiir etkisinde şiir kaleme aldıklarını belirtmiştik; ancak 1880-1895 tamamen Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914)'in öncüsü olduğu ferdiyetçi şiiri benimseyen ve Romantizm etkisinde şiir yazan pek çok şair bulunur. İşte bu şairler yeni Türk şiirinin, özellikle Servet-i Fünun şiirinin teşekkül etmesine katkıda bulunurlar. Bu şairleri sırasıyla şöyle sıralayabiliriz: Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Abdülkerim Sabit (1863-1913), İsmail Hakkı (1871-1944), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Abdurrahman (1867-?), Mehmed Celâl (1867-1912), Mehmed Cemal (?), Mehmed Selahaddin (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Mustafa Reşid (1861-1936), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Nureddin Ferruh (1876-?), Tepedelenlizâde Hüseyin Kamil (1865-1921) ve Tefvik Nevzâd (1865-1905).

Bu saydığımız şairlerin pek çoğu öncelikle neşretmiş oldukları şiir kitaplarının mukaddimelerinde şair ve şiir hakkındaki görüşlerini açıklarlar. Bütün bu mukaddimelerde ön plana çıkarılan bir şey vardır: “His”. Artık şiir son derece ferdiyetçi ve şairin hisleri aracılığıyla teşekkül etmesi gereken edebi bir türdür. Örneğin Abdullah Cevdet (1869-1932), *Masumiyyet* (1894)'in mukaddimesinde bu duruma gönderme yapar:

“Hissiyât, hayâtın musikisidir, lakin benim hayâtımın musiki mecmuasında, neşât-engîz hevâlar –acı, muhrik, duzahî, ağır, müz'ic, feryâd-âmiz hevâlara nisbeten-yok denecek kadar azdır.” (Abdullah Cevdet, 1894, s. 5)

Abdullah Cevdet'te gördüğümüz bu his, hastalıklı bir durum gibi yukarıda saydığımız şairlerin pek çoğunda görülür. Abdülhalim Memduh (1866-1905) *Tasvir-i Vicdân* (1884)'da şiirlerini “henüz fekk-i müjgân etmeğe başlayan bir sabâh-ı terakkinin şu'a'-ı hazini” (Abdülhalim Memduh, 1884, s. 4) olarak tanımlar.

Abdülkerim Hadi (1874-?) ise şiiri musikiye yakın görür. Ona göre şiir kalbe, zevk, şevk, melal, ıstırap gibi duygular verir. Sonrasında ise Hadi, adeta “zerrattan şümusa kadar her güzel şey”i şiir addeden Ekrem Bey'in adımlarını izler gibidir. Yine Hadi'ye göre insanın içini titreten her şey şiirdir ve her mütehassis insan ise şairdir. Bununla

beraber insanlar şairlik yeteneğine sahiptir; ancak herkesin hissi bir değildir. Bir şairin ne kadar yaratıcı olacağını belirleyen etken “hissi derecesi”dir.

Ali Ferruh (1865-1914) da *Şâyân* (1885)’ın “*Eski Bir İntihâya Yeni Bir İbtidâ*” başlıklı mukaddimesinde “his” meselesinin üzerinde durur. Ona göre şair vicdan sahibidir ve şiir yazarken “hiss-i vedâd” her şeyden önce gelir. Ali Ferruh için gaddarca paralanmış ve kanlar içinde ezilmiş bir kalp gören insanda ortaya çıkan merhamet ve acıma da “hiss-i vedâd”dır. Bir insanın kendi vatanını sevmesi ve korumak istemesi de “hiss-i vedâd”dır. İki kalbin birbirini çekmesi de “hiss-i vedâd”dır.

İsmail Hakkı (1871-1944) da bu “his” meselesinin üzerinde durur. O da Ekrem Bey (1847-1914)’in *Takdir-i Elhân* (1883)’da yapmış olduğu gibi şiirin sınırlarını çizmeye çalışır. Bir mezarın üstüne kapanmış ağlayan bir kızın, sabahları yavrularına yem bulmak için yuvadan uçan bir güvercinin nazik vücudunun al kanlara boyanarak yere düşmesi, kışın gelişiyle beraber etrafı kaplayan sisin bütün dünyayı hüzne boğması şiirdir. Nitekim şair de bütün bunlar karşısında hislenir ve kalemi şiirle kıpırdanmaya başlar.

Mehmed Celâl (1867-1912) ise *Ada’da Söylediklerim* (1885)’de “Şiir ne zaman söylenir?” lafzıyla söze girişir. Burada Mehmed Celâl his ve tabiiyet üzerinde durur. Ona göre bahar vaktini anlatan bir şiir bahar vakti söylenmelidir. Başka vakit söylendiğinde o şiirin doğal olması mümkün değildir. Çünkü şiir tabiata karşı duygulanmalardan meydana gelir. Bununla beraber şair için şiir güzel bir resim, iki mavi göz, ağlamış bir kız, bir altın saç gibi şeylerden müteşekkildir.¹²

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1918) de his meselesi üzerinde durur. Bu bağlamda şairin 27 Nisan 1884’te, *Haver*’de yayımlanan *Şiir ve Şair* başlıklı yazısı dikkati çeker. Menemenlizâde Mehmed Tahir’e göre bir şairin kalbi “envâr-ı bedâyi’in muhabbeti ve âsârı kalbinin âyîne-i in’ikâsı olmalıdır.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1884, s. 34) Şair güzel düşünmeli ve bilhassa hissettiği gibi yazmalıdır; çünkü bir şair, okurun kalbine ancak bu şekilde tesir edebilir:

¹² Mehmed Celâl bu görüşü yazılarında da savunmaya devam etmiş ve şiirin duygulara hitap etmesi gerektiğini savunmuştur: “Şiir hakkında fikr-i mahsusum pek sadedir. Okuduğum bir sözün tesiri kalbime kadar nüfuz eder. Orada ruhumu teshir edecek kadar bir his uyandırırsa ona şiir derim, söz ister manzum bulunsun, ister mensur olsun, bir kelime, bir sada kalbimi lebriz-i tesir edecek bir meziyyeti haiz olduktan sonra, o kelimeyi, o sadayı şiir addetmekten beni kimse men edemez.” (Aktaran: Uç, 1990, s. 103).

“Yalnız şu var ki, güneşin ziyâsı menşûr içinden geçtikçe hâsıl olan tayfı ne kadar nazar-rübâ olursa bir şairin fikri de menşûr-ı edeb denilmek lazım gelen hâmesinden geçtikçe o kadar dil-nişin bir reng-i letâfet alarak kulûbu teshir etmelidir. Mersiyelerini okuyan ağlamalı, bahâriyelerini gören neş’e-yâb olmalı, memdûhunu herkese beğendirmeli, menfûrundan herkes tenfir etmeli.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1884, s. 34)

Görülüyor ki Memenlizâde Mehmed Tahir de his üzerinde durur ve şiirin güzelliğini okurda yaratacağı his unsurlarına bağlar. Bir şair mersiye yazdığına okuyan ağlamalı, tabiattan söz ettiği zaman adeta tabiatı seyre dalmalı ve onun güzelliğe mutlu olmalıdır.

Nureddin Ferruh’un (1876-?), *Şafak Sadâları* (1894)’nın başına derç ettiği poetikasında da aynı mesele üzerinde durulur. Şair, eseri için üç beş aylık bir şiir heveslisinin on yedi yaşında söylemiş olduğu “mahsul-i tabiat”ı olduğunu belirttikten sonra eserini şöyle niteler: “hakikati hayal olmuş bir hazanın hatırası olmak üzere basıldı. Muhteviyatı bir sergüzeşt-i garib, tasavvuru hazin, esası teessürdür.” (Nureddin Ferruh, 1894, s. 11). Bu nitelirmede de his ve maraziliğe varan bir santimentalizm göze çarpar.

Görülüyor ki şiirin ne olduğunu ve nasıl olması gerektiği meselesi önce mukaddimelerde ele alınmıştır. Ancak bu durum sadece mukaddimelerde kalmamış şiirlerde de kendini göstermiştir. 1880-1895 yılları arası şiirinin kendisinden önceki ve sonrakilerden en büyük farkı bu his meselesidir. Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Ekrem Bey (1847-1914)’in yol açtığı ferdiyetçilik bu yıllar arasında aşırı santimentalist bir duyuş tarzına bürünür. Şiirlerde sevgilinin güzelliği, kavuşamayan aşıklar, kır hayatına dair övgü, sonbahar ve kış mevsimlerinin tabiatta yarattığı tahribat karşısında gözyaşlarını durduramayan ve mehtap, çiçek, kuş gibi doğaya ait unsurların güzelliği karşısında seyre dalan şairler, mısralar arasından yükselen veremli kızların öksürükleri, hem metafizik bir endişeyle hem de insanda yarattığı derin üzüntüyle ele alınan ölüm mefhumu şiirin ta kendisi olmuştur.

Kısaca özetlemek gerekirse Şinasi (1826-1871)’nin rasyonel tarafı bu dönem şiirinde yerini hisse, vicdana bırakmıştır. Abdülkerim Sabit’in *Sabâh-ı İnşirâh* (1884)’ındaki *Vicdan* şiiri sanki bütün bir dönemin özeti gibidir:

““Akl ile beşer müşerref oldu,
Ammâ ne belâlı bir teşerrüf!
Bir yerde huzuru yok teessüf!
Âmâl ü ümmîdlerle doldu.

Dâ'i-i teessür oldu vicdân,
Efkâr-ı teccümâtı mâil!
Oldukça bu hâl olur mu nâil,
Ârâm u huzura hissli insan?

Kalbin gamâdır hep ibtilâsı;
Eyvâh! Nedir bu hâl-i müdhiş?
Baştanbaşa arzu kesilmiş!
Güyâ ki yetişmemiş belâsı.”

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 10)

Şerif Aktaş'ın da belirttiği gibi “İnsan tarafından meydana getirilen her eser, ortaya çıktığı zaman dilimine ait özelliklerden yararlanır ve dönemini farklı bakımlardan temsil eder. Çünkü o, döneminin ürünüdür.” (Aktaş, 2015, s. 31). Bu dönem ürünlerinin karakteristik özelliği de aklın yerini vicdan ve hissin almasıdır. Artık his ve vicdanıyla hareket eden şairin dünyaya olan bakışı tamamen değişmiştir.¹³ Bu yüzden bu dönem şiirinde hakim tema aşktır. Ardından tabiat ve ölüm gelir ki böylece yeni şiirin nasıl bir duyuş tarzı geliştirdiği rahatlıkla görülebilir.

Görüldüğü üzere 1880-1895 yılları arası şiirin muhtevası büyük ölçüde değiştirilmiş ve yeniliğe doğru yelken açılmıştır. Ancak bu yıllar arasında belki de en ciddi yenilik şekilde yapılır. Çünkü şiir bir bütündür. Muhteva değiştikçe dil, dil değiştikçe şekil de değişir. Bunları birbirinden ayırmak bir hayli zordur. Nitekim Şerif Aktaş'a göre de “şiiri meydana getiren birimler de yalnız başına biçime ve içeriğe indirgenemez. Çünkü ses ve anlam kaynaşmasından oluşan birimler, şiirde bir düzene bağlı olarak bir araya gelirler.” (Aktaş, 2015, s. 34). Ancak bu dönemde dil konusunda çok ciddi bir değişiklik görülmediğini belirtmekte fayda vardır. Dil meselesi üzerinde yalnızca Nureddin Ferruh durmuş ve özellikle Türkçe terkiplerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Bunun dışında şiir dilinin nasıl olması gerektiğine dair ortak bir görüş yoktur. Ancak yeni muhtevayı ifade etmek için yeni bir şeklin gerekliliği 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında kendini açıkça gösterir. Nitekim 1880-1895 yıllarından önce Abülhak Hamid (1852-1937)'in *Sahra* (1879)'sında, Namık Kemal (1840-1888)'in *Vaveyla*'sında ve *Hilal-i Osmani*'sinde şekil olarak bir arayışın içinde olduğu görülüyordu. İşte 1880-1895 yılları arasında yayımlanan şiir kitaplarında da kendini

¹³ Bu his vurgusu 1895'ten sonra da devam eder. Nitekim E.M. rumuzlu bir münekkid, *Malumat*'taki *Veşin ve Kafîye* yazısında şiirin kelimeyle değil his ile olması gerektiğini savunur. (Uç, 1990, s. 106-107)

açıkça gösteren bu arayışı *Nazım Şekilleri* başlığı altında detaylı olarak ele alacağız; ancak burada da söylemekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Bu yıllarda başta düz uyak şekliyle olmak üzere, sarma ve çapraz uyak şekliyle söylenmiş şiirlerin sayısı bir hayli fazladır. Bunlara ek olarak beşli, altılı, yedili bentlerden müteşekkil yeni şekiller hatta belli bir şekle tabi olmayan serbest şiirler söylenmeye başlamıştır.¹⁴ Bu tarz bir şiire Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'in *Kafiyesiz Bir Şi'r* başlıklı şiiri örnek olarak gösterilebilir:

“Hüsnünü gördüğüm zamân güzelim
 Bir güzel nev-şükûfte gül sandım.
 Sinemi etmek istedim tezyin
 Sen meğer bir güzel melekmişsin
 Canlı bir gonca, bir periymişsin
 Eyledim ben de gönlümü tenvir
 Pertev-i cân-fezâ-yı ‘aşkıyla
 Ki onu Hakk gidermesin benden”
 (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s.60)

Menemenlizâde Mehmed Tahir'in bu şiirine muhteva açısından bakıldığında çok ciddi bir yenilik görülmez. Aşk temasının yoğun olduğu bu şiirde şair, sevgilinin güzelliğini yeni açılmış bir çiçeğe benzetir. Sevgili o kadar güzeldir ki adeta bir melek, canlı bir gonca, bir peridir. Bu bakımdan çok ciddi bir farklılık görülmemektedir. Ancak bu şiiri diğer şiirlerden ayıran ve onu ayrı bir yere koymamızın en büyük sebebi -başlığından da anlaşılacağı gibi- belirli bir kafiye sisteminin dışında yazılmış olmasıdır. Bu durum artık kafiye hakimiyetinin kırıldığı ve yeni şiir arayışlarının bir sonuç verdiğini gösterir ki bu ve bunun gibi şiirlerin sayısı 1880-1895 yılları arası yayımlanmış şiir kitaplarında önemli ölçüde artmıştır.¹⁵

¹⁴ Aslında bu mesele mukaddimelerde de vurgulanır. İsmail Safa *Sünûhat* (1889)'ın mukaddimesinde kafiyelerin darlığından şikayet eder. Nureddin Ferruh ise *Şafak Sadaları* (1894)'nda serbest şiiri savunur ve uygulamaya girişir.

¹⁵ Diğer örnekler, “1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitaplarında Nazım Şekilleri” bölümünde bulunan “Mısra Sayıları ve Yapıları Farklı Olanlar” başlığı altında detaylı olarak gösterilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞREDİLMİŞ ŞİİR KİTAPLARI VE ŞAİRLERİ

1880-1895 yılları arasında şiir kitaplarını neşretmiş şairlerin bir kısmı bugün özellikle İbnülemin Mahmud Kemal İnal sayesinde bilinir hale gelmiştir. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'dan sonra da pek çok araştırmacı, yazarlar üzerinde araştırma yapmaya devam etmişlerdir. Cumhuriyetten önce bu alanda Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* ve Mehmed Süreyya Bey'in *Sicill-i Osmani*'si dikkati çeker. Cumhuriyetin ilanından sonra ise bu alanda Şükran Kurdakul'un *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* YKY tarafından yayımlanan *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Diyanet tarafından yayımlanan *İslam Ansiklopedisi* ve Dergâh tarafından yayımlanan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* dikkati çeker.¹⁶

Biz de bu bölümü meydana getirirken yukarıda zikrettiğimizi kaynaklardan yararlanmakla birlikte, bu kaynaklarda hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadığımız şairler için Atatürk Kitaplığı'ndaki evraklara ve hakkında çalışma yapılmış olan şairler için ise müstakil çalışmalara başvurduk.

Tezimize konu olan 54 şairi aşağıda alfabetik olarak sıraladık. Hayatları hakkında bilgi verdikten sonra şiir ve şair anlayışlarına dahil bilgi vererek 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarını tek tek ele aldık. Özellikle bir mukaddimeye haiz olanların üzerinde detaylı olarak durduk ve mukaddimeleri tek tek açıkladık. Şairler hakkında ulaştığımız kaynakları ise dipnotlarda detaylı olarak verdik.

¹⁶ Aslında pek çok edebiyat tarihinde de bu yazarlar ve şairleri hakkında bilgi verilmiştir; ancak bunların çoğu Abdullah Cevdet, Mehmed Celâl, Menemenlizâde Mehmed Tahir, Nigâr Hanım, Nabizâde Nazım gibi çok bilinenlere yer vermiştir. Eski şiiri etkisiyle yazan şairlere hiçbirinde yer verilmezken yeni şiir etkisinde olan şairlerin dahi bir kısmına yer verilmemiş, yalnızca bazı tezlerde bu şairlerin adı zikredilmiştir.

2.1. ABDULLAH CEVDET (1869-1932)¹⁷

Abdullah Cevdet 9 Eylül 1869'da Arapkir'de doğdu. Babası Tabur İmamı Hacı Ömer Efendi'dir. Ortaöğrenimini Elâziz Rüştîyesi ve Kulesi İdâdisi'nde, yükseköğrenimini ise Askeri Tıbbiyet Okulu'nda tamamladıktan sonra Yüzbaşı rütbesiyle Gülhane Hastanesi'nde göz hastalıkları uzmanlık öğrenimine devam etti. 1895 yılında II. Abdülhamid yönetimine karşı eylemlerde bulunmaktan ötürü Trablus Merkez Hastanesi göz hekimliği göreviyle İstanbul'dan sürüldü. 1897'de ise Fizan'a sürgün edileceğini öğrenince Tunus yoluyla Avrupa'ya kaçmayı tercih etti. Cenevre'ye yerleşerek *Osmanlı* gazetesini çıkardı ve bu gazetede saray ve yönetim aleyhinde yazılar yazdı. Bir süre sonra Viyana Elçiliği hakimliğine atandıysa da yine muhalif yazılarından dolayı Cenevre'ye dönmek zorunda kaldı ve 1 Eylül 1904 tarihini taşıyan *İçtihat* dergisini çıkarmaya başladı. 1905'te Kahire'ye gitti ve burada 5 yıl kaldı. 1911'de İstanbul'a gelerek Cenevre'de çıkarmaya başladığı *İçtihat* dergisinin yayımını sürdürdü. 28 Kasım 1932 yılında vefat etti ve aktarılanlara göre olaylı bir cenaze töreninin sonrasında Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi.

Doktor, düşünce adamı ve şair sıfatlarıyla karşımıza çıkan Abdullah Cevdet, çok yönlü kişiliğiyle dikkat çeker. *Hiç* (1890), *Tuluat* (1891), *Türbe-i Masumiyet* (1891), *Masumiyet* (1893), *Kahriyat* (1897), *Karlıdağdan Bir Ses* (1931), *Düşünen Musiki* (1932) isimli şiir kitaplarıyla bizim asıl meselemiz olan şairliğinin ne kadar aktif ve verimli olduğu da görülmektedir. Ancak Abdullah Cevdet, her ne kadar yenilikçi şairleri kendine örnek alsın da bizim incelediğimiz dönem olan 1880-1895 arası yıllarında yayımlanan şiir kitaplarında özellikle Abdülhak Hamid (1852-1937)'in etkisinden hemen hemen hiç çıkmamıştır.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özdemir, Kemal. (2003). *Doktor Abdullah Cevdet'in Edebi Dünyası Abdullah Cevdet'in Şiirlerinin İncelenmesi*.

Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kurdakul, Şükran. (1999). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (s. 9-10). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 6) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri 1 (Kemâlî-Ş-Şuarâ)* (Müjgan Cumbur, Haz.) (s. 367-372). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Abdullah Cevdet yalnızca şiir yazan bir şair değildi. Döneminin pek çok şairi gibi şiir üzerine düşünmeyi ve şiirin nasıl olması gerektiğine dair fikirleri olan şairlerdendi:

“Bir menbaın gayesi var mıdır? Güneşin, tuluun, gurubun, baharın, kışın, yazın gayeleri var mıdır?”

Fakat: siyah ve zıyasız bir güneş, güneş midir? Isıtmayan, aydınlatmayan bir güneş güneş midir? Şiir de böyledi. Ruhları ısıtmaz, ruhları aydınlatmaz, ruhları yükseltmezse şiir değildir. Binaenaleyh; şiirin maksadı yok, şiarı vardır.” (Aktaran: Özdemir, 2003, s. 34)

Abdullah Cevdet’in bu görüşlerinden şiirden ne anladığı açıkça görülüyor. Onun için şiir insanın ruhuna yani iç dünyasına, duygularına hitap etmelidir ki şiir olabilsin. Şairin bu cümleleri döneminde şiirin ne kadar ferdiyetçi bir yol takip ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi şairin 1880-1895 yılları arasında neşredilmiş beş şiir kitabı mevcuttur: *Hiç* (1890), *Tuluat* (1891), *Türbe-i Masumiyyet* (1891), *Masumiyyet* (1893).

Şairin 1890 yılında yayımlanmış olan ilk şiir kitabı *Hiç*, Maarif Nezâreti Celilesi’nin ruhsatıyla Mahmud Bey Matbaası’nda basılmıştır. 24 sayfadan oluşur. Eserin başında İbn-i Ömer Cevdet imzalı “*Bir İki Söz*” başlığı altında ufak bir mukaddime vardır. Burada neden “*Hiç*” ismini verdiğini şöyle açıklar:

“İktidârımın mertebe-i hîçide olduğunu göstermek için değil gördüğüm için yazdığım manzumelerin heyet mecmuasına “*Hiç*” ismini verdim.” (Abdullah Cevdet, 1890, s. 2).

Bununla birlikte Abdülhak Hâmid (1852-1937)’in *Hep Yahud Hiç*’inden bahseder. Bu eserin on sene önce yayımlandığını ve kendi eserinin yalnızca hiç ismine sahip olduğunu belirterek eserin çalıntı olmadığını söyler. Son olarak mütercim parçaların kendisine ait olmadığını da belirtir.

Eserin içindeki şiirlerin isimleri şu şekildedir: *Sahrâ ‘Âlemi*, *Sahra*, *Rû-nizâr*, *Yâdigâr-ı Temâşâ*, *Akşam* (Lamartin), *Bülbül* (Lamartin), *Bir Kıt’a*, *Prelüd* (Musse), *Giryelerim*, *Gözlerin*, *İnfîlâk*, *Yazılmış*, *Telâkki-gâh*, *Ey Timsâl-i Bî-rûh*.

Şiirlerin ismine dahi baktığımız vakit Abdülhak Hamid’in etkisini görmek mümkündür. Özellikle muhtevaya değindiğimiz sırada şairin *Sahra ‘Âlemi* ve *Sahra* şiirlerine değineceğiz. Ancak burada da belirtmekte fayda var. Bu iki şiir Abdülhak Hamid’in *Sahra* (1879)’yla yolda bıraktığı ayak izlerini takip eder ve bu konuda başarılı olurlar. Bu iki şiir özellikle Abdülhak Hamid’le şiirimize dahil olan Romantik tabiat algısının ne boyutlara ulaştığını göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

Bununla birlikte yine tabiat teminin hakim olduğu *Akşam*, aşk temasının işlendiği *Bülbül* şiirleri ünlü Fransız şairi Lamartine’den ve son olarak *Prelüd* ise Musse’den çeviridir.¹⁸ Bu durum şairin Fransızcaya ne kadar hakim olduğunu ve onun şiirlerindeki romantik Fransız şiiri etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Şairin ikinci şiir kitabı olan *Tuluât Maarif Nezâret-i Celilesi*’nin ruhsatıyla Alem Matbaası’nda 1891 yılında basılmıştır. 80 sayfadan oluşur. Eserin kapağında şöyle bir ibare mevcuttur: “manzum ve mensûr, mütercim ve müellif eş’ar mecmuasıdır.” Hemen altında ise eserin içindekiler verilmiştir:

“Ekrem Bey Efendi Hazretlerinin İltifât-ı ‘Âlileri, Alfred Dö Musse’yi Taklid, Victor Hugo, Fransuva Koppe, Şeniye’den Mütercimât, Manzume vesaire, vesaire”

İçindekilerden de anlaşılıyor ki bu şiir kitabında da Fransız romantik şiirinin etkisi açıktır. Bu içindekiler kısmından hemen sonra esere adını veren Recaizâde Mahmud Ekrem’in iltifatı, ardından Abdullah Cevdet’in bir teşekkürü vardır. Şair burada Recâizâde Mahmud Ekrem’e övgü dolu sözler söyleyerek teşekkür eder:

“Arş-ı edebimizin üç neyyir-i tabânından biri olduğu izhardır. Bu nüvâişlerle beni ihyâ, mecmuamı yâdigâr-ı mukaddesleri olan bu nâm ile karîn-i itilâ etmiş oldular.

¹⁸ Bu dönemde Batı şiirinden yapılan çeviriler hakkında ayrıntılı bilgi için: Kolcu, Ali İhsan. (2008). *Türkçede Batı Şiiri* (2. bs.). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Bu iltifâta karşı teşekkür etmeğe, hissiyât-ı şükrâniyyemi ihsâs eylemeğe muktedir değilim.” (Abdullah Cevdet, 1891, s. 6-7).

Abdullah Cevdet, bu sözleri Recaiizâde Mahmud Ekrem’e söylemiş olmak için söylememiştir. Bilindiği üzere Recaiizâde Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamid’le birlikte Tanzimat II. Nesil sanatçılarından en önemli rol modelidir. Nitekim yenilik yanlısı olan bütün şairler Recaiizâde Mahmud Ekrem’in sancağı altında toplanırlar ve ondan etkilenirler ki bu sancağın altında toplanan şairlerden biri de Abdullah Cevdet’tir. İşte bu sözlerden de bu durum çok rahat anlaşılabilir.

Eserin içinde sırasıyla şu başlıklara sahip manzum ve mensur eserler mevcuttur: *Na’t-ı Şerif, Tevhid-i Tahlil-âmîz, Zemzeme-i İbtihâl, Vâlîde ile Çocuk Beyninde Muhâvere, Terennüm, Tekeddür, Kıt’acık, Muganniye, Kıt’a, Sipih, Geceye, Dehkân, Hassâsiyyet-i Sevdâya, Şeffâf, Mezârsitân, Mukâbele, Kuşların Ölümü, Bülbül, Teselli, Tahazzün, Tahazzün-i ‘Amîk, Kitâbe-i Çeşmesâr, Tefekkür, Hugo-Es’şârımın, Bir Yetimenin Giriye-i Seherîsi, Serçe, Sevdâ, İftirâk, Vapurda Seher, Samsun’dan Hareket, Amasya Bağları Arasından Geçiş, Çengel Boğazı’ndan Geçiş, Dağların Arasından Geçiyorduk, Cuşış-i Nesîm, İftirâk-ı Ebedi, Yine O İftirâk, Dağ Üstünde Vedâ’lar, Nevâ-yı Teessür, Sevdâm, Hafakân, Bir Küçük Melek-Hatıra-i Hüzn-âveri, Arz-ı Mahsûsât, Sürb-i Fikret, Arâm-Fransuva Koppe’den, Hugo’dan Aynen Tercümedir-Şarkı, Yâdigâr-ı Seferberi, Bir Mersiyye-Andre Şeniyye’den, Yâd-ı Mâzi, Prelüd-Şeniyye’den, Hayâl Fakat Hakikat, Müfred, Yâd Et-Alfred Dö Muse’ye Taklîd, Büyük Kardeşime, Hugo’nun Bir Tiyatrosundaki Şarkı, Seyyâh-ı Sevdâ-zede-Acemceden Tercüme, Tanzir Fakat Mukâbele-Levâcık, Franklin’indir, Şopenhaur.*

Görülüyor ki bu şiir kitabının *Hiç* (1890)’ten, en büyük farkı *Na’t-ı Şerif* ile başlayıp, *Tevhid-i Tehlil-amiz*’le devam etmesidir. Bu şekil bir tertip Abdullah Cevdet’in şiir anlayışının dışındadır. Ancak yeni Türk şiirinin üstünlüğünü tam anlamıyla kabul ettirmesi için Servet-i Fünûn dönemini beklemek gerekecektir. Yalnızca şiirlerin isimlerine şöyle bir baktığımızda *Na’t-ı Şerif* ile başlayan bu eserde Victor Hugo’dan, Musse’den, Franklin’den izler görülür. İşte bu eski ile yeninin bir arada var olma çabasının örneklerinden yalnızca bir tanesidir.

Şairin üçüncü şiir kitabı *Türbe-i Masumiyyet* (1891), Nezâret-i Maarif'in ruhsatıyla basılmıştır ve 36 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Abdülhak Hâmid'in *Makber Mukaddimesi*'nden alıntı mevcuttur:

“Vâdi-i sükûna düşenlerin ecsâdından mürur zamân ile bir avuç toprak kaldığı gibi gönülde olan en ‘aziz bir yadigârdan da mürûr-ı zamân ile bir belirsiz hayâl kalır. Ben o hayâle kâni’ değilim.”

Şairin bu alıntıyı yapmış olması eserini gayet açık bir hale getirir. 1885 yılında *Makber*'in neşrolunmasıyla Türk şiirinde ölüme karşı trajik bir duyuş tarzı gelişir ve artık yalnızca ölenle ilgili olan klasik mersiye anlayışının dışına çıkılır. Ölümün ta kendisi, yokluk sorgulanır ki Abdullah Cevdet de bu eserinde böyle bir çaba içindedir.

Türbe-i Masumiyyet (1891) de bir “*İfade*” ile başlar. Bu eserin “netâic-i fûnun olan efkâr önünde” yüz kızartıcı olabileceği söylenmiştir. Ancak şair, “hayatımın devre-i masûmânesinden gördüğüm iftirâk-ı ebediyyenin ihsâs ettiği bir mersiyye” (Abdullah Cevdet, 1891, s. 4) diyerek eserin hisler üzerine temellendirildiğini vurgulamıştır.

Şairin beşinci şiir kitabı *Masumiyyet* (1893), “Haiz-i ruhsat-ı maarifdir” ibaresiyle İstegan Matbaası'ndan basılmıştır ve 45 sayfadan oluşur. Eserin kapağına Shakespeare'den bir alıntı derç olunmuştur:

“Elfâz ile ifâde edilebilen ıztırâbât
Iztırâbatımızın en hafifidir.”

Bu alıntıdan da eserin ne kadar hüzn, gözyaşı, ölüm, aşk gibi meseleler etrafında söylenmiş şiirler barındırdığını anlamak güç değildir. Bu alıntıdan sonra Abdullah Cevdet eserin asıl isminin *Lahd-i Masumiyyet* olduğunu ancak sonradan *Masumiyyet* adını verdiğini belirtmiştir. Bu eserin ifadesinde de şair hissiyatın ön planda olduğunu vurgulamış ve buradaki manzumelerin yazılmak için değil hissedildiği için yazıldığını belirtmiştir; ancak bu hissediş acı dolu bir hissedişdir:

“Hissiyât, hayâtın musikisidir, lakin benim hayâtımın musiki mecmuasında, neşât-engîz hevâlar –acı, muhrik, duzahî, ağır, müz’ic, feryâd-âmiz hevâlara nisbeten-yok denecek kadar azdır.

Manzumelerin bazıları, benim için ‘avdeti muhâl olmuş bir tarz-ı tahassüsün yadigârıdır; bazılarına ise âlâm-i maneviyyemden en hafiflerinin ayine-i inikâsıdır denebilir: “Elfâz ile ifade edilebilen ıztırâbât, ıztırâbâtımızın en hafifleridir” Masumiyyet’e –müsemâmâya tevâfuk cihetle -Bir Şa’iriyetin Nefs-i Vâ-pesînleri- ismini vermek belki daha muvafık olurdu.” (Abdullah Cevdet, 1893, s. 4-5).

Burada Hasan Akay’ın bu dönemi niteleyen “Fenâ-fi’l-hiss devri” sözüne dönmekte fayda vardır. (Akay, 1998, s. 138). Çünkü bu söz ele aldığımız dönemi tek başına kolayca ifade edebilir ki incelediğimiz bütün önsözler ve şiirler yalnızca bir şey üzerine kuruludur ve dönemin karakteristiği de işte budur: “His”. Abdullah Cevdet’te de his son derece önemli ve şairin en büyük ilham kaynağıdır. Çünkü his hayatın musikisidir.

Son olarak yukarıda da söylediğimiz gibi Abdullah Cevdet, bir şair, düşünce adamı ve doktor olarak çok yönlü bir şahsiyettir. Bu yüzden şiir kitaplarının dışında da pek çok telif eser kaleme almıştır. Telif olanlar şu şekilde sıralanabilir:

Dimağ: Dimağ ile Ruh Arasındaki Münasebât-ı Fenniye’yi Tedkik (1891), *Fizyolociya-i Tefekkür: Mehazımın esası Craff ud Stoff Ünvanlı Kitabın Tefekkür Bahsidir* (1891), *Fizyolocya ve Hıfz-ı Sıhhat-ı Dimağ ve Melekâtı-ı Akliye* (1894), *Ramazân Bahçesi* (1894), *Ulema-yı İsmal Enârallahu Berahinehüm Tarafından Verilen Fetava-yi Şerife* (1896), *İklil-i Matem* (1901), *Über die Erziehung der Lehrer* (1902), *La Lyre Turque* (1902), *Les Quatrians Muadits et les reves orphelins* (1903), *La Vengeance Doree, Imprimerie Internationale* (1904), *Reponse au Journal de Geneve* (1904), *Refale de Parfums* (1905) *İkaz-ı Müslim* (1906), *İki Emel* (1906), *Fünun ve Felsefe* (1906), *Mahkeme-i Kübra* (1908), *Uyanınız! Uyanınız!* (1908), *Viola Semper Florens* (1908), *Bir Hutbe* (1909), *Yaşamak Korkusu* (1909), *Fenn-i Ruh: Dimağ ve Ruh Tefekkür-Vicdan-Dimağ ve Tefekkür* (1911), *Fünun ve Felsefe ve Felsefe Sânihâları* (1911), *Hadd-ı Te’dib, Ahmed Rıza Beğ’e Açık Mektub* (1912), *Dimağ-ı Melekât-ı Akliyyenin Fizyolociya ve Hıfzısıhhası* (1919), *Cihan-ı İslama Dair Bir Nazar-ı Tarihi ve Felsefi* (1922), *Muhtelif İzdivaclar* (1928)

Görülüyor ki Abdullah Cevdet yalnızca bir şair değil hem tıp hem de siyaset alanında yayın hayatında aktif olarak yer almış ve çok sayıda eser neşretmiştir. Bu da Abdullah Cevdet’in çok yönlü bir şahsiyet olduğunu bir kez daha ortaya koyar.

2.2. ABDÜLAHAD NURİ (?)

Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız şairin elimizde bulunan, 1880-1895 yılında yayımlanmış ve bilinen tek eseri Maarif Nezâret-i Celilesi'nin ruhsatıyla basılmış, 22 sayfadan oluşan *Ölen Kızım* (1890) isimli manzumesidir. Eserin başında mukaddime mahiyetinde ufak bir bölüm mevcuttur. Şair burada eseri ne için yazdığını ve kızını kaybetmiş olmanın verdiği üzüntüyü açıklamaya çalışmıştır:

“Bu kitâbı “ölen kızım” için yazdım: hayâtın en tatlı, en kıymetli yâdigârı olan mini mini yavrucuklarını hâk-i siyâh içinde gunûde-i sükûn olmuş gören pederleri tefekküre mecbur edecek hazin bir makberdir dense sezadır!

(...)

Âlemde en rengîn, en safâlî çiçeklerin pâymâl-i hazân olduğunu gören, bir zavallı kuş şitânın ittisâf-ı serdine karşı nasıl feryâd ederse ben de koynumda ısıttığım bir mahsul-i ‘ömrün, mevtin dest-i bâridiyle kapanan gözlerini yâd ede ede öyle âh etmek istedim!” (Abdulahad Nuri, 1890, s.2)

Abdulahad Nuri, bu ufak önsözde *Makber* (1885)'e yakın bir duruş çizer. Nasıl Abdülhak Hamid, *Makber Mukaddimesi*'nde “ben bu kitabı kendim okuyayım diye yazdım” dediyse Abdulahad Nuri de bu kitabı ölen kızı için yazmıştır. Bu açıdan baktığımızda iki eser de oldukça ferdidir.

2.3. ABDÜLHALİM MEMDUH (1866-1905)¹⁹

1866 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Hakkari'ye bağlı bir kazada kaymakam iken 1890 yılında ölen Ali Ragıp Bey'dir. Anlatılanlara göre düzenli bir mektep tahsili görmediği bilinmektedir. Nitekim bir süre Mekteb-i Lisan'a devam etmiş ve yine bu sıralarda Hariciye Nezareti Hukuk-ı Muhtelite Kalemî'nde ikinci katip olarak çalışmıştır. Sürgüne gönderildiği sırada ise Hukuk Mektebi'nin ikinci sınıfındaydı.

¹⁹ Öngül, Bilal. (2002). *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kurdakul, Şükran. (1999). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (s. 11). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 8) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1303-1320). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Bununla beraber *Mizan* gazetesinde yazdı ve *Muhit* dergisinin yazı işlerini yürüttü. II. AbdülHamid döneminde *Mizan*'daki yazılarından dolayı tutuklandı ve Konya'ya sürgün edildi. Bir süre sonra yeni sürgün yeri Trablusgarp'a gönderilirken yolda İskenderiye'ye kaçtı ve daha uygun bir sürgün yeri için başvurdu. Ardından İzmir'de oturma isteği kabul edildi. Burada vilayet tercümanlığı yaptı. Ardından Bitlis'e sürgün edildi. Ancak birkaç ay sonra tekrar İzmir'e döndü. Ancak 1900 yılında Jön Türklere katılmak üzere Avrupa'ya kaçtı. Fransa, İngiltere ve Tunus'ta yaşadı. 21 Temmuz 1905'te vefat etti. Cenazesi Mustafa Fazıl Paşa'nın kızı Prenses nazlı tarafından Tunus'a götürülerek vasiyet ettiği tepeye gömüldü.

Abdülhalim Memduh *Tasvir-i Vicdân* (1884), *Tasvir-i Hissiyât* (1886), *Bürhân* (1886) isimli üç şiir kitabıyla 1880-1895 yılları arasında kaleme alan önemli şairlerden biridir. Ele aldığımız bütün şairler gibi Abdülhalim Memduh da zirve şahsiyet olamamış ve çoğu zaman ikinci sınıf şairler arasında gösterilmiştir. Şiirlerinde aşk ve tabiat temi ön planda gelir. Aşk temini işlediği şiirlerinde şair çoğu zaman divan şiirine yaklaşırken tabiat temini işlediği şiirlerde ise romantizme yaklaşarak tabiatı temaşa etmeye ve bize renkli ve canlı bir tabiat tablosu ortaya koymaya çalışır ki bu da onun yenilikçi tarafıdır.

Şairin ilk şiir kitabı *Tasvir-i Vicdân* (1884), Maarif Nezâret-i Celilesi'nin ruhsatıyla Nişânbur Büryân matbaasında basılmıştır ve 52 sayfadan oluşur. Eserin mukaddemesinden hemen önce Abdülkerim Sabit Bey'in bir iltifat-nâmesi mevcuttur:

“Vâr mıdır ta'rife hâcet şu'le-i efkârını
 'Âleme gösterdi fualâ mihr-i 'irfânın senin
 Zevk-cûyân-ı edeb alsın temâşâ eylesin
 Bir semâvi levhadır Tasvir-i Vicdân'ın senin”
 (Abdülkerim Sabit, 1884, s. 3)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi eserin ufak da olsa bir mukaddimesi mevcuttur. Şair burada şiirlerini “henüz fekk-i müjgân etmeğe başlayan bir sabâh-ı terakkinin şu'a'-ı hazini” (Abdülhalim Memduh, 1884, s. 4) olarak tanımlar. Her ne kadar yayımlanmaya değmeyecek bir eser olduğunu söylese de “tabi'i'ül-vücut olan hatâiât-ı meşhudesi kârin-i kirâm tarafından lütfen ihtâr buyurulur ise bunu tab' ettirmekteki maksadına

tamamiyle hâsıl olmuş nazarile bakarım” (Abdülhalim Memduh, 1884, s. 4) diyerek eseri neden bastırıldığını açıklamıştır.

Eserin içinde sırasıyla şu başlıklara sahip manzumeler mevcuttur: *Vicdân Nâm Gayr-i Matbû' Tiyatrodan Bir Parça, Tehâcüm-i Efkâr yahud Bir Temâşâ-yı Nısfü'l-leyl, Sa'y, Abdülkerim Sabit Bey'e Nazîre-Sa'y, Fazilet, İstirhâm, Verem Bir Kız, Tasvir-i Canan Lisanından(Abdülkerim Sabit Beyefendi'ye) Nazire, Teevvüh, Felâket, Nevmîd, Tesdis, Victor Hugo'dan Tercümedir, Gül, Hayf, Bir Teevvüh-i Şebâne, Rüyet, Ricâ, Nihân, Şeb-i Deycûr, Tahassür, Serzeniş, Gazel, Lisân-ı Fâtih'den, Nazire-i Gazel-i Muallim, Manzume, Vicdân, Ebyât.*

Şiirlerin isimlerinden de anlaşılacağı üzere Abdülhalim Memduh, *Tasvir-i Vicdân* (1884)'da yenilikçilerin yolundan gitmektedir. Nitekim şair *Tehâcüm-i Efkâr yahud Bir Temâşâ-yı Nısfü'l-leyl*'de gece vakti tabiatı seyre dalıp büyülenecek, *Sa'y* şiirinde Şinasi (1827-1871)'yle birlikte edebiyatımıza gelen akılcı ve pozitivist tutum bağlamında çalışmanın önemini vurgulayacak ve *Verem Bir Kız* isimli şiirinde ise romantik şiirin üzerinde dolaşmaktan en çok hoşlandığı şey olan verem hastalığı ve onun kişide yarattığı tahribatı duygusal bir şekilde şiirselleştirecektir.

Şairin ikinci şiir kitabı *Tasvir-i Hissiyât* (1885), Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla Karabet ve Kasbar matbaasında basılmıştır ve 46 sayfadan oluşur. Bu eserdeki şiirler, şairin belirttiğine göre onun “mahsul-i sabâvet”i değil, “mahsul-i şebâbeti”dir. Bununla birlikte “*Tasvir-i Vicdân* hiç menzilesinde ise, *Tasvir-i Hissiyat*'ın hiç olmazsa safer menzilesi”ndedir. (Abdülhalim Memduh, 1885, s. 3).

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Tevhîd, Râyet-i Celîl-i Osmâni, Şiven-Makber-i Cananda, Zemzeme-i Tahassür, Ömr-Tercümedir, Hazân, Nazîre, Gazel, Nazire-i Gazel-i Sâmi, Nazire-i Gazel-i Sâmi, Tefekkür, Atufetlü Memduh Faik Beyefendi Hazretleri'ne Nazîre, Zevâl, Yok mudur?, Tahmîs Nazîre-i Kemâl Beyefendi, Şitâ, Yıldırım, Efsûs, Feryâd, Bir Teevvüh, Var mıdır?, Kıt'alar.*

Bu eserin *Tasvir-i Vicdân* (1884)'dan tek farkı “mahsul-i şebâbet” olması değildir. Abdülhalim Memduh'un bu eseri bir *Tevhid* ile başlar. Şair bu şiirinde klasik tevhid anlayışının sınırları dışına çıkmaz. Bu da şairi eski şiire yaklaştırır.

Bununla birlikte bu eserde divan şiirinde kullanılan nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerin fazlalığı dikkat çeker. Üç tane nazire, bir tahmis, iki gazel, iki murabba, iki kıta ve müstakil beyitler görülür ki bu durum Abdülhalim Memduh'un da eski ile yeni bir arada yaşatma gayreti içinde olduğunu gösterir.

Bürhân (1886), Maarif Nezâret-i Celilesi ruhsatıyla basılmıştır ve 20 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Abdülhak Hamid'den bir alıntı mevcuttur:

“Olmaklık için neşe ihrâya muzaffer
Bir kabza türâbın ne ehemmiyeti vârdır?
Ol kabza-i hâkın yâ ne hâsiyyeti vârdır?
Kim cevher-i idrake Hakk etmiş anı mazhar”

Osmanlı tarihi ile ilgili olarak yazılmış bir manzumedir. Şair Kanuni Sultan Süleyman için övgü dolu sözler zikrettikten sonra eserin muhtevasını şöyle açıklamıştır:

“Harekâtı nümûne-i ahlâk, ahlâkı mehâsin-i ‘ale’l-etlâk olan vüzerasından biri de Kara Süleymân Paşa der ki zemîn-i fenâ denilen bu hufre-i bekâda gösterdiği bir büyük eser-i hamiyet bu değersiz kitâbın zeminini teşkil eyledi.” (Abdülhalim Memduh, 1886, s. 4).

Bilindiği üzere dönem içinde pek çok manzum Osmanlı tarihi kaleme alınmış ve bu bağlamda şiirler de söylenmiştir. Yalnızca bu ifadelere baktığımızda bile Abdülhalim Memduh'un onlara yaklaştığını görüyoruz. Bu ve bunun gibi şiirler hem romantik edebiyatın etkisi hem de Osmanlı-Rus savaşından sonra popüler olmaya başlamış ve şairler Osmanlı tarihinin parlak günlerini anlatan şiirler kaleme almaya başlamıştır. Abdülhalim Memduh'un *Bürhân* (1886)'ı da bunlardan biridir.

Son olarak belirtmemiz gerekir ki Abdülhalim Memduh'un şiir kitapları dışında da eserleri mevcuttur. Bunlar kronolojik olarak şöyle sıralanabilir:

Reşit Paşa (1888), *Bedriye* (1887), *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye* (1888) *Mazlum Türklere Mevize* (1902), *Ne Bekliyoruz?* (1902), *Antologie de L'Amour Turc* (1905). *Abdülhamid ve Genç Türk Bir Harem Ağası* (1911).

2.4. ABDÜLKERİM HADİ (1874-?)²⁰

Çorum sancağı naibi Mehmed Nazif Efendi'nin oğludur. 1874'te İstanbul'da doğdu. Sıbyan mektebinde temel eğitimini aldıktan sonra Mekteb-i Sultani'ye giderek yedi sene okudu. Fransızcadan dördüncü ve Türkçeden beşinci sınıftan ayrıldı. Özel olarak Farsça öğrendi. Bununla birlikte Fransızca yazar ve okurdu ve Arapça ve Farsçaya da aşinaydı.

Hiçbir edebiyat tarihinde ismine rastlayamadığımız Abdülkerim Hadi, 1880-1895 yılları arasında şiir yazan ve yenilikçi çizgide olan şairlerden biridir. *Bir Müteverrimenin Nevha-i Meyusânesi* (1891), *Aheng-i Sürûr* (1892) ve *Gözyaşlarım* (1895) isimli üç şiir kitabı yayımlayan Abdülkerim Hadi'nin, bu eserlerdeki şiirlerine bakıldığı vakit hem iç hem de dış yapı olarak yeni şiir arayışında olduğu rahatlıkla görülebilir. Aşk ve tabiat temleri onun şiirlerinde yoğun olarak görülse de romantizmle birlikte bizim edebiyatımızda hasıl olan verem, çocuk, sevgisi, yetim çocukların dramı gibi temler de onun şiirlerinde görülür.

Şairin ilk şiir kitabı *Bir Müteverrimenin Meyusanesi* (1891), Maarif Nezâreti Celilesi'nin ruhsatıyla Mekteb-i Sanayi Matbaası'dan basılmıştır ve 16 sayfadan oluşur. Eserin kapağında “hissiyât-ı şâirânenin ifrât derecesi feryattır” ibaresi göze çarpar. Şairin aktardığına göre bu eser üç sene önce “tecrübe-i kalem” bağlamında kaleme alınmış şiirleri ihtiva etmekle beraber, şairin gençlik yıllarının bir yadigârıdır. İsminden de anlaşıldığı üzere veremli bir kadının yaşadığı süreç anlatılır.

²⁰ Atatürk Kitaplığı vasıtasıyla ulaştığımız evrakın künyesi şu şekilde: Sicil Defterleri Numero: 102 s. 387

Şairin ikinci şiir kitabı *Aheng-i Sürûr* (1892), Maarif Nezâret-i Celilesi'nin ruhsatıyla Asır Matbaası'nda basılmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Şairin Selanik'te çıkan *Asır Gazetesi*'nde ve Bursa'da çıkan *Fevâid* mecmuasında çıkan şiirlerini ihtiva eder. Şair, eserin mukaddimesinde çağdaşlarında olduğu gibi “his” ve onun şiirlere yansımaları üzerinde durur. Bunu da “sahra” metaforu üzerinden yapar:

“Fakat kendi kendime sorarım. O yerlerde niçin bulunuyordum? O sahralarda niçin geziyordum? Evet!... O yerlerde hayat u maişet için lazım olan ders-i tecrübeyi okumak, öğrenmek üzere bulunuyordum. O sahralarda da kendi kendimle konuşmak, istediğim gibi düşünmek, istediğim gibi ağlamak için geziyordum.” (Abdülkerim Hadi, 1892, s. 4-5).

İşte bu sözler Abdülkerim Hadi'nin ferdiyetçi bir çizgide olduğunu ortaya koyar. Şair için “sahra”, bir inziva noktasıdır. Bu inziva noktasında şair kendisi olur ve böylece kendi ferdiyeçi duyuş tarzıyla, başkalarından bağımsız bir şekilde istediği gibi düşünebilir, istediği gibi ağlayabilir.

Eserin içerisinde sırasıyla –*Fevkinde* isimli mensure dışında- şu manzumeler mevcuttur: *Bir Kız, Mezar Başında, Çocuk, Terâne, Ferdâ-yı Visal, Yâd Et, Güzel, Şeklinde, Başlıksız, Bir Kuş, Tahmis, Kitâbe-i Teessürden, Kalmıştır Redifli Gazelden, Gözler, Şarkı, Nevha-i Yetimâne.*

Bu manzumelerden de görülüyor ki Abdülkerim Hadi de dönemindeki diğer yenilikçi şairler gibi eskiden tam anlamıyla kopamamıştır. *Kalmıştır Redifli Gazelden, Gözler* ve *Şarkı* eski şiir estetiği içerisinde değerlendirilirken *Nevha-i Yetimane, Mezar Başında, Güzel* gibi şiirler yeni şiir estetiği içerisinde değerlendirilmelidir.

Menemenlizâde Mehmed Tahir Bey'e ithaf edilmiş olan *Gözyaşlarım* (1895), Mahmud Bey Matbaası'ndan bastırılmıştır ve 24 sayfadır. Eserin “Ashâb-ı Mütalaya” başlıklı kısmında şair, şiir hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır. Bir nevi poetika mahiyetinde olan bu bölümde Hadi, Mehmed Celâl'in *Ada'da Söylediklerim* (1885) isimli eserinin mukaddimesindeki görüşlerle aynı çizgidedir.

Abdülkerim Hadi Bey'e göre şiir tıpkı musiki gibi ruhun gıdasıdır. Şiir kalbe, zevk, şevk, melal ıstırap gibi duygular verir. Sonrasında ise şiiri Mehmed Celâl'in yaptığı gibi çeşitli şeylere benzetir:

“Mesela bir bahar sabahı tulû’-ı şemse karşı mini mini kuşların ötüşleri şiidir.

Gurûb-ı şemsden sonra semâyı ihâta eden, zemini bir sükûn-ı belîğ içinde bırakan ‘amîk bir zulmet şiidir.

Ale’s-seher nur gibi nüzul ederek çiçekleri mineleyen jâleler gözyaşlarına müşabihdir; ma’mâfih şiidir.

Bir derenin kayalara çarparak hazin hazin çağlayışı, bir genç validenin cilve-i hayâtı olan küçücük çocuğuna meşakkatle tebessüm edişi, henüz tekellüme başlamış kıvrık kumral saçlı bir sabînin kendisine mahsus bir hâssa ile tuhaf tuhaf lakırdı söyleyişi şiidir.

İki sevdâ-zedenin yekdiğerine (İ’lan-ı ‘aşk) için titreyen dudakları, ma’nidar nazarları yine şiidir.” (Abdülkerim Hadi, 1895, s. 3-4).

Özetle şaire göre insanın içini titreten her şey şiidir ve her mütehassis insan ise şairdir. Bununla beraber genellikle insanlar şairlik yeteneğine sahiptir ancak herkesin hissi bir değildir. Bir şairin ne kadar yaratıcı olacağını belirleyen etken “hissi derecesi”dir. Ancak unutmamak gerekir ki şairlikte bilgi de önemlidir. Çünkü cahil olan bir şairle cahil olmayan bir şairin şiiri asla bir olamaz. “Çünkü biri âlem ile hissi yek-diğerine mezc ederek ‘ulviyyet içinde “ulviyyete suud eder. Öbürü yalnız ihsân-ı Hüdâ olan hissi sayesinde ‘ulviyyeti takdire muvaffak olur.” (Abdülkerim Hadi, 1895, s. 4) Bu sebepten ötürü bir şair ilim ile terbiye edilmelidir.

Son olarak şair, şiir yazarken yaratıcılığını tetikleyen ve ona manzum söz söyletme yeteneğini bahşeden mahzun yaratılışından bahseder. Şaire, cefa adeta bir şiir gibi gelir. Kimi zaman bir gonca üstüne saatlerce düşünebilir kimi zaman bir hazan yaprağı yüzünden haftalarca mükedder olabilir.

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Na’t*, *Mir’at-ı Efkâr*, *İstiğrâk*, *Eyvâh*, *Ağlarım*, *Temenni-i Mevt*, *Hitabet-i Meftûnâne*, *Tahayyül*, *Şâir*, *Tahmis*, *Bir İki Gazel*, *Dağlara*.

Görüldüğü üzere *Aheng-i Sürûr* (1892)’a nazaran bu eser bir *Na’t*’la başlar ve gazellerle son bulur. Bu da gösteriyor ki 1895 yılında Servet-i Fünûn’dan hemen önce bile eski ile yeni bir arada bulunmaktadır.

Son olarak belirtmemiz gerekir ki Abdülkerim Hadi'nin bu üç şiir kitabından başka eserleri de vardır. Bunlar kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir:

Bir Tebessüm (1894), *Ezhâr-ı Nevbahâr* (1895), *Fakire* (1894), *Lisan-ı Türki* (1895), *Zikr-i Hakikat* (1898). *Hak Yerini Bulmalı* (1910)

2.5. ABDÜLKERİM SABİT (1863-1913)²¹

Daha çok Muallim Naci (1850-1893)'nin izinden gittiği söylenen ancak tek şiir kitabı olan *Sabâh-ı İnşirâh* (1885)'ta yeni şiirin peşinden giden Abdülkerim Sabit Bey, 1863'te İstanbul'da doğmuştur. İstanbul'un önde gelenlerinden biri olan Trabzon naibi Şerif Mahmud Bey'in oğludur. Özel eğitim aldıktan bir süre sonra Galatasaray Sultanî Mektebi'ne girdi; ancak eğitimini tamamlamadan çıktı. Hariciye Tercüme Odası Hulefalığında, Şebenderliklerde, Batum Baş Şebenderliği'nde, Hariciye Nezareti İstişare Odası Muavinliği'nde bulundu ve muavinlikten emekli oldu. 1913'te vefat etti ve Edirne Kapısı Kabristanı'na defnedildi.

Abdülkerim Sabit Bey, *Saadet* gazetesinde yayımlamış olduğu gazeller ve Muallim Naci'yle olan münasebetinden dolayı eskinin izinde olduğu düşünülür. Ancak şairin tek şiir kitabı *Sabâh-ı İnşirâh* (1885)'a bakıldığında vakit görülür ki Abdülkerim Sabit Bey, hem muhteva hem de şekil olarak oldukça yenilikçidir. Özellikle tabiat ve aşk temi çevresinde söylemiş olduğu şiirler bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi pek çok mecmua ve gazetede şiirlerini yayımlamış olan Abdülkerim Sabit Bey'in tek şiir kitabı *Sabâh-ı İnşirâh*, 1885 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 77 sayfadan oluşur. Eserdeki manzumelerin pek çoğu yazarın da "*İhtar*" başlıklı kısımda söylediği gibi daha önceden *Tercümân-ı Hakikât*'ta yayımlanmıştır. Eserin kapağında iki beyit mevcuttur:

²¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 1986-1988) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

“Hâl-i işgrâka düştüm sâikim kimdi ‘aceb?
Dil midir, gençlik midir, fikrim midir, cânân mıdır?”

Ben bu ilhâmâs-i sevdâviye şaşım, gönlüm âh
Söyleyin Allah için ateş midir vicdân mıdır?”

Eserde sırasıyla şu başlıklara sahip manzumeler mevcuttur: *Neşri Musammem Olan “Manzum” Namında Manzum Bir Facianın Bir Parçasıdır, Vicdân, Tahassür ü Teselli, Cezbe, Şebnem, Meşrû’ Olmayan Bir Cenk, İ’câz-ı ‘Aşk, Tulû’, Mehtâb, Bir Hayâl, Sabâvet, Heyecanlı Hissiyât Yahud Bir İ’lân-ı ‘Aşk, Feryâd, Sayyâd, Nevâ-yı Hicrân, Verem Bir Kız, Heyhât, Mümkün müdür Eylemek Ferâmûş?, Sa’y, Tahassür, Tesâdüf, Manzûme, ‘İşret, Resm İçin Bir Kıt’a, Vaktiyle Bir Resmin Zahîrine Yazılmıştı.*

Bu manzumelerin tamamı -isminden de anlaşılacağı üzere- yenilikçi çizgide söylenmiştir. Muhteva bölümünde üzerinde daha detaylı olarak duracağımız *Vicdan, Tahassür, Mehtâb, Verem Bir Kız* gibi şiirler bunun en güzel örneğidir. Bununla birlikte şairin *Şükûfezâr* (1906) isimli bir eseri daha mevcuttur.

2.6. ADANALI HOCA HAYRET (1848-1913)²²

Mehmed Bahaüddin Hayret Efendi ziraat erbâblarından Hacı Hüseyin Ağa’nın oğludur. 1848’de Adana’da doğdu. Adana’nın ulemalarından eğitim aldı ve sonrasında İstanbul’a gelerek Süleyman Subaşı Medresesi’ne girdi. Ardından muallimlik için sınavlara girdi ve muallim oldu. Böylece 1870’de Adana Rüşdî Mektebi İkinci muallimliğine, 1873’te Söğüt Rüşî Mektebi birinci muallimliğine tayin edildi; ancak bir süre sonra istifa ederek tekrardan İstanbul’a geldi. Prens Mustafa Fazıl Paşa’nın konağında öğretmenlik yaptı. 1876’da Üsküdar’da Paşa Kapısı, 1878’de Gülhane Askeri Rüşdî Mektebi’ne muallim oldu. Oradan da istifa ettikten sonra 1879’da Mekteb-i Sultânî’de Türk edebiyatı muallimi oldu. 1880’de ise buradan ayrıldı. 1881’de Kütüphaneler Müfettişliği’ne, 1882’de Kütüphaneler Tahrir Müdür Müuavinliği’ne, 1886’da ise Maârif Nezâreti

²² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II (Kemâlî’ş-Şuarâ)* (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 876-904). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Encümen-i Teftiş ve Muayane azalığına tayin edildi. Muzır kitaba ruhsat verdiği sebep gösterilerek Maarif Nezâreti'nden Sadaret makamına bildirildi. Uzunca bir süre sonra Kandiye İdâdî Mektebi edebiyat öğretmenliğine getirildi. 1892'de istifa etti ve uzunca bir uğraştan sonra ancak 1899'da tekrar Encümen-i Teftiş ve Muayene Azalığı'na getirilse de sonrasında açıkta bırakıldı. 1908'de Darülfünun Ulûm-ı Dîniyye ve Edebiyat Şubeleri Müdüriyeti'ne tayin edildi. 1909'da *İslam* gazetesinde neşrettiği bir makededen dolayı İdare-i Örfiyye Kararnamesi gereğince beş sene süreyle Rodos'a sürüldü; ancak 1910'da affedilerek İstanbul'a geldi. 1911'de ise emekli oldu ve 1913'te Yüksekaldırım'da Kazasker Câmii civarındaki evinde vefat etti. Merkezefendi Kabristanı'na defnolundu.

Şairin bilinen tek eseri *Şehrâyin ü Sahr-i Beyân*'ı 1885 yılında Kasbar Matbaası'ndan yayımlanmıştır ve 29 sayfadan oluşur. Bu eser tamamen eski edebiyat estetiği çerçevesinde yazılmıştır ve *Şehrâyin* ve *Sahr-i Beyân* olmak üzere iki bölümden oluşur. II. Abdülhamid için söylenmiştir. Şair, eserini ifade başlığı altında oldukça ağdalı bir dille şöyle açıklamıştır:

“Cülûs-ı hümâyûn-ı Hazret-i Zıllallahîyye müsâdif olan yevm-i meserretin leyle-i ferah-bahşasında bi'l-cümle bende-gân-ı saltanat-ı seniyyeleri hâne vü kâşâneleri envâ'-ı kanâdîl ile tezyin ederek izhâr-ı şâdmânı ettikleri sırada 'abd-ı 'âciz-i bî-hân mân dahi inşâ eylediğim ebyâtımı evsâf-ı tâb-dâr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhilerile donatarak yapmış olduğum (Şehrâyin) ile berâber sitâyîş-i hazret-i sadâret-penâhiyi hâvi (Sahr-i Beyân) nâmıyla yazdığım manzumeyi tab' u neşr ediyorum.” (Adanalı Hoca Hayret, 1885, s. 3)

Yalnızca şairin kullandığı bu dile bakıldığında bile şairin eski şiirin izinde olduğu görülür ki eserde klişe ifadeler kullanılarak II. Abdülhamid'in şahsı övülür. Bu anlayış da şairin eski şiirin izinde olduğu bir kez daha gösterir.

2.7. AHMED KEMAL (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız Ahmed Kemal'in 1893 yılında A. Asaduryan Matbaası'ndan yayımlanmış olan ve bilinen tek eseri *Melek* 29 sayfadan oluşur. Pek çok eserin aksine bir mukaddimeye sahip değildir.

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Bir Dem ki, Ağla!, Neredesin?, Nâle-i Hicrân, Uyan Ey Yâr Uyan!, Cemâl-i Yâr, Levha-i Hüzn!, Ağlıyor!, Tasvir-i Canana, Bir Teferrüc-nâmeden Birkaç Parça.*

Bu manzumelerin tamamı yenilikçi bir çizgide olmakla beraber şairin ölen kızı için söylenmiştir. Bu yüzden şiirlerin hepsinde ölümle birlikte gelen hüznün ve gözyaşı hakimdir.

2.8. AHMED FAİK REŞAD (1851-1914)²³

Ahmet Faik Reşad Bey, alay eminlerinden İzmirli Tahir Efendi'nin oğludur. 26 Eylül 1851'de dedesi İhya Efendi'nin Kabasakal'daki evinde doğduğu bilinmektedir. Sıbyan ve İrfaniye sonrasında ise Valide Rüşdi mekteplerinde okudu. Mektepten diploma almadan çıkarak Bâb-ı Ser-askerî Muhasebe Kalemî'ne girdi. 1865'te büyükbabasının mümeyyizlerinden bulunduğu Divan-ı Hümayun, iki sene sonra Hariciye Mektubî kalemlerine kaydettirdi. Divan kalemine devamı esnasında Tahvil Kalemî ketebesinden Cem'î Efendi'den kalemde Farsça ve sabahları evinde Ayasofya Medresesi talebesinden Ali Efendi'den Arapça öğrendi. Cem'î şiir ile uğraşanlardan olduğu için ona bakarak kendi de şiire heves etti. Erzincanlı Hacı İzzet Paşa'nın Trablusgarp vilayeti valiliğine tayin olduktan sonra Ahmed Reşad'ı mektupçu yapacağını vadederek beraberinde götürse de sonrasında Ahmed Reşad, zorla Humus Ziraat Müdürlüğüne tayin ettirildi. Bunun üzerine istifa edip İstanbul'a döndü. 1880'de Ahmet Mithat Efendi tarafından *Takvim-i Vakayi* gazetesinin başyazarlığına getirildi. Bir süre sonra kendisine gelen teklif üzerine Diyarbakır Maarif Müdürlüğü'nü kabul etti. Ancak Vali Ahmed Eyub Paşa'nın şikayeti üzerine 1888'de görevinden azledildi ve İstanbul'a döndü. Dört sene gazetelerde muharrirlik ve hususi mekteplerde muallimlik ettikten sonra 1892'de Matbuat-ı Dahiliye İdaresi'nde çalışmaya başladı. Bu görevinin yanı sıra Meşrutiyet'in

²³ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Yüksel, Süheyla. (1997). *Faik Reşad'ın Hayatı ve Eserleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 428-429). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 1875-1879). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

ilanından sonra 1908’de *Takvim-i Vakayi* müdürlüğüne getirildi. Ancak memurluğu lağvedildiğinden açıkta kaldı ve emeklilik istedi. 1911’den başlayarak Kadastro Okulu’nda kitabet, Darülfünun’da edebiyat tarihi, İstanbul Kız Lisesi’nde edebiyat dersleri verdi. Ancak bir süre sonra rahatsızlığından dolayı istifa etti. Sonrasında ise Kadastro Mektebi kitabet-i resmiye muallimliğine vefatına kadar devam etti ve 26 Haziran 1914’te vefat etti.

Büyük ölçüde divan şiiri geleneğine bağlı kalan Ahmed Reşâd’ın yalnızca bir şiir kitabı vardır: *Güldeste* (1887). Bu eser “Bazı âsâr-ı mensure ile müzeyyet divânçe-i eş’ar” ibaresiyle Karabet ve Kasbar Matbaası’ndan basılmıştır ve 145 sayfadan oluşur. Eser “Erbâb-ı Mütalaa” bölümüyle başlar. Burada şair kendi ve şiir görüşü hakkında kısaca bilgi verir. On on beş yaşlarında şiir yazmaya başladığını ve Fransızca öğrenmek hevesine düştüğünü söyler. Bununla beraber şair Batı edebiyatını görünce çok etkilenmiş ve bizdeki mevcut olan edebiyat, şairin gözüne çirkin gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine şiirlerini ortadan kaldırmıştır. Ancak şair sonrasında fikir değiştirmiş ve “muahhiren yazılan şeylerle evvelkilerden hatırdan kalanlarının olsun cem’ile” (Ahmed Reşâd, 1887, s. 5) diyerek bu eseri alem-i matbuata sunmuştur.

Eserin “*Kitab-ı Evvel*” isimli bölümünde manzum eserler, “*Kitab-ı Sâni*” bölümünde ise mensur eserler mevcuttur. Eserin “*Kitab-ı Evvel*” kısmı da kendi içinde “*Kısm-ı Evvel*” ve “*Kısm-ı Sâni*” olarak ikiye ayrılmıştır. “*Kısm-ı Evvel*”de *Gazeliyyât* başlığı altında gazeller mevcuttur. Sayıları az olduğu için huruf-ı hecâ usulüne göre tertip edilmemiştir. “*Kitab-ı Sâni*” kısmında ise *Mütenevvi*’a alt başlığı altında çeşitli manzumeler mevcuttur.

Şairin diğer eserleri ise şu şekildedir: *Gencine-i Latif* (1881) *Güldeste* (1887), *Ameli ve Nazari Talim-i Kitabet yahut Mükemmel İnşa* (1890), *Yeni Letaif-i İnşa* (1890), *Ümit Bir yahut Bir Katilin Akıbeti* (1890), *Muharrerat-ı Nadire yahut Hazine-i Müntehabat* (1890), *Numune-i Şi’r ü İnşâ* (1891), *Cami’ül-iber* (1891), *Talim-i Kitabet, Zeyl I: İmla ve Galatat* (1891), *Talim-i Kitabet, Rehber-i Esmâ-ı Türkiye* (1891), *Muhtasar Osmanlı Tarihi* (1892), *Resimli Lügat* (1892), *Eslaf* (1893), *Teracim-i Ahval-i Meşahir* (1895), *Hikâye-i Aristonous* (1896), *Fuzuli’nin Gayr-i Matbu Eşarı* (1896), *İlaveli Numune-i Kitabet* (1897), *Netice-i Sefalet* (1897), *Sergüzeşt-i Hulusi* (1899), *Mükemmel Osmanlı*

Lügatı (1901), *Muhtasar ve Musavver Tarih-i Osmani*, *Kemal ile Muhaberemiz* (1909), *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye* (1911), *Külliyat-ı Letaif* (1912) *Tarz-ı Nevin Kıraat* (1913-14).

2.9. AHMED SERVET (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin 1894 yılında Kasbar Matbaası'ndan yayımlanmış olan ve bilinen tek eseri *Nevha-i Dil* 36 sayfadan oluşur. Eserin kapağında “hâdis-e-i Kerbelâ’ya dair *Kırk Kilisâ* mukâvelât muharriri Ahmed Servet Efendi’nin icmalen inşâdına muvaffak oldukları manzum ‘*Nevha-i Dil*’ nâm eseridir” ibaresi mevcuttur. Kapaktaki ibareden de anlaşılacağı üzere eserde Kerbelâ hadisesi anlatılır. Bu durum Tanzimat’tan sonra dahi -bilhassa Kazım Paşa’nın etkisiyle- Kerbelâ hadisesinin edebiyatımızda popüler olduğunu gösterir.

2.10. AHMED MUHTAR (?)

Hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Ahmed Muhtar’ın bilinen tek eseri *İstimdâd Yahut İntibah-ı Kalb*’i 1894 yılında Mahmud Bey Matbaası’ndan yayımlanmıştır ve 53 sayfadan oluşur. Eserin 1-36 sayfaları arasındaki kısım *İstimdâd*, 37-52 sayfaları arasında ise *İntibah-ı Kalb* yer alır. Son olarak 53-54’te *Hâtime-i Makâl* yer almaktadır. Eserin kapağında ise hem Abdülhamid için övgü içeren hem de şairin amacı özetleyen bir şiir bulunur:

“Asr-ı feyz-â-feyz-i Hân-ı ‘Abdülhamid’ ‘âdile
Yâdigâr-ı hâme-i vicdânım olsun bu eser
Bâr-gâh-ı zât-ı mutlaktan bî-nûr-ı Ahmedi
Mahz-ı istimdâd der-i maksad değil ‘arz-ı hüner”

Bu kıtadan da anlaşılıyor ki eserin tamamı Abdülhamid için söylenmiştir. Ancak şair tek amacının bu olmadığını ve kaleminin hünerini de göstermek istemiştir.

2.11. ALAADDİN SABİT (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairlerden bir diğeri olan Alaaddin Sabit'in bilinen tek eseri *Zafer-nâme-i Sabit*, 1882'de Matbaa-i Ebüzziya tarafından yayımlanmıştır ve 46 sayfadan oluşur. Eserin kapağında “Selim Giray'ın bir gazâsıdır” ibaresi mevcuttur. Manzumenin hemen üstünde ise “Sultan Süleymân-ı Sâni'nin Engürüs Seferi'ne memur olan Selim Giray nâmınadır” (Alaaddin Sabit, 1882, s.3) başlığıyla eserin konusu hakkında bilgi verilmiştir.

2.12. ALAYBEYZÂDE NACİ (1854-1920)²⁴

Hasan Naci Efendi, “Alaybeyi-zâde” namıyla Hacı Osman Efendi'nin oğludur. 1854'te İstanbul'da doğdu. Trabzon Rüşdî Mektebi'nde, sonradan özel hocadan Farsça, coğrafya, mantık, beyan, usul-i fıkıh, şerh-i akaid okudu. 1878'te maliye nezaretinden Düyûn-ı Umumiye muvazene kalemine girdi. Bir ay sonra Trabzon'a gitti. 1880'de Meclis-i Ziraat Kitabet'i ile fahri azalığına, 1883'te Trabzon merkez liva bidayet mahkemesi başkitabetine tayin edildi. Daha başka memuriyetlerde bulunduktan sonra Bab-ı seraskeri muhakemât dairesi başkatibi oldu. Sonrasında Darüşşafaka ve Galatasaray Mekteb-i Sultanîsi edebiyat öğretmenliğinde bulundu ve Meşrutiyet'in ilanından sonra emekli oldu. 12 Ocak 1920'de vefat etti.

Muallim Naci (1850-1893) etkisinde şairlerden olan Alaybeyzâde Naci eski edebiyat estetiğinden hemen hemen hiç çıkmamıştır. Şairin tek şiir kitabı olan *Neşîde*, 1894 yılında ‘Âlem Matbaası’ndan yayımlanmıştır ve 106 sayfadan oluşur. Şairin “İfade-i Mahsusa” başlığı altında belirttiği gibi daha önceden *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinin *Kısm-ı Edebi* bölümünde neşr edilmiş ve ilk defa bu eser içinde neşr edilecek şiirlerinden oluşur.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1450-1454). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yine “*İfâde-i Mahsusa*” bölümünde şair, içinde tekrardan şiir yazmak hevesi uyandığını dile getirir. Bu hevesi uyandıran ise şairin kitabet muallimliği için sınava girmesi ve bu sınavda Fuzuli gibi Türk edebiyatının büyük isimlerinden eserlerin okutturulmasıdır. Sonrasında ise şair, şiire olan talebin fazlalığından dem vurarak öğrencilere şiirler yazdığını belirtir ve şiirin iki “hasa-i maneviyyesi” olduğunu iddia eder:

“Şi’rde iki büyük hasa-i maneviyye var o da sehlü’l-hıfz olması ve gayet câzibedâr bulunmasıdır.

Küçük parça bir nesiri ezber etmekte büyük güçlük çekilir fakat koca bir manzumeyi ezberlemekte o kadar suobet görülmez. Binaen ‘aleyh şâkirdân bunları kolaylıkla ve severek hafızalara aldılar. Evvelkilerden bazı parçalar dahi bunlara karıştırılarak ‘*Neşide*’ nâmı altında işte şu mecmu’â teşekkül etti.” (Alaybeyzade Naci, 1894, s. 6)

Görülüyor ki şair için şiirin öğretici bir tarafı vardır. Öğrenciler, ihtiyaçları olan bilgileri şiir aracılığıyla kolayca ezberleyebilirler. İşte *Neşide* (1894) de bu ve bunun gibi şiirlerden oluşur. Şairin diğer eserleri ise şu şekilde sıralanabilir:

Şairin diğer eserleri şunlardır: *Serair-i Aliüftegân* (1888), *Neşide* (1894), *Lisân-ı Kitâbet* (?).

2.13. ALİ FERRUH (1865-1914)²⁵

1865 yılında İstanbul’da doğdu. Babası Kudüs mutasarrıfı, Yeni Osmanlılar’dan Kayazade Reşat Paşa’dır. Mülkiye Mektebi’nin ilk üç sınıfını (1882) ve Paris Siyasal Bilimler Okulu’nu bitirdi. Londra ve Paris elçiliklerinde katiplik, Petersburg’da müsteşarlık, Washington’da elçilik yaptı. 1899’da atandığı Bulgaristan komiserliği sırasında 1914 yılında vefat etti.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Sarıcaoğlu, Şakir. (1999). *Ali Ferruh’un Hayatı Fikirleri ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 428-429). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri I (Kemâlî’ş-Şuarâ)* (Müjgan Cunbur, Haz.) (s. 629-632). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Daha çok mutavassıtın olarak değeriendirilen Ali Ferruh, II. Abdülhamid dönemindeki hürriyetçi fikirleriyle dikkat çekti. İbnülemin Mahmud Kemal'in anlattığına göre “gayet zeki, babası gibi mizaha mâil ve pek serbest bir zât idi, tuhaf şeyler söyler, tuhaf şeyler yazardı.” (İnal, 1999, s. 630). Çok fazla dikkat çeken bir şair olamasa da pek çok eser yayımlamıştır. Eserleri şöyle sıralanabilir:

Laklakiyat-ı Edebiye (1883), *Devlet* (1884), *Şâyân* (1885), *Huşenk* (1885), *Kanun-ı Tabiat*, *Mebadi-i Hikmet-i Ahlak* (1886), *Ussü'l-esâs* (1886), *Kerbela* (1887), *Misbahü's-Salah-Vilâdet-i Peygamberi* (1888), *Teşhir-i Ebâtil* (1889).

Bu eserler arasında şairin *Laklakiyat-ı Edebiyye* (1883), *Devlet* (1884), *Şayan* ve *Ussü'l-esâs* (1886) isimli eserleri matbu olarak basılmış manzum eserleridir.

Laklakiyat-ı Edebiyye, 1884 yılında Matbaa-i Ebuzziyâ tarafından yayımlanmıştır ve 36 sayfadan oluşur. Ali Ferruh'un ilk eseridir ve Adana'da bulunduğu sırada yazılmıştır. 303 beyitten oluşur ve mesnevi şeklindedir. Ancak eserin sonunda bir şiir daha mevcuttur. Eserin mukaddimesinde, eser şu şekilde açıklanmıştır:

“Laklakiyât-ı Edebiyye” ki bir fikrin evveliyâ-yı galyânıdır şeb-i yeldâ-yı zulmet içinde temevvüç eden za'if za'if şafak aydınlıklarına benzetilir.

Mütalaasından anlaşılacağı üzere meâli bir ‘âlem-i diğerin tercüme-i ahvâline dâl, ismi ise mündrecicâtına bir berâ’at-i istihlâldir.” (Ali Ferruh, 1884, s. 3).

Şairin burada “âlem-i diğer”den kastı kuşlar alemidir. Nitekim eser, şairin Ulu Cami etrafında gördüğü ve hayatlarını şiirleştirdiği, sonrasında ise bu kuşların bir aile bütünlüğü içinde birbirlerini koruyup kollamasını anlatan didaktik bir eserdir.

Devlet ise 1885 yılında Karabet ve Kasbar Matbaası'nda yayımlanmıştır ve 67 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Namık Kemal'in *Hürriyet Kasidesi* (1876)'nden şu beyitler mevcuttur:

“Biz ol ‘ali himem erbâb-ı cidd ü içtihadız kim
Cihângirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten

Biz ol nesl-i kerîm-i düde-i ‘Osmâniyanız kim

Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı hamiyetten”

Bu beyitlerin kapağa derç edilmesinin sebebi eserin bir nevi Osmanlı padişahlarının fihristi olmasıdır. Bu eser de dönem içerisinde popüler olan manzum Osmanlı tarihlerinden sayılabilir ki şair eserini de şu şekilde açıklar:

“Devlet ki altı yüz yıllık bir cem’iyyet-i muazzamanın yâhûd altı yaşında bir kudret-i mulakanın tercüme-i hâli; devlet ki ma’lûm ve fakat meçhul bir istikbâle karşı yâd-ı mâzi ile fikr-i hâlin bir muvâzene-i ‘âlû’l-âli el verir zamândır gûşe-güzîn-i ‘uzlet olup giderken bu def’a tab’ u neşri muvafık vakt ü hâlet olageldi.” (Ali Ferruh, 1884, s. 3)

Eserin mukaddimesinde tarihi bilgilerin yanı sıra şairin yorumları da sıklıkla bulunur ki bunlar içinde en çok dikkati çeken Cengiz için söylemiş olduğu “tâ’ûn yürekli, vebâ çehreli, dünyaları tasmîmde helâhil-i ‘akreble rekâbete çalışan şark afeti, Moğol yılanı, çirk handeli” (Ali Ferruh, 1884, s.5) gibi öfke ve hakaret dolu söylemlerdir. Bununla birlikte Süleyman Şah’ın Fırat Nehri’nde boğulması, Abbasiler, Selçuklular, Gazneviler gibi Osmanlıdan önceki vaziyet etraflıca anlatılır.

Eserde sırasıyla Hemdemi, Reşid, Ziya Paşa ve Ali Ferruh’un yazmış olduğu manzum kısımlar mevcuttur. Hemdemi “Getirdim nazma lutf-ı Hakk ile fihrist-i şâhânı” (Hemdemi, 1884, s. 24) mısrayla kendisine ait olan bölümü kısaca açıklar. Sırasıyla Osman Bey, Orhan Bey, I. Murad, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murad, İbrahim, IV. Mehmed isimli Osmanlı Padişahlarından bahseder. Onların tahta çıkış tarihlerini, tahtta kaldıkları süreleri ve kısaca onların kahramanlıklarından bahseder.

Eserde bir sonraki manzume *Zeyl-i Reşid* başlığı altında Reşid’e ait olan manzumedir. Reşit şu iki mısrayla başlar:

“Selefte Hemdemi merhum edip fihrist-i şahanı
Eriştirmiş idi Sultân-ı Mehmed vaktine anı” (Reşid, 1884, s. 33)

Hemdemi'nin bıraktığı yerden yani IV. Mehmed'ten fihristine başlar ve sırasıyla II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa, III. Ahmed, I. Mahmud'tan tıpkı Hemdemi'nin yapmış olduğu şekilde bahseder ve manzumesini noktalar.

Ziya Paşa ise Hemdemi'nin başlatıp Reşid'in kalmış olduğu yerden fihriste devam eder:

“Mukaddem Hemdemi ile Reşid etmiş idi tanzim
Hülâsa vechle târih-i nesl-i âl-i ‘Osmâni
Cihânda bir güzel ibkâ-yı nâm etmiş de gitmişler
Hüdâ'nın her biri olsun karîn-i afv u gufrânı
Gelip Mahmûd-ı Evvel ‘asrına hâmûş olup kalmış
“Reşid” nüktedânın hâme-i ferhende ‘unvânı:”
(Ziya Paşa, 1884, s. 37)

Ziya Paşa ise Osmanlının zor dönemlerinde hüküm sürmüş padişahlardan bahseder. Bunlar sırasıyla III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz'den bahseder.

Eserde son olarak *Zeyl-i İbnü'r-reşâd* başlığı altında Ali Ferruh'un manzumesi mevcuttur. Şair Türklere övgüyle manzumesine başlar:

“Görün kudret! Görün şarkdan ey şarkın dırahşânı
Açıl maşrik açıl! Sinende görsünler nerîmânı
Görülsün şark garbda, garb şarkda iftihârile
Ki neymiş anlaşılın Türklerin mâhiyyet ü şânı”
(Ali Ferruh, 1884, s. 47)

Abdülaziz'den tekrar bahsedildikten sonra II. Abdülhamid'in faaliyetleri ve döneminde olan olaylarla ilgili etraflıca bilgi verilir. Bosna-Hersek olayı, Berlin Kongresi, Plevne Muharebesi gibi tarihi olayların yanında ziraat ve ticaretin gelişmesi, açılan bir kütüphane, dil üzerine yapılan çalışmalar ve açılan mekteplerden de bahsedilir. Son olarak şair eserini 19 yaşındayken üç dört gecede yazdığını belirtmiş ve duayla manzumesini noktalamıştır:

“Alîmallâh üç dört gecede tahrir kılmıştır,
'Aceb mi?.. On dokuz yaşında Ferruh bendesi anı
Du'âya başla ey İbnü'r-reşâd el kaldır, etmiştir
Muvaffık Hazret-i Feyyâz-ı Mutlak, bil bu ihsânı
Âyâ zâtü'l-vehiyyet, âyâ hallâk-ı zâtinin!

Âyâ ma'bûd-ı bî-enbâz, âyâ mevcud-ı nûrânî!
 Hamîd-i sâniyi efkârı âsâ bir karâr ile
 Sebâtı vechle ikbâl ü 'umûmi ile erzânı
 Kılıp meyl-i hümâyûnu gibi tahtında revnak-dâr
 Vücud-ı pâki âsâ ile ikbâlin dırahşânı
 Muvaffak eyle zât-ı pâkini her bir umurunda
 İlâhi sen bağışla mülke sultân bin sultânı"
 (Ali Ferruh, 1884, s. 64)

Görülüyor ki bu ve bunun gibi manzum Osmanlı tarihleri çok kısa sürede yazılmış ve neşredilmiştir. Bu yüzden hepsinde çok bilinen ifadelerle padişahların kahramanlıkları ve dönemindeki olaylar anlatılmıştır. Bu durum bu ve bunun gibi eserlerin edebi değerini büyük oranda düşürmüştür.

Şayan ise 1885 yılında Mahmud Bey Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 51 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Ali Ferruh'un kendine ait bir şiiri mevcuttur:

“Ahlâk-ı zemîne gerçi beddir
 En tehlikesi fakat haseddir
 Erbâb-ı hased muammer olmaz
 Zîrâ ki o zehrden eşeddir”

Eserin “*Eski Bir İntihâya Yeni Bir İbtidâ*” başlıklı mukaddime maiyetindeki bölümünde şair, ele aldığımız pek çok şairde gördüğümüz gibi “his” meselesinin üzerinde durur. Hemen başında şair vicdan sahibi olarak şu soruyu sorar: “İhsâsât-ı muhtelif-i beşerin en tabii, en samimi, belki de en ‘ulvî kısmı hiss-i vedâdı değil midir?” (Ali Ferruh, 1885, s. 3). Şair bu “hiss-i vedâd” meselesini mukaddime boyunca detaylandırır. Gaddarca paralanmış ve kanlar içinde ezilmiş bir kalp gören insanda ortaya çıkan merhamet ve acıma da “hiss-i vedâd”dır. Bir insanın kendi vatanını sevmesi ve korumak istemesi de “hiss-i vedâd”dır. İki kalbin birbirini çekmesi de “hiss-i vedâd”dır. Şair bu nitelendirmeleri daha ileri götürür:

“Bir vücûd-ı nûrâninin lâubâliyâne hareketinde görülen tabiat, bir nazre-i lâ-hûtînin husule güdâzâne cevânında hiss edilen hürriyet ve hâkimiyet bir sahrâ-yı zümrüdünün manzara-i dil-pesendânesinde merkûz olan sâfiyyet ve cevdet hiss-i vedâdı değil midir? ‘Ulviyyet hiss-i vedâdı değil midir?”

Bir kavim ile emîri arasındaki münâsebet, bir şi'in mâhiyyetinde duyulan letâfet ü selâset, bir hayvanın mahsul-ı muhabbetini müdâfaa ve himâyedeki hassiyyet, el-hâsıl arzu-yı refâh u maişet hiss-i vedâdı değil midir?”

Hüsn-i niyyet hiss-i vedâdı değil midir?

Herkesin menfaat-i şahsına ihtiyâcât-ı zâtiyyesini muhâfaza ve tehiyyeye inhimâkındaki bedâhat; bir bedevinin karihasında dolaşan heyûlâ-yı rübûbiyyet ü iktizâ-yı sermediyyet; bir medenin zihnine sığmayan iştiyâk-ı gına vü hırs-ı şöhret hiss-i vedâdı değil midir?” (Ali Ferruh, 1885, s. 4-5).

Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki “hiss-i vedâd” meselesi şair için son derece önemlidir ve pek çok yerde bulunabilir. Bu ifadelerin hemen ardından ise şair esere neden *Şayan* ismini verdiğini açıklar:

“Edîb-i muhterem ‘Abdülhak Hamîd Bey-efendi vaktiyle söylemiş oldukları manzumelerine “*Divâneliklerim*” tesmiye buyurdıkları gibi bu eser-i kemîneyede “*Cünûn-nâme*” yolunda bir ism-i kadîmi olara “*Vâh*” denilmiş olan bu mahsul-i ‘aceze –kâriin kerâmı-ı ‘afvlarına iğtirâren- “*Şâyân*” demeğe cesâret alabildim.” (Ali Ferruh, 1885, s. 7).

Ali Ferruh’un bu ifadelerinde de Abdullah Cevdet (1869-1932)’te gördüğümüz durumun benzerini görüyoruz. Abdullah Cevdet *Hep Yahut Hiç*’ten etkilenmiş ve eserine *Hiç* ismini vermişti. Ali Ferruh ise Abdülhak Hamid’in *Divanileklerim* (1885)’den ve bir şekilde eserine *Şâyân* demeye cesaret edebilmiştir.

Ussü’l-esâs ise 1887’de Mahmud Bey Matbaası’ndan “Birinci Kitap” namıyla yayımlanmış olan eser 48 sayfadan oluşmaktadır. Eserin başında “Ussü’l-esâs’ın müsvedâtını gözden geçirdiği sırada pederin yazmış olduğu kıt’adır” başlığıyla şairin babasına ait bir şiir bulunur:

“Evlâd, esâs-ı inkılâbât
 Bir nazresidir cenâb-ı sa’yın
 Dünyayı genişleten şu’ûnât
 Envârıdır âfitâb-ı sa’yın
 Tevfîk-i Hüdâ, lehîb-i âfât
 Sâikleridir şehâb-ı sa’yın
 Ahlâk-ı huçeste, hüsn-i niyât
 Dibâcesidir kitâb-ı sa’yın
 Mahviyyet u ihtiyât, heyhât!
 Mızrâbı iken rübâb-ı sa’yın
 ‘Âlemde muhrib-i harâbât
 Şermendesidir ‘itâb-ı sa’yın
 El-hakk şu kitâb ‘ibret-i âyât
 Bir katresidir sehâb-ı sa’yın
 Sa’yinde tekâsül etme zinhar

Ferruh bizi pîr eden mesâgil
 Bir cilvesidir nigâr-ı mülkûn
 Şâ'irlik ile olur mu kâbil
 İcrâsı şu cûybâr-ı mülkûn?
 Şi'rin bize nefî' vâr mı? Hâsıl
 Elhânı mıdır hezâr-ı mülkûn?
 Olsun... Ne çıkar zahîr olur mu
 Tahfifine bunca bâr-ı mülkûn
 Ciddiyet ile tevaggul eyle
 Kim esîdir intizâr-ı mülkûn
 Tarihe göre bu nev kitâbın
 Bir goncesidir bahâr-ı mülkûn
 Medhiyye değıl!.. Bu yolda eş'âr
 Menba'larıdır mesâr-ı müljün
 Efkârı bu esere eyle îsâr"

Bu şiirin hemen ardından eserin mukaddimesi gelir. Eserin mukaddimesinde tarih ve tarihin ne olduğuna dair ufak tanımlamalar mevcuttur. Burada şair, eserini vicdani bir mesele olarak görür. Esad ve Pertev Paşa'nın da kendisinin yaptığına benzer fihristler yaptığını söyler ve onların fihristlerinden örnekler verir. Bununla beraber eserin ne olup ne olmayacağı hakkında da bilgi verilir:

“Ussü'l-esâs” ‘unvânıyla tahririne besmele-keş-i ibtidâr olduğum şu eser-i kemterâne makdem bir kabilenin cüsûd bir ‘âilenin, daha doğrusu asil bir beyzâdenin tercüme-i hâliyle metîn bir esâsın tahkiyye-i vaz’ından ‘ibâret olacağı için vâkı’â “Şeh-nâme-i Firdevsi” kadar “mufassal” olmayacaksa da “Destân-ı Al-i ‘Osmân” “1” gibi de muhtasır bulunmayacaktır.”

(...)

“Kitabımıza gelince esâm-i celfî-i şâhâne nisbetle inşâllâh ta’âlâ otuz dört cüzden mürekkeb ve üç kısım üzerine müretteb olacak ve her on cüz için dahi birer fezleke bulundurulacaktır.” (Ali Ferruh, 1887, s. 9).

Burada anlatılanlara göre eser *Şeh-nâme-i Firdevsi* kadar ayrıntılı olmayacağı gibi Münif Paşa'nın *Dastan-ı Al-i Osman*'ı gibi de yüzeysel olmayacaktır. Bu yüzden şair bu eseri otuz dört cüz olarak düşünmüştür. Ancak şair bu eserini tamamlamıştır. Bu yüzden bu esere dair elimizde bu küçük parça mevcuttur.

Eser *Fasl-ı Evvel* ve *Fasl-ı Sani* olmak üzere iki fasıl olarak tertip edilmiştir. Birinci fasılda üç yüz elli, ikinci fasılda ise iki yüz otuz altı mısra mevcuttur. *Faslı Evvel* başlığının altında işlenecek konular şu şekilde verilmiştir: “*Mebâdi-i etrâk-Mebâdi-i Muharebât-ı Etrâk u İslâm-İmhâ-yı Muzâfiye-Hengâme-i Emirü'l-ümerâ- Türklerin İslâmı-İnkırâz-ı Devlet-i Selçûkiye-İmârât-ı Türkiye.*”

Fasl-ı Sani'de işlenecek olan konular ise şunlardır: *Mebâde-i Zuhûr-ı Al-i 'Osmân Sahte Peygamber-Neseb-i 'Osmânî, 'Osmânlılar, Selçûkîler ve Cengizîler- 'Osmânlıların Diyâr-ı Rûm'a Duhuller-Gâzî Ertuğrul-Rüyâsı-Gazavâtı-Rüfekâsı*

2.14. ALİ NUSRET (1872-1913)²⁶

1872 yılında İstanbul'da doğmuştur. 93 Harbi'nde Plevne'de ölen Binbaşı Osman Şahabettin Efendi'nin oğlu, şair Cenap Şahabettin ve şair Osman Fahri'nin küçük kardeşidir. 1891'te Mühendishane-i Berri'yi istihkâm mülazımı olarak bitirdi. Askeri okullarda, Mercan ve Vefa liselerinde, İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. II. Meşrutiyet'ten sonra kaymakam rütbesindeyken emekliye ayrıldı. *Servet-i Fünun* ve *Şura-yı Ümmet* dergilerinde yayımladığı dil ve edebiyat hakkındaki yazılarıyla tanınan Ali Nusret, 13 Şubat 1913 yılında veremden öldü.

İkinci sınıf şairlerden olan Ali Nusret için İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın söylediklerini çok yerindedir:

“Pek genç iken şiir ile uğraşmış ise de bilâhare vazgeçtiği *Şihap*'tan sonra bir şiir mecmuası neşretmemesinden anlaşılıyor o mecmua ise kendini şair addettirecek mahiyette değildir. Çünkü çocuk denilecek bir yaşta söylediği mevzun sözlerden ibarettir.” (İnal, 1999, s. 1699).

İşte şairin tek şiir kitabı olan *Şihâb*, 1888 yılında Cemâl Efendi Matbaası tarafından neşredilmiştir. Eserin ufak da olsa bir mukaddimesi mevcuttur. Bu mukaddimede şair kitabı neşretmesindeki maksadını açıklar

“Bunu neşretmekten maksadım bi'l-hassa şî'r ü edebiyâta olan hevesât-ı ciddiyye-i kalbiyyemin zâil olmamasını teyid etmekten 'ibârettir.” (Ali Nusret, 1888, s. 2).

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Vahapoğlu, Bengü. (2009). *Ali Nusret Hayatı, Sanatı, Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 86). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III (Kemâlî 'Ş-Şuarâ)* (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1699-1702). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Şair bu mukaddimede yazmış olduğu şiirlerden hiçbirinin unutulmasına razı değildir ve bu yüzden şiirlerini bu mecmuada toplamıştır. Şairin bunu yapmasındaki en büyük sebep ise şiire ve edebiyata olan hevesi olduğu bu mukaddimeden rahatça anlaşılır.

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Dine, Bir Kız!, Gazel, O Gözler!, Yine O Gözler!, Gazel, Bir Güzel Sesliye, Kıta, Döndüm, Güzelim!, Gazel, Reşadetlü Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri'nin Bir Gazel-i 'Âli-i Belîğânelerinin Tahmisi, Tazmin, Müfred, Gazel, İstidâd, Gurbette!, Hasb-i Hâl, Hâbgâhda Cânân!, Gazel, Gazel, Naziredir, Sevdiğim, Kıta, Bu da Öyle, Bir Kıta Daha, Müfred, Gazel, Ricâ, Gazel, Naziredir, İki Nazire, Gazel, Naziredir, Gönül!, Yine Gönül!, Gazel, Sandılar!, Bir Güzele, Gazel, Gazel, Nazire, Gazel, Gazel, Şarkı, Yine Şarkı, Müfred, Bir Tasvir, Matla, Gazel, Nazm, Bir Sitâre Altında, Şarkı, Kıta Beş Beyit Olmaz mı?, Naziredir.*

Bu manzumelerin ciddi bir çoğunluğunu gazeller teşkil eder ve bu gazeller divan edebiyatı teşrifatına büyük oranda bağlıdır. Yalnızca *Dine, Bir Kız!* gibi birkaç şiirde yeni Türk şiirinin izleri görülür.

Şairin diğer eserleri ise şu şekilde sıralanabilir: *Muallim Mustel* (1893), *İki Kadın* (1894), *Köy Muaşakaları* (1895), *Makalât-ı Tarihiyye ve Edebiye* (1910), *Küçük Bir Facia-yı Vatanperverâne* (?), *Menekşe* (?).

2.15. ALİ RIZAZÂDE KEMAL (?)

Atatürk Kitaplığı'ndaki bir evraka göre Adliye ketebesinden olduğu ve tek eserinin 1889 yılında Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası tarafından basılan ve 45 sayfadan oluşan *Musavvirât-ı Şevk* olduğu bilinmektedir. Bu eserin *Bir İki Söz* başlıklı bölümünde şair, dönem içinde pek çok manzumenin yayımlandığını söyler ve kendisi de “bilâ-ihdiyâr bazı manzumât-ı inşâda” başlamıştır. Ancak şaire göre buradaki eserler şiirden ziyade nazım olarak addedilebilir.

“Mecmuam-Muhteviyâtı zerre kadar bir meziyeti hâiz olmadığı, zamân-ı şebâbımın bir muhattar tesiri bulunduğu için- kendisi tarizden masun bulunduracaktır.” (Ali Rızazâde Kemal, 1889, s. 4).

Ali Rızazâde Kemal bu laflarında çok da haksız değildir. Esere baktığımız zaman içerisindeki şiirler, divan şiiri teşrifatına bağlı ve ortaya hiçbir yenilik koymayan şiirlerdir. Bu ufak mukaddimenin sonrasında ise “*Musavvirat-ı Şevk’in Mukaddimesi*” başlığı altında şu şiir bulunur:

“Tasavvurât-ı hoş-suver niçin nihân tutulmalı
 ‘Ayân olunca her gören dakika-bîn-i zevk olur
 Ne hoştur ol zamân ki bir hurûş-ı feyz-i tab’ ile
 Tasavvurâtı şâirin musavvirât-ı şevk olur”

(Ali Rızazâde Kemal, 1889, s. 5)

“*Teşekkürâtım*” başlıklı son bölümde ise şair, Muallim Naci’ye teşekkür eder ve Naci’nin bu eser için bir kıta yazdığını belirtir. Bununla birlikte Şair Besim Bey’e de teşekkür eder ve “*Musavvirat-ı Şevk*” isminin onun “yadigâr-ı uhuvveti” olduğunu belirtir.

2.16. ALİ RUHİ (1853-1890)²⁷

1853’te İstanbul’da doğmuştur. Kayseri mutasarrıfı Darbazzade Veysi Paşa’nın oğludur. Babasının görevi nedeniyle çocukluğu doğu illerinde geçti; özel hocalardan Arapça ve Farsça öğrendi. Hoca Şakir Efendi’nin üçüncü ilmiye taburunda yer alarak Sırp savaşına katıldı. Bir süre İstanbul Belediyesi’nde memurluk yaptı. Son olarak, II. AbdülHamid’in Japonya’ya gönderdiği Ertuğrul firkateyninin seyir defterini yazmakla görevlendirildi. Kimi kaynak göre Ali Ruhi, 1890 yılında Ertuğrul firkateyninin batması sonucu diğer mürettebatla birlikte boğularak ölmüş; kimi kaynaklar göre ise Japonya’ya giderken yolda hastalanarak Singapur’da bir hastaneye kaldırılmış ve orada vefat etmiştir.

Şairin tamamen divan şiiri etkisinde olan ve bilinen tek eseri *Lemeât*, 1885 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 63 sayfadan oluşur. Eser tertip edilmesi

²⁷ İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV (Kemâlî’ş-Şuarâ)* (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 1969-1979). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

bakımından da divanı andırır. Eserin hemen başında ise “*Kardeşim Ruhi*” başlığıyla Muallim Naci (1850-1893)’ye ait olan bir yazı ve sonrasında şu kıta bulunur:

“Ey rûhi-i ervâh-firûzun lemeâtı
Yansan da seni hâfızalara saklayacaktır
Gönlüm gibi ‘âlemde hezerân dil-i rûşen
Her beytini bir lema-i hikmet sayacaktır.”
(Muallim Naci, Lemeât, s. 2)

Ali Ruhi, eserin mukaddimesinde Muallim Naci’nin kendisini teşvik ettiğini söylemiş ve böylece daha önce yazmış olduğu şiirlerin bir kısmını bu eserde toplamıştır. Bununla beraber şair daha başka nazım ve nesir eserler yayımlayacağını da belirtmiştir.

2.17. ALİ ULVİ (?)

Hakkında kesin bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *Gelişi Güzel*, 1887’de Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Eserin kapağında, eserin isminin neden *Gelişi Güzel* olduğuna dair şöyle bir şiir bulunur:

“Mecmuacığimdaki eserler
Nâçiz, harâb ufak tefektir
Madem yok intizâm-ı tertib
Nâmı *Gelişi Güzel* gerektir.”

Eserin sayfaları karıştırıldığında da belli bir tertip olmadığı rahatlıkla görülebilir. Bununla birlikte eserin “*Dibâçe*” başlığına sahip bir önsözü bulunur. Eser, şairin iki sene içinde söylediği şiirler içinde neşredilmeye layık gördüklerinden oluşur. Şair, eserin neşr edilmesindeki en önemli ismin, dönemin matbuat âleminde büyük bir yeri olan Aleksan Efendi olduğunu belirtir. Önsözün sonunda ise padişaha dua bulunur.

Eserde sırasıyla şu manzumeler bulunur:

Vatan, Kanaryam, Çocuklar, Venüs, Şâ’ir-i Mu’ciz-dem Sa’âdetlü Mahmud Ekrem Beyefendi Hazretleri’nin Üçüncü Zemzeme’de Münderic Bir Manzume-i Şâ’irânelerine Güyâ Nazire: Niçin? Neden?, Sa’âdetlü ‘Abdülhak Hâmid Beyefendi Hazretleri’nin Bir

Gazel-i 'Âlilerini Tahmis:; İstidâ-yı Merhamet, Ser-balin-i Cananda (Gözlerin)'e Nazire, Bir Melek-sîmaya Hitâb, Sevdiğime, Gazel, Küçük Bir Tazmin, Bir Mersiyyecik, Kemal Paşazade Sa'âdetlü Said Beyefendi Hazretleri'nin Şûrâ-yı Devlet Azalığı Mesned-i 'Âlisine Şeref-bahş Olmaları Üzerine Tanzim ü İnşâd Eylediğim Tarihtir:; Seher Vakti Gönlüme Hitâben Dedim ki:; yirmi tane gazel, bir şarkı ve on beş kıta, yirmi bir tane müstakil beyit, Manzum-ı Letâif, Alafranga Bir Gazel, Alaturka Naziresi, Sözde!, Bir Tahmis-i Sufiyâne, Kıta-i Mizâc-amîz, Bir Ayyaşın Tesellisi, Bir Zeşt-i Rüya ve Bir Vaize.

Bu manzumelerin ciddi bir çoğunluğunu divan edebiyatı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Ancak özellikle muhteva bölümünde üzerinde duracağımız *Vatan, Kanaryam, Venüs* gibi şiirler hem muhteva hem de şekil olarak yeni Türk şiiri çizgisindedir.

2.18. ANDELİB (1873-1902)²⁸

Mehmed Esad Bey, Paşmakçı-zâde Zühdi Molla Efendi'nin oğludur. 1873'te İstanbul'da doğdu. Özel olarak eğitim aldığı bilinmektedir. Arap ve Fars edebiyatlarıyla yakından ilgilenmiş ve pek çok şairin aksine memuriyeti tercih etmemiş ve yayın hayatında aktif bir rol oynamayı tercih etmiştir. Dönemin gazete ve dergilerine şiirler ve edebi makaleler yazmakla meşgul oldu. *Mekteb, Hazine-i Fünun, İrtika* risalelerinin başyazarlıklarında bulundu. II. AbdülHamid yönetimince Tahrirât Kâtibi olarak Malatya'ya sürgün gönderildi ve 1902 yılında burada vefât etti.

Andelib, hem şekil hem de muhteva olarak divan edebiyatı geleneğine bağlı kalmış ve daha çok aşk ve tabiatı teminin ağır bastığı şiirler söylemiştir. Ancak Andelib, bir klasik sanatkarın olması gerektiği gibi bağlı bulunduğu teşrifat dahilinde yenilikçi olmayı

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri I (Kemâlî ş-Şuarâ)* (Müjgan Cunbur, Haz.) (s. 159-162). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 428). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

başarabilmiş nadir şairlerdendir ki bu durum Andelib mahlasının boşa olmadığını açıkça gösterir.

Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış tek şiir kitabı *Bahar Çiçekleri* (1895), A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası'nda yayımlanmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Eserde sırasıyla şu başlıklara sahip manzumeler mevcuttur: *Hilâl-i Seher, Gözlerin, Andelib'in Bülbüle Hitâbı, Dağlar, Kıt'a, Yedi Kıt'ayı Hâvi Bir Neşidemden, Nazm, Güllere, Bir Gazelimden, Takriz, Kıt'a, Dokuz Beyti Hâvi Olan "Gönlüme Hitâb" Unvanlı Neşidemden, Bir Tezkîreciğimden, Bir Gazelimden, Yatakta, Sözlerime Dâir Bir Söz, On Altı Beyti Hâvi Bir Nazîremden, Kıt'a, Şâir-i Meşhur Sabit'in Zafer-nâmenisini Mütâla'a Ettiğim Esnada Kabına Yazmıştım, Kıt'a, Leyle-i Cülûs, Yine Yatakta, Gönlümden Şikâyet, Nevbahâr, Feryâd-ı Andelib Unvanlı Neşidemden, Nazire, Kıt'a, Müfred, Gönlüm, Yirmi Kıt'ayı Hâvi Bir Neşidemden, Bir Söyleniveriş Ki Hiç Beğenmem-Şair-Aşk, Bir Romanımdan, Kezâ, Kıt'a, Nazm, Bir Romanımdan, Kıt'a, Diğer, Bir Gazelimden, Keşke Şair Olmasa İdim, Nazire, Musavver Kaşı, "Bu da Bir Söyleniveriş" Unvanlı Neşidemden, Andelib'in Bülbüle İkinci Hitâbı, Arzû-yı Ekber Âbâdi, Nazire, Bir Tezkirecik, Nazîre, Yine Nazîre, Kââni, Şarkı, Nâilî Kadim'e Bir Nazîremden, Sevgili Meleşimiz İçin, Tahmis-i Gazel-i Nedim, Nedim'e Bir Nazîremden, Kıt'a-i Latîfe-âmîz, Kıt'a, Bir Mektûbum, Bir Mukaddimecik, Kıt'a.*

Bu manzumelerin isimlerinden bile şairin divan edebiyatı geleneğine ne kadar bağlı olduğu açıkça görülebilir. Bununla beraber, şairin özellikle tabiat temini işlediği şiirlerde yeni bir duyuş tarzı benimsediği ve divan edebiyatının cansız ve donuk tabiat anlayışından uzaklaştığı görülür.

Şairin diğer eserleri şöyle sıralanabilir: *Sabâh-ı Hayâtım* (1890), *Gül Demetleri* (1892), *Bir Demet Çiçek* (1894), *Arapların Hikâyât-ı Şarianesi* (1896). *Nagamat* (1898), *Gülbün* (1902).

2.19. BERATLI MAHMUD TAHİR (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *Terennüm*, 1887 yılında Mahmud Bey matbaası tarafından yayımlanan eser, 14 sayfadan oluşur. Eser *Terennüm* başlığı altındaki “*Arz-ı Hayret ü Tazarru*” başlıklı manzumeyle başlar. Bu manzume 16 bölümden oluşur. Sonrasında ise *Manzume-i Hikemiyye*, *Na't-ı Seydül-enbiya 'aleyh ekmel'it-tehâya*, *Kaside-i Nebeviyyet-i Arabiyye*, *Gazel*, *Medine-i Münevverenin Bir Garibi Lisanından*, *Kaside-i Kur'aniyye* başlıklarına sahip manzumeler mevcuttur. Bu manzumelerin tamamı divan edebiyatı etkisinde olup ortaya bir yenilik koymaktan çok uzaktır.

2.20. CELAL SEZÂYİ (?)

Hakkında net bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri, mesnevi şekline haiz bir aşk hikayesinin anlatıldığı *Münakaşa-i Aşıkâne Yahud Bergüzâr-ı Mâzi*, 1891 yılında ‘Âlem Matbaası’ tarafından yayımlanmıştır ve 29 sayfadan oluşur. Şair “*İfade*” başlıklı kısmın ilk cümlesinde eserinin nereden bakılırsa bakılsın değersiz olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte tasvir tarzının ve ifade şeklinin acemice olduğunu vakanın ise sade olduğunu söylemiştir. Son olarak eserin tabına cesaret etmesinin sebebi ise “*bergüzâr-ı mazi*” olduğunu belirtmiş ve okurların “*hata-pûşanesine*” sığınmıştır.

2.21. DİYARBAKIRLI BÂKİ (1865-1912-17)

Abdülbaki Efendi, Diyarbakırlı Mehmed Ali Efendi'nin oğludur. Takriben 1282 (1865-1866)'de Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakır Mektubî Kalemî'ne girdi. O vakte kadar ismiyle anılmayıp “Kara Ağa” denirdi. Rüşdî-i Askerî mektebine imlâ muallimi tayin edildi. Fransızca öğrenmeye çalıştıysa da öğrenemedi. Takriben 1912-1917 yılları arasında vefât etmiştir.

Şairin bilinen tek eseri *Nâle*, 1893 yılında Kasbar Matbaası'ndan yayımlanmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinden önce, eser hakkında şairin arkadaşları tarafından yazılmış olan yazılara yer verilmiştir. Bu yazılarda sırasıyla Mehmed Sabahaddin, Agah, Talat, Mehmed Tefvik, Şevket imzaları mevcuttur. Bu yazılar şaire övgü, tebrik ve teşvik niyetiyle yazılmıştır.

Eserin mukaddimesinde ise eserin daha önce bazı risalelerde, gazetelerde neşredilmiş ve şimdi de böyle bir mecmua haline getirildiği dile getirilmiştir. Bununla birlikte şair, eserini değersiz görmesine rağmen kaybolup gitmesine gönlü el vermemiş ve bu eseri meydana getirmiştir. Şair eserin mündericâtını ise şöyle açıklamıştır:

“Dünyaya yeni ayak basan çocukların kopardığı feryâd ve nâleye benzeyen ve *Nâle*'min mündericâtı; -eyyâm-ı şebâbımın mahsulü olduğu cihetle- yalnız nevesân-ı zamân nezdinde bir teessür hasıl eylediğini hiss edersenm ilelebet minnettdar kalırım.” (Diyarbakırlı Baki, 1893, s. 12).

Son olarak şair mukaddimesini eserinin ikinci, üçüncü kısımlarını da okurlara arz ve takdim edeceğini belirterek noktalamıştır.

Eserin içindeki manzumeler sırasıyla şunlardır: *Tevhid*, *İstitâf*, *Sa'y*, *Heyhât!*, *Şair-i Muciz-dem Atufetlü Mahmud Ekrem Bey Efendi Hazretleri'nin -Sözde- Manzume-i Şâirânelerine Nazire*, *Gördüğüm*, *Diyabakırlı Edib-i Şehir Said Paşa Merhumun Bir Gazel-i Alilerini Tahmis*, *Tahmis-i Gazel-i Muallim Naci*, *Hazret-i Muallim'in Bir Gazel-i 'Âlilerini Tahmis*, *Terbî* ve son olarak *Gazeller* başlığı altında 24 adet gazel.

Bir *Tevhid*'le başlayan ve yirmi dört adet gazelle son bulan eser, büyük ölçüde divan şiiri geleneğinde bağlıdır. Ancak bu manzumeler içinde *İstitâf* ve *Sa'y* gibi şiirler hem şekil hem de muhteva olarak yenilikçi olarak gösterilebilir.

2.22. ERGANİLİ MESUD (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin 1890 yılında Kasbar Matbaası'ndan yayımlanan ve bilinen tek eseri olan *Fersûde* 35 sayfadan oluşur. Divan edebiyatı geleneğine bağlı olan eser çerisinde hem manzum hem de mensur parçalar mevcuttur.

Eserin girişinde padişaha övgü için yazılmış bir nesir mevcuttur. Sonrasında esere tebrik ve övgü atfeden şiiirlere yer verilmiştir. Bu şiiirlerden bazıları Muallim Naci, Eşref Efendi, Tokadi Sabri, İsmail Safa, Halil Edib, Nureddin gibi dönemin önemli şairlerine aittir.

2.23. EYÜP SABRİ (1865-?)

Hakkında ulaşabildiğimiz tek bilgi 1865 yılında doğduğudur. Eyüp Sabri'nin bilinen tek eseri *Nezvâd*, 1889'da Kastamonu Vilâyeti Matbaasında basılmıştır ve 63 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesi şairin kendinden açtığı bir bahisle başlar. Bu bahiste şair, ömrünü boşa geçirdiğinden dem vurur. Eserin içinde mevcut olan manzumeleri iyi veya kötü birbirinden ayırmadan bastırıldığını söylemiştir.

Eserde 24 tane *Gazel* başlığına sahip manzume vardır. Bunların dışında sırasıyla şu başlıklar altında söylenmiş manzumeler mevcuttur: *Bir Gazel-i Münâciyâne*, *Na't-ı Şerif*, *Zînet-bahş-ı Evreng-i Saltanat-ı Zîb-efzâ-yı Şân-ı Hilafet-i Şevket-meab Efendimiz Hazretlerinin Bazı Evsâf-ı Celilerini Hâvi 'Âcizâne Söylemiş Olduğum Kasîde-i Mücmele-i Tarihiyyedir*, *Nâ-tamâm Gazel*, *Manzume*, *Noktasız Gazel*, *Nazîre*, *Gazel-i Bî-nokta*, *Gazel-i Bî-nokta*, *Gazel-i Nazîre*, *Telâtum-ı Manevi yahud Bir Hâl-i İstiğrâk*, *Yalnızca Eğleniş*, *Sa'y u 'Amel*, *Bir Vaiz*, *Ma'reke*, *Bir Meyhûr Ağzından Gazel*, *Nazîre*, *Nazîre-i Gazel-i Sâlim Bey*, *Noktasız Gazel*, *Nazîre*, *Bülbül*, *Muhammes*, *Gazel-i Mülemma*, *Gazel-i Farisi*, *Şarkı*, *Kıta'at*, *Diğere*, *Kendi Hakkında*, *Ebyât-ı Müteferrika*.

Ma'reke ve *Sa'y u Amel* şiiirleri dışında Eyüp Sabri'nin yeni olduğunu söylemek güçtür. Bu bakımdan Eyüp Sabri de Muallim Naci etkisindeki şairler arasında gösterilebilir.

2.24. FİLİBELİZÂDE ASİM (1857-1904)

Huzûr-ı Hümayûn ders mukarrirlerinden Filibeli Abdullah Efendi'nin oğludur. 1857'de İstanbul'da doğdu. Sıbyan mektebinde okuduktan sonra amcası ders vekili Filibeli Halil

Efendi'den ve diğer ulemadan dersler aldı. Bir süre Daire-i Meşihat'a devam etti. Sonrasında Kudüs mukavelât muharriri ve ardından tahrirât müdürü oldu. Kudüs'te on yedi sene kaldıktan sonra Basra, beş sene sonra Trabzon Mektubculuğu'na tayin olundu. 1904'te Trabzon'da vefât etti.

Şairin bilinen tek eseri *Nâle-i Uşşâk*, 1884 yılında Mihran Matbaası'ndan yayımlanmıştır ve 16 sayfadan oluşur. Eserin kapağında şairin eserini açıkladığı şu ibare vardır:

“Vakı'a-ı ciger-sûz-ı Kerbelâ'yı hâki olup üdebâ-yı 'asırdan saadetlü Kazım Paşa Hazretleri'nin (Riyâz-ı Asfiyâ) nâm mersiyelerini taklid ve tanzir suretinde kaleme alınmıştır.”

Bu açıklamadan da anlaşılıyor ki eser, yüzyıllardır Arap, Fars ve Türk edebiyatlarına konu olmuş ve İslam tarihinin el elim hadiselerinden biri olan Kerbelâ hadisesi için, Kazım Paşa (1822-1890)'nın eserine nazire olarak söylenmiştir.

2.25. GALİB AVNİ (1863-?)²⁹

Süleyman Murad Efendi'nin oğludur. 12 Ağustos 1863'te İstanbul'da doğdu. Sıbyan mektebinde temel ilimleri öğrendikten sonra Kapudan Paşa Rüşdiyesi'ne gitti ve üç sene oraya devam etti. Ancak Hicaz'a gitmesi dolayısıyla buradan ayrıldı. Döndüğünde ise telgrafhane mektebine giderek az da olsa Fransızca öğrendi. 1877'de yüz kuruş maaş karşılığında muhabere odasına tayin edildi. 1879'da Umur-ı Cezâiyye Müdüriyeti defter-i kalemine girdi ve altı ay sonra Dersaadet Bidâyet Mahkemesi müdde-i umumilik kalemine geçti. Buraya üç ay devam ettikten sonra 25 Mart 1882'te yüz elli kuruş maaş almaya başladı. 4 Haziran 1884'te ise maaşı beş yüz kuruşa ulaştı. Elimizdeki evraka göre tiyatro ve hikayeye dair telifleri bulunmaktadır. *Bahar-ı Efkâr* dışında *Meyve-i Dil* adlı küçük bir romanı vardır.

Şairin tek şiir kitabı olan *Bahâr-ı Efkâr*, 1881 yılında “manzum olarak eş'âr u ebyâtı hâvi edebiyât risâlesidir” ibaresiyle Mehmed Esad Efendi'nin Matbaası tarafından

²⁹ Atatürk kitaplığı aracılığıyla eriştiğimiz şair hakkındaki evrakın künyesi şu şekilde: Sicill-i Ahval Defterleri Numero: 7 s.821.

yayımlanmıştır ve 16 sayfadan oluşur. “*Karilerime*” başlıklı kısımda şair, eserini bilhassa okurlar tarafından “teşvik” ve “tergib” görmesi dolayısıyla oluşturduğunu belirtir. Eser daha çok gazeller ve şarkılardan oluşur. Şair eserini nasıl meydana getirdiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Ne yazabilsem kâr add olunan şu vakitte mahaza ara sıra sünûhatten olarak derç-i varak-pâre-i perîşân edilen –öte beri gazeliyât ile ebyât u bestesine erbâb-ı musikiler tarafından himmet buyurulan şarkiyâtı şîrâze-i tertib ü tanzime sokarak- hatta böyle şeylerle kendimi büyük görmek haddimin haricinde olduğundan- nâm nâmi-i nâçizânesini ‘Bahar-ı Efkâr’ tesmiyye eylemeğe bir tıfl-ı nevresîdenin lisân-ı mâder-zâdını tekemmüle çalışması ve kendi kendine türlü türlü kelimât-ı bî-meâlâne ile çırpınıp bağırması kabilinden olarak- böyle bir eseri meydân-ı vücuda getirebildim!” (Galib Avni, 1881, s. 3).

Bu açıklamadan anlaşılıyor ki Galib Avni, şiir üzerine düşünmeyi ve yazmayı sevmektedir. Ancak şiirleri dağınık bir halde kalmış ve sonunda böyle bir esere vücuda gelmiştir. Bu eser içindeki şarkıların bazıları bestelenmiş olmakla beraber şiirlerin tamamı divan edebiyatı geleneğine bağlı olduğu için ne döneminde ne de sonrasında dikkate alınmamıştır.

2.26. H. RAZÎ (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız H. Razi’nin daha çok aşk teması çevresinde söylenen şiirlerini içeren ve bilinen tek eseri olan *Peymâne*, 1894 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 26 sayfadan oluşur. Eserin hemen başında “Şair-i Şirin-edâ Birâder ‘Âli Nejâdım İsmâil Safâ Bey’in İhsân Buyurdıkları Takriz-i Belîğ” başlığıyla İsmail Safa’nın bir kıtası bulunur:

“İnsana cünun-âver olur sâgar-ı Cemşîd!
Mahmûrların hangisi divâne değildir?!
Vicdâna verir böylesi bir neşe-i câvid!
Peymânedir ammâ bu peymâne değildir!!

İsmail Safa’nın bu kıtasından da eserin nasıl bir geleneğe bağlı olduğu kolayca anlaşılabilir. Bunun birlikte serde sırasıyla şu başlıklara sahip manzumeler bulunur: *Makberde Bir Ses!*, *Bülbül-Gül*, *‘Aşk, Cânana Hitâb*, *Ye’s*, *Gazel*, *Gazel*, *İştikâ*, *İnkisâr*,

Nelerim Var!, Gazel, Gazel, Görsem, Cânâna Cevâb, 'Arz-ı Hakikat, Gönüm, Kıt'a, Usandım, Kıt'a, Beyit, Beyit, Kıt'a, Beyit, Şarkı, Şarkı.

Bu manzumeler içinde *Makberde Bir Ses!* ve *Bülbül-Gül* isimli manzumeler farklı bir çizgide ilerler. *Makberde Bir Ses!* şekil olarak eskiye bağlılığını sürdürmekle beraber klasik mersiye anlayışının dışındadır. *Bülbül-Gül* ise aşk teması çevresinde söylenmiş olmakla beraber tıpkı Tevfik Fikret'in *Sühâ ve Pervin*'i gibi iki aşığın karşılıklı söyleşmesini anlatır. Bu durum yeni ve eskinin bir arada varlığını sürdürdüğüne dair sayısız örneklerden biridir.

2.27. HALİL EDİP (1859-1912)³⁰

1859'da Bursa'da doğdu. Babası Ali Mülki Efendi'dir. Babasının işi dolayısıyla çocukluğunda Kütahya, Uşak, Çanakkale, Sakız, Kıbrıs ve Isparta'da bulundu. Isparta Rüşdî Mektebi'nde okudu. 1878'de Hüdavendigâr Vilayeti Mektubî Kalemî'ne devam etti. 1880'de İstanbul'a gelerek iki sene kadar Şûrâ-yı Devlet Mazbata Odası hulefâlığında bulundu. Bu sırada Fransızca öğrendi. 1882'de Sanâyi-i Nefise Mektebi ve Müze kitabetine tayin edildi. Sonrasında Maarif nezâreti Mektûbî Kalemî'nde katipliğine, birkaç ay sonra ikinci katipliğe, 1900'de ise Meclis-i maarif başkitâbetine, Mekâtib-i Rüşdiyye Müdiriyyeti'ne nasedilerek ulâ sınıf-ı evveli rütbesini kazandı. Meşrutiyet'ten sonra Mekâtib-i Ecnebiyye müfettişliğine tayin edildi. *Resimli Gazete, Hamiyyet, Sa'y, Nilüfer, Berk, Mekteb, Terakki, Sebat* gibi dergilerde yazılarını neşretti. 3 Kasım 1912'de vefât etti.

İbnülemin'e göre Halil Edip, "Muallim Naci merhûma -alaka derecesinde- muhinn ve hürmetkâr idi. Dâimâ onu müâfaa ve kadrini ilâ ederdi." (İnal, 1999, s. 412). Bununla

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Altıntaş, Bahar. (2000). *Halil Edip Bey Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri I (Kemâlî-ş-Şuarâ)* (Müjgan Cunbur, Haz.) (s. 410-414). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

birlikte dergilerde çok sayıda şiir neşretmesine rağmen Halil Edip'in şiir üzerine yayımlanmış tek kitabı *Terkib-i Bend* (1885)'dir.

Terkib-i Bend, 1885 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 20 sayfadan oluşur. Eserin mukaddime maiyetindeki “*Bir İki Söz*” başlıklı kısmında şair, eserini neden bastırıldığını şu şekilde açıklamıştır:

“Şu *Terkib-i Bend*'in bence bir meziyyeti vardır ki, o da –velev ki yarın kendimce de tekrâr okunabilecek derecede hâiz-i ehemmiyet olmasın- mahsul-i evân-ı şebâbım bulunmasıdır. Bir müddetten beri evrâk-ı perişân içine atılıp kaldığı halde arayıp bularak dest-gâh-ı tab'a vermekliğime sebep de budur.” (Halil Edip, 1885, s. 3).

Bu açıklamadan da anlaşılıyor ki eserde 1885 yılında önce yazılmış ve şairin dağıntık evrakları arasında kaderine terk edilmiştir. Bunun üzerine Halil Edip, bu *Terkib-i Bend*'i o evraklar arasından çıkarmış ve neşretmiştir.

Şairin basılan diğer bir eseri ise *İki Refika yahud Bir Numûne-i İzdivac* (1884) başlıklı romanıdır.

2.28. HAYRULLAH (?)

Hakkında bilgiye ulaşamadığımız şairlerden Hayrullah'ın bilinen tek eseri *Hatıra-i Ahd-i Şebâb*, 1885 yılında Matbaa-i Osmaniyye tarafından yayımlanmıştır ve 64 sayfadan oluşur. Eski edebiyat nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden meydana gelmektedir. Eserin başında “*Fâzıla-yı Benâmdan Harput Defterdârı Sâbık İzzetlü İsmail Zihni Efendi Hazretleri'inin Takrizidir*” başlığı altında, bilindik ifadelerle Hayrullah'ın eserini öven şu şiir mevcuttur:

“Aferin hayr-i şirin güftâr
Yine bir nev-eser ettin izhâr
Genç iken şâir-i mümtâz oldun
Cümle akrana ser-efrâz oldun
Bezm-i himmet eyleyip ‘ilm ü hünere
İktifâ eyledin eser-i pedere
Bu ne eş'âr-ı beliğâne edâ
Ki olur cân u dile neşe-fezâ

Kıt'âtında letâfet pek çok
 Gazeliyâtına asla söz yok
 Şive-i nesrini tabir edemem
 Ne desem hakkını tahrir edemem
 Şârih-i ber'e naimi merhum
 'Âleme fazl u kemâli malûm
 Ki senin ammın idi ol tahrir
 O hüner-mend-i hariri tahrir
 Kuvve-i fikrin eylerdi takdir
 Hayriye yok der idi misl ü nazir
 Sen de ah için isbât ettin
 Böyle ibrâz-ı kemâlât ettin.
 Hele bu (Hatıra-ı Ahd-i Şebâb)
 Oldu âsârına bir fazl-ı hitâb
 Ne hünerdir olası şâb-ı sagîr
 Şi'rine reşk ede berna ile pîr
 Şuarâ içre bulursun şöhret
 Vâr iken sende bu tab' u kudret
 Medh ü takrize ne hâcet Zihni
 Vasıftan işte bu âsârı gani"
 (İsmail Zihni, 1885, s. 2)

Eserin mukaddimesinde ise şair, yirmi beş yaşına kadar söylemiş olduğu eserleri barındırdığı için eserine *Hatıra-i Ahd-i Şebâb* (1885) ismini verdiğini söylemiştir. Sonrasında ise şair on üç yaşından itibaren gazel yazmaya başladığını dile getirir. Şair, şiirinin olgunlaşmaya başladığı yani hem vezinli hem de manalı olmaya başladığı yıllarda, takriben eserin yayımlanmasından on sene önce İstanbul'a geldiğini ve çeşitli meşguliyetlerden dolayı şiirini çok fazla ileriye götüremediğini söyler. Ancak İstanbul'a sonraki gelişinde işler oldukça değişmiştir:

“Bu defa Der-saadet'e vürudumda üdebâ-yı 'azâmın teşvikât u ikdâmâtıla eşârın dahi rağbet-i 'umumiyyeye mazhar olduğunu görmekle eski şevkim tazelendiği gibi cem' ü tab'ını dahi arzuya başladım.” (Hayrullah, 1885, s. 4).

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında çok sayıda şiir kitabı neşredilmesi şair Hayrullah'ın da dikkatini çekmiştir. Ancak şairin birkaç sene içinde yazmış olduğu şiirlerin çoğu zayi olmuş ya da şaire göre yayımlanmaya değer olarak görülmemiştir. Bununla beraber bu eserde bulunan şiirler “ahd-i şebâbın” uyandırdığı hisleri tasvir etmesi bakımından şair için oldukça kıymetlidir. Bu yüzden de şair bunları yayımlamakta cesaret bulabilmiş ve *Hatıra-i Ahd-i Şebâb* (1885) isimli şiir kitabını meydana getirmiştir.

2.29. HÜSEYİN HAŞİM (1860-1920)³¹

Yenişehir Fener eşrafından Abdülkadir Efendi'nin oğludur. 1860'ta Yenişehir Fener'de doğmuştur. Sürekli kendini geliştirmeye çalışan şair, Yenişehir Mutasarrıflığı'na tayin olunan Said Paşa'nın esbak Hariciye Nazırı ve Şura-yı Devlet Reisi kitâbet hizmetiyle Yenişehir'e gelen Muallim Naci ile tanıştı. 1880'de ailesiyle birlikte İstanbul'a geldi. Bâbîâlî'de Eyâlât-ı Mümtâze Kalemî'ne dahil oldu. Fatih Cami-i şerifinde Ahmed Remzi Efendi'nin dersine devam ederek icâzet-i ilmiyye aldı. Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nde yağlıboya ve karakalem resim üzerine çalıştı ve diploma aldı. Rik'a, sülüs ve talik hatlarını öğrendi. Zekai Dede ve sonrasında Bolahenk Nuri Bey'den musiki öğrendi. Askeri Baytar ve Bayezid Rüşdî Mektepleri'nde eğitim gördü. Uzun yıllar Eyâlât-ı Mümtâze Kalemî'ne devam ettikten sonra Mekteb-i Harbiyye Başkitâbeti'ne ve Meşrutiyet'in ilanından sonra Harbiye Nezâreti'nde Kıtaat-ı Fenniyye Başkitâbeti'ne tayin edildi. Enver Paşa'nın Harbiye Nezâreti'nde bulunduğu esnada başka memurlarla birlikte emekli edildi. Topkapı sarayında bulunan Evrak-ı Kadime'nin Babialî'ye nakil olunması üzerine buradaki memurları kontrol etmesi için birine ihtiyaç duyuldu. Bu doğrultuda ise İbnülemin'e başvuruldu. Onun önerisi doğrultusunda Hüseyin Haşım işi aldı. 31 Mayıs 1918'de İstanbul'da çıkan büyük yangın yüzünde yaşadığı ev, kitapları, yazıları, resimle ve bütün eşyası yok oldu. Bir süre sonrada Vesâik-ı Tarihiyye Heyeti Riyaseti'nden çıkarıldı ve ücretini alamadı. Ancak İbnülemin'in yardımıyla hakkını alabildi. 25 Kasım 1920'de vefat etti.

Şairin tek şiir kitabı *Şihâb*, 1888 yılında Matbaa-i Ebuzziya tarafından yayımlanmıştır ve 62 sayfadan oluşur. Eserin başında H. Kamil'e ait "*İfade*" başlıklı bir bölüm mevcuttur. Bu bölümde H. Kamil, eseri neşreden kişi olduğu için çok mutlu olduğunu söyler. Bu bölümden hemen sonra yer alan "*Bir İki Söz*" başlığı altında ise Hüseyin Haşım, eserinden kısaca bahseder. Burada olan manzumelerin dışında da pek çok manzumesi olduğunu belirtir.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Üneş, Asuman. (2004). *Abdülkadirzâde Hüseyin Haşım Bey Hayatı, Sanatı, Eserleri Üzerine Monografik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 850-861). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Beytullah, Nevhât, Kanaryam, Kıtalar, Mahmud Kemaleddin Efendi'nin Nilüfer'ine, Mahmud Kemaleddin Efendi'nin Terâne-i Tıflâne Unvânlı Mecmua-i Eşârına, Yine Mumaileyhin Nevâ-yı Şebâb Nâmındaki Mecmua-i Eşârına, Fevâid Dergisi İçin, Hilal Gazetesi Hakkında* ve son olarak *Gazeller ve Mektuplar* bulunur.

Eserdeki manzumelerin neredeyse tamamı edebi bir değere haiz olmaktan uzaktır. Mahmud Kemaleddin Fenari'nin *Nilüfer'i, Terâne-i Tıflâne* (1886)'si ve *Nevâ-yı Şebâb* (1886)'ı için, *Fevâid* için, *Hilal Gazetesi* için yazılmış şiirlerin hepsi yazılmış olmak için yazılmıştır. Kanaryam isimli şiir dışında gazelerde de dahil bütün şiirler yenilikçi çizginin çok uzağındadır. Şairin diğer şiirlerini içeren *Mülhemât* ise 1898 yılında neşredilmiştir.

2.30. HÜSEYİN HÜSNÜ (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairlerden Hüseyin Hüsnü'nün bilinen tek eseri olan *Mecmua-i Edebiyye*, 1892 yılında yayımlanmıştır ve 16 sayfadan oluşur. Eserin kapağındaki bilgiye göre Hüseyin Hüsnü, Bâb-ı Vâlâ-yı Ser-askeri Levâzımât-ı Umumiyye Dairesi'ndendir. Eserin hacmi çok düşük olmakla beraber tamamen eski edebiyat nazım şekillerinden oluşan şiirlerle doludur.

2.31. İSMAİL HAKKI (1871-1944)³²

Şubat 1871'te doğdu. Tam adı İsmail Hakkı Eldem'dir. Tophane-i Amire Jurnal Kalemi mümeyyizi Cavit Bey ile Fatma Hanım'ın oğludur. 1889'da Feyziye Rüştüyesi'ni ve Mülkiye Mektebi'nin idadi ve yüksek kısımlarını bitirdi. 1891'de Hariciye Nezâreti Şehbenderlik Kalemi'ne üçüncü katip olarak girdi. 1895'te Aynı dairede ikinci mümeyyiz, 1897'de serhalife, 1899'da müdür muavini ve 1908'de müdür oldu. 1909'da

³² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 549). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Marsilya ve 1918’de Münih başkonsolosluklarında bulundu. 1925’te emekli oldu. 13 Mart 1944’te vefat etti.

1886 yılında *Nahl-i Emel* dergisindeki ilk kalem denemelerinden sonra *Mektep* dergisinde şiirleri, edebiyat incelemeleri ve değişik konularda yazı ve çevirileri çıktı. A. Maurois, Lamartine, G. Flaubert, P. Bourget, Shakespeare, Tolstoy’dan roman ve şiir çevirileri bulunmaktadır.

Şairin hem kendi şiirlerini hem de tercümelerini içeren tek şiir kitabı *Tahassür*, 1890 yılında (Artin Asaduryan) Şirket-i Mürettebiye Matbaası tarafından basılmıştır ve 83 sayfadan oluşur. “*Arzı Mahmided*” başlığı altında şair, eseri hakkında bilgi verir. Buna göre bu eserde şairin bir sene içinde yazdığı ve tercüme edebildiği şiirler bulunur. Sonrasında ise Abdülhamid’i öven bir şiire yer verilmiştir:

““Asr-ı Sultân-ı Hamid-i Sânidir
Eyleyen mülk ü milleti ihyâ

Ruh-bahş u hayât olur feyzi
Nereye etse nurunu isnâ

Zarar-ı cehli derk edip yer yer,
Nice mektepler eyledi inşâ;

Nûr-ı ‘irfân temevvüç etmededir
Nâ-be-câ sanma hiddet-i a’dâ!..

Sâye-i devletinde oldu bütün
Bu terakkiler ey şeh-i garrâ!.

Düşünülsün beş on sene evvel
Nerde vâr mıydı şimdiki i’lâ...

Sana medyun hamd u şükrânımız
Ey Hamidü’l-hisâl-i şevket-zâ...

Cümle ‘Osmânlılar du’a-gûdur,
Ömr-i şâh-ı zamâna subh u mesâ:

Ey şehensâh-ı ma’dalet-güster,
Bizi senden ayırmasın mevlâ!..”

(İsmail Hakkı, 1890, s. 3-5)

Abdülhamid’i öven bu şiire kitabın başında yer verilmesi, Fransız edebiyatından tercümelerle dolu *Tahassür* (1890) sahibi İsmail Hakkı’nın dahi divan şeklinde bir tertipten çıkamadığını ve klişe ifadeler aracılığıyla II. AbdülHamid’i övdüğü görülür. Bu da bize yeni şiirin temsilcisi olarak addedebileceğimiz şairlerin bile hala eskiye bağlılıklarını sürdürdüğünü gösterir.

Sonrasında ise “*Şiir Hakkında Bir İki Söz*” başlıklı bölüm bulunur. Bu yazıda yine hassasiyet göze çarpar. Tıpkı Abdülkerim Hadi’nin ve Mehmed Celâl’in yazmış olduğu önsözlerde olduğu gibi İsmail Hakkı da onların şiir tanımlamalarına oldukça paralel bir tanımlama yapar ve bunu yaparken daha çok tabiata sığınır, mevsimleri tasvir eder, tabiatın ve acı çeken insanların seslerinden faydalanır:

“Bir mezâr üzerine kapanmış genç bir kızın ağlayışı hep bir şiirdir. Uzaktan uzağa işitilen bir ninni sesi gûş-i şâire, yeşil çemenler içinden akan suların çağlıtı gibi ‘aks-endâz-ı letâfet olur.

Sabâhları kâinâtı ihâta eden sisler arasında bir güğercinin, henüz pek küçük olan yavrularına yem tedârîki için uçarken birden bire bir ağaca saplanıp çiçekler kadar nâzik olan vücudunun şafak bulutları gibi al kanlara boyanması üzerine bir müddet çabaladıktan sonra nihâyet –vakt-i mülâkâta intiârdan gözleri mahmur olmuş bir sevdâzedenin göz kapaklarının düşüp düşüp de kalkamaması gibi- kanatlarında tahrike muktedir olamayınca kendisini tutabilmek için sislere sarılmaz istiyormuş gibi cismini dâimâ ön tarafa doğru atarak çırpına çırpına cân vermesi de bir şiir-i diğeridir.

Ve’l-hâsıl tabiatta her güzel şey şiirdir.

(...)

Kış gelir, cihân bir setre-i sefid ile pûşîde olur.. Sabâhları her tarafı sis kapları.. Semâ dâimâ mahzun ve mükedderdir.. Ötede beride nadiren tesâdüf olunan papatya gibi çiçeklerde bu dehre karşı acı acı handelerden başka bir şey görünmez.

İşte bu nefâyis-i tabiyenin kâffesi şiirdir.” (İsmail Hakkı, 1890, s. 11-13)

Nitekim şairi en çok müteessir eden şey de bu gibi manzaralardır. Zaten ona göre şiir tabiattan ilham alarak meydana gelir ve kalbi derin hislerle doldurur.

Yazısının sonraki kısımlarında ise şair, burada anlatmaya çalıştığı şiirlere dair örnekler verir. Bunlar arasında Fuzuli, Namık Kemal, Recaizâde Ekrem, Sezâyi gibi önemli şairlerin şiirleri bulunur.

Şair, şiiri tanımlarken yalnızca şiir örnekleri ve şiir tanımlamaları yapmakla kalmaz. Lamartin'e döner ve şu tanımları aktarır: “Âsâr-ı mensûre ancak fikrile, şiir ise hem fikr hem de hiss ile takdir olunur”. (İsmail Hakkı, 1890, s.20) Ancak şair buna katılmaz ve Kanuni'nin “Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi” mısramını örnek verir ve şöyle açıklar:

“Mısra’-ı meşhûruna mûmâsil birçok ebyâtın takdiri ancak fikr ile kâbil olmasına ve âsâr-ı mensûre miyânında dahi tefehhümü hiss ü zevke ait ebkâr-ı efkârı hâvi birtakım âsâr-ı güzîde bulunmasına nazaran bu iddianın hakikate mekârenete bâid olduğu âşikârdır.” (İsmail Hakkı, 1890, s. 20)

Şaire göre şiir, nasıl duygunun yanında ya da duygudan bağımsız fikir içerebiliyorsa nesir de aynı şekilde duygu içerebilir. Bununla birlikte kimi zaman oldukça latif, müzeyyen nesirlere de rastlanır ve bu durumda nesir ve şiir arasında tercih yapmak oldukça güçleşir. Bu bağlamda Sezayi'nin bir şiiri ve meşhur *Sergüzeşt* (1888) romanından örnek verilir.

İsmail Hakkı şiirde şekil meselesine değinerek *Sonnet* ve *Triole*'nin denendiğini belirtir ve Sami Bey Tarafından “*Tanine Yine Birine*” isimli, Sonnet şekline haiz şiirini örnek olarak verir.

Hemen ardından ise konuyu dönemin çok tartışılan kafiye meselesine getirir ve mücerred kafiye karşı çıkar:

(...) Suret-i tahririn mehâsin-perestân-ı edeb tarafından gazel gibi ekseriya ebyâtı arasında bir münâsebet-i fikriyye bulabilmek için epeyve vakf-i zihn edilmeğe mecburiyet bulunan ve fârızâ yapraktan bahs ederken mücerred kafiyye sebebiyle sancak, ırmak, veya dokumak gibi münâsebetli münâsebetsi efkâra intikâl eyleyen bir tarz-ı tanzimden elbette daha ziyâde istihsân u istisvâb edileceği hemân bî-şekk ve bî-irtiyâbdır...” (İsmail Hakkı, 1890, s. 27)

Şaire göre bir takım şair, “hükemâ-yı garbiyye”yi taklit etmeye başlamıştır. Ona göre bu durum oldukça bayağı ve aşağıdır. Çünkü “şiirde efkâr-ı hikemiyyenin serdî şâyân kabul görülür. Eğer hayâl ve hissiyât ile bir suret-i hüsnede mezc ü telifi mümkün olursa.” (İsmail Hakkı, 1890, s. 28). Bu bağlamda şair “*Ölü*”, “*Makber*” ve “*Yakacıkta Bir Mezarlık Âlemi*” şiirlerini örnek verir.

İsmail Hakkı için şiirin “mâbe’l-iftihâr”ı hayaldir ve şiirde en önce aranılacak meziyet “selâmet-i efkâr” ile “letâfet-i hayâl”dir (İsmail Hakkı, 1890, s. 29). Çünkü bir şiir his ile zevki okşamalıdır. Şair bunu başarabildiği sürece şair addedilebilir.

Sonrasında şair konuyu yine Batı edebiyatına getirir. Ona göre Lamartin, Dö Musset, Hugo gibi tabiata gönül vermiş şairler ve Milova ve Parni gibi “hayâlat-ı mersiye-gûlar” gibi şairlerin yerine Dö Banvil, Dö Lisil, Fransuva Kope gibi şiirlerinde hayalden ziyade hakikati tercih eden şairler ortaya çıkmıştır. Şair bütün bu durumu şu şekilde açıklar:

“(…) Makdemini şâirlerden kiminin bir göl kenarında sâhile çarpan emvâcın asâvât-ı hazinini dinleyerek,³³ kiminin leyâl-i sükûnet-nümâda uçuşan meleklerin kanatlarından mütevellid sadâlara benzeyen nefha-i nâzik nesîmi istimâ’ ile kendi kendine periler hasbihâl eyleyerek³⁴ tanzim-i eş’âr... ve kiminin de cemiyet-i beşeriyenin en hakir, en sefil gördüğü bir mahluk-ı ‘âcizi müdâfa’ ile anın haiz-i nisâb-ı ‘ismet bir mazlûme-i zulm u cehâlet olduğu isbat ve irâe yolunda tahrîr-i âsâr³⁵ eylemelerine mukâbil zamanımız şâirlerinin nazmlarında üss-i esâs tasavvaru, ya el-yevm en ziyade işgâl-i efkâr eden bir mesele-i hikemiyye veyahut hurâfât-u Yunaniyye’ye aid bir uzun hikâye misillü efkâr-ı şâirâne ile muvâneseti pek güç kabil olan birtakım yavelerden ibaret olduğu görülür. Edebiyat-ı garbiyyede enzâra çarpan bu hâl-i teceddüd bazıları tarafından ‘terakki’ ‘add ü ‘itibâr olunsa bile yine ‘Sevilli Perudun’ ve ‘Arman Silvestre’ gibi ezeli ‘âşık-ı kemâlât olan be bir güzel kıızı pirâye-bahşâ-yı tabiat bir nâzik çiçek gibi muazzez ve muhterem tutan hakâikin şâirlere göre ‘tedenni’ sayılarak dâimâ câlib-i enzâr teessüfleri oluyor...” (İsmail Hakkı, 1890, s. 30-31).

İsmail Hakkı’ya göre bizde yeni edebiyatın yaratıcısı Recâizâde Mahmud Ekrem’dir. Recâizâde Mahmud Ekrem, yalnız bizim edebiyatımız için değil “umum-ı âlem-i edebiyat” için son derece değerli ve büyük bir isimdir.

Şair son olarak eseri ve hayata bakışı hakkında bilgi verir. Bu eseri oluşturan şiirler “hayâl-i mevhumdan tazallüm kılıklı” yazılmıştır. Zaman geçtikçe şairin fikrini karanlık bulutlar bürümeye başlamıştır. Gece vakti denize baktığında artık kalbine bir büyük mezarlık sessizliği gelir ve korku ve dehşet içinde kalır. Semada küçük bir yıldız görse bu yıldızı daha hayatına doymamış olan veremli bir kızın yüzünde dolaşan tebessüme benzeter ve hüznü ve rikkat içinde kalır. Yolda giderken ağaçların rüzgârın etkisiyle

³³ Lamartine’in Göl şiiri.

³⁴ Dö Musset’in Les Nuit şiiri.

³⁵ Victor Hugo’nun Sefiller’inden Fantine.

gittikçe mahvolan o çocukluk saadetinin son vedaları kadar garip bir şekilde inlemelerini duyar ve gözyaşlarına boğulur. Şair artık tabiatın güzelliğinden hiçbir şey anlamaz. Bir bülbül sesi, bir ırmak çağlıtı şairi etkilemez. Okuduklarından daha önce aldığı keyfi alamaz. Tabiat artık şairin hayalini okşamamaktadır. Şimdi her türlü “alâyiş-i kâinat’a karşı hissizdir. Ancak bunun sebebinin ne olduğunu anlamaz. Bu durum olsa olsa bir çöküştür. Son olarak şu beyitle şair mukaddimeyi noktalar:

“Mâzidir eyleyen beni perverde şimdilik
Hiç olmuyor hayâtıma hâlin ‘inâyeti”
(İsmail Hakkı, 1890, s. 35)

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Bir Sabâh Vakti, Sevdâ, Hâtıra, Ona, Lusi* (Alfred Dö Musse’den Tercüme), *Mükerrer-Hilâl-i Seher, Çiçek, Giryeye-i Teselli, Şu Kevkeb, Tasvir-i Cânân, Ninni, Niçin Ağlar?.., Milovadan, Nâle, Mâha Hitâb, Elvedâ’, Kuşları Dinlerken, Nevhât-ı Sevdâ* (Arman Silvestre’den Sâmi Bey’le Müştereken Tercüme), *Teessür, Bî-çâre Kız, Pek Severim, Mâzide Bir Şeb* (Victor Hugo’dan Tercüme), *Sukût-ı Evrâk* (Milovadan Tercüme), *Sitâre Altında, Güğercin, Bir Kıt’a, Sonbahâr.*

Eserdeki ilk dikkati çeken şey tercümelerin fazlalığıdır. Bu tercümeler Fransız şairlerinden yapılmış ve bu ve bunun gibi tercümeler sayesinde Fransız şiiri, yeni Türk şiirinin gelişmesinde hem muhteva hem de şekil olarak büyük katkıda bulunmuştur.

Şairin diğer eserleri şu şekilde sıralanabilir: *Müntahabat-ı Teracim-i Meşahir* (1890), *On Dördüncü Asır Türk Muharrirleri* (1891-93), *Muasır Şairlerimiz* (1893), *Osmanlı Meşahir-i Üdebası* (1893) *Muallim Naci Efendi* (1893), *Rafael-Lamartine* (1893), *İki Hakikat* (1893), *Graziyella-Lamartine* (1901), *Elem Çiçekleri-Baudlaire* (1927), *Aile Çemberi-A. Maurois* (1934), *Samimi Saadet-L. Tolstoy* (1934), *Salambo-Flaubert* (1935), *Disraeli’nin Hayatı-A. Maurois* (1935).

2.32. İSMAİL SAFA (1867-1901)³⁶

21 Mart 1867'de Mekke'de doğdu. Mehmet Behçet Efendi'nin oğlu, Kami ve Ahmed Vefa'nın kardeşi ve Peyami Safa'nın babasıdır. Yedi yaşındayken annesini kaybetti. Bunun üzerine babası, o ve kardeşlerinin eğitimiyle meşgul oldu ve onlara edebiyat zevki aşıladı. 1878'te babasını kaybetti. Bu acıyı hayatının büyük bir bölümünde hissetti ve bu acı şiirlerinin büyük bir kısmına yansdı. Bu hadise üzerine kardeşleriyle birlikte İstanbul'a geldi ve üç kardeş Darüşşafaka'ya kayıt oldu. 1886 yılında Darüşşafaka'ya bitirdi ve aynı yıl Evkaf Nezareti Mesarifat kalemine girdi. Burada bir süre çalıştıktan sonra İstanbul Telgrafhanesi Muhabere memurluğuna tayin edildi. Daha sonra Mekteb-i İdadî-i Mülki'de edebiyat öğretmenliğine başladı. 1893 yılında baba olan şair, aynı yıl eşi Refia Hanım'ı veremden kaybetti. 1894'te ikinci eşi Server Bedia Hanım'la evlendi ve aynı yıl İlhami Safa dünyaya geldi. 1895 yılında ise şair vereme tutuldu. Doktorların tavsiyesi üzerine hava değişimi için Midilli'ye gitti. Anlatılanlara göre İstanbul'a döndüğünde hastalık tamamen iyileşmiş gibiydi. 1900'de hükümet aleyhinde gizli toplantılara katıldığı gerekçesiyle II. AbdülHamid tarafından Sivas'a sürüldü ve iyileşmiş gibi görünen hastalığı Sivas'ta çok daha kötüye gitti ve 1901'te burada vefat etti.

Şiiri çok kolay söylediği için kendisine Muallim Naci (1850-1893) tarafından “şair-i maderzat” yakıştırmaları yapılmıştır. Her ne kadar ilk şiirlerini Muallim Naci etkisinden söylese de sonraları Recaiâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937)'ten büyük ölçüde etkilenmiş ve Servet-i Fünûn dönemi içerisinde bile aktif olmaya devam etmiştir.

Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış dört tane şiir kitabı vardır: *Sünûhât* (1889), *Huz Mâ Safâ* (1891), *Mağdure-i Sevdâ* (1891), *Mevlid-i Pederi Ziyâret* (1894).

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Günay, Ali Sultan. (1990). *İsmail Safâ Hayatı-Şahsiyeti ve Edebi Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 2023-2028). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Karaca, Alaattin. (1990). İsmail Safa. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I* (s. 549-550). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kurdakul, Şükran. (1999). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (s. 369). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Şairin ilk şiir kitabı *Sünûhât*, 1889 yılında Ahmed İhsan Matbaası'nda basılmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Terci-i Bend nazım şekliyle yazılmıştır ve 10 bentten oluşur. Eserin başında “*İfâde-i Mahsûsa*” başlıklı bir bölüm mevcuttur. Buradaki bilgilere göre şair eserini seyrettiği tabiat manzaralarının etkisiyle yazmıştır. Şair bir gün İzmir’e gittiğinde denize seyrederken bu eseri oluşturan eşarın iki bendini yazmıştır:

“Tatlı geldi yine hayât bana
Hoş göründü bu kâinat bana!
Muktezi oldu lâ-cerem şimdi:
Kalem ve kağıd ve devlet bana.
Hem yazar, hem okur da eğlenirim,
Olur eğlence sânihât bana.
Ben tabii yazar isem bulunur
Yaşasın isteyen terakkimi
Gösterip de teveccühât bana”
(İsmail Safa, 1889, s. 3).

Böylece tabiatı kendisine ilham kaynağı olarak edinmiş ve sonrasında akşamları birer ikişer bend ilave ederek bu eseri meydana getirmiştir. Ancak bu mukaddimenin en önemli kısmı şairin kafiye meselesi üzerinde durduğu kısımdır.

İsmail Safa’ya göre kafiyelerin darlığı şiirleri yeknesak göstermesiyle beraber tabii gösterememektedir. Hatta kafiyenin varlığı kimi zaman şairin varlığını bile ortadan kaldıracaktır. Şair mana bütünlüğünü savunur ve gazel şeklini örnek vererek gazelin bu bütünlükten yoksun olduğunu belirtir. Hatta çok büyük şairlerin bile birbiriyle ilişkili söylenmiş üç beytine denk gelmek güçtür.

Şairin ikinci şiir kitabı *Huz Ma Safâ* ise 1891 yılında Alem Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 253 sayfadan oluşur. Daha çok divan şiiri etkisinde yazılmış şiirleri ihtiva eden eser, iki kısma ayrılmıştır. Eserin ilk kısmında şairin babası Mehmet Behçet Efendi’nin şiirleri bulunur. İkinci kısımda ise şairin kendi şiirleri mevcuttur. Eserin kapağında ise şöyle bir kıta bulunur:

“Birlikte oldu cilve-ger
Âsâr-ı ferzend ü peder
Olmuş karîn-i yek-diğer
Makberle mehd hüzn-eser
Bence eserler muteber
Bunlarla gönlüm fahr ede

‘Âdileri varsa eğer
Huz Mâ Safâ Da’ Mâ keder”

Eser bir de mukaddimeye haizdir. Şair mukaddimede Muallim Naci’ye teşekkürlerini iletir. Çünkü Muallim Naci’nin teşviklerinin etkisiyle bu eser meydana gelmiştir. Şair için diğer bir önemli isim ise babasıdır. Şair bu noktada babası ve eserleri hakkında bilgi verir:

“Mahdûmunu şiire teşvik etmiş olması merhumun şâirliğini imâ eylemez mi?

Evet! Pederimin şâir olduğuna, bu ana kadar hırz-ı cân ettiğim birkaç eseri delâlet-i kâfiyye gösteriyor.

Bazı ahibbâsından işittiğime göre büyük bir divan teşkil edecek kadar eşârı olduğu halde bunlar hâl-i hayâtında bir aralık zâyî eylemiş!.. Bu ne fenâ haber!...

Hatırımdadır ki tâifde bir gün kendi âsârı olmak üzere bana birtakım evrâk-ı perîşân göstererek “Oğlum! Şunları beyaza çek! Sonra arasın.” Demişti.

İşte bugüne kadar hıfz ettiğim eserler onlardır.” (İsmail Safa, 1891, s. 4-5).

Bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki İsmail Safa, bu eseri daha çok babasının şiirlerini bir araya getirerek onların kaybolmasını önlemek istemiştir ki daha öncede belirttiğimiz gibi eserin ilk bölümü şairin babasının şiirlerini ihtiva eder.

Şairin diğer eseri *Mağdure-i Sevda* da 1891 yılında Alem Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 39 sayfa, 274 beyitten oluşur. Monolog tarzında yazılmıştır. Sevdiği erkek tarafından terk edilen bir kadın ve onun yaşadıkları anlatır. Abdülhak Hâmid’in *Bir Sefilenin Hasbihali* (1885) isimli eserine naziredir.

Mevlid-i Pederi Ziyaret ise 1894 yılında Alem Matbaası tarafından yayımlanmıştır. 30 sayfadan oluşur. “*Birkaç Söz*” başlıklı bölümde şair eseri hakkında bilgi verir. Babasının doğum yeri olan Trabzon’u en çok görmek istediği yer olarak belirten şair, ancak kardeşinin vefatı sonrası hava değişimi niyetiyle görebildiğini söyler. İşte bu eser de burada oluşmaya başlamıştır:

“Giryân edecek bir surette vukû’ bulan şu seyâhat bana vezinli kafiyeli birçok şeyler söylemiş ve sânihâtımın bir kısmı o esnada çıkarılan bir risâle-i mevkute ile neşr edilmiş idi.

Rüfekâ-yı tahrir hitâben Trabzon'da yazdığım o seyahatnâme-yi tashih ve ilavelerle biraz daha okunmaya elverişli bir hale getirmiş olduğuma kanâat ettiğim için böyle ayrıca neşrini münâsib gördüm.” (İsmail Safa, 1894, s. 4-5).

İsmail Safa'nın bu sözleri ilham kaynağı olarak kendi ferdi duyguları olduğunu gösterir. Bu da ısrarla üzerinde durduğumuz, dönem şiirinin karakteristiği “his” meselesinin önemli bir örneğidir. Nitekim şair bu hüznün ve gözyaşı dolu seyahat yüzünden vezinli, kafiyeli şiir yazmış ve bu eseri vücuda getirmiştir.

Şairin diğer eserleri şöyle sıralanabilir: *Vehâmetli Sevdâlar* (1894), *Mensiyyât* (1896), *Mülâhazât-ı Edebiyye* (1898), *Hissiyât* (1912), *İntâk-ı Hakk'ın Tahmisi* (1912), *Muhâkemât-ı Edebiyye* (1913).

2.33. MAHMUD CELALEDİN PAŞA (1840-1899)³⁷

Mahmud Celâleddin Paşa, Çorlulu Ali Paşa'nın torunu ve Maliye Nezâreti Muhâsebeciliklerinde ve vilâyât kapukethüdâlığında bulunmuş Mehmed Aziz Efendi'nin oğlu olarak 1840'da İstanbul'da doğdu. Bayezid Mekteb-i Rüşdîsi'nde ve Dârü'l-Maârif'te okudu. Sultan Abdülmecid huzurunda iki defa yapılan sınavda gümüş ve altın iki aferin nişanına sahip oldu. Mektepte iken Arapça öğrendi. 1853'te Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası'na girdi. 1857'de daha 19 yaşındayken Meclisin Mühimme Cemiyeti'ne başkatip, sonrasında meclise zabıt memuru, 1862'de Meclis Başkatip Muâvini ve 1863'da başkatip oldu. 1868'de Sadrazam Ali Paşa'nın maiyetinde Girit'e gitti. 1871'de Dahiliye Nezâreti Müsteşarlığı'na tayin edildi. O sırada Fransa İmparatoriçesi Eugenie'nin istikbaline memur edilen heyet arasında bulundu. Müsteşarlığın ilgasında Amed-i Divan-ı Hümayın memuriyetine girdi ve 1872'de Ali Paşa'nın vefatında azledildi. 1873'te Divan-ı Ahkam-ı Adliye Muhâkemât Dairesi Azalığı'na tayin edildi. Bir sene sonra Yusuf Kamil Paşa ile birlikte Mısır'a gitti. 1876'da ikinci defa amedci oldu; ancak 1878'de ayrıldı. Üç ay sonra Şurâ-yı Devlet

³⁷ İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri I* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 312-316). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Tanzimat Dairesi Azalığına, 1880’de riyasetinde bulundu. 1881’de dördüncü rütbeden başlayarak vezir oldu. Bunun yanı sıra 1884’de Tophane’de toplanan Umûr-ı Nafia Komisyonu azalığına getirildi. 1887’de Muvâzene-i Umûmiyyet’in tedkiki için teşkil olunan komisyon riyasetine, 1888’de Maliye Nezâreti’ne tayin ve o senenin sonların azledildi. 1889’da tekrar Girit’e gitti. 1890’da Tanzimat Riyaseti’ne tayin olunduysa da istifa etti. Bir süre sonra Hüdavendigâr Valiliği’ne, 4 Eylül 1891’de Ticaret ve Nafia Nezâreti’ne altı gün sonra Girit Vali Vekâleti’ne tayin edildi. Vekâlete Turhan Paşa’nın nasbı üzerine Girit’ten ayrıldı. Kasım 1895’de ikinci defa Ticaret ve Nafia Nezâreti’ne, Rumeli vilâyâtı ıslâhatı ve bütçe komisyonları riyasetlerine tayin edildi. 1899’da vefat etti.

Şairin tek şiir kitabı *Asâr-ı Manzume*, 1893 yılında Girid Vilayeti Matbaası tarafından yayımlanmıştır. 141 sayfadan oluşur. Eserde çok sayıda tarih ve gazelin yanında Münacat, Na’t, gibi daha çok eski edebiyat estetiğiyle yazılmış manzumeler mevcuttur.

Şairin diğer iki eseri şunlardır: *Mir’ât-ı Hakikât* (1908), *Ravzatü’l-Kâmilîn* (?).

2.34. MAHMUD KEMALEDDİN FENÂRÎ (1863-1888)³⁸

Mahmud Kemâleddin Efendi, Golos eşrafından Ömer Ağa’nın oğludur. 1863’te Golos’ta doğdu ve Golos İbtidâî Mektebi’ne devam etti. Babası vefât ettiğinden, annesinin memleketi olan Yenişehir Fener’e gittiler. Yenişehir Rüşdî Mektebi’nde okudu. O sırada Yenişehir’de bulunan Muallim Naci Efendi’den ders aldı. 1882’de Bursa’ya gitti. Yeşilcani Medresesi’ne girdi. Ulucami’de Köse Mehmed Efendi’nin derslerine devam etti. Bir yandan *Nilüfer* ve *Fevaid* mecmularınının, bir süre de *Hüdâvendigâr Vilâyeti* resmi gazetesinin başyazarlığını yaptı. *Cerîde-i Havadis*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Saâdet*, *Trabzon* gazetelerine ve *Berk* dergisine de yazdı. Camide tahsil etmekte olduğu ulûmdan icâzet alacağı sırada, 19 Kasım 1888’de vefat etti.

³⁸ İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II* (Kemâlü’ş-Şuarâ) (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 1198-1202). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Muallim Naci etkisinde ve büyük ölçüde divan şiiri geleneğine bağlı şairin bütün eserleri ayrı ayrı üç kitap halinde, 1880-1895 yılları arasında yayımlanmıştır: *Asarım-Terâne-i Tıflâne* (1886), *Asarım-Nevâ-yı Şebâb* (1886), *Asarım-Mektûbât-ı Manzûme* (1886).

Terâne-i Tıflâne, 1886 yılında Feraizcizâde Matbaası tarafından basılmıştır ve 40 sayfadan oluşur. Eserin başında Hüseyin Haşim tarafından yazılmış bir iltifat-name mevcuttur. Eser bir mukaddimeye sahip olmamakla beraber “*Söze Evvelden İbtidâ Edeyim*” başlıklı şiirde şair, kendi ve eseri hakkında bilgi verir:

“Hazır idi sanki geldi imdâda
 Dâhil oldum huzûr-ı üstada
 Sorma ammâ ne müstefîd oldum
 İşte ol sâyede müfid oldum
 Öğrenip tarz-ı serd-i eş’ârı
 Anladım hep nekât-ı güftârı
 Hâmeme rehber oldu irşâdı
 Ben de taklid kaldım üstâdı
 Ezdiyâd etti cevdet-i tab’ım
 Üstâd etti kuvvet-i tab’ım
 Geldi meydâna birçok eş’ârım
 Pek de saçma değildir “âsârım”
 (Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s.3)

Bu şiire göre şairin çocukluğunda şiire hevesi çoktur ve bu heves gitgide ilerlemiştir. Bu hevesle beraber şair, taklit yolunda şiirler yazmaya başlamıştır. Ancak bir hocaya ihtiyaç duymuştur. İşte bu noktada Muallim Naci, onun hayatında ve eserlerinde önemli bir yere sahiptir.

Sonrasında ise şair eserin içeriği hakkında bilgi verir:

“Doldu divân gazel, kasâid ile
 Neşr olundu çoğu cerâyid ile
 İşte bir kısım-ı evvelisi budur
 Bunda tıflâne sözlerim doludur
 Kısım-ı sâinde vârdır oldukça
 ‘Arza şâyân eserlerim çokça
 Kısım-ı sâlis daha mükemmeldir
 Eskiler çünkü bundan evveldir”
 (Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s.3)

Eserde daha çok eski tarz şiirler bulunur ki şair buna mukabil eserini bir nevi divan olarak niteler. Bununla beraber eserin ikinci cüzünün geleceğine dair bilgi verilir.

Nevâ-yı Şebâb da 1886 yılında Hüdâvendigar Vilayet-i Celilesi Matbaası tarafından basılmıştır ve 47 sayfadan oluşur. Eserin kapağında şöyle bir beyit mevcuttur:

“Kaldırıp perde-i reşki nazarından hâsed
Kudret-i tab’ımı seyr eylesin âsârımdan”

Bu eserin başında da yine Hüseyin Haşim tarafından yazılmış bir iltifat-name mevcuttur. Bu iltifat-nameden hemen sonra bir mukaddime bulunur. Şair bu eserin *Terane-i Tıflane* (1886)’ye nazaran daha başarılı olduğunu söyler. Ancak şu da var ki şaire göre eserin dönemi içerisinde değeri yoktur:

“Bin böyle nevâ olsa vızıltı bile gelmez
Kim dinleyecek galgala-i nev-hevesânı
Dinle!! O ne dâvûd-pesendâne makâmât
Çınlattırıyor nağme-i aklam-ı cihânı”
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886b, s. 4-5)

Şairin böyle düşünmesindeki sebeplerden biri de eserinde tahmislerin, gazellerin, kıtaların, yanı sıra Farsça bir şiirin nazmen tercümesi ve müstakil olarak söylenmiş beyitlerin bulunmasıdır.

Şairin son eseri *Mektubât-ı Manzume* de 1886 yılında Feraizcizâde Matbaası tarafından basılmıştır ve 26 sayfadan oluşur. Bu eserin kapağında da yukarıda zikrettiğimiz beyit bulunur. Şair mukaddimesinde eserlerinin üçüncü adedinin birinci cüzü olduğunu söyler. Ancak diğer cüzler yayımlanmamıştır. Şair eserini nasıl meydana getirdiğini ise şu şekilde anlatır:

“Şu yakında mecmu’a-i mekâtibin kesret-i intişârı, bu bâbda bende de arzu-yı tertib hâsıl etti; bu şevk-i tabii ile kütübhâne-i evrakıma mürâca’at ettim; bulabildiğim parçaları bir araya getirerek şöyle bir cüz meydana geldi.” (Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886c, s. 2).

Bu açıklamadan da anlaşılıyor ki eseri meydana getiren manzum parçalar, şairin bulup buluşturduğu ve manzum olarak kaleme aldığı mektuplardan müteşekkildir. Bu bakımdan bu eserin edebi olarak bir değeri olduğunu söylemek çok güçtür.

2.35. MEHMED ABDURRAHMAN (1867-?)³⁹

Dava vekili Mehmed Kâmil Efendi'nin oğludur. 1867 yılında Girit'te Resmo şehrinde doğdu. İlk eğitimini İzmir'de aldı; ancak babasının ölümünden sonra İzmir İdadisi'nden ayrılmak zorunda kaldı. Bunun üzerine medreseye devam etti ve fıkıh dersleri aldı. Yine bu sırada hususi olarak hukuk tahsiline başladı. Sonrasında ise İzmir Fransız ve İngiliz mekteplerine devam ederek Fransızca ve İngilizce öğrendi. Aktarılanlara göre Rumcaya da aşina olduğu bilinmektedir.

Şairin hayatı genellikle devlet memurluklarında geçmiştir. 1891'de tercüme odasına memur oldu. 1906 yılında ise Maliye Nezareti Duyûn-ı Muntazıma Vâridât-ı Mahsusa kalemine ve 1908'de ise Tahrirât-ı Ecnebiyye-i Maliye kalemine tayin edildi. Ancak 1909'da yapılan tensikatta cevâz-ı istihdâm kararıyla açığa çıkarıldı. Yine 1909'da Divan-ı Muhasebâtı Birinci Sınıf Mülâzımlığına ve 1911'de mütercimliğe tayin edildi.

Şairin Ali Nihad ile birlikte 1887'de neşrettiği tek şiir kitabı *Şükûfedân*, Karabet ve Kasbar Matbası'ndan yayımlanmıştır. 69 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Ali Ferruh imzalı bir şiir mevcuttur:

“Ahlâk-ı zemîne gerçi beddir
En tehlikesi fakat haseddir
Erbâb-ı hased muammer olmaz
Zîrâ ki o zehrden eşeddir”

Eserin Ali Nihad imzalı oldukça ufak bir mukaddimesi mevcuttur:

“Hazânın hazin çiçeklerinden yapılmış bir demetin ‘arz edeceği letâfet nasıl olur?..

Hüzn-âmîz bir letâfet!.. Değil mi?..

İşte bizim (Şükûfe-dân)'ımızın içindeki çiçekler de bunlardandır.

Hazân çiçeklerini sevenleri mazhar-ı rağbetleri olursa!.. Bizim için ne büyük şeref!..” (Ali Nihad, 1887, s.3)

³⁹ Atatürk kitaplığı aracılığıyla eriştiğimiz bu evrakın künyesi şu şekilde: Sicill-i Ahvâl Defterleri Defter 142 s. 259

Bu ufak, Ali Nihad imzalı önsözde, eserin içindeki şiirler birer çiçeğe benzetilir. Ancak bu çiçekler sonbaharın gelişle yıpranmış ve ölmeye yüz tutmuştur. İşte bu “hüzn-âmîz bir letafet”tir ve eserin içindeki şiirler de sonbahar vaktinde yıpranmış ve ölmeye yüz tutmuş çiçeklerin insanda yarattığı hüznle doludur ki bu da dönem şiirinde maraziliğin ne boyutlara geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Eserde manzum ve mensur karışık olarak kaleme alınmıştır. Manzum olarak yazılanlar şunlardır: *Tevhîd*, *Mersiye*, *Şeb-i Vuslat*, *Teessür*, *Efsûs!*, *Manzûme*, *Kırmızı Yanakların*. Mensur olarak yazılanlar ise şunlardır: *Memât*, *Hatırında mıdır?*, *Niçin Ağlıyorsun?*, *Sen Beni Daha Ziyâde Seviyorsun*, *Çoban*, *Mazi*, *Sefîne* ve *Cümel* başlığı altında çeşitli cümleler.

Nazım-nesir karışık bu eser bir *Tevhîd*'le başlar. Bu bakımdan geleneğe bağlı kalan eserin sonrasında yer alan *Şeb-i Vuslat*, *Teessür* ve *Kırmızı Yanakların* gibi şiirler ise daha çok yenilikçi çizgiye yakındır.

Şairin diğer eserleri şöyle sıralanabilir: *Şükûfedân* (Ali Nihad'la beraber) (1885), *Figân* (1888), *Tertib-i Cedid-i Belagât-ı Osmâniyye* (1892), *Talim ve Terbiyye* (?).

2.36. MEHMED CELÂL (1867-1912)⁴⁰

1867'de İstanbul'da doğdu. Babası Jandarma Dairesi Reisi Ferîk İsmail Hakkı Paşa'dır. Çocukluğunda çeşitli mekteplere devam etmişse de babasının vazifesi dolayısıyla sık sık değişik vilâyetlere (Şam, Beyrut, Sofya, Erzincan, Erzurum, Antakya, Halep, Adana) tayin olunması yanı sıra karakterindeki daha o yaşlarda kendisini gösteren istikrarsızlık ve sebatsızlık dolayısıyla düzenli bir eğitim alamadı. Kendisine tutulan özel hocalar ve babası sayesinde kendini geliştirdi. İstanbul'a döndükten sonra ise edebiyata olan ilgisi daha da arttı, edebi mecmua ve gazeteleri takip etmeye başladı ve Fuzulî, Nefî'î, Naili ve Şeyh Galib gibi şairlerin divanlarını okudu. 15 yaşında Jandarma Dairesi'nin Tahrirat Kalemi'ne katip olarak girdi. Burada mümeyyizliğe yükseldi. Bu

⁴⁰ Andı, M. Fatih. (1995). *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl*. İstanbul: Alfa Yayınları.
Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 693). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

yıllarda musiki dersleri almaya başladı. 5 Mart 1884'te *Tercüman-ı Hakikat*'te ilk şiiri yayımlandı. Gençlik yıllarında Anna'ya aşık oldu ve pek çok eserinde bu aşkı işledi. Bir ara Şemsü'l-Maârif Mektebi ve bazı okullarda kitabet ve Kavâid-i Türkiyye gibi dersler verdi. Bağımlı olduğu iştret ve yaşadığı bohem hayatı onu, karakterinde var olan melankoliye ve gitgide de cinnete benzer bir hale sürükledi. Mehmed Celâl'in içinde bulunduğu ayş u nûş ve sefil hayat yüzünden alkolizmin pençesine düştü. Cınnet halinin sürdüğü günlerden birinde Hasan ismindeki genç bir uşakla Yalova'ya kaçtı ancak babası Hakkı Paşa'nın girişimleri sayesinde Karamürsel'de yakalandı ve İstanbul'a getirildi. Ceza almamış için Hasan Paşa onun deli olduğu söyledi ve bunun üzerine Mehmed Celâl Mecânin Koğuşu'nda iki ay tedavi gördü. Sonrasında taburcu oldu ve yine içkiye başladı. Delirium tremens hastalığı yüzünden tekrar hastaneye yatırıldı. İyileşmiş bir şekilde buradan ayrıldı ama içkinin peşini bırakmadı ve bu sevda onu oldukça yıprattı. Sonun içki yüzünden karaciğeri harap oldu ve 1912'de 45 yaşında vefat etti.

Daha çok aşk ve tabiat temini işleyen şiirler kaleme alan Mehmed Celâl, 1880-1895 yılları arasında en çok şiir kaleme alan şair olarak dikkati çeker. Sevdiğine bir türlü kavuşamaması ve mizacı onun şiirlerinin tamamını etkilemiştir. Onun şiirlerinde ilk göze çarpan sarı saçlı ve mavi gözlü sevgilinin güzelliği ve bu sevgili yüzünden çektiği ayrılık acısıdır. Bununla beraber Mehmed Celâl'in divan şiiriyle de yakınlık kurduğunu söylemek mümkündür. Nitekim aşağıda da üzerinde duracağımız gibi şair, şiir kitaplarının hatırı sayılır bir kısmını divan şiiri sınırları içerisinde değerlendirilebilecek şiirlere ayırmıştır ve hatta yalnızca gazellerini içeren bir eser de yayımlamıştır.

Şairin 1880-1895 yılları arasında yazılmış 19 şiir kitabı vardır: *Ada'da Söylediklerim* (1886), *Sultan Osman Gazi yahud Bir Sayyâd-ı Hümâyûn-baht* (1890), *Sultan Orhan Gazi yahud Bir Kahraman* (1890), *Fatih Sultan Mehmed-i Sâni yahud İstanbul'un Fethi* (1890), *Yavuz Sultan Selâm-i Evvel yahud Âfitâb-ı Satvet* (1890), *Kanûnî Sultan Süleyman yahud Fütûhât* (1890), *Yıldırım Bâyezid-i Evvel Yahud Bir Cihangir* (1890), *Sultan Mehmed-i Sâlis yahud Fatih-i Şehr* (1890), *Sultan Bâyezid-i Sâni yahud Elvâh-ı Zafer* (1890), *Hüdâvendigar Gazi yahud Fetihler ve Kosova Sahrâsı* (1890), *Çelebi Sultan Mehmed yahud Müceddid-i Devlet* (1891), *Sultân Selâm-i Sâni yahud*

Muzaffariyyet (1892), *Zâde-i Şâir* (1893), *Gazellerim* (1892), *Âsâr-ı Celâl* (1894), *Sürûd* (1894), *Elvâh-ı Şâirâne* (1894), *Şîr-i Gazâ* (1894).⁴¹

Şairin ilk şiir kitabı *Ada'da Söylediklerim*, 1886 yılında (A.M.) Şirket-i Mürettebiye matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 56 sayfadan oluşur. Eserin belki de en mühim kısmı mukaddimesidir. Bu mukaddimede Mehmed Celâl'in şair ve şiir anlayışı hakkında detaylı bilgi bulunur.

“Şiir ne zaman söylenir?” sorusuyla söze başlayan Mehmed Celâl, bahar hakkında söylenecek bir şiirin ne zaman söyleneceği üzerine düşünür. O'na göre baharı anlatan bir şiir bahar vakti söylenmelidir. Aksi takdirde o şiir doğal olamaz. Çünkü Mehmed Celâl'e göre şiir tabiata karşı duygulanmalardan meydana gelir.

“Her ne vakit istenilirse istihsal olunacak tecrübelerdendir ki tabiat-ı insâniye, hususıyla tab'-ı şair baharda kesb ettiği hissi kışta kaybeder. Kışa kesb ettiği hissi baharda bulamaz. O halde kışta söyleyeceği bahariyenin pek tabii olacağı iddia olunmamalıdır. Çünkü tabiat dediğimiz şey çocuk oyuncağı değildir ki canımız ne tarafa isterse o tarafa döndürelim.” (Mehmed Celâl, 1886, s. 4-5).

Mehmed Celâl, örneklerle bu savını güçlendirir. Bu bağlamda Rafael'in Venüs tablosunu örnek verir ve bir şairin tabloya bakarak da şiir yazabileceğini ve bu şiirin doğal olacağını iddia eder. Bu görüş Servet-i Fünûn şiirinde de çok etkili olmuş hatta Tevfik Fikret, *Aveng-i Şühûr*'u kaleme almıştır. Sonrasında şairin nasıl ve nelere duygulandığını aşırı santimentalist bir bakış açısıyla anlatır:

“Şair sevdiğinin tasvirini ziyaret eder. O Tasvirin sahibiyle geçirdiği zaman gözünün önüne gelir. O vakit bir feryad çıkarır. O da tabii bir şiirdir. Zamân-ı mesrûriyetinde o kadar hazin bir şey söyleyemez.

Şair en sevdiği bir vücudu elinden geçirir. Şiirini ağlaya ağlaya inşâd eder. İşte bu da tabiidir.

Şair bir latif tebessüme, bir baygın bakışa, iki mâî göze karşı olunca, iktidarının mahv olup gittiğini görür. Kendisince rengi denizin ka'ını andıran o gözleri nazar-ı temâşâsına alarak şiirini yazar. Bu kadar tabii bir şey olur mu?

⁴¹ Bu şiir kitaplarının on iki tanesini manzum Osmanlı tarihleri oluşturur. Ancak şunu da belirtmek de fayda vardır ki bu manzum Osmanlı tarihi dizisinin son eseri olan *Şevketlü Padişahımız Gazi Büyük Abdülhamid Hân-ı Sâni Efendimiz Hazretleri* 1880-1895 yılları arasında yayımlanmadığı için bu eseri tezin dışında bırakmayı uygun gördük.

Şair, hurilerden mübarek, ilâhelerden güzel bir vücudu terk etmeğe mecbur olurken söylediği lâkırdılar veznen ifade olursa mütâlii müteessir eder. Çünkü tabiidir.

Şair dilberinde eser-i infîâal hisseyler. Parlaklıkta mehtaba, pembelikte şafağa benzeyen bir çehrenin çiy taneleri gibi gözyaşları içinde kaldığını, güller gibi kızardığını görür görmez “Ağlama!” der. O zaman söyleyeceği şiir zoraki değil, tabii olur.” (Mehmed Celâl, 1886, s. 5-7)

Romantik bir bakış açısına sahip olan Mehmed Celâl, şiirin güzel bir resim, iki mavi göz, ağlamış bir kız, bir altın saç gibi şeylerden şekillendiğini ve işte bu şekilde doğal şiirin meydana gelebileceği iddiasında bulunur. Bunun aksi doğayı zorlamak olacaktır. İşte *Ada'da Söylediklerim* (1886) bu tarz doğal şiirlerden oluşur.

Eserdeki 34 manzumenin ismi ise sırasıyla şu şekilde: *Tasvir-i Cânân, Bu da Öyle, Taharri, Mai Gözler, Kuşlarım, Vedâ', Feryâd! Ki Sevdiğim Darılmış, Gazel, Gazel, Nikâb, Firkat, Yoktur, Sevdiğim İçin, Gazel, Gazel, Öyle Değil, Enin, Ah, Gözlerim, Zülf, Gazel, Gazel, Bir Mai Gözlüye, İki Müşterek Kıt'a, Bir Nazm, Uşşak Şarkı, Hicaz Şarkı, Hüseyini Şarkı, Uşşak Şarkı, Sûz-ı Dil Şarkı, Hilâl-i Seher, Gazel, Matla'*

Bu manzumelerin hemen hemen hepsi aşk teması etrafında söylenmiş ve sevgilinin güzelliği övülmüş. *Tasvir-i Cânân, Bu da Öyle, Mai Gözler* gibi şiirler bunun en güzel örnekleridir.

Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyâd-ı Hümâyûn-baht, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Osman Gazi'nin daha çok gençlik yıllarından ve gönül ilişkisinden bahsedilir. Bu bağlamda Şeyh Edebali, Mal Hatun, Derviş Turgud gibi Osman Gazi'nin hayatında önemli yere sahip kişiler de eserde kendine yer bulur.

Şair, eserin “*İfade*” başlıklı kısmında eser hakkında kısaca bilgi verir. Muallim Naci'nin *İbnü'z-zübeyir* (1891) adlı eseri, Haluk Safi Efendi'nin *İslam-ı Ömr* adlı eseri ve Ahmet Mithat (1844-1913)'in Safi Efendi'nin manzumesi için *Tercüman-ı Hakikat*'te neşrettiği takdirname şairi böyle bir eser oluşturması için teşvik etmiştir. İşte bu üç dört gün içinde yazılan manzume de bu teşviklerin bir ürünüdür:

“Hatta üç dört gün içinde yazılan şu manzumede o teşvikin mahsulüdür. Sultân ‘Osmân Gâzi Hazretleri’nin eyyâm-ı şebâbının bir kısmını, -ta’bir-i diğerle- Bir

Sayyâd-ı Hümâyûn-baht iken sahrâları cilve-gâh ettikleri sıralarda, şâ'irane olmakdan ziyâde kahramanâne olan 'âlî bir sergüzeştini havidir." (Mehmed Celâl, 1890, s. 3).

Eserin ismi ise Ahmet Mithat Efendi'nin *Kırk Ambar* isimli eserinde bulunan "*Osmanlı Tarihinin Kısım-ı Şairanesi*" başlıklı tarihi olay ve bu olay içindeki bölümlerden birinin unvanı olan "*Bir Sayyâd-ı Hümâyûn-baht*" başlıklı kısımdan gelir.

Son olarak şair bu dizinin devam edeceğini de belirtir:

"Sözümü bitirirmeden vad ediyorum: Bu eser-i manzumu, Sultân Orhân Gâzi Hazretlerinin kerimesiyle izdivâcını, Abdurrahmânın hem bir gönül hem bir kal'a feth etmesini, Kosova Sahrâsı'nı ve bunların emsâlini musavver manzumelerim ta'kîb edeceltir. İnşallah!" (Mehmed Celâl, 1890a, s. 3).

Nitekim şair devam eder ve 1890 yılında *Sultan Orhan Gazi Yahud Bir Kahraman Kasbar Matbaası*'ndan yayımlanır ve 29 sayfadan oluşur. Mesnevi şeklinde uyaklı olan eserde Osman Gazi'nin başarılarından bahsedilerek Osmanlı namını yaydığı söylenir. Bununla beraber Gazi Abdurrahman, Konur Alp, Turgut Alp gibi önemli isimlerin kahramanlıkları da anlatılır. Sonrasında ise Mihâl, Bilecik Tekfuru ve Yarhisar Tekfuru ve onların niyetlerinden, Bilecik Hisarı'nın fethinden, Nilüfer Hatun'un ve Orhan Gazi'nin aşklarından ve son olarak Orhan Gazi'nin tahta çıkışından bahsedilir.

Dizinin üçüncü kitabı olan *Fatih Sultan Mehmed-i Sâni Yahud İstanbul'un Fethi* 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 32 sayfadan oluşur. İsminden de anlaşılacağı üzere İstanbul'un Fethi oldukça kahramanâne bir şekilde anlatılır. Eserin mukaddimesinde ise şair, Fatih Sultan Mehmed'in büyüklüğünden bahseder ve İstanbul'u fethini övgülerle anar:

"İstanbul gibi, birçok kahramanlar tarafından fethi arzu olunup da teshîrine muvaffak olunamayan bir şehri 'azîmi feth eden bu pâdişâh-ı zî-şânın ulüv-i kadr u meziyyetini – bir dereceye kadar- ifhâm edebilmek için yalnız İstanbul fethini tasvîr eden şu eserin kifâyet etmeyeceği der-kârdır." (Mehmed Celâl, 1890b, s. 2)

Son olarak Mehmed Celal, aldığı eleştirilere de kısaca cevap verir:

"Şiar bu manzumeleri 5-6 gün zarfında yazdığı için eksîği olması çok normaldir. Önemli olan Osmanlıya ve Osmanlı Tarihi'ne hizmette bulunmaktır ki "her hamiyetli Osmanlı da böyle yapmalıdır." (Mehmed Celâl, 1890b, s. 4)

Görülüyor ki Mehmed Celâl için önemli olan böyle bir eseri vücuda getirebilmektir. Bu yüzden eserin edebi kıymeti bir kenara bırakılmalıdır. Çünkü bu ve bunun gibi eserler Osmanlı Devleti ve namına hizmet için söylenmektedir.

Dizinin dördüncü kitabı *Yavuz Sultan Selim-i Evvel Yahud Afitâb- Safvet*, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinde şair, daha önce Yavuz Sultan Selim Han için manzum bir risale yazdığını ve buna Sultan Selim Hazretleri'ne ait bazı fetihler ilave ederek manzum bir tarihçe meydana getirdiğini söyler. İşte şair daha önce bu yazdıklarını gözden geçirmiş ve bazı ufak ilavelerle bu hale getirmiştir. Eserde Sultan Selim'in kahramanlıklarının yanında Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Herkül, İlyada, Homer, Kleopatra, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Selahaddin, Tarık, Jandark, Ertuğrul, Osman Bey, Orhan Bey, Hüdavendigâr Gazi, Sultan Bayezid, Sultan Mehmet gibi tarihte iz bırakmış isimlerden de bahsedilerek tarihi bir silsile oluşturulmaya çalışılmıştır.

Beşinci kitap Kanuni Sultan Süleyman Yahud Fütûhât, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinde şair, Sultan Süleyman'ın Zigetvar Kalesi sırasındaki vefatını hatırlatır. Mehmed Celâl'e göre Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine söylenecek en güzel şiir, Baki tarafından söylenmiştir. Baki'nin böyle bir şiir yazmaya hakkı vardır; çünkü Sultan Süleyman Hazretleri:

“Seyf-i ‘adâletiyle en büyük kahramanlara misâl-i âlü'l-âl olduğu gibi, kalem-i mu‘ciz-i rakamıyla da en meşhur şâ‘irleri engüşt bir dehân-ı hayret eyleyen nevâdır dandır. Eş’âr-ı şâhânesi, ‘âşikâne, şâ‘irâne, hakîmâne olmak üzere üç kısma taksim edilince, her kısımda gösterdiği mehâret-i belâgat-perverâne hakikaten şâyân-ı hayrettir.” (Mehmed Celâl, 1890c, s. 11)

Görülüyor ki Mehmed Celâl, Kanuni Sultan Süleyman'ın yalnızca devlet adamlığını ve kahramanlığını övmemektedir. Çünkü Kanuni Sultan Süleyman, önemli bir divan şairidir ve hacimli de bir divana sahiptir.

Dizinin altıncı kitabı *Yıldırım Bâyezid-i Evvel Yahud Bir Cihangir* de 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 29 sayfadan oluşur. Eserde Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışı, kahramanlıkları ve fethettiği yerler hakkında bilgi verilir. Bununla birlikte şair eserin mukaddimesinde bu külliyyatı bitirdiğinde “Eş’âr-ı Selatin”

adıylı sultanların şiirlerini içeren bir nevi antoloji yayımlayacağını söyler. Ancak böyle bir eser mevcut değildir.

Yine bu mukaddimede şair, şiir tanımıyla işe başlar. Şiir yalnızca vezin ve kafiyeden ibaret değildir. Şiirde hayal güzelliği, his inceliği, güzel söyleyiş, gerçeğe uygunluk gibi pek çok meziyet son derece önemlidir. Bu yüzden “her manzum söze şiir demek şiirin mana-yı hakikisini bilmemekten neşet eyliyor.” (Mehmed Celâl, 1890d, s. 3). İşte sultanların şiirleri de bu meziyetlere sahiptir. Onların yazdıkları her mısra hislerinin tercümanıdır. Bu noktada Mehmed Celâl sırasıyla, Osman Gazi, Orhan Gazi, Hüdavendigâr Gazi, Çelebi Sultan Mehmed, Sultan Bayezid, Yavuz Sultan Selim, II. Selim, III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman, III. Ahmed, I. Mahmud ve III. Selim’e ait olan şiirlerden örnekler verir.

Dizinin yedinci kitabı *Sultan Mehmed-i Sâlis Yahud Fatih-i Şehr*, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 31 sayfadan oluşur. Eserin tek cümleden oluşan mukaddimesinde şair, bu külliyyat için almış olduğu teşvikler ve iltifatlar için teşekkür eder. Bu eserin de külliyyatın diğer eserlerinden pek farkı yoktur. II. Mehmet’in kahramanlıkları, Bender Kalesi’ni savunan Ahmed Bey, Musa Çavuş, Satırcı Mehmed Paşa, Haydar Paşa, Paşazade Mustafa Paşa, Deli Hasan, İbrahim Paşa, Cerrah Paşa, Çerkes Mahmud Paşa, Damat İbrahim Paşa, Sultan Süleyman, II. Mehmet gibi isimlerin yanında Napolyon Bonapart, Kleopatra gibi isimlerden de bahsedilmiştir.

Dizinin sekizinci kitabı *Sultan Bâyezid-i Sâni Yahud Elvâh-ı Zafer* de 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 32 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinde şair, eserin birkaç gün zarfında yazılmasını eleştirenlere bir kez daha cevap vermiştir. Bu bağlamda şaire göre bir şair, tabiatının şiir yazmaya meylettiği zaman şiir yazmalıdır. Çünkü bir şair o zaman “hissiyat-ı şairâne”sini ve “sünûhat-ı kalbiyyesi”ni aktarmak ister. Böylece şair iki yüz beyitlik manzumeyi iki günde yazabilir. Mehmed Celâl bu durumu şu şekilde savunur:

“Şiir yazarken, hakikate ve hissiyât-ı kalbiyyeye ittibâ’ ederek insan düşündüğu, hissettiği birkaç günde, birkaç yüz beyt söyleyse, bu iştigâline den hâsıl olacak netice, bir haftada yedi beyit söylemekten hâsıl olacak neticeden daha parlak olmaz mı?” (Mehmed Celâl, 1890d, s. 4-5)

Görülüyor ki Mehmed Celâl bir kez daha his meselesi üzerinde durur. Ona göre bir şair hissettiği vakit yalnızca birkaç günde yüzlerce beyit söyleyebilir. Çünkü şairin asıl ilham kaynağı hisleridir ve şiiri vücuda getiren en önemli unsur şairin “hissiyât-ı kalbiyye”sidir.

Dizinin dokuzuncu kitabı *Hüdâvendigar Gazi Yahud Fetihler Sahrası* da 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 40 sayfadan oluşur. Eser, Orhan Gazi'nin Nilüferle olan münasebeti ve Süleyman ve Hüdavendigar'ın dünyaya gelişi ile başlar. Sonrasında Hüdavendigar Gazi'nin kardeşi Süleyman'ın ölümü, Hüdavendigar Gazi'nin tahta çıkışı, Edirne, Ankara, Yanbolu, Aydos gibi fetihleri, Sırplarla mücadelesi ve Hüdavendigar Gazi'nin Kosova Sahrası'nda bir Sırp askeri tarafından öldürülüşü anlatılır.

Dizinin onuncu kitabı *Çelebi Sultan Mehmed Yahud Müceddid-i Devlet*, 1891 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Eserin oldukça kısa olan mukaddimesinde Mehmed Celâl, külliyatı yazmaya devam edeceğini söyler. Eserde Çelebi Mehmet'in sergüzeşti ve Fetret Devri'nden sonra elde ettiği başarılarından bahsedilir.

Dizinin onbirinci kitabı *Sultan Selim-i Evvel Yahud Muzaffariyet*, 1892 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Eserin konusu II. Selim ve onun başarılarıdır. Bu bağlamda II. Selim'in Yemen, Trablusgarp, Basra, Eflak ve Lefkoşa Kalesi'nde göstermiş olduğu kahramanlıklar anlatılmıştır. Eserin mukaddimesinde ise şair yine bu külliyat için vermiş olduğu sözden ve bu sözü yerine getireceğinden bahseder. Bununla birlikte yapmış ve yapacak olduğu düzeltmelerden haber verir.

Zâde-i Şâir ise 1893 yılında Matbaa-i Safa ve Enver tarafından yayımlanmıştır ve 146 sayfa, on iki kısımdan oluşur. Şairin en hacimli şiir kitabıdır. Daha önce çeşitli mecralarda yayımlanmış şiirleri de bu eser bünyesinde görmek mümkündür.

Eserin birinci kısmında *Na't*, Padişahı öven kıtalar, Padişahın cülusu için yazılmış bir manzume, padişahın doğumu için manzume, *Arz-ı Şükran* başlıklı padişaha teşekkür

için yazılmış bir manzume, padişahın vasıflarını anlatan manzume, *Iydiye*, *Bahariye* başlıklı bir manzume ve son olarak yine cülus için yazılmış ufak bir manzume bulunur.

Eserin ikinci kısmında, şairin Osmanlı padişahları için yazmış olduğu külliyyattan parçalar yer alır. Bunlar sırasıyla şunlardır: *Sultan Osman Gazi*, *Sultan Osman Gazi Lisanından*, *Gazi Sultan Osman Hazretleri Lisanından*, *Sultan Orhan Gazi Hazretleri'ne*, *Ayasofya*, *Hazret-i Fatih*, *Fatih Sultan Mehmed Gazi Hazretleri'ne*, *Türbe-i Pak-i Hazreti Halid*, *Yavuz Sultan Selim-i Evvel*, *Diğer*, *Ziyaret-i Merkad-ı Sultan Selim-i Evvel*, *Kanuni Sultan Süleyman Lisanından*, *Yıldırım Sultan Bayezid-i Evvel Hazretleri'ne*, *Sultan Mehmed-i Salis Hazretleri'ne*, *Hüdavendigâr Gazi Lisanından*, *Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri'ne Dair*, *Sultan Mehmed-i Evvel Hazretleri*. Bu saydığımız parçaların hepsi yukarıda üzerinde durduğumuz manzum Osmanlı tarihleri içerisinde mevcuttur.

Üçüncü kısımda daha çok sevgiliye hitap eden, sevgilinin güzelliklerini anlatan şiirler bulunur. *Ada'da Peri* başlığının altında, sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Ah!.. Ey Hüsn!..*, *Bekle!*, *Bir Bardak Nur*, *Uyuyor!*, *Her Zaman Güzel*. Bu şiirlerde sarışın ve mavi gözlü sevgili dikkati çeker.

Dördüncü kısımda *Mahsul-i Bahar* başlığı altında *Dumanlı Dağlar* ve *Dağlara* başlıklı şiirler bulunur. Bu şiirlerde şair, tabiata ait güzellikler üzerinde durur ve onları tasvir etmeye çalışır.

Beşinci kısımda ise *Mezar Taşları* başlığı altında *Bir Büyük Ademin Kitabe-i Seng-i Mezarı*, *Fehîme*, *Kitabe-i Seng-i Mezar*, *Hem Mersiye Hem Tarih*, *Bir Kabrin Kitabe-i Seng-i Mezarı*, *Kitabe-i Seng-i Mezar* isimli manzumeler bulunur. Bu manzumelerin tamamı şairin çevresindeki kişiler için yazılmış ve klasik mersiye anlayışına uygun mersiyelerdir.

Altıncı kısımda *Leyali*, *Marmara'da*, *Mehtab*, *Anna* isimli manzumeler bulunur. Bu manzumelerde şairin büyük aşkı Anna ve Anna kadar aşık olduğu Marmara'ya yer verilir.

Yedinci kısımda *Nevhat* başlığı altında daha çok “küçük hassasiyetler” olarak nitelendirebileceğimiz melankolik şiirler yer alır: *Rica, Bilmem Kiminçün Ağlarım, Nevm-i Izırab-Engiz, Mevt*. Bu şiirlerin tamamında hüznün ve gözyaşı hakimdir.

Sekizinci kısımda *Edebiyat-ı Atika Sadaları* başlığı altında: *Fuzuliyane Bir Mersiye, Müfred, Dört Beyitli Gazel Olmaz mı?, Kalmadı, Tarih-i Veladet, Bir Tarih-i Veladet Daha, Veremez mi?, Olsun, Gazel, Binbaşı Said Bey İle Müşterek Bir Gazel, Mağmûm, Desinler* isimli manzumeler bulunur. Başlıktan da anlaşılacağı üzere bu şiirlerin tamamı eski edebiyat estetiği ve hayranlığı çerçevesinde yazılmıştır.

Dokuzuncu kısımda *Ahzan* başlığı altında *Anlayamam!, Sünbül Güneşe Ne Der?, Düşünürüm, Ağla* isimli manzumeler yer alır. Bu manzumelerde ayrılık, ayrılığın aşıkta yarattığı derin üzüntü ve tabiat tasvirlerinin öne çıktığı görülür.

Onuncu kısımda ise *Tahassür, Yad Et, Feryadımı Dinle Nûr-ı Didem, Müfred* başlıklı şiirler bulunur. Bu şiirler de şairin büyük aşkı Anna’ya duyduğu özlem ve sevgi üzerine yazılmıştır.

On birinci kısımda *Teşbihat* başlığı altında *Şafak Altında Bir Hilal, Pek Severim, Melek, Var, Söylüyor, Değil* isimli manzumeler bulunur. Bu şiirlerde sevgilinin güzelliği, aşk gibi meseleler teşbih aracılığıyla anlatılır.

On ikinci kısımda ise ilave başlığı altında *Gazel, Andelib, İkinci Kıtası Olmayan Bir Şarkı, Bir Şakı Daha, Üç Beyit, Visal* başlıklı manzumeler bulunur. Bu manzumeler de daha çok eski edebiyat çerçevesinde yazılmıştır.

Gazellerim, 1892 yılında Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 24 sayfadan oluşur. Şairin daha önce yayımlanmış olan gazellerini içerir. Bu bakımdan yeni bir eser olmadığı söylenebilir.

Âsâr-ı Celâl, 1894 yılında Alem Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 104 sayfadan oluşur. Nazım-nesir karışıktır. Eserdeki manzumelerin sayısı on ikidir. Bunlar sırasıyla Abdülhamid için söylenmiş bir *Kaside*, Regaib gecesini ve Abdülhamid’e teşekkür

içeren *Leyle-i Regaib ü Arz-ı Şükran*, şairin sevgiliyi ve aşkı işlediği *O Kadın, Şiir, Gazel, Buse-i Muhabbet, Seher Libas-ı Latifini Dilber Müjgan-ı Zerrinini Kaldırıyor!, Bir Kıza, Ahmet Rasim'e Takriz*, Daha çok tabiat ve onun içindeki unsurları anlattığı *Bir Gül* ve *Güzel Kuzular* ve son olarak yetimlerin acılarını işlediği *Bu Yetimler* isimli manzumelerdir. Bu manzumelerin yanı sıra eserde şairin kendisi ve şiir zevki hakkında kaleme alınmış üç adet *Musahabe, Bir Levha-i Masumane yahud Firar, Pek Muztarib, İstiğrak, Ut* başlıklı mensur şiirler ve son olarak bir de *Mektup* bulunur.

Sürûd, 1894 yılında Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 88 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinde anlatıldığına göre eser, şairin üç ayda meydana getirdiği şiirlerini ihtiva eder. Bununla birlikte şairin daha önce kaleme aldığı şiirler de bulunur. Mukaddimedede anlatılan diğer bir mesele ise eserin neden *Sürûd* ismini taşıdığıdır. Mehmed Celâl, eser için günlerce isim düşünmüştür. Birgün arkadaşlarıyla otururken bu meseleyi açar ve bunun üzerine dönemin önemli şairlerinden biri olan Müstecâbizâde İsmet Bey (1868-71-1917) “*Sürûd*” der. Şair de bu kelimeyi hem manidar hem de hazin bulur. Böylece eser *Sürûd* ismini alır.

Eserdeki manzumeler sırasıyla şu şekildedir: *Son Aşk, Kıt'a, Darılma, Eller, Kitabe-i Seng-i Mezar, Gazel, Bu da Bir Şiir, Büyükada'da, Şarkı, Kanlıcalı Bir Güzele, Çiçekçi Kızı, Fuzuli'nin Bir Gazelini Tanzir, Olmadı!, Bir Mahoşa, Ayaklar, Sen Ağlama, Çal!, Bir Kıza, O Gün, Güzelsin, Gazel, Görünmüyor!, Yeni Bir Sevda, Dört Beyit, Sükût-ı Evrak, Ey Gül!, Lafzi Bir Tarih, Kitabe-i Seng-i Mezar, Mersiye, Vehbi'nin Bir Mısra'ını Tanzir, Tanzir, Teverrüm, Dört Beyit, Gül, Tarih, Daima Yeşil, Fuzuli'yi Taklid, İştihak, Bir Terkiib-i Bendden, Unutulmaz Yerler, Sevdiğim!, Bu da Böyle, Resim Arkasına Yazılan Bir Kıt'a, Maşuka-Aşık, Na-Tamam Bir Manzumeden Birkaç Yaprak, Bir Manzume, Vakta ki, Kardeşimin Oğlu Ekrem'e, Çeşme Başında Bir Dilber.*

Yukarıda saydığımız manzumeler içerisinde daha çok yenilikçi çizgide aşk, tabiat, ölüm, sevgilinin güzelliği gibi temaları işleyen şiirler çoğunluktadır. Ancak divan şiirine bir hayranlık besleyen Mehmed Celâl, Fuzuli'nin gazeli için yapılmış bir tanzir ve Vehbi'nin bir mısraı için yapılmış bir tazmine de eserde yer verilmiştir.

Şîr-i Gaza ise 1894 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 23 sayfadan oluşur. Mesnevi şeklinde, Sultan II. Murad için yazılmıştır. Sultan II. Murad döneminde

gelişen hadiseler, onun yaptığı fetihler, düşmanların tutumu ve sultan ve çevresinin kahramanlıkları anlatılır. Bu bakımdan manzum Osmanlı tarihinin bir parçası olarak addedilebilir.

Şairin diğer eserleri ise şöyle sıralanabilir: *Orora* (1886), *Cemile* (1886), *Venüs* (1886), *Dehşet Yahut Üç Mezar* (1886), *Dâmen-âlude* (1887), *İstiğrak Yahut Nesirlerim* (1887), *Bir Kadının Hayatı* (1890), *Vicdan Azapları* (1890), *Mai Sünbül Yahut Penbe Bir Gül* (1891), *Margirit* (1891), *Hala Seviyor Yahud İftirâk* (1891), *Muhabbet-i Maderâne* (1892), *Küçük Gelin* (1892), *Karlar Altında* (1894) *Mükafat* (1894), *Zehra* (1895), *Olga* (1895), *Osmanlı Edebiyatı Numuneleri* (1895), *Roman Mütalası* (1895), *Elvâh-ı Masumâne ve Makalat-ı Edebiye* (Ahmet Rasim ile-1895), *Müzeyyen* (1898), *İskambil* (1899), *Sefid-ser* (1899), *Solgun Yadigarlar* (1899), *Samimiyet* (1899), *Piyango* (1900), *İsmete Taarruz* (1900), *Ninni* (1900), *Aşk-ı Masumâne* (1900), *Piyano* (1901), *Samimiyet* (1902), *Kuşdilinde* (1910), *Leman* (1910), *Bî-vefa* (1912), *Sevda Lügatı* (1914).

2.37. MEHMED CEMÂL (?)

Hakkında bir bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *İnşirâh*, 1887 yılında Matbaa-i Amire’de basılmıştır ve 38 sayfadan oluşur. Nazım ve nesir karışıktır. Eser, manzum bir mukaddimeye sahiptir. Bu mukaddimedede şair kendisi ve şiiri hakkında bilgi verir:

“Bu şevkle subh-ı dilrübâda
Nevme ederim tulû’ı tercih
Gönlümde neşât olur ziyâde
Kim eyleyecek bu hâki takbih
Seyrân ederim kenâr-ı bahrı
Rüyet kılarım tulû-ı mihrî
Edince tulû’ necm-i tâbân
Bir şa’şa’adır olur nümâyân
Âfâkı ziyâ vü nûr kaplar
Bir lem’a-i nev-zuhûr kaplar
Bir tatlı nesîm eser zemînden
Pek hoş nağme inler derinden
Bu vakt-i sürûr şevk ü şâdi

Teheyyüç dile olur da bâdi
 Yazı yazarım yazar bozarım
 Yazdıkça çizer çizer yazarım”
 (Mehmed Cemâl, 1887, s. 5)

Görülüyor ki şair, bu mukaddimede daha çok tabiata karşı nasıl duygulandığından bahseder. Şairi mesut eden vakit gece vaktidir. Gece olduğu vakit şair, ayın doğuşunu uykuya tercih eder. İşte bu vakitlerde yazıp çizmeye başlar

Sonrasında şair yine geceyi anlatmaya devam eder. Güneş batar ve semaya siyah bir perde çekilir. Yıldızlar fezaya saçılır. Bir tarafta bir bulut uzar gider, bir tarafta bir yıldız açığa çıkar. Ansızın bir ay doğar. Her yer onun ışığıyla aydınlanır. Şairin gönlü de bu mehtabı sever; çünkü mahzun gönlü teselli bulur.

Şair, sonbahar mevsimine karşı da aynı tutum içerisinde. Ancak söyleyişinde bir noksan vardır ve bu noksanı düzeltecek iktidara da sahip değildir. Bütün bunlara rağmen şair, eserini sevmiş ve dikkatle tertip etmiştir. Sebebi ise yazdıklarının berbat olup gitmemesidir. Bu noktadan sonra şair “Gayretle eder beşer terakki/Gayretle olur hüner terakki” diyerek çalışmanın önemini vurgular ve bunu ispat edeceğini söyler.

Son olarak şair mukaddimesini şöyle sonlandırır:

“Karilerime var ihtirâmım
 Cân sıkmadadır uzun kelâmım
 Maksûd-ı yegânem ehl-i fenden
 Mafüvv tutula kusur-ı nâçiz
 Kudret umulur mu hiç benden
 Halk eyleyecek hatamı temyiz
 Lakin bana gösterir ise noksan
 Bir sâhib-i fazl-ı ehl-i irfan
 Mecbur olurum teşekkürâta
 Düşmem bile ben teessürâta”
 Öğrenmiş ise kelâm u ahad
 Üstad değil midir münkad
 İbrâz ederim sipâs her-ân
 Bu yolda becâ değil mi şükrân”
 (Mehmed Cemâl, 1887, s. 8)

Şair bilindik ifadelerle okurun merhametine sığınır ve hatalarının bağışlanacağını umarak teşekkür eder ve böylece mukaddimesini bitirir.

Eserdeki nesirlerin çoğu mensur şiidir. Bununla birlikte Victor Hugo'nun iki manzumesi nesir olarak tercüme edilmiştir. Eserin sonunda ise “Cümel” başlığı altında az sayıda aforizma bulunur. Eserdeki nesirler sırasıyla şunlardır: *Mehtab, Bir Şâm-ı Latif, Lamartin'in Zemîn-i İfâdesi, Jan Jak Ruso'nun Bir Gecesi, Victor Hugo'nun Bir Manzumesi, Victor Hugo'nun Diğer Bir Manzumesi, Sukût-ı Evrâk, , Muvâfakat-ı Tabiat, Merhamet, Sirius'un Nasihatleri ve Cümel* başlığı altında beş adet cümle.

Manzumeler ise şunlardır: *Asi Çocuğun Nedâmeti, Şikâyet, İnşirâh, Vatan, Şevk-i Şâm-ı Tevhîd*, Alaybeyzâde Naci tarafından şairin *Hazan* ismiyle yazmış olduğu eser hakkında bir *Kıt'a, Küçük Bir Manzume, Su-i İtizâr*. Bu manzumeler içerisinde özellikle *Asi Çocuğun Nedâmeti, Şikâyet ve Vatan* yenilikçi olarak addedilebilir.

2.38. MEHMED SELAHADDİN (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *Gonca-i Hayatım*, 1893 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 32 sayfadan oluşur. Eserin kapağında Mehmed Selahaddin ile ilgili “Daire-i Askeriyeye mensub” ibaresi bulunur. Eserin mukaddimesinde şair, şiir hakkındaki düşüncelerini sıralar. Şaire göre her şiir, her fikre başka şekilde tecelli eder. Şiirin nitelikleri her vicdana “suver-i ahirle” tesir eder. Kısacası aşk öyle bir “duhter-i şirin-edâ”dır ki şiirden bir kadehe sahiptir. Edip olan herkesin şiir hakkındaki hislenmeleri, genel bir tarif olarak kabul olunamaz. Ancak yine hususiyet içinde bir genellemeyi de içine alır. Şairin kalbi ise kimi zaman manevi şevklerle dolu bir bahar saadetine, kimi zaman hüznün ve yes gibi vicdanı tetikleyen bir hazan tablosuna benzer. Bununla birlikte şair kimi zaman güzel eserleriyle insanın kalbini hoş eder, bazen de hazin tasvirleriyle ağlatır. Bu noktada şair şöyle bir örnek verir:

“İnsan bir mehtab manzumesi okur neşve-yâb olur, genç ve mâtem-zede bir validenin âh u enini, tevâli, ıztırâbât-ı ‘aşkiyye ile zebun bir kalbin figânını

mütezammın olan bir şiir parçasının mutâlaası da insanı ağlamak derecesinde müteessir eder.” (Mehmed Selahaddin, 1893, s. 3-4)

Kısacası şair için şiir, insan için güzel, hazin bir uğraştır. Bundan dolayı şair, şiire heves etmiş, ufak ufak şeyler karalamaya başlamış ve ömrünün baharında kaleme aldığı bu şiirleri yayımlama fırsatı bulmuştur.

Eserdeki manzumelerin ismi sırasıyla şu şekildedir: *Tevhîd, Na't, Takdis, Mehtab İçinde Mehtab, Tasvir-i Cânân, Telakki, Subh-ı Bahari Gayet Güzeldir!, Şiir, Gark-ı Nûr, Hayret, Tâb-ı Hayâl-i Cânân, Mihr-i Aşk, Feryad, Vâsf-ı Cânân, Hitâb-ı Aşıkâne, Hayf!, Elimizde, Bais, Kalem, Sa'y, Dinle Ey Dil!, Hakikat*, beş adet *Gazel*, üç adet *Nazire*, üç adet *Tarih-i Veladet, Bir Nazire, Şarkı, Nazire, Perakende*(*Divan-ı Hafız'dan Mealen Mehuzdur*), *Bir Resim Arkasına Yazılmıştır, Firkat*.

Bu eser de *Tevhîd*'le başlayıp *Na't*'la devam etmesine rağmen *Mehtâb İçinde Mehtâb, Tasvir-i Cânân, Sa'y* gibi manzumelerle eski ile yeniye birlikte devam ettirir.

2.39. MEHMED EMİN HÜMAYİ (1862-1884)

“Aşki”, “Hümâyi” mahlaslarıyla edebiyat alemine girdiği bilinen Mehmed Emin Hümâyi Bey, Nafia Nezâreti Mektubcusu İbrahim Tevfik Bey'in oğludur. 1862'de İstanbul'da doğdu. Mahmudpaşa Rüşdî Mektebi'ne ve bir süre Galatasaray Mektebi Sultanîsi'ne devam ettikten sonra Menşe-i Küttâb-ı Askerî'ye girdi. 1877'de Nafia Mektubî odası, 1881'de Turuk-ı Meâbir İdaresi Tahrirat Kalemi'ne tayin edildi. Medrese-i Hayriyye'de kitâbet muallimliğinde bulundu. Dört beş gün hunnaktan muztarip olarak 1884'de vefat etti.

Muallim Naci (1850-1893) etkisinde ve divan edebiyatı geleneğine sıkı sıkıya bağlı olan Mehmed Emin Hümâyi'nin bilinen tek eseri olan *Nevbaharım*, Muallim Naci'nin teşvikiyle Emin Bey'in kardeşi Ali Bey tarafından tertip edilerek 1884 yılında Mahmud Bey Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 79 sayfadan oluşur. Eserde Mehmed Emin Hümâyi tarafından kaleme alınmış nazım ve nesirler bulunur. Eserin başında, esere

“*Nevbaharım*” ismini veren Muallim Naci imzalı bir mukaddime mevcuttur. Muallim Naci eser ve şair hakkında şunları söyler:

“Şu eser gereği gibi münbasit olmadan sahibine vedâ’ etmiş bir fikrin mahsulüdür.

Henüz yirmi, yirmi bir yaşlarında iken terk-i hayât etmiş bir ‘Osmanlı gencinin ömr-i sânisidir. Şâyân-i ihtiramıdır.

Hacmi küçük ise ifâ edeceği hizmet büyüktür.”
(Muallim Naci, 1884, s.2)

Bu mukaddimeden sonra Muallim Naci tarafından Mehmed Emin Bey’in ölümü üzerine yazılmış “*Âlem-i Edebiyatımızda Bir Mahzuniyet*” başlıklı yazı yer alır. Sonrasında ise Ali Ruhi imzalı bir yazı ve Muallim Naci tarafından kaleme alınmış “*Ali Ruhi Bey’de Şiddet-i Teessür*” başlıklı bir yazı yer alır.

Eserde şair tarafından kaleme alınmış mektup, tercüme ve *Mersiye*, *Beytü’l-hazen*, *Tazmîn*, *Resim Talebi Hakkında* başlıklı manzumelerin yanında pek çok gazel ve nazire de yer alır. Bu manzumelerin tamamı divan şiiri çizgisinde değerlendirilebilir.

2.40. MENEMENLİZÂDE MEHMED TAHİR (1862-1903)⁴²

Menemenlizâde Mehmed Tahir 1862 tarihinde Adana’da doğdu. Haşim Habib Bey’in oğludur. 1865’te ailesiyle birlikte İstanbul’a geldi. Ancak babasının işleri dolayısıyla Çukurova’ya döndüğü için ilk tahsilini Karaisalı ve Adana Sıbyan mekteplerinde tamamladı. İstanbul’a döndükten sonra Soğukçeşme Askeri Rüşdiyesi’ne devam etti. 1878’de bu mektebi bitirdikten sonra Mülkiye’nin İdâdi kısmına girdi. Bu devrede Recâizâde Mahmud Ekrem’in öğrencisi oldu. İlk şiirlerini de burada son sınıfta okumaktayken *Tercümân-ı Hakikat* ve *Mir’at-ı Alem* mecmuasında neşretti. Yine bu sırada fikir almak üzere şiirlerini Midilli’deki Namık Kemal’e gönderdi. 1883’te Mülkiye’den mezun oldu ve Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi’nde memuriyet hayatına

⁴² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Birinci, Necat. (1988). *Menemenlizâde Mehmed Tahir*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri V* (Kemâlî’ş-Şuarâ) (Ayşegül Celepoğlu, Haz.) (s. 2319-2320). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

başladı. 1884'te Ziraat Nezareti Tercüme-i Fünûn Kalemî'ne geçti. Bu sırada Mehmed Rauf Paşa'nın kızı Leman Hanım'la evlendi. 1887'de çalıştığı kalemin lağvedilmesi üzerine 1888'de Şûrâ-yı Devlet Dahiliye Daire ikinci sınıf mülazımlığında bulundu. Mezun olur olmaz kendini yoğun bir edebi faaliyet içinde bulan Menemenlizâde Mehmed Tahir Bey, *Tercümân-ı Hakikat*, *Envâr-ı Zeka*, *Mir'at-ı Alem*, *Berk* gibi mecmualarda neşrettiği şiirlerinin yanı sıra Naci ile birlikte *Haver* mecmuasının edebi bölümünü hazırladı. *Haver*'in kapatılmasından sonra *Güneş* mecmuasını çıkardı. Bu mecmuanın da edebiyat kısmını Naci ile birlikte hazırladı. Yayın hayatı kısa süren bu mecmuadan sonra *Gayret*'i çıkardı. *Gayret*'in tatilinden sonra *Âsâr*, *Risâle-i Hâfî*, *Mürüvvet* gibi dergi ve gazetelerde edebi çalışmalarına devam etti. 13 Haziran 1889'da ise Adana Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne tayin oldu. Sonrasında Aydın Maarif Müdürlüğü'ne getirildi. Edebiyatçı kimliğinin yanı sıra eğitimci kimliğiyle de kendini kanıtlamayı başarmış olan Menemenlizâde Mehmed Tahir Bey, 27 Ekim 1891'de Selanik Maarif Müdürü oldu. 23 Nisan 1893'te Maarif Nezâreti Celîlesi Mektubî Kalemî Müdürü olarak İstanbul'a geldi. Bununla birlikte Maarif Müdürleri Vezaifini Tayin Komisyonu, İdadî Ders Programı Hazırlama Komisyonu azalıkları, Maarif Nezareti Mühimme Kaleme Müdürlüğü'ne yürüttü. Mükliye'de ve Darülfünun'un Edebiyat Şubesi'nde dersler verdi. Tekrardan yazı faaliyetine devam ederek *Hazine-i Fünun*, *Mekteb*, *Malumat*, *Maarif*, *Mütalaa* ve *Servet-i Fünun*'da yazılarını neşretti. 12 Şubat 1903'te geçirdiği bir kalp krizi sonucu vefat etti.

Şiirlerin büyük bir çoğunluğunda Recâizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hamid etkisi görülen şairin şiirleri hem tema olarak hem de şekil olarak yenilikçidir. Şiirlerinde büyük oranda aşk ve tabiat temi hakimdir. Bununla birlikte dini, hamasi, sosyal içerikli ve ölüm temini konu alan şiirler de söylemiştir.

Aruz veznini başarılı bir şekilde şiirlerinde kullanan şair zaman zaman divan şiiri nazım şekillerini kullanarak divan edebiyatı geleneği çerçevesinde şiirler de kaleme almıştır. Ancak daha önce de örnek olarak gösterdiğimiz *Kafiyesiz Bir Şi'r*'de olduğu gibi Menemenlizâde Mehmed Tahir, dönemindeki diğer yenilikçi şairler gibi şekil konusunda bir arayış içinde olmuş ve yeni şekilleri denemiştir.

Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış dört şiir kitabı bulunur: *Elhân* (1886), *Yâd-ı Mâzi* (1886), *Âsâr-ı Perişân* (1893), *Terâne-i Zafer* (1895).

Elhân, 1886 yılında Matbaa-i Ebuzziya tarafından yayımlanmıştır ve 84 sayfadan oluşur. Eserde daha çok tabiat, ölüm, aşk gibi temaların işlendiği şiirlerin yanında şairin şiir anlayışını içeren *Kafiyesiz Bir Şiir* ve *Şiir Nasıl Söylenir* gibi manzumeler de mevcuttur. Eser, Recaizâde Mahmud Ekrem'e yazılmış "mektub-ı manzum"la başlar ki sonrasında Recaizâde Ekrem, *Takdir-i Elhân* (1883)'ı kaleme almıştır. Şair Ekrem için yazılan bu manzumede Namık Kemal ve Abdülhak Hamid gibi yeni Türk şiirinin gelişip ilerlemesi konusunda büyük pay sahibi olan şairlerden de kısaca bahsedilmiştir. Örneğin Kemal için:

"Bu tarzı Kemâl kıldı icâd
Ol mucide sen de ettin imdâd
Ta'lîm ile eyledin mükemmel
Tarz-ı edeb ü lisânı evvel"
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886, s. 3)

Menemenlizâde Mehmed Tahir burada yeni Türk şiirinin başlangıç noktasına Namık Kemal'i koyar ve ardından lafı Abdülhak Hamid'e getirir:

"Hâmid de eğerçi muktedirdir
Dâhi denilir ki misli nâdir
Eşber'le Tezer cihânda her an
Şi'rindeki hüsn ü ana bürhân
Tarık'sa metîn bir eserdir
Nezd-i üdebâda mu'teberdir
(...)
Âsârı anın bütün güzeldir
Sahrâ'sı hele ne bî-bedeldir
Sahrâ'sına yok nazîre söyler
İcâzdır ol eser ser-â-ser
Makber'se görülmemiş eserdir
Her şivesi şive-i değerdir"
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886, s. 4-5)

Şair, öncelikle Abdülhak Hamid'in tiyatrolarından bahsetmiştir ki Hamid'in şiiri söz konusu olduğu vakit muhakkak tiyatrolarına dönmek gerekir. Hemen ardından ise *Sahra* (1879)'ya övgü dolu sözler söylemiştir. Çünkü *Sahra* (1879) yeni Türk şiirinin tabiat

algısını kökten değiştirmiş ve böylece şairler tabiata romantizmin penceresinden bakmaya başlamışlardır.

Sonrasında ise manzume için Recaizâde Ekrem tarafından şaire gönderilmiş bir mektuba yer verilmiştir. Bu mektupta Ekrem, şaire teşekkür eder ve *Elhan* için yazmaya başladığı bir mütalaadan *-Takdîr-i Elhân* (1883)- söz eder ve eser hakkında az da olsa şu sözleri söyler:

“Mecmu’anızın ekser mündericâtını eşvâk-ı kalbiyyeye dâir ve lâtf buldum. Tuyûr-ı nagam-kârın yek-aheng gelen terennümât-ı şâ’ikânesi tekerrürle hüsn-i tesirden hâli kalmadığı gibi şâ’irlerin de ezvâk-ı muhabbete dâir hem-tavr görünen ve fakat hüsn ü hayâllerince rakik ve dakik farklarıyla yine birbirlerinden ayrılabilen güzel şi’rleri de ne kadar çok olsa yine söylüyor.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886, s. 11)

Recaizâde Mahmud Ekrem burada Memenlizâde Mehmed Tahir’in şiirlerinin hem fikir hem his hem de düşünce güzelliğine uygun olduğunu belirterek kendi şiir anlayışı çerçevesinde eleştiri yapar.

Eserin ufak bir mukaddimesi de mevcuttur. Bu mukaddimedede şair, eserinin on yedi yaşından beri söylemiş olduğu manzumelerden de bir kısmını içerdğini belirtir ve eseri şu şekilde açıklar:

(...) şu eserimi bugün enzâr-ı ‘umûmiyyeye vaz’a cesâret eyliyorum. İsminden de anlaşılıyor ki bu eser ‘âlem-i ebebiyâta attığım birinci hatvedir; binâen ‘aleyh ümmîd-vârım ki tesâdüf edilecek hatiyât u nekâisi mazur görülür.

Söylediğim eş’âr yalnız bu mecmu’anın hâvi olduğu şeylerden ‘ibâret değildir. Bu kısmı velî etmesi mukarrer olan kısm-ı sânide diğeri de erbâb-ı mutâlâya maa’l-hicâb ‘arz-ı vücud edecektir.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886, s. 12)

Ancak şairin belirttiği şekilde bu eser için bir ikinci kısım gelmemiştir. Eserdeki manzumelerin ismi sırasıyla şöyledir: *Alem-i Seher yahud Galeyan-ı Hissiyât, Bir Levha, Bir Tablo, Bir Rüya, Hamid Beyefendi’nin Selimesine Nazire Yollu Bir Manzume, Bir Güzeli Âlem, Feryâd, Mazi, İstidâ-yı Merhamet, Bir Hazin Temaşa, Bir Çiçeğe, Şiir Nasıl Söylenir, Muhabbet, Tenhayi-i Firkat, Şikâyet, Victor Hugo’ya Mersiye, Kitabe-i Seng-i Mezâr, Hissin Bir Hitabı, Bülbülün Zemzemesi, Kafiyesiz Bir*

Şiir, Bir Manzume, Şebnem, Bahar, Bir Temaşa, Feryad-ı Masûmâne, Gazeliyat ve Kıtaat.

Alem-i Seher yahud Galeyan-ı Hissiyât, Bir Levha, Bir Tablo, Şebnem gibi şiirlerde şair romantizmin zaman zaman panteizme yaklaşan tabiat algısına yaklaşır. Şair, aşk temini ele aldığı *Muhabbet, Tenhayi-i Firkat, Hissin Bir Hitâbı* isimli şiirlerinde ise zaman zaman maraziliğe yaklaşan ve edilgen bir aşık tavrı ortaya koyar.

Yâd-ı Mâzi, 1886 yılında Cemal Efendi Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 22 sayfadan oluşur. Eser küçük bir mesnevidir. Eserin mukaddimesine göre şair, bu eseri yayımlanmasından iki üç sene önce kalem tecrübesi yolunda yazmıştır. Şair, eseri için “zemini pek sade intihab edildi” der. Çünkü bu eser *Leyla ile Mecnun* ve *Hüsni ü Aşk* tarzlarında olmayarak bambaşka bir yolda yazılmıştır. Bununla beraber eserde, eski edebiyat taraftarlarının hoşuna gitmeyecek pek çok parça mevcuttur. Son olarak dönemin eleştiri anlayışı üzerine de kısa bir eleştiri yapar:

“Bir zamandaki ta’rîz ü tenkid şetm ü tahkirden ‘ibâret bilindir; bir zamânda ki erbâb-ı kalem arasında şahs u haysiyete taarruz etmenin ne büyük bir cinâyet olduğunu bilemeyecek kadar şahs ı haysiyetlerine ehemmiyyet vermez kâtiblerde bulunur; böyle bir zamânda eser neşr etmek pek arzu edilecek bir şey değildir; fakat ne çâre ki yazılan şey –velev bu eser gibi ufak bir risâlecik olsun- herhalde zâde-i tabiat olduğunün gönül istemiyor ki bir gûşe-i nisyânda mahvolup gitsin.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886b, s. 3-4)

Şairin burada üzerinde durduğu mesele yapılan eleştirilerin eleştiri mahiyetinde olmadığı ve kişinin şahsına hakarete dönüşmesi meselesidir. Şair haklı olarak eleştirinin böyle bir şey olmadığı ve bu yüzden bu dönemde eser yayımlamanın zor olduğunu iddia eder.

Asâr-ı Perîşân, 1893 yılında İsteban Matbaası tarafından basılmıştır ve 32 sayfadan oluşur. Bu eser külliyyatın birinci cüzüdür ve *Kısm-ı Elhan* başlığını taşır, fakat devamı gelmemiştir. Şairin “*İfade*” bölümünde anlattığına göre bu eseri oluşturmaktaki amacı şöyle anlatır:

“*Âsâr-ı Perîşân* şimdiye kadar yazılmış, bundan sonra yazılacak eserlerimi ihtivâ edecektir. Bunlar arasında üç dört cüzlük âsâr bulunabileceği gibi üç dört eserden mürekkep cüzler de olacaktır. Mündericâtı nazma veyâ nesre inhisâr etmeyecek; edebî parçalardan ‘ibâret kalmayacak; edebi, fenni, manzum, mensur her türlü

âsârım bu nâm altında bulunabilecektir.” (Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1893, s. 3-4).

Şair, *Elhân* (1886)’da da böyle bir eserin haberini vermiştir. Burada anlatılana göre şairin amacı çeşitli gazetelerde, dergilerde yayımlanmış ve daha önce hiç yayımlanmamış şiirleri toplu olarak yayımlamaktır. Ancak bu eserin devam gelmemiştir.

“*Kısm-ı Elhan Mukaddimesi*” başlıklı kısımda ise şair, eser özelinde daha çok bilgi verir. Daha önce *Elhan*’da yayımlanmış olan bazı şiirler bu eserde tashih edilmiştir. Bununla beraber şair, eserin biri nazma diğeri ise nesre özel olarak ikiye ayrılacağını da söyler.

Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Levha, Bir Çoban, Bir Yerde, “Bir Kabrin Sükutu Derin Bir Feryattır”* cümlesinin başlık niyetiyle kullanıldığı bir manzume, *Victor Hugo’nun Bir Manzumesinden İktibasen Tercüme, “Hiç-a-hiç” Redifli Gazele Yazılmış Terbii, Bir İhtiyar Lisanından Söylenmiştir, Ey Sen Ki, Gayr-i Matbu Manzum Bir Tiyatro Eşhasından Biri Lisanından Söylenmiştir, Gazel, Kitabe-i Seng-i Mezar, Ninni, Âlem-i Seher yahud Galeyan-ı Hissiyat, Bir Çiçeğe, Hissin Bir Hitabı, Bahar.*

Şair bu eserinde daha önce *Elhân* (1886)’da yer verdiği *Alem-i Seher yahud Galeyan-ı Hissiyât* gibi şiirlere tekrardan yer vermiş olup *Bir Çoban, Bir Kabrin Sükutu Derin Bir Feryattır* gibi diğer şiir kitabında yer almayan ve tamamen yeni şiir ekseninde yazılmış şiirlere de yer vermiştir.

Son olarak *Terâne-i Zafer*, 1895 yılında yayımlanmıştır ve 16 sayfadan oluşur. Şairin diğer eserlerinin aksine bu eserinde kahramanlık ve vatan sevgisini konu alan şiirler bulunur. Eserde 11 dördlükten oluşan *Şehid Abdülezel Paşa*, 13 dördlükten oluşan *Terane-i Zafer* ve 17 dördlükten oluşan *Bir Osmanlının Hayali yahud Kahramanane Bir Hayal* başlıklarına sahip üç adet şiir mevcuttur.

Şairin diğer eserleri şunlardır: *Osmanlı Coğrafyası* (1896), *Osmanlı Edebiyatı* (1898).

2.41. MUSTAFA HAYATİ (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *Hikaye-i Ferah-bahş*, 1882 yılında Sultan Bayezid’de bulunan Süleyman Efendi’nin matbaasında basılmıştır ve 28 sayfadan oluşur. Eser, divan şeklinde tertip edilmiştir ve şiirlerin tamamı divan edebiyatı geleneğine bağlıdır.

2.42. MUSTAFA REŞİD (1861-1936)⁴³

Kadirîhâne Ahmed Niyazi Efendi’nin oğludur. 1861’de Edirne’de doğdu. 14 yaşında İstanbul’a geldi. Tahsil yeri ve süresi hakkında fazla bilgi yoktur. Ersin Özarsalan’a düzenli mektep tahsili görme ihtimali zayıftır. (Özarslan, 1994, s. 19). *Şark ve Envâr-ı Zekâ* isimli çıkarmış olduğunu risaleler sayesinde tanınırlığı arttı. Bir süre Adliye Nezareti’ne devam etti. Sonrasında Maarif Nezareti’ne nakledildi. Tedricen mektubi kalemi müdürlüğüne daha sonra mektubi muavinliğine ve rütbesi de Ulâ sınıf-ı sânisine irtika etti. 1936’da vefat etti.

Daha çok şarkılarıyla tanınan Mustafa Reşid’in 1880-1895 yılları arasında yayımlanan tek şiir kitabı *Şükûfet-i İstiğrâk*’tır Bu eser, 1892 yılında Alem Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 61 sayfadan oluşur. Eserde daha çok tabiat ve aşk temlerinin hakim olduğu şiirler mevcuttur. Şair, eserin başındaki ufak mukaddimede ise eseri için şunları söylemiştir:

“Sirişk-i garâm ile neşv ü nümâ bulmuş olan bu “Şükûfe-i İstiğrâk” nazarımda pek kıymetdârdır. Çünkü rebî’-i hayâtımın yadigarıdır.

O muharrik arzular, ruh-perver ümmîdler, vecd-âver tahayyüller hep bu şükûfenin yaprakları arasında gilzidir.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özarslan, Ersin. (1994). *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşit Bey Hayatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 721-722). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV* (Kemâlü’ş-Şuarâ) (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 1902-1905). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Bunun mahvına gönlüm kâil olmadı, şu sahifeler içinde hıfz ettim.” (Mustafa Reşid, 1892, s. 4)

Gerçekten de Mustafa Reşid bu eserinde insanı yakıp yıkan arzuların, insanın ruhunu besleyen ümitlerin ve delice hayallerin şiirini yazmış ve bunları *Şükûfe-i İstiğrâk*'ın sayfalarına derç etmiştir.

Eserde bulunan eserlerin başlıkları sırasıyla şunlardır: *Tahattur Et, Sarmaşık, Kırlangıç, Kırdâ Salıncakta Sallanan Bir Genç Kızı Musavver Bir Resmin Zîrine Yazılmıştır, Arz-ı Hâl, Leyle-i Visâl, Sevdiğim, Hayâl, Dağlar, İlk Bûse, Tebessüm Et, Rüyâ, Çoban Lisanından, Sâile, Şeb-i Târ, Melek, Yelken, Medfen-i Cânân, Bir Fransız Muganniyeye 5 adet Şarkı, Tahmis, Hayf, Çiçek, Bir Yel pazeye Yazılmıştır, Bir Fotoğrafın Zahirine Yazılmıştır, Kit'a, Levh-i Mezâr, Kit'a, Müfred, Rusyalı edibe-i meşhura “Madam Dölabedef” gülnâr-ı hâtîme ihdâ eylediğim mecmu'a-i âsârıma yazılmıştır, Çiçeğime, Bir Kız Mektebi Tarafından 'Atebe-i Ulyâ-yı Cenâb-ı Pâdişahiye Takdim Kılınmak Üzre İmâl Olunan Çiçek Arasına Konulmak İçin Tanzim Olunmuştur, Der-sa'âdette mukim iken Avrupa'ya 'azîmet eden muteber bir familyaya mensub bir madmazelin 'atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı pâdişâhiye takdim etmek üzere yapmış olduğu beste için tanzim olunmuştur, Marş, Cülûs-ı Hümayûn Donanmasında Ta'lîk Olunmuştur, Velâdet-i Hümayûn Donanmasında Talîk Olunmuştur. Hırka-i Şerif ziyâreti günü güzer-gâh-ı hümayûnda saff-beste ihtirâm olan bir mekteb-i şâkirdânı tarafından rekâb-ı şâhâneye takdim kılınmak üzere tanzim olunmuştur ve son olarak Said Beyefendi ve Menemenlizâde Mehmed Tahir tarafından gönderilmiş iki yazı.*

Bu manzumelerin büyük bir çoğunluğu yeni şiir dairesinde söylenmiştir. Özellikle *Tahattur Et, Çoban Lisanından, Şeb-i Tar, Yelken, Kırlangıç* gibi şiirler örnek olarak gösterilebilir.

Şairin diğer eserleri şu şekilde: *Bir Çiçek Demeti* (1886), *Tezkir-i Mazi* (1886), *Ye's yahud Bir Cürm-i Meşhut* (1886), *Gözyaşları* (1887), *Hayf* (1887), *Cüzdanimdan Birkaç Yaprak* (1888) *Son Salon ve Aşk* (1889) *Neyyir* (1890), *Ressam* (1891), *Defter-i Amalim* (1891), *Penbe Ferace* (1892), *Lorans* (1892), *İzdivac-İmtizac* (1893), *Tesir-i Terbiye* (1893), *Bir Kızın Hatası* (1894), *Tesavir-i Hayat* (1894), *Küfran-ı Nimet* (1896), *Milona Marşı* (1895), *Muzaffariyet İçinde Mürüvvet* (1897), *Medfun Emeller I* (1919), *Medfun Emeller II* (1925), *Şehit Onbaşının Oğluna Vasiyeti* (?).

2.43. MÜNİF PAŞA (1828-1910)⁴⁴

Mehmed Tahir Münif Paşa, Ayıntab ulemasından Arab Tahir Efendizâde, şuarâ ve ulemadan Abdünnafi Efendi'nin oğludur. 1828'de Ayıntab'da doğdu. İlk eğitimini ve Farsçayı Ayıntab'ta NuriOsmani medresesinde okudu. İbrahim Paşa'nın Suriye'yi istila ettiği sırada ailesiyle birlikte Mısır'a gitti burada Farsça ve Arapça üzerinde geniş bilgi sahibi oldu. 1851'de Şam eyaleti Meclis-i Kebiri kalemine memur oldu. Bir sene sonra İstanbul'a geldi. Arapça ve Farsçadan tercüme yapmak üzere Babîâli Tercüme odasına girdi ve burada Fransızca da öğrendi. 1854'te Gelibolu Asakiri Muayine Komisyonu Başkitabeti'ne tayin edildi. 1855'te Kemal Paşa'nın Berlin Sefareti görevi dolayısıyla onunla birlikte Berlin'e gitti. Orada üç sene kaldı. Almanca öğrendi ve Darülfünun'a devam etti. İstanbul'a döndükten sonra yine Tercüme odasına girdi ve İngilizce öğrenmeye çalıştı. 1858'te Hersek Başkitabetine tayin oldu. Bir yıl sonra tekrar İstanbul'a geldi ve Tercüme Odası'na devam etti. 1861'de Ticaret Mahkemesi ikinci Riyasetine tayin edildi ve bu sırada *Ceride-i Havadis*'te yazarlık yaptı. Bununla beraber *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'i neşretti. 1863'te gazeden ayrıldı. Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye adıyla bir encümen oluşturdu ve ayda bir kere olmak üzere *Mecmua-i Fünûn*'u neşretti. 1867'de ise Zabtiye Müsteşarlığı'na, bir sene sonra Divan-ı Temyiz Riyaseti'ne tayin oldu ve 1869'da azledildi. 1872'de ise Tahran Sefareti'ne tayin oldu. 1877'te Maarif ve Ticaret Nezaretlerinde bulundu; ancak üç sene sonra azledildi. 19 Mart 1878'de ikinci defa Maarif Nazırı ve 23 Şubat 1879'da Vezir oldu. 13 Ağustos 1880'de nezaretten ayrıldı ve bir sene sonra Meclis-i Fevkalade-i Sıhhiye Riyaseti'ne, 15 Şubat 1884'te üçüncü defa Maarif Nezaretine tayin oldu ve 4 Eylül 1891'de azledildi. 1896'ta İran Şahı Nasirüddün'ün cülusunun ellinci senesinde tebrik için İran'a gitti ve sonrasında Tahran Sefareti'ne tayin edildi. 25 Ocak 1910'da vefat etti.

Münif Paşa'nın şiir namına 1880-1895 yılları arasında yayımlanan eseri *Dastân-ı Âl-i Osmân*, 1882 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve yalnızca 7 sayfadan

⁴⁴ İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1381-1402). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 724-725). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

oluşur. Osman Gazi'den başlayarak Abdülhamid'e kadarki olan süreci anlatan ufak bir risaledir.

Şairin diğer eserleri şu şekilde: *Muhaverât-ı Hikemiye* (1859), *Telhis-i Hikmet-i Hukuk* (1884), *Medhal-i İlm-i Hukuk, İlm-i Servet, Hikmet-i Hukuk* (1885), *İlm-i Servet* (1885).

2.44. MÜSTECABİZÂDE İSMET (1868-71-1917)⁴⁵

Asıl adı Mehmet İsmet'tir. Balıkesir'de doğan Mehmet Ali Bey'in oğludur. Kimi kaynaklara göre hicri 1285, kimi kaynaklara göre ise 1288'de doğmuştur. Ömer Faruk Huyugüzel ise Başbakanlık Sicil Ahval-i Defter kayıtlarından hareketle Müstecabizâde'nin 1289'da doğduğunu dile getirmiştir. Ancak yine de şairin doğum tarihi tam olarak belirlenememiştir. Şair hakkında en ayrıntılı çalışmayı yapan Mustafa Özşarı ise şairin doğum tarihinin 1868 olarak kabul edilmesinin akla daha yakın olacağını söylemiştir. (Özşarı, 2007, s. 27). Rahat bir çocukluk dönemi geçiren şair düzenli bir eğitim aldı. İlk ve orta öğretimini Balıkesir'de tamamladı. İbtidaiyi bitirdikten sonra rüştiyeye devam etti. 1886 Şubat'ında Karesi İdadisi'ne başladı ve 1890-1891'de bitirdi. Bu zamanlarda Arapça ve Farsça hakkında kayda değer derecede bilgi sahibi oldu. Yine 1891'de İstanbul'a giderek Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'ye kaydoldu ve 1897'de mezun oldu. Burada Arapça, Farsça ve Fransızcasını ilerletmesinin yanı sıra *Mektep, Maarif, Hazine-i Fünun* ve *Malumat* gibi dergilerde yazılarını ve şiirlerini yayımladı. Jön Türk hareketiyle olan ilgisinden dolayı 1901'de sürgün edildi. 1904'te Kamil Paşa'nın yardımıyla sürgünden kurtuldu. Kamil Paşa'nın daveti üzerine 1905 yılının sonlarında İzmir'e gitti. Kamil Paşa'nın tavsiyesi üzerine Tütün Reji İdaresi Umur-ı Hukukiye Müdürlüğü'ne tayin edildi ve bir yıl çalıştıktan sonra Reji İdaresi'nin avukatlığı görevini üzerine aldı. Yine 1905'te Nabia Hanım'la evlendi ve eşinin memleketi olan Foça'ya yerleşti. Tahminlere göre 1908'de İstanbul'a

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özşarı, Mustafa. (2007). *Müstecâbizâde İsmet Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: 3F Yayınevi.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 550-551). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 1041-1047). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

gitti; ancak Kazım Paşa'nın sadarettten düşmesi üzerine İzmir'e döndü ve Adliye Nazırı Necmettin Molla aracılığıyla İzmir İstinaf Hukuk Mahkemesi azalığına tayin edildi. 1914'te görevinden istifa etti ve Frenk Mahallesi'ndeki Bakırcıyan Feshanesi'nde avukatlığa başladı. 1916'da kendisine teklif edilen Isparta Müddeiumumiliği görevini kabul ederek Isparta'ya gitti ve 1917'de vefat etti.

Müstecabizâde İsmet daha çok mutavassitin anlayışına yakın olmakla beraber kimi zaman divan edebiyatı geleneği çizgisinde şiirler yazarken kimi zaman da yenilikçi bir çizgide ilerlemiştir. Şair daha çok aşk, tabiat ve ölüm temaları etrafında şiirler söylemiştir. Ancak şairin dini şiirler, kahramanlık ve vatan sevgisi temasına haiz şiirler ve kendi şiir anlayışını açıklayan şiirler söylediğini de unutmamak gerekir.

Müstecabizâde İsmet'in 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış tek şiir kitabı *Terâne*, 1893 yılında Matbaa-i Safâ ve Enver Matbaası tarafından basılmıştır ve 31 sayfadan oluşur. Eserde daha çok tabiat teminin ön plana çıktığı görülür ve sırasıyla şu başlıklı manzumeler mevcuttur: *Na't*, *Terâne-i Tehlîl*, *Nihâl-i Semen*, 8 tane *Gazel*, *İstirhâm*, 11 adet *Kit'a*. Bununla birlikte eser içinde iki adet de nesir mevcuttur: *Zamân-ı Bidâri-i Tabiat* ve *Bir Hatıra*.

Şairin diğer eserleri şu şekildedir: *Fürûk-ı Elfâz* (1893), *Terâne* (1894), *Dastân-ı Zafer* (1896), *Muvaffakiyât-ı Osmaniyye yahut Yedigâr-ı Zafer* (1897), *Rafael* (1898), *Yedigâr-ı Şehrâyin* (1900), *Nailî-i Kadim* (1900), *Tetimme-i Lugât-ı Nâci* (1900), *Küçük Lugât-ı Nâci* (1900), *Rehber-i İttihât* (1909), *Şükûfe-çîn* (1912).

2.45. NABİZÂDE NAZIM (1863-1893)⁴⁶

Asıl adı Ahmet Nazım olan şairin doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur; ancak Ahmet İhsan'ın yazısından hareketle Necat Birinci, 1278-1280 tarihleri arasında doğmuş olabileceğini belirtmiştir. (Birinci, 1987, s. 1). Himmet Uç ise bu mesele üzerine yazarın ölüm tarihi olan 1893'ten hareketle 1863'te doğmuş olabileceğini belirtmiştir. (Uç, 2007, s. 1). Babası İstanbullu Nadi Efendi'dir. Nişantaşı'nda doğdu. Sıkıntılı bir çocukluk dönemi geçirdi. Mekteb-i Selimiye'den sonra ilk tahsilini Defterdar Sıbyan Mektebi'nde tamamladı. Sonrasında Fevziye Rüştüyesi'ne devam etti. 1876'da Mekâtib-i Rüştüye-i Askeriye'nin iptidai tesisinde Fındıklı'da küşad olup sonra Beşiktaş'a nakil edilen Beşiktaş Askeri Rüştüyesi'nde eğitimini sürdürdü. 1878'de Müderrishane-i Berrî-i Hümayun İdadisi'ne kaydoldu. 1881'de Harbiye veya Topçu Mektebi'nde okudu. Yine bu tarihte resmen askerliğe girdi. Topçu Mülazım-ı Saniliği ile Erkan-ı Harbiye sınıfına seçildi. 1887'de Erkan-ı Harp yüzbaşısı oldu. Sonrasında Umumî Müfettiş Muavinliği'ne tayin oldu ve bunu Cebr-i Ala, İstihkamat-ı Hafife ve Topoğrafya muavinlikleri izledi. 14 Temmuz 1889'da kolağası rütbesini aldı ve sonrasında Abdullah Bey'in refakatine tayin edilerek Kaş'a gitti. Burada altı aya yakın bir süre kaldı. 27 Ağustos 1890'da Suriye ciheti istikşafına memur olarak gitti ve 26 Kasım 1890'da döndü. 23 Ocak 1891 tarihinde Üçüncü Ordu-yı Hümayun'a mensup Redif-i Mukaddem 19. Manastır Fırkası'na memur edildi. 7 Ağustos 1893'te kemik vereminden vefat etti.

Kısa ömründe dönemindeki şairlere göre hatırı sayılır miktarda şiir kaleme alan Nabizâde Nazım, bu şiirlerinde yenilikçi olmayı başarabilmiştir. Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış üç adet şiir kitabı mevcuttur: *Hatıra-i Şebâb* (1881), *Heves Ettim* (1885), *Mini Mini yahud Yine Heves* (1886).

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Birinci, Necat. (1987). *Nabizade Nazım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1041-1047). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Uç, Himmet. (2007). *Şair ve Romancı Nabizade Nazım*. İstanbul: Kitabevi.

Yalçın-Çelik, Dilek. (2003). Nabizâde Nazım'ın Eleştirmen Kimliği ve Eleştiri Yazıları. *Türkbilig*, 6, s. 127-143.
Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 740-741). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hatıra-i Şebâb, 1881 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 51 sayfadan oluşur. Eserde tabiat, ölüm ve aşk temaları ön plandadır. Nazım ve nesir karışıktır ki eserin kapağında da bu ibare mevcuttur:

“Bazı eczâ-yı nazmiyye ile birkaç parça nesirden ibarettir.”

Eserdeki manzumeler şunlardır: *Mersiyye-i Muhabbet*, *Tesâdüf-i Ziyâret*, *Temenni-i Dîdar*, *Talebdâd (Bu Usûl-i İhtirâidir)*, *İltimâs*, *Feryâd*, *İnkılâb*, *Şarkı* ve başlıksız kıta ve gazeller.

Nesirler ise şunlardır: *Arz-ı Merâm*, *Bir Mezar Taşı*, *Diğer*, *Mektup*, *Hitâb-ı Aşıkâne*, *Tahassür-i Mazi*, *Yâd-ı Giryâne*, *Seher “Âlem-i Hayâlde”*, *Şafak*.

Bu manzumeler en çok dikkati çeken *Talebdâd*'dir. Çünkü bu manzumede belirli bir vezin yoktur. Yılın 1881 olduğunu da düşünürsek Nabizâde Nazım ortaya ciddi bir yenilik koymuştur.

Heves Ettim ise 1885 yılında Mihran Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 75 sayfadan oluşur. Eserde ölüm, aşk, sevgilinin güzelliği, tabiat gibi temalar göze çarpar. Eserin “*Arz-ı Meram*” başlıklı ufak bir mukaddimesi mevcuttur:

“Heves Ettim tecrübe-i kalem ‘add olunamaz fakat irâe-i hünerde ‘add edilmekten bi’l-küllîye ba’iddir. ‘Âlem-i edebiyâta şöyle bir eserde zuhûra gelmiş denilsin diye neşrine cesâret ettim. Noksan-ı bidâ’a eserimi terkîb eden nekâisi enzâr-ı müşevvikân-ı ma’rifette karîn ‘afv eder sanırım.” (Nabizâde Nazım, 1885, s.3).

Şair burada hemen hemen okuduğumuz bütün önsözlerde olduğu gibi eserinin değersiz ve pek çok eksiği bulunduğu belirtir. Ancak yine de neşrine cesaret etmiştir. Eserdeki manzumeler şunlardır: *Tahmîd*, *Nur*, *Fidandan Güle*, *Valide Ninnisi*, *Aşk*, *İstiğna*, *Fatih*, *Ud*, *Dehr*, *Bir Temaşadan Sonra*, *Firâk*, *Tasvir-i Cânân Karşısında*, *Reftâr*, *Fahriyye-i Acemâne*, *Name-i Cânân*, *Mektup*, *Mariniüvar*, *Anadolu Hisarında (Mezarlık)*, *Mezar Taşı*, *Bir Küçük Çocuğun Nakş-ı Seng-i Mezârı*, *Bir Tasvir Altına*, *Aşık-ı Meyus*, *Arno l(Yaprak)*, *Şeniyye (Bûm)*, *Alfred Dö Muse (Münacatından)*, *Bir Tasvir*, *Diğer (Bir*

Küçük Kız ile Karacası), *Rüya*, 7 gazel, 11 kıta, Rubai, Saire ve 3 tane başlıksız manzume.

Bu eserde Batı, özellikle Fransız şiiri etkisi açıkça görülür. Şairin Musset'den ve Andre Chenier'den yapmış olduğu tercümelemler bu durumun açık örnekleridir. Bununla birlikte *Anadolu Hisarında (Mezarlık)*, *Ud*, *Valide Ninnisi* gibi şiirler de muhteva bakımından Tanzimat II. Nesil sanatçılarının açtığı yolu takip eder.

Mini Mini Yahud Yine Heves, 1886 yılında Karabet ve Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 39 sayfadan oluşur. Bu eserde de tabiat, ölüm, hastalık, aşk ve küçük hassasiyetler ön plandadır. Nabizâde Nazım, bu eser için de ufak bir mukaddime yazmıştır:

“Demek isterim ki:

Şu “Mini Mini” küçücük boyuyla huzûr-ı üdebâda arz-ı endâma cesâret buldu.

Erbâb-ı kemâl ‘andında bu cesaretinin bir heves-i tıflâne olmak üzere telafi olunacağını ümmîd ediyor.

Herkes derece-i itlâ’ı nisbetinde söyler. Binâen aleyh o tıfl-ı heves-kârın da mini mini dili iktidârı derecesinde dönmeğe çalışmıştır.

Elbette ma’lum ki her mevlûd büyümek üzere doğa çocuk sâhibi olmak için çocuk olur.” (Nabizâde Nazım, 1886, s. 4).

Bu mukaddimedede de şair, dönemindeki diğer yenilikçi şairlerin yaptığı gibi şair ve şiire dair düşüncelerini dile getirmeyi tercih etmemiştir. Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Hasta*, *Yolcu Köylü*, *Nafîle Yorulma*, *Aşk Maddesi*, *Yine O Yine Şikayet*, *Bu İse (Tesadüf)*, *Jan Babtist (Zevk-i Temâşâ)*, *Teessüf*, *Köhne Zemin*, *Kerâmât-ı İrfân*, *Gözlerin*, *Törüntü*, *Bir genç kız kemâl-i nüvâzişle beslediği saka kuşunu bir sabâh vakti âzâd ile şu neşideyi tasvir eylemiştir*, *Eski*, *Ey Şeb-i Mehtâb*, *Edmun Harkur (Layetegayyer)*, *Çoban*, *Şarkı* başlıklı manzumelerin yanında 8 tane başlıksız manzume de mevcuttur. Bu manzumeler içerisinde *Hasta*, *Yolcu Köylü*, *Aşk Maddesi*, *Çoban* gibi şiirlerin şairin nasıl bir çizgide olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Şairin diğer eserleri şunlardır: *Yâdigarlarım* (1885), *Hanım Kızlar* (1886), *Katre* (Mehmed Rüştü ile) (1888), *Zavallı Kız* (1889), *Bir Hatıra* (1889), *Mesail-i Riyaziyeden*

Cebir (1889), *Sevda* (1890), *Hala Güzel* (1890), *Haspa* (1890), *Seyyie-i Tesamüh* (1890), *Karabibik* (1890), *Mini Mini Mektepli* (1890), *Esâtir* (1892), *Aynalar* (1892), *Zehra* (1894), *Muhtasar Yeni Kimya* (1899).

2.46. NİGÂR HANIM (1862-1918)⁴⁷

1862'de İstanbul'da doğdu. Döneminin ünlü isimlerinden biri olan Macar Osman Paşa'nın kızıdır. Yedi yaşında iken Madam Garos'un Kadıköy'deki yatılı okuluna verildi. Burada Fransızca, piyano, resim ve dilşin yanı sıra Rumca, İtalyanca ve Ermenice öğrendi. Ebüllisan Şükrü Efendi'den ise Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri aldı. Çocuk denecek yaşta yaptığı evliliğinden Salih Münir, Salih Feridun ve Salih Keramet adlı çocukları dünyaya geldi. 1887'de yayımlandığı *Efsus* adlı şiir kitabıyla ilgi görmeye başladı. 1889'da eşinden ayrıldı. 1895'te çocukları için tekrar İhsan Bey'le evlendi. 1896'da *Niran*, yayımlandı. 1898'de *Aks-i Sedâ*, 1901'de *Safahât-ı Kalb'i* yayımladı. 1902'de eşinden ayrıldı. Şişli'deki evinde düzenlediği Salı toplantılarında yerli yabancı pek çok ünlü ismi ağırladı. 1905'te Emine Semiye Hanım'ın davetiyle Serez'e gitti. 1908'de Serez seyahatini tekrarlı ve oradan Viyana'ya geçerek bir süre sanatoryumda tedavi gördü. Sonrasında yurda döndü. 1909'da Mısır, İtalya, Fransa ve Romanya'yı gezdi. 1910'da Viyana'da bir ameliyat oldu ve sonrasında Fransa'ya geçti. 1912'de tekrar Paris'e gitti. 1914'te son defa yurt dışına çıkarak Peşte ve Viyana'yı ziyaret etti. 1916'da yaşanan milli felaketlerin de etkisiyle *Elhan'-ı Vatan*'ı yayımladı. I. Dünya Savaşı sonrası çok ciddi mali sıkıntılar yaşadı. Tifüse yakalanarak 1 Nisan 1918'de vefat etti. Bu zaman içinde hikaye, tiyatro, çeviri, mensure, mektup, makale anı, sohbet deneme gibi pek türde eser vermiş ve kitaplarının bir kısmında bunları bir araya getirmiştir. Bununla beraber *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Mürüvvet*, *Ma'lûmat*, *Servet-i Fünun*, *Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası*, *Utârid*, *Şehbal*, *Pul* gibi çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarını neşretti.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Bekiroğlu, Nazan. (1998). *Şair Nigâr Hanım*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 756-757). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri III* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (Hidayet Özcan, Haz.) (s. 1622-1626). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Nigâr Hanım daha çok aşk, tabiat ve ölüm temleri etrafında şiir yazmıştır. Bununla birlikte bir anne olması dolayısıyla çocuk sevgisi ve geçirdiği hastalıklar dolayısıyla hastalık temleri onun şiirinde önemli bir yer tutmuştur. Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış iki adet şiir kitabı mevcuttur: *Efsûs-I* (1887), *Efsûs-II* (1890)

Efsûs-Birinci Kısım, 1887 yılında Ahter Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 61 sayfadan oluşur. Nazım nesir karışıktır ve şairin 14 yaşından itibaren yazdığı şiirleri içerir. Eserde, tabiat, aşk, özlem gibi temaların yanında Allah'ı, peygamberi ve padişahı övmek için yazılmış olan na't, münacat, methiye gibi şiirler de mevcuttur.

Eserde sırasıyla şu başlıklara haiz eserler mevcuttur: *Tahmîd*, *Tasliye*, *Takdîs*, *Arz-ı Mâfi'z-Zamir*, *Münacaat*, *Na't*, *Medhiyye*, *Bahar*, *Hazan*, *Hayâl-i Yâre Hitâb*, *Ümid*, *Bir Haste-i Aşk*, *Nerdesin?*, *Adada Bir Şeb-i Mehtâb*, *Manzume*, *Fransa üdebasından Lamartin'in asarından bir kıt'anın tercümesidir*, *Feryâd*, *Bir Gazel*, *Bir Şarkı*, *Gece Yarısından Sonra*, *Bir Subh-ı Dem Tefekkür*, *Tahattur Et*, *Bir Meyusun Hasbihali*, *Tefekkür-i Masumane*, *Azab ve Hiddet*, *Bir Çiçeğe*, *Temaşa-yı Gurub*, *Bir Hande*, *Bir Nigâh*, *Halet-i Vücut*, *Almanya muassırın-ı üdebasından Mösyö "Artist Fon Vildenburg'un asarından bir kıt'anın tercümesi*, *En Sonraki Hatıra*

Efsûs-İkinci Kısım ise 1890 yılında Ahter Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 105 sayfadan oluşur. Bu eserde "ilk şiir kitabında bir genç kızın içine kapanık, kırılğan iç dünyasına karşılık ikinci kitabında evlenmiş, çocukları olmuş, hayattan aradığını bulamamış bir genç kadının dünyasıyla karşılaşırız." (Demirdağ, 2015, s.15).

Eser *Erbâb-ı Mütâlaaya* başlıklı bir yazı ile başlar. Burada yazılanlara göre bu eser şairin "tesirat-ı deruniye"sini içerir. İlk eserinin görmüş olduğu ilgi, bu eserin meydana gelmesinde rol oynamıştır. Son olarak şair, mütevazi bir tavırla teşekkür ederek eseri için şunları söyler:

"Bunda bazı neşaidim mündericdir ki geçen sene evrâk-ı havadisle intişâr etmişti, gönül onların ziyâına rıza göstermediği için tekrar tab'ı münasib görüldü.

Efsus'un bu kısmı dahi tek mil eş'ârımı cami değildir, inşallah bekâ-yı âsârım dahi sırasıyla intişâr eder." (Nigâr Hanım, 1890, s. 4)

Nigâr Hanım burada eserlerinin yitip gitmesine gönlünün razı olmadığını söylemiş ve daha önce yayımlamadığı şiirlerini de yayımlayacağını belirtmiştir. *Efsûs I* (1887)'e nazaran daha hacimli olan serde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Valideynim, Evladım, Mâder-i Mütéhassir, Münîr, Vecd, Esna-yı Dâ, Diğer, Bu Dahi, İbtidâ-yi Aşk, Ye's-i Muhabbet, İğbirar, Orman, Vahdet, Gönlüm Ne İster?, Ben Neyim?, Teamül, Kendi Kendime Bir Söyleniş, Teşrin-i Evvelde Bir Gece, Bu muydu?, İntizâr, Beni Unutma, Her Şey Seni Söyler, İbret, Keder, İbtîlâ, Sevdâ!, Bir Hasta Lisânından, Ferdâ, Bir Kız ile Bir Ressam Beyninde, Bir Mazlumun Arzuhâli, Ah, Hatıra, Her Şey Ağlar, Aceb Niçin?, Yok!, Heyhat!, Neden Böyle?, Tahassür, İstimdâd, Teessür, Sebât, Yine Ah, Nezdimde, Koruda Bir Söyleniş, Yine Eski Bir Gazel, Meleşim, Sükût Etme, Şevk, Çeşm-i Hazîn, Tasvir, İştikâ-yı Hasret, Ah u Zâr, Baht-ı Siyâh, Nazîre, Tahmîs, Tesdîs, Şarkı, Bir Şarkıya Nazire, Mersiye, Madûm, Hissiyatım, Hayf, Zalim, Bir Nigâh, Zucret, Ey Mâh, Sevdiğim Birdir, Bir Hayâl-i Şairâne, Emelim Budur, Bir Sen Varsın, Tasvir-i Yâre Hitâb, Heyhât! Diriğ!, Mehtâb, Benden Başkasını Sevme, Büyükada'da Geçirdiğim Bir Eylöl Sabahı, Bülbül, Mülâhaza, Efendim, Vazife-i Mâderâne, Tefekkür, Ahter Gazetesi Baş Muharriri Mehdi Efendi'nin Takrizi.*

Bu manzumeler içerisinde *Valideynim, Evladım, Mâder-i Mütéhassir* ve *Münir* şiirlerinde annelik ve çocuk sevgisi dikkati çeker. Bu bakımdan Nigâr Hanım, ele aldığımız şairlerden ayrılır. Çünkü o devrinde kadının yükselen sesi olarak annelik ve çocuk sevgisi temalarını bir kadının penceresinden şiire dahil etmeyi başarmıştır.

Diğer eserleri sırasıyla şu şekildedir: *Niran* (1900), *Aks-i Sedâ* (1900), *Safahât-ı Kalb* (1901), *Elhân-ı Vatan* (1916).

2.47. NUREDDİN FERRUH (1876-?)⁴⁸

Teşrifâti-i Divan-ı Hümâyun'dan Ferruh Bey'in oğludur. 1876 yılında İstanbul'da doğdu. Mekteb-i Sultani'de okudu; ancak bitirmeden 12 Ocak 1893'te buradan ayrıldı.

⁴⁸ Atatürk Kitaplığı vasıtasıyla eriştiğimiz evrakın künyesi şu şekilde: Sicill-i Ahvâl Defterleri Defter 55 s. 275.

Hususi olarak Fransız edebiyatı tahsil etti. Anlatıldığına göre Türkçe ve Fransızca okuyup yazmakla beraber Latin ve Ermeni dillerine de aşina olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte edebiyatla haşır neşir olan şairin Paris’te bir dergide iki tane makalesi bulunduğu da belirtilir.

Devrin pek çok şairi gibi Nureddin Ferruh’un da hayatı daha çok devlet memurluklarında geçmiştir. 17 Nisan 1894’te on sekiz yaşındayken İrade-i Seniyye’ye yüz kuruş maaşla memur oldu. Maaşı belirli tarihlerde gördüğü zamlarla 1898’de sekiz yüz kuruşa ulaştı. 10 Ağustos 1910’da iki bin kuruş maaş ve bin kuruş tahsisatla Londra sefareti Evrak-ı Memuriyeti’ne tayin edildi.

Şairin tek şiir kitabı *Şafak Sadâları*, 1894 yılında Şirket-i Mürettebiye Matbassı tarafından basılmıştır ve 97 sayfadan oluşur. Eser üç bölümden oluşan bir nevi manzum hikayedir. Eserin kapağında şu kıta mevcuttur:

“Gark-ı füyûz eyledi ey sâye-i Hüdâ
Feyz-i celîl-i saltanatın mülk ü milleti
Sâyendedir bu devr-i terakki vü ittilâ
Sâyendedir ‘ulûm u fûnûnun bu rif’atı”

Eserin hemen başında “*Bahse Henüz Girişmezden Evvel Arz Edeyim Ki*” başlığı altında eser hakkında ufak bir açıklama mevcuttur:

“*Şafak Sadâları*’nın mukaddimesi olan şu eser, bir mütalâa-i edebiyeden ibarettir. Bir manzumeden başka bir şey olmayan “*Şafak Sadâları*” ise ayrı bir kitap şeklinde bunu takip edecektir. Edebiyatta usûl-i cedîdeye ziyadesiyle taraftar olduğumu ve bu usulün haysiyetini min gayri haddin müdafaaya çalıştığımı mütâlîin anlamak güçlük çekmeyeceklerdir.” (Nureddin Ferruh, 1894, s. 14).

Bu mukaddimededen de anlaşıldığı üzere şair, edebiyat ve bilhassa şiir üzerine görüşlerini belirtecektir. Şair, yine eseri için üç beş aylık bir şiir heveslisinin on yedi yaşında söylemiş olduğu “mahsul-i tabiat”ı olduğunu söyler ve eserini şöyle niteler: “hakikati hayal olmuş bir hazanın hatırası olmak üzere basıldı. Muhteviyatı bir sergüzeşt-i garib, tasavvuru hazin, esası teessürdür.” (Nureddin Ferruh, 1894 s. 15).

Yine *Şafak Sadaları*, bir sevda-zedenin, aşkının bedbahtlığını hikaye ve ucu bucağı olmayan bir denizin dur durak bilmeyen dalgaları arasında kalan bir cismin halini tasvir eder. Bir faninin büyük çöllerden geçerek derin bir sessizlik içinde hüznü gark olup söylediği ağıtları hissettirir. Kimi zaman da “eşvak-ı şevk” ile çılgıncasına koparılan acı acı feryatların aksini terennüm eder. Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi *Şafak Sadaları*, duygular, küçük hislenmeler üzerine kurulmuş, melankoliyle bezenmiş bir aşk hikayesidir. Zaten aşığın, bir sevda-zedenin aşk için ağzından döktüğü nevehat şiirin ta kendisidir:

“Bir vakitler hayli yaşlar dökerek sevdikleri bir cismi bir zamânlar da gelir ki hiç görmemiş gibi bilmez olurlar. O sevdâ bir başkasına intikâl eder. Daha ziyâde müştedd olur veyahut aynı zamânda şu’â’ânıyla birçoğunu ohşar. İşte sevdâ-zede yine bir tabiatın esîri olur. Her şeyde ‘acziyi görür, derece-i kudretini anlar; güler, ağlar, sevninir, mahzun olur; bilâ-ihhtiyar ağzından birtakım nevehât dökülür onlar şiidir.” (Nureddin Ferruh, 1894, s. 18).

Nureddin Ferruh için şiir, elmas kanatlı, sarı saçlı, mavi gözlü, pembe, beyaz, mağrur hale sahip, şiirin tavırlı, tatlı bakışlı, küskün bir peri, bir melektir ki insan onu seyretmeye doyamaz, her zaman görmek ister.

Şair için şiir, güzel sanatların bir dalıdır. Onda tabii olan letafetin, vezin ve kafiye gibi birtakım süslere ihtiyacı yoktur. Şiir “düşündürücü, sevinç veya ıztırap hissettirici, muzlim fakat parlak, mağrur fakat masum, beşuş fakat muğber, tatlı, sevimli olan âli ve doğru efkâr ihtiva eden sözlerdir.” (Nureddin Ferruh, 1894 s. 19)

Yazının ilerleyen bölümlerinde şair, ilhamdan da bahseder. Şair için ilhamın söze intikal etmesinde dikkat edilmesi gereken üç nokta vardır: *Selâmet-i Fikr*, *Bedâ’-i Hayaliyye*, *Mehâsin-i Tabiyye*. Bu üçünden yoksun olan bir manzumeye şiir gözüyle bakılamaz. Bununla birlikte bir şiirde bu üçünün bir arada bulunması zorunludur. Biri ya da ikisinin bir arada olması durumunda da manzumeye şiir gözüyle bakılamaz. Ancak şu da vardır ki şair için asıl mesele şiidir:

“Yine bazı sözler de vârdır, ki hakikate muvâfakatı düşünülmez. Fikr-i selâmeti şart değil; değil de yine hissiyatımız üzerine icrâ ettikleri tesire bakılırsa anlara en müessir şi’r nazarile bakmaktan kendini alamaz. Onlar ihtirâsât-ı insâniyyenin galeyânı hengâmında mütecellî olan kıvılcımlardır, ki tâkatsiz bir ıztırâbdan doğan

anındır. Onlar san’atla, ma’lûmâtla hiç olur şeylerde değil; onlar hastalığın suret-i maneviyyesi demek olan ye’s ü ıztrâbın hezeyânları, garib figânları, dil-sûz feryâdlarıdır.” (Nureddin Ferruh, 1894, s. 20-21).

Nureddin Ferruh, yazının devamında şu kilit soruyu sorar: “Şiir nasıl yapılmalıdır?”. Bu noktada Ferruh, kadesiz bir şiiri, rabıtasız ve intizamsız bir çiçek demetine benzetir. Ancak şu da vardır ki kaidenin hükmü her şiirde aynı şekilde geçerli olamaz, olmamalıdır. Çünkü bir şiir, kaidelere uygun diye şiir olarak kabul edilemeyeceği gibi, bu kaidelerden yoksun diye de şiir olarak saymamak doğru değildir. Nureddin Ferruh, bu noktada söylemini daha da ileri götürür ve “âlî” bir nesrin de şiir olabileceğini savunur. Buna müteakiben şiirde “mezziyat-ı tabiyye” aranmalıdır. Kaide, daha sonra düşünülmalıdır.

Bunun üzerine şair, konuyu yine kendi eserine getirir ve eserini mevzun değil manzum yazdığını söyler. Ferruh, bu eseri tertip ederken Arapları, Acemleri değil, Türkleri ve eski Osmanlıları taklide çalışmıştır. Şair için bu tarzda şiir yazan isim ise yeni Türk şiirinin en önemli basamaklarından biri olan Abdülhak Hamid’dir.

Şair, Abdülhak Hamid’in şiirinden örnek verdikten sonra mevzuyu şiir tarihine getirir ve Osmanlılarla ilgili olan edebiyat tarihinden söz açar. Bu noktada Ferruh şu soruları sorar:

“Acabâ eslâf yazdıkları eş’ârı mevzun olarak mı söylemişler? Böyle olmak lazım gelse tarih-i eş’âra nisbeten zuhuru yeni olacağı âşikâr olan vezni nereden öğrenmişler? Anların eş’ârı mevzun olduğu hâlde de ahengli değil midir? Şübhesiz ki o ahengi yine tabiat ta’yin etmiş. Mânilerini, dâstanlarını, mersiyelerini vezinsiz fakat ahengli san’atsız fakat ma’nîdâr yapmamışlar mı?” (Nureddin Ferruh, 1894, s. 30-31).

Şair, şiirin mevzun yazılmaması fikrinde değildir. Yine kaide meselesinde belirttiği gibi mevzun olanların şiir olamayacağı gibi, mevzun olmayanlar da kimi zaman şiir olamayabilir. Şiir iki şekilde de yazılabilir. Bu noktada Recaiâde Ekrem Bey’in *Yad Et*, Muallim Naci’nin *Kuzu*, Abdullah Cevdet’in *Hastalığımda*, Rıza Tevfik’in *Akıbet’ten*, Tevfik Fikret’in *Ey Kız* isimlerine haiz şiirleri örnek gösterilir.

Şair yazının devamında yine doğallıktan bahseder ki şairin asıl meselesi ve savunduğu şey de budur. Ismarlama yazılmış bir mersiyeden örnek verir ve bunun doğallıktan yoksun olduğu için okuru ağlatmak yerine güldüreceğini söyler. Ancak bir şiir hissedilip yazılıyorsa işte o vakit doğal olur ve okuru müteessir eder.

Nureddin Ferruh, sözü yine hayranı olduğu ve yeni şiirin yaratıcısı olarak gördüğü Abdülhak Hamid'e getirir. Çünkü ona göre Osmanlı edebiyatında "meziyyat-ı şiiriyye"nin tamamına sahip olan şair Abdülhak Hamid'dir. Özellikle *Makber* (1885)'le dünyanın en büyük şairlerinden biri olduğunu göstermiştir. Yeni edebiyatın her hususundan mesul olan odur. Şair-i Azam olan Abdülhak Hamid, Fuzuli, Şeyh Galip, Victor Hugo, Lord Byron gibi nadir yetişen şairlerdendir. Onun eserleri edebiyatımızı tamamıyla yeniliğe gark etmiştir.

Yukarıda açıklayamaya gayret ettiğimiz mukaddimenin sonrasında ise "İstitrâd" başlığı altında bir kısım daha mevcuttur. Burada Nureddin Ferruh, üsluptan bahseder ve terkipleri eleştirir. Ona göre Türkçe terkipler tercih edilmelidir:

"Meselâ: (Ba'de-edâ-yı vazife-i şükr-güzârı 'ubudiyet) yahut (Bâdî-i terkim-i sened-i mukâvele oldur ki) misilli terkipler kullanacak yerde Türkçesini söylemeliyiz. Eğer (Bâ'is-i ıztırâb-ı vicdân) gibi tercümesi kâbil olamazsa, bâri (Vicdân ıztırâbına bâ'is) suretine olsun ifrâğ etmeliyiz." (Nureddin Ferruh, 1894, s. 69-70).

Şaire göre dikkat edilmesi gereken bir mesele daha vardır. Nasıl ki Fransızlar Latince'den ve Yunancadan aldıkları kelimeleri kendi dillerinin ahengine uyarlıyorlarsa biz de Arapça ve Farsçadan aldığımız kelimeleri kendi dilimizin ahengine uyarlamalıyız.

Son olarak şair eserin manzum yazılmış kısmından bahsederek eserini üç parçaya ayırdığını söyler: *İlk Aşk, Sergüzeşt, Matem Nağmeleri*. Bununla birlikte son olarak şair şöyle bir açıklama yapar:

"İşte tarafdârı olduğum meslek-i edebî bu mukaddimede mücmelen ifâde ettim. Şi'rde vücudu katiyyen elzem olmak üzere zikr eyleyen meziyyât-ı tabiyeden beni behre bulunmak hasebiyle şi'rden 'add etmek istemediğim şu manzumeyi

mukaddimedede ahkâm-ı esâsiyyesi dermiyân olunan meslekde tarz-ı tahrيره bir nümüne olmak üzere yazdım. Bununla beraber Şafak Sadâları'na herkes istediği gibi hükm verebilir. Gerek iyi 'add edilsin, gerekse fenâ, herkes istediği yolda zevk-yâb-ı edebdir. Derim." (Nureddin Ferruh, 1894, s. 73-74).

Görülüyor ki şairin amacı ortaya koyduğu şiir anlayışına dair kendi kaleminden bir eser meydana getirmektir ki *Şafak Sadâları* (1894) okunduğu vakit Nureddin Ferruh'un büyük oranda amacına ulaştığı görülebilir.

Son olarak şairin *Şafak Sadâları* (1894) dışında, 1899 yılında Ahmed Rasim ile birlikte neşrettiği *Neşide-i Rûh* isimli bir eseri daha bulunur.

2.48. ÖMER FERİT KÂM (1864-1944)⁴⁹

1864'te İstanbul Beylerbeyi'nde doğdu. Ahmed Muhtar Paşa'nın oğludur. Beylerbeyi Rüştüyesi'ni bitirdi. Sonrasın Tıbbiye Mektebi'ne ve Hukuk Mektebi'ne bir süre devam etti; ancak bitirmeden ayrıldı. Önemli hocalardan Arapça, Farsça, Fransızca dersleri aldı. 1887'de Hariciye Nezâreti Tercüme Odası'nda görev yaptı. 1888'de Beylerbeyi Rüştüyesi'nde Fransızca öğretmeni oldu. 1914'te Darülfünun Türk edebiyatı müderrisi oldu. 1917'de ise Süleymaniye Medresesi felsefe-i umumiye tarihi müderrisliğine getirildi. 1918'de Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye üyeliğine getirildi. 1919'da Edebiyat Fakültesi metin şerhi müderrisi oldu. Kapatılmasına kadar Şer'îye ve Evkaf Vekâleti Telifat ve Tetkikat-ı İslamiye Heyeti üyeliği yaptı. 1924'te Darülfünun'da İran edebiyatı müderrisi oldu ve 1933'e kadar bu görevde kaldı. 1943'te DTCF'de İran edebiyatı kürsüsüne getirildi. 22 Mayıs 1944'te Ankara'da vefat etti.

Daha çok eski edebiyat üzerine yaptığı araştırmalarıyla tanınan şairin tek şiir kitabı *Türrehât*, 1886 yılında Karabet ve Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 44 sayfadan oluşur. Eserde sırasıyla şu manzumeler mevcuttur: *Hakikat*, *Haltıyyât*,

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 568). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Çeltik, Halil. (1997). *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kabrıstan, Hitâb-ı Nefes, Muhabbet, Çiçek, Kuh-sâr, Bir Nümâyiş, Yâd-ı Şebâb, Hayret, Âlemde Olan Bütün Sanâyi', Nâ-tamâm Bir Manzumedir, Bilen Bilir, O Gün yahut Hayâl İçinde Bir Meal, Tevbîh, 'Aşk, Mürğ-i Mecnûh, Manzume, Ey Neyyir-i Azim veya Ruh-ı Kâinat, Kıt'alar ve Gazeller.

Bu manzumeler içerisinde *Hakikat, Kabrıstan, Çiçek, Kuh-sâr* ve *Bir Nümâyiş* hem muhteva hem de şekil olarak divan edebiyatı geleneğinin dışındadır. Ancak şairin eserin sonunda çeşitli kıtalara ve gazellere yer vermesi onun eskiye bağlı bir yanı olduğunu da gösterir.

Şairin diğer eserleri sırasıyla şu şekildedir: *Dini Felsefi Musahabeler* (1913), *Vahdet-i Vücut* (1915), *Asar-ı Edebiye Teşkilatı Dersleri* (1915-16), *Şerh-i Mütûn* (1919-22), *Mebadi-i Felsefe'den İlm-i Ahlak* (1923), *İran Edebiyatı Tarihi* (1927), *Eski İrânlılarda Felsefe ve İbn Arabî'de Varlık Düşüncesi* (1992), *Avrupa Mektupları* (2000).

2.49. SADIK VİCDÂNİ KAYIKÇIOĞLU (1864-1939)⁵⁰

Ebu Rıdvan Mustafa Sadık Vıcdani, Kastamonu İstinaf Mahkemesi Başkıtabeti'nden mütekaid Safranbolulu Sadık Efendi'nin oğludur. 1864'te Safranbolu'da doğdu. Kastamonu Rüşdi Mektebi'nde iki sene okudu. Babasının kalemine girdi. Sonrasında Ahmet Mahir Efendi'nin dersine devam etti ve icazet aldı. Hocası tarafından Ebu Rıdvan künyesi verildi. Diyarbakır Mektubî Mümeyyizliğine gitmek istedi ve Görice Tahrirat Müdürlüğü'ne gönderildi. Üç sene sonra Kosova Vilayet İdare Meclisi Başkıtabeti'ne, muhtelif tarihlerde Basra, Manastır, Trabzon, Ankara ve Bursa vilayetleri mektubculuklarına, en sonra Aydın Tasfiye Komisyonu azalığına tayin oldu. 1939'da vefat etti.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (İbrahim Baştuğ, Haz.) (s. 2005-2010). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Sadık Vicdâni, sıkı sıkıya divan edebiyatı geleneğine bağlı şairlerdendir. Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış iki adet şiir kitabı mevcuttur: *Perişân* (1890), *Nagâmât-ı Vicdâniyye* (1894).

Perişân, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından basılmıştır ve 104 sayfadan oluşur. Nazım ve nesir karışıktır. Şairin daha önce çeşitli mecralarda yayımlanmış eserlerini de barındırır. Eserin kapağında Muallim Naci imzalı şu kıt'a mevcuttur:

“Sadık mı olmaz kendine bir şâir-i mâhir demek
Vicdâni-i hoş meşrebin âsârı cemiyetlidir
Mecmua-i âsârını bir kerre tedkik eylemek
İsmi Perişân'dır fakat efkârı cemiyetlidir”

Eserin mukaddimesinde şair kendi yazın hayatından ve eserin teşekkül ettiği süreçten bahseder. Burada aktarılanlara göre Sadık Vicdâni'nin içinde uzun zaman devam eden ve artık içinde tutamayacağı bir yazma hevesi vardır. Ancak ne yazacağı konusunda kararsızdır. Milli bir hikâyeye yazmanın ya da Arapça ve Farsça'dan eser tercüme etmenin çok zor olduğunu belirtir. Yine de şair, tercüme yapmayı tercih eder. Farsça bir eser olan *Baharsitân*'ı güç bela tercüme eder; ancak beğenmez. Aradan vakit geçer ve tekrar tercüme faaliyetine girişir. *Gülîstan* ve *Bostan*'ın hikemiye kısımları tercümeyle başlar ve sürekli düzeltir. Bu sırada dönemin meşhur şairlerinden Şeyh Vasfi, *Hikemât-ı İslamiye* adlı eserinde *Gülîstan* ve *Bostan*'ın bu kısımları tercüme eder ve Sadık Vicdâni'nin eli boş kalır.

Hayatının daha sonraki dönemlerinde askerliğe dahil olur ve beş ay askerlik yapmak için İstanbul'a gelir. Burada yine yazmak arzusu şairin kalbinde uyanır ve bunu Mekteb-i Hukuk-ı Şahane mezunlarından Zühdi Efendi'ye söyler. Zuhdi Efendi, şaire eserlerini bir araya toplaması gerektiğini ve böylece neşredebileceğini söyler. Eserlerini bir araya getiren şair için bir isim gerekir. Bu noktada Zühdi Efendi "*Perişan*" ismini bahşeder ve böylece bu eser *Perişan* ismiyle neşredilir.

Eserde pek çok gazel, kıt'a, müstakil beyitler ve özellikle Muallim Naci'ye yazılmış nazire mevcuttur. Bununla birlikte şu başlıklara sahip manzumeler de bulunur: *Kaside-i Duaiyye*, *Seherde Gönlümle Muhâtebe*, *Muhâtebe*, *Feryâd*, *Yetiş*, *Kitâbe-i Seng-i*

Mezar, Fotoğraf Arkasına. Bu manzumelerin tamamı divan edebiyatı geleneğine bağlıdır.

Şairin ikinci şiir kitabı *Nagâmât-ı Vicdâniyye*, 1894 yılında Kastamonu Matbaası tarafından basılmıştır ve 76 sayfadan oluşur. Şairin üç sene içinde söylemiş olduğu manzumelerin bir kısmını içerir. Eserdeki manzumeler, daha çok eski tarzda söylenmiş övgü şiirleri, gazeller ve kıtalardır. Eserin mukaddimesinde şair, ikinci bir eser yayımlayamayacağını düşündüğünü söyler. Ancak *Perişan*'ı neşrettiren arzu, şairde yine hasıl olmuş ve böylece bu eser neşredilmiştir.

Şairin diğer eserleri sırasıyla şunlardır: *Miyârü'l-keâm* (1885), *Muhtıra-i Belagât* (1891), *Hazretlerinin Hapis Hali ve Son Vedaı* (1910), *Berk-ı Kaza* (1911), *Neşide-i Cihad-ı Ekber* (1912), *Cennetmekan Murad Han-ı Hamis, Fihrist-i Kur'an-ı Kerim* (1914), *Bayram Namazları* (1919), *Cuma Namazı* (1919), *Hitabiyyat* (1920) *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye* (1922), *Parasız* (1922), *Halvetiye Silsilenâmesi* (1922), *Melamilik* (1922), *Kadiriye Silsilenamesi* (1922), *Sufî ve Tasavvuf* (1924), *Hazret-i Muhammed Niçin Çok Evlendi?* (1928), *Dastanname-i Vicdani* (?), *Musahhah ve Muvazzah Tefe'ülname-i Muhyiddin-i Arabi* (?), *Gülbang-i Cihâd-ı Ekber* (?), *Lübbü'l-ahzab li-cemii'l-ihvan ve'l-ahbab* (?), *Mahallat ve Kura Hey' at-ı İhtiyariyyesinin Bahusus Muhtarların Kavanin-i Devlet ve Evamir-i Hükümet ile Muayyen Vezaiif-i Umumiyyesini Cami ve Muvazzah Talimatnâmedir* (?).

2.50. ŞEVKET GAVSİ (1873-1954)⁵¹

1873'te doğdu. Mahmud Şevket Gavsî Beyi Silistire Muhâfızı Şehid Musa Paşa-zâde Daniş Bey'in oğludur. Edirne Askeri Rüştiyesi'nde ve Mülkî İdâdisi'nde öğrenim gördükten sonra İstanbul'a geldi. Bir süre Mekteb-i Mülkiye'ye devam etti. Mülga Harbiye Nezâreti'nin çeşitli dairelerinde yirmi sekiz sene boyunca bulundu. Cumhuriyet'ten sonra Özdönmez soyadını aldı. 1954'te vefat etti.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II* (Kemâlî'ş-Şuarâ) (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 704-707). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları *Bahâr-ı Hevesim* (1890) ve *Gülzâr-ı Şebâb* (1894)'dir.

Şevket Gavsî de Muallim Naci etkisinde şairlerden olup şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda divan şiiri geleneğine bağlı kalmıştır. Ancak Şevket Gavsî'nin az sayıda da olsa yenilikçi çizgide söylenmiş şiirleri mevcuttur. Özellikle *Gülzâr-ı Şebâb* (1894)'ta yer alan *Hazan-dîde Bir Bağçede*, *Kanlıcalı Körfezinde Bir Gece* isimli şiirlerde karşımıza çıkan tabiat anlayışı, divan şiiri geleneğinin dışında renkli ve canlı bir tabiat anlayışıdır. İşte bu durum Şevket Gavsî'nin de arada kalmış bir şair olduğunu gösterir.

Şairin ilk şiir kitabı *Bahâr-ı Hevesim*, 1890 yılında İstevan Matbaası tarafından basılmıştır ve 32 sayfadan oluşur. Eserde eski tarzda söylenmiş gazeller, kıtalar, bir müseddes, birkaç mersiye, ve Muallim Naci'ye yazılmış bir nazire mevcuttur. Eserin kapağında İsmail Safa imzalı bir kıta bulunur:

“Muktedir görmedeyim ey Gavsî
Fıtraten şiir ile inşâda seni!
Ve ilham sevk eden istidâda
Bu güzel sözleri inşâda seni”

Eserin başında ise Ahmed Cemal Efendi tarafından yazılmış bir takriz mevcuttur. Eserin mukaddimesinde söylenenlere göre şair bir yıldır şiire heves etmiştir. İşte bu eserde o bir yıl içinde söylenmiş şiirleri içerir.

Gülzâr-ı Şebâb ise 1894 yılında İstevan Matbaası tarafından basılmıştır ve 110 sayfadan oluşur. Eserin başında Muallim Feyzi, Mehmed Celâl, Halil Edib, Abdullah Cevdet imzalı takrizler bulunur. Sonrasında ise *İfade* başlığı altında ufak bir mukaddime mevcuttur. Şair bu mukaddimede eserinin sevdalar içinde yaşayan bir gönülde, nazik hayallerle ruhu titretecek derece ortaya çıkan bir hissiyatın, kimi zaman acı kimi zaman tatlı gözyaşlarından ortaya çıkan manzumelerden oluştuğunu söyler.

Eserin manzum kısmına baktığımızda sırasıyla *Tevhid*, *Na't-ı Şerif*, çeşitli Culüsiyyeler, Tarihler ve Mersiyeler bulunur. Sonrasında ise Huruf-ı Hecâ'ya göre tertip edilmiş

Gazeller mevcuttur. Son olarak Manzumeler başlığı altında sırasıyla şu şiirler bulunur: *Müstezâd*, *Ahbabımdan Bir Zat Tarafından Diğer Bir Zata Cevaben Mektup*, *Hakikat*, *Makber-i Hâheri Ziyarete Giderken Vapurda*, *Makber-i Hâhirde*, *Hazân-dide Bir Bağçede*, *Kanlıca Körfezinde Bir Gece*, *Bir Bağ Hatırası*, başlıksız bir manzume ve kıtalar.

Eserin *Tevhîd*'le başlayıp *Na't-ı Şerif* ve çeşitli culusiyelerle devam edip ardından Huruf-ı Hecâ'ya göre tertip edilmiş gazellerle dolu olması şairin divan şiiri geleneğine bağlılığını ve dönem içindeki şiir kitaplarında divan şeklinde bir tertibin terk edilmediği görülür.

Şairin diğer eserleri ise şu şekilde: *Müntehebât-ı Farisiyye* (1897), *Manzum-ı Tarih-i Enbiya* (1897), *Şair Daniş Bey* (1898), *Kavaid-i Farisiyye* (?), *Nesirlerim* (?)

2.51. ŞEYH VASFİ (1851-1910)⁵²

1851 yılında İstanbul Fatih'te doğdu. Babası Nakşibendiyye'ye bağlı Kefevi Dergâhı şeyhlerinden Mehmed Râşid Efendi'dir. İlk bilgilerini babasından ve Fatih Camii'nde bulunan Hoca Mustafa Efendi'den aldı. 1866'da vefat eden babasının yerine Kefevi Dergâhı şeyhliğine getirildi. Bununla birlikte Fatih Merkez Rüştüyesi'nde kavaid-i Osmâniyye, Mekteb-i Kudât'ta kitabet-i resmiyye, Mekteb-i Nüvvâb'da kitabet ve inşâ dersleri verdi. Meclis-i Meşâyih üyeliğinde bulundu. 5 Nisan 1910'da vefat etti. Manzumeleri ve bir kısım makaleleri *Tercümân-ı Ahvâl* ve *Saâdet* gazeteleriyle, *Maarif*, *Mekteb*, *Hazîne-i Fünûn*, *İmdâdü'l-midâd*, *Güneş* ve *Mürüvvet* dergilerinde yayımlanmıştır.

Şeyh Vasfî, daha çok Muallim Naci çizgisinde ilerlemiş, *Şöyle Böyle* (1885) isimli eserinde açıkça eski edebiyat estetiğini savunmuş, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda

⁵² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Özsarı, Mustafa. (2013). *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-klasik Şeyh Vasfî*. Ankara: Altınpost Yayıncılık.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri V* (Kemâlü'ş-Şuarâ) (Ayşegül Celepoğlu, Haz.) (s. 2420-2424). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

divan edebiyatı geleneğine bağlı kalmış ve şeyh olması dolayısıyla tasavvufi sayılabilecek çok fazla şiir yazmıştır. Ancak Şeyh Vasfi'nin şiirlerinin de yenilikçi bir tarafı olduğunu unutmamak gerekir. Şairin özellikle aşk ve kadın konulu şiirleri zaman içerisinde değişmiş ve son dönemde kaleme aldığı şiirlerde divan şiirinin aşk anlayışını terk etmeye başlamıştır. Bununla birlikte şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış iki şiir kitabı vardır: *Cezebât* (1885) ve *Feyz-âbâd* (1890).

Cezebât, 1885 yılında Mihran Matbaası tarafından basılmıştır ve 48 sayfadan oluşur. Eserin mukaddimesinde şair Arapça ve Farsça bilmenin gerekli olduğunu savunur. Ona göre bir şair kesinlikle Arapça ve Farsça'yı bildiği vakit tam bir şair olabilir. Eğer ki bir şair bunlara sahip olmayıp yalnızca hüsn-i tabiata sahipse, o şair güzel söz bulsa dahi onları doğru söyleme becerisine sahip olamaz:

“Zamanımızda pek çok erbâb-ı tabiat var. Bunların ekserinin kemâlât-ı edebiyeleri pek mahdûd olduğundan sözleri hatâdan sâlim değildir. İçlerinde öyleleri de vardır ki Türkçe kelimeleri bile doğru yazmaktan âcizdirler. Mâlik oldukları hüsn-i tabiat ile beraber hâiz-i kemâl olsalar idi edib üvânını almağa cidden istihkâk göstermiş olurlardı.” (Şeyh Vasfi, 1885, s. 3).

Şeyh Vasfi'ye göre güzel söz bulmak için güzel okumak da lazımdır. Bir Osmanlı şairi Batı edebiyatına vakıf olsa dahi Arap ve Acem edebiyatlarına bağlı olmazsa tam bir şair olamaz. Ancak yine Şeyh Vasfi'ye göre: “Arabi Farsi gibi rengîn iki lisânın edebiyatına vâkıf olan bir Osmânî şâiri âsâr-ı garbiyeye de aşına olursa değil Türklerde, Frenklerde bile misli az bulunur.” (Şeyh Vasfi, 1885, s. 4). Buradan da anlaşılıyor ki şaire göre, iyi bir şairin hem doğu hem de batı edebiyatlarına hakim olması gerekir.

Şeyh Vasfi için şiirde mananın inceliği lazımsa sözlerin de açık ve düzgün söylenmiş olması gerekir. Arapça ve Farsçada yanlış bir kelime bulunmaz ve bu dillerle yazılmış eserlerde yanlış bir kelimeye tesadüf edilse bile Osmanlı şairlerine nazaran binde bir derecesindedir.

Şair için şiir, zaman ve mekana uygun olmakla beraber “civan-merdâne” olmalıdır. “Eş'ar-ı nâzikâneyi vaziane söz söylemekten ibaret zannedenler dekâyik-i kelâma âşinâ olmayan birtakım müteşâirlerdendir ki efkâr-ı sahifelerin, birer destur-ı edeb zannederler.” (Şeyh Vasfi, 1885, s. 4-5). Çünkü şiirde “ulüvv-i fikr” istenir. Bir şiir ister

“nazikâne” olsun ister “civân-merdâne” olsun “efkâr-ı ‘âliyyeyi” içermediği takdirde şiir olamaz.

Bu mütalaadan sonra şair, eseri hakkında bilgi verir. *Tercüman-ı Hakikat*'in Muallim Naci tarafından hazırlanan *Asar-ı Edebiyye* bölümü, şairde tekrar şiir yazma hevesi uyandırmış ve şu matlalı gazeli gazeteye göndermiştir:

“Gelmiyor veçhin hayâli dîde-i hûn-bârıma
Bais oldur sevdiğim her lahza âh u zarıma”
(Şeyh Vasfî, 1885, s. 6).

Bu gazel Muallim Naci tarafından eleştirildiği gibi takdir de görmüştür. Böylece Şeyh Vasfî şiir kaleme almaya devam etmiştir ve söylemiş olduğu bu şiirleri *Cezebât* (1885) isimli bu eserde bir araya getirmiştir. Eserde pek çok kıta ve gazelin yanında, Muallim Naci'ye yazılmış olan nazireler dikkati çeker.

Feyz-âbâd ise 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 67 sayfadan oluşur. Nazım-nesir karışık olarak tertip edilmiştir. Eserin manzum kısmında divan şiiri sınırları içerisinde söylenmiş gazeller, kıtalar ve birkaç tarih bulunur. *Cezebât* (1885)'a nazaran daha az şiir ihtiva eder.

Şairin diğer eserleri sırasıyla şu şekildedir: *Şöyle Böyle* (1885), *Hikemât-ı İslâmiyye* (1887), *Reyâhin* (1888), *Levâmi'* (1890), *Bârîka* (1891), *Bedâyi'* (1893), *Sevâtı'* (1894), *Metâli'* (1898), *Yadigâr-ı Naci* (1898), *Nahv-i Osmânî* (1898), *Münşeât-ı Şeyh Vasfî* (1900), *Muhâdarât* (1900), *Muharrerât-ı Şeyh Vasfî* (1907), *Küçük Sarf-ı Osmânî* (1909).

2.52. TEPEDELENLİZÂDE KAMİL HÜSEYİN (1865-1921)⁵³

1865'te İstanbul'da doğdu. Babası İsmail Rahmi Paşa'dır. Meşhur Tepedelenli Ali Paşa'nın torunudur. Aksaray'da Mahmûdiye Rüşdî ve Mülkî İdâdî mekteplerinde okuduktan sonra, Şûrâ-yı Devlet Reîsi Akif Paşa'nın tensibiyle Tanzîmat Dâiresi Kalemi'ne maaşsız devam etti. Maaş verilmeyip devam etmeye mecbur bırakıldığı için kalemi terk etti. İki defa Tesalya'ya gidip oradaki arazisini sattı. Vefatına kadar başka bir işle meşgul olmadı ve 19 Aralık 1921'de vefat etti.

Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil hemen hemen her açıdan bir Ara Nesil şairidir. Şiirlerinde dönemdeki diğer şairlerde olduğu gibi aşk ve tabiat temleri hakimdir. Onun aşka ve tabiata bakışı diğer Ara Nesil şairleri gibi hüznle doludur. Ancak şairin bu şiirlerini ihtiva eden bir eser 1880-1895 yılları arasında yayımlanmamıştır. Bununla birlikte şairin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış iki adet şiir kitabı bulunur: *Bir Müteverrimenin Hissiyatı* (1887), *Numûne-i Şecaat* (1888).

Bir Müteverrimenin Hissiyâtı, 1887 yılında A. Maviyan Şirket-i Mürettebbiye Matbaası tarafından basılmıştır ve 40 sayfadan oluşur. Eserde, 1880-1895 yılları arasında yazılmış şiirlerde sıklıkla karşılan bir konu olan veremli bir kadının son anları ve ölümü anlatılmaktadır. Eserin *İki Söz* başlıklı bölümünde şair, eserini Abdülhak Hamid'in *Bir Sefilenin Hasbihali* adlı eserini taklit ederek yazdığını söyler. Ancak bu eserde nesir yoktur.

Eser, Müteverrime ile Bir Hayalet başlığı ile başlar. Bu kısımda veremli kadın, bir hayaletle muhatap olur. Sonrasında ise müteverrimenin son dakikaları “etrafa âmâle-i nigâh eder, düşünür, ağlar, hayâlete tevcih-i hitâb ederek, yavaş yavaş ağlar, hayalet

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Ağca, Ümran. (2001). *Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil -Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri-*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri II (Kemâlî'ş-Şuarâ)* (M. Kayahan Özgül, Haz.) (s. 1129-1132). Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

gider, meyas, mahzunane tebessüm eder, acı acı güler, müsterhimâne, tebessüm ile” gibi küçük başlıkların da yardımıyla anlatılır.

Numûne-i Şecaat, 1888 yılında Cemal Efendi Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 16 sayfadan oluşur. Ulubatlı Hasan için yazılmıştır. Eserin Mukaddimesinde şair, eserini kısaca şöyle anlatır:

“Numûne-i Şecâ’at” ‘unvânıyla meydân-ı intişâre çıkan şu manzume-i tarihiyye – ki Ulubadlı Hasan nâmıyla şöhrat-şîâr bir kahraman-ı zî-iktidârın gayret-i fedâkârâne ve şecâ’at-i hamîyyet-perverânesini musavverdir- kesret-i galebâyıla Fâtih ‘unvân-ı ebediü’l-iştihârını ahrâz ederek şark u garbda uğradığı yerleri lerzenâk u rayet-i istilâsına karşı durmak isteyen hükûmetleri savlet-i cihân-girânesiyle zehre-çâk eden ve şimâlde cünûba ateş-bâr-ı nüzul olarak zulmet-i cehl ü nâdânı ile harâbe-zâr halinde bulunan mahalleri kabza-i teshîrine alır almaz birer ma’mûre-i ‘irfân u medeniyyet şekline koyan Sultân Mehmed-i Sâni’nin Kontantiniyye’yi feth eylediği zamânın vakâi’ndendir.” (Tepedelenizâde Hüseyin Kamil, 1888, s. 2)

Buradaki açıklamadan da anlaşılıyor ki eser İstanbul’un Fethi sırasında kahramanlaşan Ulubatlı Hasan’ı anlatır. Bu eser de dönemde popüler olan manzum Osmanlı tarihleri arasında sayılabilir.

Şairin diğer eserleri ise şunlardır: *Mâşûka yahud Muhafaza-i Aşk* (1887), *Muhârebelerimiz* (1886), *Vâlidem* (1903), *Barbaros Hayreddin Paşa* (1906), *Yazdıklarım* (?).

2.53. TEVFİK NEVZÂD (1865-1905)⁵⁴

1865’te İzmir’de doğdu. Binbaşı Hasan Efendi’nin oğludur. İzmir Rüştiyesi’nden mezun oldu. Özel hocalardan Arapça, Farsça dersleri aldı. Bununla beraber İngilizce ve Fransızca da öğrendi. Genç yaşta Rüsûmât Dairesi’nde katip olarak çalışmaya başladı. Bıçakçı-zâde İsmail Hakkı ve Halid Ziya ile birlikte 13 Mart 1884’te Nevruz dergisini çıkardı. 13 Kasım 1886’da ise Halit Ziya ile birlikte *Hizmet* gazetesini çıkardı. Bu sırada

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Şahin, İbrahim. (1993). *İzmirli Bir Şair Teyfik Nevzâd*. İzmir: Akademi Kitabevi.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi II* (s. 568). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hukuk Mektebi'nde açılan sınavda başarılı oldu ve davavekilliği diploması aldı. Avukat olarak da ün kazandı. 1894'te Emrullah Efendi ve Güzel Hasan Bey'le Cenevre kaçtı ve *Hizmet*'i burada yayımlamaya devam etti. Bir süre sonra İzmir'e döndü ve 21 Şubat 1895'te *Ahenk* gazetesini yayımlamaya başladı. 1899'da Abdülhalim Memduh ve Tokadizâde Şekip'in bulunduğu beş arkadaşı ile birlikte Bitlis'e sürgüne gitti. Sekiz ay sonra İzmir'e döndü. 1902'de bir jurnal üzerine yargılanmak üzere İstanbul'a götürüldü. Altı ay süren yargılama sonunda üç sene kalabentlik cezasına çarptırıldı ve cezasını çekmesi için Adana Piyas kalesine gönderildi; ancak Adana Hapishanesi'nde kürek cezasına maruz kaldı. Cezasının bitmesine yakın ailesine yazdığı bir mektuba göre 22 Mayıs 1905'te kendini bir kuyuya atarak intihar etti. Bununla beraber gardiyanlar tarafından öldürüldüğüne dair rivayetler de vardır.

Şairin yayımlanan tek eseri *Aheng-i Şebâb*, 1888 yılında İzmir Vilayet Matbaası'nda basılmıştır ve 55 sayfadan oluşur. Eserde daha çok tabiat teminin işlendiği şiirler mevcuttur. Eserin mukaddimesinden öğrendiklerimize göre bu eserde şairin on sekiz yaşından itibaren söylemiş olduğu şiirlerin bir kısmı bulunur. Bununla beraber şairin bunun gibi bir eser daha meydana getirecek manzumesi mevcuttur. Ancak şair, bunları değersiz olarak görmüş ve bunları kayıt altına almamıştır. “Yalnız hatıra-i şebâb olmak üzere” bu eserde bulunanları neşretmiştir.

Eserin hemen başında İzmir'de neşredilmiş olan *Hizmet* ilk sayısına derç edilmiş bir şiir ve bestelenmiş iki şarkı yer alır. Ardından *Bir Çoban Kızı*, *Çadır Önünde Bir Köylü*, *Hissiyatım*, *Bir Gece Bir Çay Başında*, *Hande-i Tabiat*, *Melâmet*, *Terakki Mektebi'nin Resm-i Küşâdesine söylenmiş idi*, *Ahu*, *İştîyâk*, *İhtilâf-ı Eşyâ*, *Bedr*, *Semâya Bir Hitâb*, *Berk'de Ateşten İmzasıyla Neşrolunmuş idi*, *Bağçe Seyahati*, *Mülâkat* başlıklarına haiz manzumeler bulunur. Son olarak da *Gazeller*, *Ufak Mesneviler*, *Kitabe-i Seng-i Mezar* ve *Bestelenmiş Şarkılar* başlıkları altında diğer manzumeler yer alır.

Bu manzumeler arasından *Bir Çoban Kızı*, *Çadır Önünde Bir Köylü*, *Bir Gece Çay Başında*, *Hande-i Tabiat* isimli manzumeler tamamen romantizmin tabiat anlayışı çerçevesinde söylenmiştir. Bu durum Tevfik Nevzâd'ı Ara Nesil şairlerine yaklaştırır.

2.54. VECDİ (?)

Hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız şairin bilinen tek eseri *Divânçe-i Vecdi*, 1890 yılında Kasbar Matbaası tarafından yayımlanmıştır ve 64 sayfadan oluşur. İsminden de anlaşıldığı gibi eser küçük bir divan niteliğindedir ve *Gazeliyyât* başlığı altındaki gazellerle başlar. Burada 66 tane gazel bulunur. Eserin diğer kısmı ise *Rubaiyyat ve Kıtaat*'tır. Şairin az sayıda olan rubai ve kıt'aları bu bölümdedir.

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında 54 şair, şiir kaleme almış ve bunları kitap halinde yayımlamışlardır. Bu kitapların ciddi bir çoğunluğu eski edebiyat estetiğini devam ettiren şairlere aittir ve bu eserler daha çok divan şeklinde tertip edilmiştir. Bununla birlikte daha çok yenilikçi çizgide nitelendirdiğimiz şairler ise modern anlamda şiir kitapları yayımlama gayreti içinde olmuşlar ve bu eserlerinin içinde özellikle Fransız şairlerden yaptıkları tercümelere yer vermişlerdir. Özellikle Abdullah Cevdet'in Victor Hugo, Lamartin, Musset ve Andre Chenier'den, İsmail Hakkı'nın Musset, Lamartin, Arman Silvestre, Victor Hugo ve Fransuva Kope'den, Nabizâde Nazım'ın Arnol, Musset ve Andre Chenier'den, Nigâr Hanım'ın Lamartin'den yaptığı ve eserlerinde yer verdiği tercümelere son derece önemlidir. Çünkü bu şiirler 1880-1895 yılları arasında Fransız şiiriyle kurulan yakın teması göstermesi ve Fransuva Kope gibi bizim edebiyatımızda Tevfik Fikret'le kendisine yer bulan bir şairin önceden tanındığı göstermesi bakımından dikkate değerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞROLUNMUŞ ŞİİR KİTAPLARINDA MUHTEVA

1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında karşımıza çıkan temler, Servet-i Fünun ve bilhassa Tevfik Fikret (1867-1915)'in şiirini hazırlar niteliktedir. Rezaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937)'in şiirde yarattığı yeni cereyanların yanı sıra bilhassa romantizmin ve divan şiirinin de etkisiyle, çok sayıda tarih, matla ve müfred şeklinde yazılmış manzumeler bir kenara bırakıldığında elimizde kalan 1382 şiirin 942 tanesinde hakim olan tema aşktır. Nitekim Gariper de bu mesele üzerinde durur ve Ara Nesil şiirinde kullanılan temlerden bahsederken aşk temini en başa koyar:

“Ferdî temalardan aşk ve ölüm şiirin aslı temalarıdır. Bunun yanında verem, hüzün, gözyaşı, yaşama sevinci, ev hatırı birer tema veya konu olarak belirir. Şair bazen kendi varlığını, yaşama tarzını ve sıkıntılarını şiirin konusu yapar. Aşk temi en çok ele alınan temlerdendir.” (Gariper, 2015, s. 123).

Aşk teminin ardından 118 adet tabiat güzelliği ve tabiatın şiirde yarattığı etkiyi konu alan şiir, kitabe-i seng-i mezarlar da dahil 112 adet ölüm temasını ele alan şiir, 106 adet dini içerikli şiir, 55 adet başta II. Abdülhamid olmak üzere hemen hemen bütün Osmanlı padişahlarını ve onların kahramanlıklarını öven şiir, 16 adet çalışmak ve çalışmanın önemini anlatan şiir, 10 adet hamasi şiir, 9 adet şiir ve şairin nasıl olması gerektiğine dair şiir, 7 adet yetim çocuklar ve onların çektikleri acıları anlatan şiir, 7 adet çocuk sevgisini konu alan şiir ve son olarak 5 adet verem ve veremin insan hayatında yarattığı yıkıcılığı anlatan şiir gelir.

Yukarıda saydığımız bu sayılarda gösteriyor ki ele aldığımız dönem içerisinde, şiirde hakim tema aşktır ve onun ardından romantik etkinin dört bir tarafa yayılmasından dolayı tabiat temi gelir. Dini içerikli şiirlerin çok olmasının sebebi ise eserlerin başına koyulan tevhid, na't, münacat başlıklı şiirlerdir. Ölüm temi ise bu dönemde klasik mersiye anlayışının devam ettirilmesi ve özellikle *Makber* (1885)'in de etkisiyle şiirde önemli bir yer tutar. Bu saydığımız temlere, dönemin asli temleri diyebiliriz. Çalışmanın önemi, hamasi şiirler, çocuk, hastalık gibi temler ise dönemin karakteristiği olan his meselesinden dolayı görülmeye başlanmıştır. Servet-i Fünûn şiirinde ise bu ve

bunun gibi temaların sayısı daha da artar. İşte bu da bu dönem şiirinin önemini ortaya koyar. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi 1880-1895 yılları arasında neşredilen şiirler Servet-i Fünûn şiirinin alt yapısını oluşturmuştur.

3. AŞK

Şair ve şiir söz konusu olduğu vakit aşk, her daim ön planda olmuş ve hemen hemen her bakımdan şiirlere konu olmuştur. 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış olan şiir kitaplarının sayfaları arasında gezindiğimizde bu durumu bir kez daha tespit ettik. Ele aldığımız şiirlerin tam olarak 942 tanesinin aşk teması çevresinde yazıldığını ve aşkın neredeyse her açıdan ele alındığını gördük. Ancak bütün bu şiirler arasında bir sınıflandırmaya gitmemiz gerekirse aşk temasının belirgin olarak iki farklı şekilde ele alındığını söyleyebiliriz. Bilhassa Muallim Naci’yi takip eden ve Batılı anlamda eğitim görmeyen şairler aşk temasını daha çok divan şiirinin sınırları içerisinde ele alırken Fransızca bilen ve daha çok Hâmid-Ekrem etkisinde kalarak yeni şiirin takipçisi olan şairler ise romantizmin de etkisiyle aşk temasını kendi “küçük hassasiyetleri” çevresinde ele almışlardır. Bu da gösteriyor ki bu dönem şiirinde muhteva açısından da ikilik devam etmektedir. İşte biz de bu yüzden aşk temasını sırasıyla şu iki başlık altında ele aldık

- *Eski Şiirin İzinde Aşk*

- *Yeni Şiirin Yükselen Sesi İçinde Aşk*

3.1. Eski Şiirin İzinde Aşk

Divan şiiri sınırları içerisinde aşkın anlatıldığı şiirlerde, divan şiirinde görülen aşk anlayışının dışına pek fazla çıkılmadığı söylenebilir. Bilindiği üzere divan edebiyatı bilhassa aşk ekseninde oluşturulmuştur ve Ömer Faruk Akün’ün belirttiği gibi uyulması gereken bir teşrifata sahiptir:

“Divan edebiyatı uyulması gereken bir teşrifatı olan ve beraberinde şair için bir teşrifat getiren bir edebiyattır. Bu edebiyatın prensipleri dairesinde şiir yazma ve kendini buna göre ifade etme yolunu seçen şair onun istediği hüviyette görünecek, onun var olma hakkını tanıdığı duyguları ve duyuş tarzlarını benimseyecek, onun önceden seçmiş olduklarını ve uygun gördüklerini konu ve muhteva kabullenecek, varlığı, çevreyi ve tabiatı onun gösterdiği gibi görecek, hissettiklerini ve gördüklerini onun belirlediği şekilde işleyip ifade edecektir.” (Akün, 1994, s. 414)

İşte bu belirlenen teşrifat içerisinde divan şiiri, “İran ve Selçuklu medeniyetlerinden aldığı ve bu kültürlerle ait geleneğin yüzyıllar içinde geliştirdiği, çerçevesini ve kurallarını çok kesin olarak çizdiği bir aşk tanımını kabullenmiştir.” (Kalpaklı, 1999, s. 454). Bu aşk tanımı içerisinde karşımıza iki türlü aşk çıkar: beşeri aşk ve ilahi aşk. Ancak şunu belirtmekte faydar var ki 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde ilahi aşkın izlerini bulmak güçtür. Bu dönemde divan şiiri sınırları içerisinde kalan şairlerin hemen hemen hepsi beşeri aşkı şiirlerinde işlemişlerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu dönemdeki şairler beşeri aşkı işlerler. Ancak bunu yaparken divan şiiri teşrifatına bağlı kaldıkları gibi Müslüman sanatçı çizgilerini de korurlar. Çünkü “dikkatle incelenirse, din dışı kabul edilenler de dahil, bütün İslam sanatlarının temelinde, tasavvufi anlamda bir arayış geriliminin, yani aşkın var olduğu görülecektir.” (Ayvazoğlu, 2017, s. 21). İşte bu arayış içerisinde divan şiirinde görülen aşkın belli başlı özellikleri vardır. Bunlardan ilki divan şiirindeki aşkın tek taraflı olmasıdır. Bu tek taraflı aşk içinde hem aşığın hem de sevgilinin belli özellikleri ve kendilerinden beklenen rolleri, sıfatları vardır. Aşık, üzerine düşeni her daim yapmakla mükelleftir. Aşkla dolu gönlü kararsızdır. Bir vakit gelir ayrılık acısının ateşiyle, ahları dahi ateşten olur ve bu ateşin acısıyla sinesi dağlanır; ancak bu durumdan şikayet etmez aksine bahtiyar olur. Çünkü o acı çekmekten zevk alır. Aşık olmak ve ayrılık acısı çekmek onun ilham kaynağıdır. Böyle bir aşık anlayışı 1880-1895 yılları arası şiirde bütün haşmetiyle varlığını sürdürür. Örneğin Ahmet Reşad (1851-1914)’ın *Güldeste* (1887)’sindeki “leziz” redifli bir gazelde sevda, alemde görülmemiş tuhaf bir emir olarak algılanır. Çünkü sevda, şaire yani aşığa acı vermekle beraber bu acı şaire hoş gelir ve ilham verir.⁵⁵

⁵⁵ Görmedim sevdâ gibi ‘âlemde bir emr-i ‘acib
Hem gelir gayet acı bilmem ne serdir hem leziz!
(Ahmed Reşad, 1887, s. 19)

Bununla beraber aşğın tek bir derdi, arzusu vardır: vuslat. Durmadan sevgilisiyle kavuştuğunu hayal eder; ancak vuslat hiçbir vakit gerçekleşmez. “Çünkü vuslatın şii olmaz, vuslathaneden ifşaat olmaz, teşhir olmaz, canlı yayın hiç olmaz. Vuslat sözün bittiği noktadır.” (Kurnaz, 2011, s. 72). Bizim ele aldığımız dönem içerisindeki şairlerin de hemen hepsinde vuslat arzusu bir an olsun tükenmez. Ancak dediğimiz gibi vuslat mümkün değildir. Nitekim Vecdi'nin de tek derdi vuslattır. Sevgiliden vuslat için bir söz ister, ama bu söz karşılık bulmaz.⁵⁶

Sevgili söz konusu olduğunda ise onun fiziksel özellikleri her daim bellidir. Kaş, gözü, saç, yanağı, dişi dudağı, hattı, boyu bellidir ve güzellikte eşi benzeri yoktur. Kirpikleriyle, gamzeleriyle aşığı yaralar ve ona asla yüz vermez; çünkü vefasızdır. Bu noktada denkleme rakip dahil olur. Sevgili, aşığa göstermediği lütfu, vefayı rakibe gösterir ve aşığı bir kez daha yaralar. Bununla birlikte sevgilinin güzelliği söz konusu olduğu zaman onun yüzü daha çok güneşe, aya ve yıldızlara benzetilir. Çünkü sevgili “kalb âleminin hükümdarıdır. Bu sistemde hükümdara, dolayısıyla sevgiliye asıl hususiyetlerini veren güneştir.” (Tanpınar, 2010, s. 23). Hatta şairler sevgilinin bu güzelliğini güneşin, ayın ve yıldızların da üzerinde tutar; çünkü sevgilinin güzelliği o kadar ulvidir ki güneş, ay ve yıldızlar sevgilinin güzelliği, parlaklığı karşısında ışıksız kalır ve böylece sevgili yalnızca güzel değil en güzel olur. İşte bu açıdan bakıldığında divan şiirinde sevgili soyuttur. Çünkü divan şiirinde nesnenin kendisi değil öz önemlidir. Nesne yalnızca öze ulaşmak için bir araçtır.

Örneğin Hüseyin Hüsnü (?), *Mecmua'ı Edebiyye* (1893)'sindeki bir gazelde pek çok güzel gördüğünü ancak bu güzellerin hiçbirinin sevdiği kadar güzel olmadığını söyler. Çünkü onun sevgilisinin gerdanı o kadar beyaz ve güzeldir ki bir “şâhid-i sim-âb ber”dir⁵⁷. Ali Ruhi (1853-1890) ise sevgilinin kemer biçimindeki kaşına vurulmuştur ki

⁵⁶ Va'd-i visâlin ile bâzâr-ı derdi kerem et
‘Uşşâk-ı cân-fürûşa ümmid-i sûd göster
(Vecdi, 1891, s. 15)

⁵⁷ Çok temâşâ eyledim billur gerdanler fakat
Görmedim ben sen gibi bir şâhid-i sim-âb ber
(Hüseyin Hüsnü, 1893, s. 2)

Nazirin görmedim hûbân içinde
Cihânda pek güzel bî-şekk güzelsin
(Sadık Vicdani, 1894, s. 53)

Gezdim cihânı şöyle hemân ser-te-ser gibi
Ben görmedim güzel o büt-i işve-ger gibi

divan şiirindeki sevgilinin kaşı hep bu şekildedir ve Ali Ruhi bu sevgili için ateşler içinde yanmak olan gönlünü “avize-i mihrab” etmiştir.⁵⁸ Galib Avni (1863-?) ise sevgilinin yaralayıcılığından dem vurur. Sevgilinin gamzesi onun canını alır, kaşları ise amansızdır. İşte o vakit aşığın aklına çeşm-i ahular gelir.⁵⁹ Andelib (1873-1902) ise madalyonun öteki yüzü rakipten bahseder. Yukarıda da belirttiğimiz gibi rakip, aşığın düşmanıdır ve aşık sevgiliye rakibe yüz vermemesi için yalvarır.⁶⁰ Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17) ve Alaybeyzâde Naci (1854-1920) ise sevgilinin güzelliğini anlatmaya gayret ederler. İkisi de sevgiliyi ışıklar içinde anlatır ve güzelliğinin benzersiz olduğunu söyler.⁶¹ Bunun sebebi divan şiirindeki sevgilinin tamamen soyut olması ve İslam anlayışıdır. Tasvirin İslamiyet’te yasak olması divan şairlerini sınırlamıştır.⁶² Bu yüzden şairlerin güzellik anlayışı hemen hemen aynıdır. Birbirlerinden ayrılan yönleri ise bu güzeli nasıl anlattıklarıdır. Bu dönemde divan şiiri misyonunu tamamladığı ve parlak bir şair de yetiştiremediği için oldukça geri planda kalmıştır.

Yine aşkı anlatmak derdi hasıl olduğunda şairler, kendi ıstıraplarının tercümanı olması ümidiyle kimi zaman Leyla ile Mecnun, Vamık ile Azra, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha kıssalarına göndermelerde bulunmuşlar ve kendilerini Mecnun’a, Vamık’a, Ferhat’a benzetmişlerdir; çünkü bu kıssalar kimi zaman iki aşığın tek başına, kimi zaman ise birbirlerine söyledikleri hazin ve lirik aşk şiirleri ile doludur ki bu da aşkı anlatma gayesiyle yanıp tutuşan şairlerin(aşıkların) aradığı kaynaktır.

(Ahmed Reşad, 1887, s. 31)

Perverde-i nâz olmuş bir tıfl-ı sitem-gersin
Benzer sana bak vâd mî dil-cûlar arasında

(Hayrullah, 1885, s. 47)

⁵⁸ Tâk-ı ebrûsuna müştâk olalı cân o bütün
Dil-i sûzânı mı âvize-i mihrâb ettim

(Ali Ruhi, 1885, s. 55)

⁵⁹ Gamzene dersem alır cân, ebrûvânın bî-âmân
Hâtıra ol demde ey şûh çeşm-i âhûlar gelir

(Galib Avni, 1881, s. 9)

⁶⁰ Rakibe vermese yüz râzıyım firâkına ben
Ne çâre âh rakibim visâle şâyândır

(Andelib, 1892, s. 13)

⁶¹ İn’ikâs-ı tal’atınla dehri ettin müstenîr
Nûr-ı kudsimi saçar mihr-i dırahşân hüsnüne

(Diyarbakırlı Baki, 1894, s. 45)

Hayâlini güzelim mâhitâb zannettim
Görünce ‘ârızımı âfitâb zannettim

(Alaybeyzâde Naci, 1894, s. 85)

⁶² Ayrıntılı bilgi için bakınız:

Ayvazoğlu, Beşir. (2017). *Aşk Estetiği*. İstanbul Kapı Yayınları.

Bu noktada Galib Avni (1863-?) Ferhat ile Şirin kıssasına göndermede bulunur ve Şirin yalnızca dudağını gösterdiğinde bile Ferhat'ın cismi gam dağında gizlenmektedir.⁶³ Eyüp Sabri (1865-?) ise Yusuf ile Züleyha kıssasına göndermede bulunur. Hazret-i Yusuf'un yalnızca görünmesiyle Züleyha, namusun verdiği şanı bile unutmuştur.⁶⁴ Andelib (1873-1902) ise şairlerin kendilerini benzetmekten belki de en çok haz aldığı aşık olan Mecnun'a göndermede bulunur. Sevgili bütün şairleri yani aşıkları güzelliğiyle sarhoş eder. Hatta sevgilinin gözleri "ehl-i hayali" yani aşıkları Mecnun'a çevirir.⁶⁵ Ali Rızazâde Kemal (?) ise dönem içerisinde diğerlerine nazaran daha az gönderme yapılan Vamık'a gönderme yapar. Şair o kadar aşıktır ki Vamık kıssası onun kulağına bir efsane gibi gelir.⁶⁶ Yeni şiirin izinde olarak zikredilen İsmail Safa (1867-1901)'nın da daha çok divan şiiri sınırları içerisinde kalan şiirlerine yer verdiği *Huz Ma Safâ* (1891)'sında Ferhat'ın dağları delmesinden dem vurmıştır.⁶⁷

Divan edebiyatının beraberinde getirdiği teşrifat içerisinde aşkı anlatmak için çoğu zaman mazmunlardan da yararlanır ve bu bağlamda en çok kullanılan mazmunlar, gül-bülbül ve şem-pervanedir ki 1880-1895 yılları arasında söylenmiş olan şiirlerde de bu iki mazmun sık sık kullanılmıştır. Bilindiği gibi "gül ile sevgilinin yüzü ve yanağı arasında sıkı bir ilişki vardır. Gerek koku, gerekse renk bakımından çok güzel olan gül, sevgiliyi çağırır." (Pala, 2011, s. 171), Bülbül ise "şakıyışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arz eden bir aşığın timsalidir. Bazen aşığın kendisi, bazen canı, bazen de gönlü olur." (Pala, 2011, s. 77). İşte bu yüzden gül ve bülbül mazmunu divan edebiyatında sıklıkla kullanılır ve bu kullanımın aynısını 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarının sayfalarının

⁶³ 'Arz edince ol leb-i Şirin cemâl!
Kûh-ı gamda cism-i Ferhâd gizlenir!
(Galib Avni, 1881, s.13)

⁶⁴ Hazret-i Yusuf göründün de Zelihâ'ya hemân
Şân-ı nâmusu unutturdu ana fizân-ı 'aşk
(Eyüp Sabri, 1890, s. 10)

⁶⁵ Ah mest oldukça ser-mest eyliyor şâ'irleri
'Âkıbet Mecnûn eder ehl-i hayâli gözlerin
(Andelib, 1892, s. 3)

⁶⁶ Sermest-i cünunum leb-i dildârile Nâmık
Efsâne gelir güşuma bak kıssa-i Vâmık
Hem-râhım idi şevk ile tevfik-i muhabbet
Ser-menzil-i cânâneye Hak eyledi sâik
(Ali Rızâzade Kemal, 1890, s. 44)

⁶⁷ Safâ'nın âhı âhen-süzdür! Bilmez misin ey şüh?
Devirmiş dağları Şirin için Ferhâd bir kerre!
(İsmail Safa, 1891, s. 150)

arasında bulmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888) bir gazelinde sonbaharın gelmesiyle hem güller hem de bülbüllerin ortadan kaybolduğundan bahseder. Sonbaharın gelmesiyle “sünbül-sitân-ı muhabbet” bilinen her yer bozulmuştur. Şevket Gavsî (1873-1954) ise bülbülün yalnızlığını anlatır. Bülbül gülden ayrı düşmüş hazin hazin ötmektedir. Çünkü gülün nerede olduğu belli değildir ve bülbülü terk etmiştir.⁶⁸

Yukarıda zikrettiğimiz ve kullanıldığına şahit olduğumuz diğer mazmun ise şem ve pervanedir. Bilindiği üzere şem mum demektir. İskender Pala’ya göre şem yani mum divan şiirinde “çok zaman yanması ve ışık kaynağı olması ile işlenir, sık sık pervane ile birlikte anılır. Aşık pervane olunca sevgilinin yüzü ve yanağı mum olur. Aşık yanarken mum gibi yanıp erir.” (Pala, 2011, s. 427). Pervane ise “geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebek” anlamına gelir. Divan şiirinde âşıkı temsil eder. Pervane muma(şem) aşık olarak kabul edilir.” (Pala, 2011, s. 370). 1880-1895 arası divan şiiri sınırları içerisinde şiir yazan şairler de bu şekilde bir kullanıma başvurmuşlardır. Örneğin Galib Avni (1863-?) ve Hüseyin Hüsnü (?) sevgilinin güzelliği karşısında pervane olmuştur. Hayrullah ise içindeki aşk ateşiyle sanki kendisi bir muma dönmüş ve pervaneyi yakmaktadır.⁶⁹

Yukarıda oldukça kısa bir şekilde özetlemeye ve örneklerle de desteklemeye gayret ettiğimiz divan şiirinin aşk anlayışı çevresinde şiir yazan pek çok şair mevcuttur. Bunlar arasında Ahmed Reşâd (1851-1914), Alaybeyzade Naci (1854-1920), Ali Ruhi (1853-1890), Andelib (1873-1902), Diyarbakırlı Baki (1865-1912-17), Eyüp Sabri (1865-?), Galib Avni (1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Hüseyin Haşim (1860-1920), Hüseyin Hüsnü (?), Mahmud Celaleddin Paşa (1840-1899), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-

⁶⁸ Fenâ-yâb-ı hazân olduk da güller gitti bülbüller
Bozuldu sünbül-sitân-ı muhabbet bildiğin yerler
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s.7)

Bir yanda hazin öterdi bülbül
Bilmem nerede ne yandadır gül!
(Şevket Gavsî, 1895, s.95)

⁶⁹ Geçen hâl-i dili bî-vefâ canâna yazmışlar
Yazarken şem’-i hüsnünde beni pervâne yazmışlar
(Galib Avni, 1881, s. 9)

El-kıssa şem’-i hüsnüne sûzân olup gider
Pervâneler misâli muhabbetle cânımız gider
(Hüseyin Hüsnü, 1893, s. 6)

Bilmem şerer-i âteşimi şem’ mi sandı
Düştü ten sûzânıma pervânede yandı
(Hayrullah, 1885, s. 52)

1888), Mehmed Emin Hümayi (1862-1884), Müstecabizade İsmet (1868-71-1917), Ömer Ferit Kam (1864-1944), Sadık Vicdani (1864-1939), Şevket Gavsî (1873-1954), Şeyh Vasfî (1851-1910), Vecdî (?) gibi şairlerin şiirleri ve özellikle gazelleri örnek gösterilebilir. Nitekim edebiyat tarihlerinde de bu isimlerin daha çok eski şiirin rüzgarıyla kalemlerini kıpırdattıkları belirtilmiştir. Ancak bu şairlerin kimi zaman divan şiirinin aşk anlayışının dışında kalan şiirler söylediklerini de unutmamak gerekir.

Bununla birlikte yeni şiirin temsilcisi olarak gösterilen şairler de divan şiiri etkisinde şiirler söylemişlerdir. Örneğin Abdülhalim Memduh (1866-1905) sevgilinin taş yürekli olduğundan ve aşğa cefa ettiğinden dolayı şikâyet eder.⁷⁰ Abdülkerim Hadi (1874-?) “gözler” redifli gazelinde sevgiliyi ilham kaynağı olarak görür ve sevgili bütün dünyayı cazibesıyla gözyaşlarına boğmaktadır.⁷¹ Mehmed Celâl (1867-1912) ise vuslatı ister ama istediğine kavuşamaz. Çünkü sevgili aşğa değil ağyara kucak açmıştır.⁷² Nabizâde Nazım (1863-1893) ise sevgilinin cefasına razıdır. Her şeye rağmen şikâyet etmez ve her defasında canını ortaya koyar.⁷³ Son olarak Nigâr Hanım (1862-1918) da vuslatı bekleyenlerdendir. Bu yüzden mihnet çekmeye razıdır.⁷⁴

Görülüyor ki divan şiiri 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında bütün gücüyle ayakta durmaya devam etmektedir. Hem divan şiiri sınırları içerisinde nitelendirdiğimiz ve yukarıda isimleri saydığımız şairlerin yanında daha çok yenilikçi çizgiden devam eden, Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Celâl (1867-1912), Mehmed Selahaddin (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizade Nazım (1863-1893) ve Nigâr Hanım (1862-1918) gibi şiirler de divan şiiri geleneğine sadık kalarak aşkı şiirlerinde anlatmışlardır.

⁷⁰ Etme zâlim cevr ü zulm, göğsünde imân yok mudur?
Taş yürekli kalbine tesir-i efgân yok mudur?
(Abdülhalim Memduh, 1884, 30)

⁷¹ Bana ilhâm-i şi'r eyler sabah-ı nevbahar-âsâ
Cihanı cezb ile mağlub u giryân eyleyen gözler
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 32)

⁷² Sen niçin âğyârı ey dilber! Der-âğûş eyledin
Arzû-yı vasl ile âğûş açarken ben sana?
(Mehmed Celâl, 1892, s. 12)

⁷³ Hüzn-i ‘aşkından şikâyet eylemem billâh ben
Saklamam yüz bin belâ ve âfetinden cânımı
(Nabizâde Nazım, 1884, 61)

⁷⁴ Ni'met-i vaslını ümid ederek sevdiğimin
Mihnet-i hasretini çekmeğe gayret gelir
(Nigâr Hanım, 1891, s.69)

3.2. Yeni Şiirin Yükselen Sesi İçerisinde Aşk

1880-1895 yılları arasında divan şiirinin aşk anlayışı devam ederken ferdiyetçi bir çizgide yeni bir aşk anlayışı daha gelişmeye başlamıştır. Bu yeni aşk anlayışının en önemli özelliği ise soyut olanın yerini somutun almasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi divan şiiri belirli bir teşrifata bağlıydı ve klasik şair bu teşrifata bağlı kalarak aşkını anlatmak zorundaydı. Ancak Tanzimat II. Nesil sanatçıları ve sonrasında bizim ele aldığımız 1880-1895 yılları arasında şiir kaleme almış muhtelif şairler tarafından bu teşrifat bir kenara bırakıldı.⁷⁵ Bu şairleri şöyle sıralayabiliriz:

Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Nusret (1872-1913), Abdülkerim Sabit (1863-1913), Ali Ulvi (?), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Celâl (1867-1912), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Mustafa Reşid (1863-1936), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Nureddin Ferruh (1876-?) ve Tefik Nevzâd (1865-1905).

Bu saydığımız şairler Hamid-Ekrem çizgisi ve romantizm de etkisiyle aşkı farklı şekilde duymaya, hissetmeye başladılar. Artık şairler aşklarını, sevgililerini, özlemlerini, sevgiliyle beraber olduğu vakitleri şiirleştirebiliyordu. Böylece ulaşılamaz ve soyut olan sevgili, ulaşılabilir ve somut bir görüntüye kavuşuyordu. Haliyle somutlaşmaya başlayan sevgiliyi anlatmak için yeni imajlar gerekiyordu ve bu yüzden bu dönem şairleri Batı şiiri ve zaman zaman Yunan mitolojisinden beslenerek yeni bir arayışın içerisine girdiler. İşte bu durum yeni Türk şiirinde aşk teminin tekrar yaratımıdır ve özellikle 1880-1895 yılları arasında gelişim göstererek Servet-i Fünûn şiirini derinden etkilemiştir.

Biz de bu kısaca açıkladığımız yeni aşk anlayışını detaylandırmak ve eski şiirin aşk anlayışıyla yeni şiirin aşk anlayışının benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak için şu iki başlık altında ele almayı uygun gördük:

⁷⁵ Nitekim İsmail Parlatır da bu mesele üzerinde durur. Ona göre “eski şiirin asli temellerinden olan aşk ise gene ikinci kuşağın elinde yeni bir ruh kazanır. Eskinin soyut aşkı yerine beşeri ölçülere hitap eden bir sevgi ve sevgili tipi yaratır. (...) bu dönem şiirinde kadın, yaşayan, duyan, ağlayan daha doğrusu ayakları yere basan bir varlıktır.” (Parlatır, 1992, s. 23-24).

- *Sevgilinin Fiziksel Özellikleri, Güzelliği ve Aşığa Karşı Tavrı*
- *Şairin Aşkı ve Ayrılık Acısı*

3.2.1. Sevgilinin Fiziksel Özellikleri, Güzelliği ve Aşığa Karşı Tavrı

Hamid-Ekrem etkisi, yabancı dil öğrenimi ve bilhassa romantizmin etkisiyle yukarıda zikrettiğimiz bir grup şair aşkı, divan şiiri sınırlarının dışında, aşkı çok daha bireysel ve somut anlamda kavramaya başlamış ve bu durum Namık Kemal'in eleştirdiği ve bir ucubeye benzettiği divan şiirindeki sevgili tipinin⁷⁶, yerini gerçek hayatta karşımıza çıkabilecek güzellere bırakmasında etkili olmuştur. Bu somut sevgili tipini Abdullah Cevdet, Abdülhalim Memduh, Abdülkerim Hadi, Ali Ulvi, Ali Nusret, İsmail Hakkı, Mehmed Celâl, Menemenlizâde Mehmed Tahir, Mustafa Reşid, Nabizâde Nazım, Nigâr Hanım, Nureddin Ferruh gibi daha çok yeni şiir estetiğini benimseyen şairlerde ve bu şairlerin özellikle yeni şekilleri denedikleri şiirlerinde görmek mümkündür.

3.2.1.1. Sevgilinin Güzelliği ve Fiziksel Özellikleri

Yenilikçi olarak saydığımız şairlerin hepsi sevgilinin güzelliğini anlattıkları şiirlerinde eşsiz bir güzellikten bahsederler. Fransızcadan şiirleri tercüme edecek kadar iyi bir Fransızcaya sahip olan Abdullah Cevdet, sevgiliyi adeta ışıktan müteşekkil bir varlık olarak tasvir eder ve gül-beden olarak nitelendirir.⁷⁷ Bu bakımdan şair, divan şiirine yaklaşır. Bununla beraber Abdullah Cevdet, sevgilinin fiziksel özelliklerine dair somut ifadeler de kullanır. Sevgilinin gözlerini uçsuz bucaksız denizlerin maviliğine benzetir.⁷⁸

⁷⁶ “Divanlarımızdan biri mütala’a olunurken insan muhtevi olduğu hayâlâtı zihninde teecessüm ettirse, etrafını maden elli, deniz gönüllü, ayağını Zuhal’in tepesine basmış, hançerini Mirrih’in göğsüne saplanmış memduhlar; feleği tersine çevirmiş de kadeh diye önüne koymuş, cehennemi alevlendirmiş de dağ diye göğsüne yapıştırmış, bağırıkça arş-ı âlâ sarsılır, ağladıkça dünya kan tufanlarına gark olur aşıklar; boyu serviden uzun, beli kıldan ince, ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü, yılan saçlı ma’sukalarla mâlâmâl göreceğinden kendini devler gulyabaniler âleminde zanneder.” (Namık Kemal, 1897, s. d-h)

⁷⁷ Cezbe-âverdir bana her hâletin ey gül-beden
Halk olunmuşsun desem lâyıık serâpâ cezbeden
(Abdullah Cevdet, 1891, s. 18)

⁷⁸ Ruh-ı pür-eşfâkımin her dem şinâhı gâhidir

Abdülkerim Hadi (1874-?) ise *Gözyaşlarım* (1895) ve *Aheng-i Sürur* (1892) isimli şiir kitaplarında sevgilinin güzelliği ve fiziksel özelliklerine dair somut bilgiler verir. Onun sevgilisi de güzellerin en güzelidir. Gülüşü bir melek gibidir ve adeta bir çiçek gibi tazedir. Kimi zaman açık saçık da gezer ve sevgili bir “peri-i nev emel”dir.⁷⁹ Sevgilinin fiziksel özelliklerini anlattığı vakit sarı saçlı bir sevgiliden bahseder. Sevgilinin saçları gökyüzündeki ışık kadar parlak ve sarıdır.⁸⁰

Ali Nusret (1872-1913)’in şiirlerinde de sevgilinin fiziksel özelliklerine dair bilgilere rastlamak mümkündür. Onun anlattığı sevgilinin gözleri de gökyüzü kadar mavidir ve bu gözlerin güzelliğini yıldızlar dahi kıskanır.⁸¹

Bilhassa Lamartin, Alfred De Musset gibi önde gelen Fransız romantik şairlerden yaptığı çevirilerle dikkati çeken İsmail Hakkı (1871-1944), yine çok sayıda çevirisini ihtiva eden şiir kitabı *Tahassür* (1891)’de romantik algı çevresinde sevgilinin güzelliğini anlatma gayreti içindedir. *Lusi*, *Pek Severim* ve *Tasvir-i Cânân* şiirleri bunun en büyük örnekleridir. *Lusi*’de şair, aşkını, hüznünü anlatırken bir yandan sevgilinin güzelliği ve fiziksel özellikleri hakkında da bilgi verir. Şair döner ve *Lusi*’ye bakar. Soluk ve beyaz bir ten görür. Ardından sevgilinin gözleri dikkatini çeker. Çünkü onun o mavi gözleri hiçbir güzelde yoktur ve aşığı büyüler.⁸²

Andırır deryâ-yı nûr-ı lâyezâli gözlerin
(Abdullah Cevdet, 1890, s. 20)

⁷⁹ Melek gibi hande-ver
Çiçek gibi tazâ-ter
Açık saçık da gezer
O peri-i nev-emel
Evet.. Her zaman güzel
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 17)

⁸⁰ Hüsnün ki kitab-ı ‘âşıkânedir
Zülfün ki ziyâ-yı asmândır
Taktise şitâb eder ‘uyûnum
Sevmek seni ‘ömr-i cavidândır
(Abdülkerim Hadi, 1895, s. 15)

⁸¹ Semavidir, dilârâdır o gözler
Hased-bahş-ı süreyyâdır o gözler
(Ali Nusret, 1889, 7)

⁸² Bakıyordum “Lusi”deki hâle
Ne kadar da soluktu ruhsâr!..

‘Acabâ hangi çeşm-i dilberde
Vârdı öyle latif-i reng-i semâ?..

Beni meshûr ederdî didârı
Değil insân bütün perilerde

Mehmed Celâl (1867-1912) için ise aşk ve sevgiliden söz açıldığı vakit, ele aldığımız şairler arasında en çok şiir yazan şairdir dersek hiç de yanlış olmayacaktır. Büyüka'da aşık olduğu ancak kavuşamadığı “kafir duhteri” Anna'nın ve Anna'ya benzettiği için evlendiği ancak sonradan kaybettiği “muhacir duhteri” Fehime'nin kokusu onun şiirlerine sinmiş, saçları mısraları arasında takılı kalmış ve bu iki sevgilinin gökyüzü kadar mavi gözleri adeta şairin şiirlerinin gözü olmuştur. Bu yüzden onun şiirlerinde sarı saçlı, mavi gözlü sevgilinin fiziksel özellikleri, güzelliği ve tavrı hakkında pek çok bilgiye ulaşılabilir.⁸³

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'in özellikle gazel şeklinde söylediği şiirlerinde aşık-maşuk ilişkisi çevresinde sevgilinin vefasızlığı ön plana çıkarken yeni şiirin peşinde olduğu şiirlerinde ise sevgiliyi daha çok bir tablonun parçası gibi doğa içerisinde tasvir etmeyi tercih etmiştir. Sevgili gül yüzüne elini dayamış ve çimen üzerine uzanmıştır. Saçı bir yana düşmüştür. Gözleri ise kapalıdır. Beyaz bir bulutun gölgesi bu nazik bedeni örtmektedir.⁸⁴ Bununla birlikte Menemenlizâde Mehmed Tahir, yine sevgilinin güzelliğini anlatmak için sık sık doğadaki unsurlara başvurmuştur. Sevgilinin yüzü mehtap kadar parlak, saçları ise gece kadar karanlıktır.⁸⁵ Son olarak Menemenlizâde Mehmed Tahir, sevgili ve gül arasında bağ kurmuştur ki bu durum

Olmamıştır müşâbihi peydâ...

Benzetirdim bu feyz-i sevdâyı

(İsmail Hakkı, 1891, s. 45)

⁸³ Müjgân-ı zer-nisârının oldum esîri ben

Kırpikleriyle çeşmine 'âlemde yoktur eş

Sırma saçınla alnının olunca ziyâ-fiken

Sandım dem-i seherde ser-i pâkini güneş

(Mehmed Celâl, 1894, s. 55)

Ey dîde-i hoş nigâh u mâvî

Oldun niçin öyle sen semâvî

(Mehmed Celâl, 1885, s. 15)

⁸⁴ Dayamış destine o gül yüzünü,

Uzanıp bir çemende mestâne;

Zülfü üftâde vech-i rahşâne,

Kapamış tâl'im gibi gözünü

Bir sihâb-ı sefid ile mestur

O vücud-ı nezâket-efşânı.

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 16)

⁸⁵ Bir duhter-i şûh-ı mâh-zâde

Mehtâb gibi cemâli sâde

Mahluk idi saçları bu şebden

Masnû' idi nurdan o gerden

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885 s. 44)

şairin yeni şiir içerisinde dahi zaman zaman eski şiir estetiğine olan yakınlığını da göstermesi bakımından dikkate değerdir⁸⁶.

Mustafa Reşid (1861-1936)'in *Şükufe-i İstiğrak* (1892)'taki şiirleri ve bilhassa şarkıları içerisinde sevgilinin fiziksel özelliklerine dair pek fazla bilgi bulunmamakla birlikte şair, sevgilinin güzelliğinin eşsiz olduğunu düşünür ve bu eşsiz güzelliği anlatmak için sevgiliyi aya, güneşe benzetir.⁸⁷ Sevgili onun için en büyük saadet kaynağıdır.⁸⁸ Bununla birlikte şairin şiirlerinde sevgilisiyle geçirmiş olduğu vakitler de dikkati çeker. Örneğin *İlk Buse* isimli şiirde şairin, sevgiliyi ilk öpüşü anlatılır ki bu da divan şiiri sınırlarının çok dışında bir durumdur.

Nabizâde Nazım (1863-1893)'ın özellikle yeni şekilleri kullanmaya gayret ettiği şiirleri içerisinde sevgilinin eşsiz güzelliği üzerinde durulur ve sevgiliye aşık olmanın esir olmak değil tam tersine gerçek hürriyet olduğunu savunur ki bu durum Batı'da karşımıza çıkan romantik algıyla da örtüşür.⁸⁹ Çünkü aşık olmak gerçek özgürlüktür.

Nureddin Ferruh (1876-?)'un tamamen yeni şiir arayışları içerisinde olduğu ve iki sevgilinin karşılıklı söyleşmesi üzerine kurulan *Şafak Sadaları* (1894), adeta aşk temiyile yoğrulmuştur. Burada anlatılan sevgili bir peri kadar güzeldir ve sarı saçları omzuna düşmüştür. Ahvali belirsiz, gözleri ise mahmurdur ve aşık onun bu haline aşık olmuştur.⁹⁰

⁸⁶ Refîârî temevvüc-i letâfet,
Gül-i ruhları hande-i tabiat,
Her şivesi gül-feşân-ı 'iffet;
Baştan aşağı cemâl-i handân.
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 18)

⁸⁷ Ressâmî; mihr idi ol tasvir-i dil-pezîrin
Terkibi; nur u sâye ol levh-i bî-nazîrin
(Mustafa Reşit, 1892, s. 12)

⁸⁸ Gül ey gül-gonce-i bâğ-ı letâfet!
Saçılın kale handenden meserret
Safâ-yı cân-fezâ, ümmid ü lezzet
Senin handenedir her bir sa'âdet
(Mustafa Reşit, 1892, s. 34)

⁸⁹ Fikrim eder 'arşa kadar ittilâ:
'Aşkın ile mazhar-ı 'ulviyyetim!
Gerçi esîrim sana; olsun fedâ
Böyle esaretlere hürriyetim.
(Nabizâde Nazım, 1884, s. 33)

⁹⁰ Sen bir perisin nedir bu hâlin?
Serpilmiş duşa zülf-i zer-târın!

Nigâr Hanım (1862-1918)'da da tıpkı diğer şairlerde olduğu gibi aşk temi bütün temlerden önce gelir. Nigâr Hanım'da bu tem "platonik bir düzlemde epiküryen bir boyuta kadar çok geniş bir alanı taramaya kabiliyeti olan bir kadın kalbinin bütün nüansları ile yaşamaya çalıştığı aşk" (Bekiroğlu, 1998, s. 313) olarak karşımıza çıkar. Sevgili söz konusu olduğunda ise Nigâr Hanım, onun hakkında pek fazla bilgi vermez ve onun güzelliğinin Allah'tan geldiği üzerinde durur.⁹¹

Tevfik Nevzad (1865-1905)'ın şiirlerindeki sevgilinin de fiziksel özelliklerine dair çok fazla bilgi yoktur. Onun sevgilisinin de güzellikte eşi benzeri yoktur. Yüzü ay kadar parlak, yüzünün kırmızılığının güzelliği adeta gülü kışkırtmaktadır ve saçları dağınık bir sevgili anlatılır.⁹²

Son olarak bu dönemde sevgiliyi anlatmak için kullanılan mecaz dünyası da değişmeye başlamış ve sevgili Yunan mitolojisindeki güzellik Tanrıçası Venüs'e benzetilmiştir. Örneğin Ali Ulvi (?)'nin *Gelişi Güzel* (1887) isimli şiir kitabında, *Venüs* başlıklı şiirde sevgili, Yunan mitolojisindeki aşk ve güzellik tanrıçası Venüs'e benzetilmiştir⁹³. Bu tarz bir benzetme Menemenlizâde Mehmed Tahir'in bir şiirinde daha görülür ve o da sevgiliyi Venüs'e benzetir.⁹⁴ Bu durum artık Türk şiirinde "yeni masalların ve istiarelerin" ortaya çıktığını gösterir. Artık eski şiirin hayal dünyasını oluşturan, din,

Ahvâlin mübhem, gözlerin mahmur;

Meftunun oldum ben rahm et ey hür!

(Nureddin Ferruh, 1894, s.75)

⁹¹ Bir aşk-ı dâimî bana ilhâm eder gözün

Gûyâ ki sen vücûd-ı Hüdâ'ya nişansın

(Nigâr Hanım, 1891, s. 82)

⁹² Pejmürde saçın sihâba benzer

Vechin dahi mâh-ı pür-safâya

Bilhassa ol 'izâr-ı enver

Tercihe sezâ değil mi âyâ

(Tevfik Nevzâd, 1889, s. 13)

⁹³ Ey şanlı "Venüs" deniz perisi!

Ben Mars olayım sana, beni sev!

(Volken) de sevilmez a? Beni sev!

Sevdin mi beni? 'Azîm mersi!

Tâcın ne güzel başında gülden!

Bir hâmiyye-i cemâlisin sen

(Ali Ulvi, 1887, s. 10-11)

⁹⁴ Gece mehtaba karşı gülşende

Seyr ile neşe-i tabiatın ben,

İktisâb-ı neşât, eyler iken;

Gülşene geldi bir meh-i gül-ten

Görünürdü lebinde bir hande.

"Venüs" inmiş zemîne zannettim.

Hayret ettim de nezdine gittim.

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 31)

tasavvuf ve İran kaynakları geri planda bırakılmaya başlanacak ve şairler “daha kadim kültürlere, çok iptidai çizgilere indirilmiş bir Greko-Romen reminiscence”a yöneceklerdir. (Tanpınar, 2010, s. 254). Bu da Türk şiirinin kaynak değiştirdiğini bir kez daha gözler önüne serer.

Görüldüğü üzere şiirde yeni bir sevgili, yeni bir kadın anlatılmaktadır. Bu sevgili artık soyut olmaktan çıkmış, yaşayan, aramızda dolaşan bir sevgili kisvesine bürünmüştür. Bununla birlikte sevgilinin Venüs’e benzetilmesi ise mecaz dünyasının da değişime uğratıldığını gösterir. İşte yeni Türk şiirinin aşk temini yeniden yaratma meselesi budur.

3.2.1.2. Aşığa Karşı Tavrı

Yukarıda sevgilinin soyuttan somuta doğru değiştiğinden ve şiirlerde yaşayan bir kadının varlığından bahsetmiştik. Ancak bu dönem şiirinde de değişmeyen bir şey vardır ki o da sevgilinin aşığa karşı olan tavrıdır. Sevgili güzeldir, güzellikte eşi benzeri yoktur, kusursuzdur, naziktir ama aşığa cefa etmekten asla geri durmaz. Yenilikçi şairlerin hemen hemen hepsinde sevgilinin tavrı bu şekildedir. Örneğin Abülkerim Hadi (1874-?), şiirlerinde merhametsiz bir sevgiliden bahseder. Bu sevgili tavırlarıyla aşığı yaralar.⁹⁵ Abdulhalim Memduh (1866-1905)’un, Ali Nusret (1872-1913)’in şiirlerinde de aşığa her daim cefa eden bir sevgili portresi çizilmiştir.⁹⁶

Son olarak yenilikçi çizgide gösterdiğimiz Ali Ulvi (?)’nin şiirlerinde de sevgili aşığa cefa eder. Sevgili her güzelden güzeldir, adeta bir güzellik tanrıçasıdır ve aşığın gönlü sevgiliye karşı düşkündür. Ancak o da aşığa cefa etmekten geri durmaz.⁹⁷

⁹⁵ Cevrini tezyid edip ‘âşıkı eyler piç ü tâb
Merhamet bilmez nedir hiddetle eyler hep hitâb
Kalb-i mağmume verir bu tavr ile bir incizâb
Göz ucuyla aşıkı ki lutf eder gâhi itâb
Bir suale yer komaz ol gamze-i hazr-ı cevâb
(Abdülkerim Hadi, 1895, s. 21)

⁹⁶ Etme zâlim cevr ü zulm, göğsünde imân yok mudur
Taş yürekli kalbine tesir-i efgân yok mudur
(Abdülhalim Memduh, 1884, 30)
‘Ömrümden usandım güzelim, hasretinizden!
Mecnun gibi kan ağlarım âh-ı firkatinizden!
(Ali Nusret, 1889, s. 9)

⁹⁷ Her güzelden güzelsin ey dilber!
Sana dil dâimâ perestîş eder

Bu şiirlerden hareketle görülüyor ki sevgilinin aşığı karşı olan tavrı eski şiir estetiğinde gördüğümüz tavırla oldukça yakındır. Her ne kadar yenilikçi çizgide olup da zaman zaman divan şiiri geleneği dahilinde şiir yazan şairlerde bu durum görülse de yeni şiir olarak addedeceğimiz şiirlerde de sevgilinin aşığı karşı olan tavrı aynıdır.

3.2.2. Şairin Aşkı ve Ayrılık Acısı

Aşk söz konusu edildiğinde akla ilk gelen şey haliyle aşık ve sevgilidir. Aşık, sevgilisini ve sevgilinin güzelliğini anlatırken kendi aşkıdan da bahseder. Aşığın bahsettiği bu aşk çoğu zaman karşılıksız ya da platonik düzlemedir. Bu yüzden karşımıza çıkan aşık tipi daha çok edilgen bir tavır içindedir. Ele aldığımız şiirlerde karşılaştığımız aşık tipi de çoğu zaman aşkına karşılık bulamaz ya da aşkını pek çok zaman sevgiliye söyleyemez. Bu yüzden aşık, derin bir hüzne hatta çoğu zaman gözyaşlarına gark olur ve sevgiliden ayrı kaldığı için yaşadığı acıyı dile getirir. 1880-1895 yılları arasında kaleme alınmış aşk şiirlerinin büyük bir çoğunluğunda da divan şiirine oldukça yakın görünen bu aşık tipine yeni Türk şiiri içerisinde de rastlamak mümkündür. Yeni şiir içerisinde böyle bir aşık tipini şu şairlerin şiirlerinde görebiliriz: Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Abdülkerim Sabit (1863-1913), Ali Ulvi (?), Mehmed Celâl (1867-1912), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893) ve Nigâr Hanım (1862-1918).

Abdullah Cevdet (1869-1932), sevgiliden ayrı kalmanın verdiği acı yanında sevdadan ayrı kalmanın acısını da dile getirmiştir. Çünkü bir şairin (aşığın) şiirinin kaynağı, temeli sevdadır. Sevda olmadığı vakit şair ve şiirden bahsetmek imkansızdır. Bu yüzden sevdasından ayrı düşen aşık acı çeker ve çaresiz kalır.⁹⁸

Ey güzellik ilahesi zühre!
Görmedim sen gibi peri peyker!
Seni sevmekle iftîhâr ederim
Bana cevri ü cefadan eyle hazer
(Ali Ulvi, 1887, 20)

⁹⁸ Nerde o zamân-ı şâ'iriyet,
Ma'sumluk, ol dem hayâlet
Bir câzibe-dâr-ı ferd önünde
Pâmâlim olurdu ye's ü mihnet;
Gördükçe o mâhı mest olurдум,

Abdülhalim Memduh (1866-1905)'un şiirlerindeki aşık, sürekli ah u zar eden ve ayrılık acısıyla kahrolan bir aşıktır. Sevgiliden ayrı düşmüştür ve cefa vadisinde sürünmektedir. Bununla beraber bu aşık vuslatı hayal eder, bekler ama bu arzusuna hiçbir vakit kavuşamaz ve taliden şikayet eder.⁹⁹

Abdülkerim Hadi (1874-?) ise aşk teminin ağır bastığı şiirlerinde divan şiirine yakın bir algıyla aşık ve ayrılık acısını işlemiştir. Aşık, sevgilinin vefasızlığından hatta kendisinden nefret edişinden dolayı yakınıdır. Ancak bu aşık, sevgili kendisinden nefret etse bile ondan vazgeçmez ve sabretmeye devam eder. Tek isteği vefadır ve bu yüzden gözyaşı döker.¹⁰⁰

Muallim Naci (1850-1893)'ye yakın olmakla beraber yenilikçi bir çizgide söylenmiş şiirlerle dolu yayımlanmış tek şiir kitabı olan *Sabah-ı İnşirah* (1885)'ta Abdülkerim Sabit (1863-1913), aşk ve özellikle ayrılık acısını şiirlerine konu etmiştir. Şair, sevgiliden ayrılmayı asla istemez. Sevgili ölse bile sevgiliden ayrı kalmamak adına onunla birlikte mezara dahi girmeye razıdır. Ancak ayrılık acısının esiri olmuştur ve bu yüzden durmadan figan eder.¹⁰¹

Ali Ulvi (?)'nin az sayıdaki şiirlerinde karşımıza çıkan aşık için de divan şiiri sınırları içerisinde kalmıştır dersek yanılmış olmayız. Nitekim şairin *İstidâ-yı Merhamet* adlı

Mesti ile meh-perest olurdum!...

(Abdullah Cevdet, 1894, s. 24)

⁹⁹ Ben girye-feşân-ı zâr u zârım

Vadî-i cefâda târumârım

Hüsrân-keş-i visâl-i yârim

Ol tâbeş-i dil-i nihân, efsûs!

(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 40)

¹⁰⁰ Diriğ.. Ne meretebe nefret eder isen benden

Sebât eder yine kalbim o rütbe dünyada

Vefâ vefâ diyerek ben kederle dünyada

Sirişk-i aşkımlı safvetle eyleyip isâr

Derim ki vazgeçmem nakz-ı ahd edip senden

(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 14)

¹⁰¹ Ben ayrılamam cihânda senden,

Ölsen girerim seninle kabre!

Sabr eyleyemem fakat bu hicre!

Terk etme beni esîrinim ben!

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 23)

şiiirinde aşık, aradığı ve derinden arzuladığı şefkati ve vefayı sevgiliden görmez; ancak sevgili bu şefkati ve vefayı ağyara göstererek aşığı ağlatır.¹⁰²

Mehmed Celâl (1867-1912)'in şiirlerinde şairin aşkı ve aşığın sevgiliden ayrı kalışı büyük bir yer tutar. Anna'ya kavuşamaması ve Fehime'yi erkenden kaybetmesi şairin kalbinde derin yaralar açmış ve bu yüzden Mehmed Celâl'in şiirleri ayrılık acısıyla dolup taşmıştır. Gam ateşi onun gönlünden bir an olsun eksik olmaz. Sevgilinin ufak bir darılması, aşıktan bir an olsun uzaklaşması aşığın feryat etmesine neden olur.¹⁰³

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'de de sevgiliden ayrı kalmış ve bu ayrılık acısıyla yakınan aşığa zaman zaman rastlanır. Gazellerinde ve kıtalarında daha çok divan şiiri sınırları içerisinde bu meseleyi ele alan şairin *Elhan* (1885) adlı eserindeki şiirlerinde de buna benzer bir tutum içerisinde olduğunu görmek mümkündür. An gelir aşık sevgilinin mahallesine gider ama sevgiliden bir haber alamaz. Hatta aşığı aklına getirip getirmediği bile belli değildir. Bu yüzden aşık ah u zar eder.¹⁰⁴

Nabizâde Nazım (1863-1893)'ın şiirlerinde de hemen hemen yukarıda anlatma gayreti içinde olduğumuz aşık ve ayrılık acısına yakınlık görülür. Şairin özellikle *Heves Ettim* (1884)'inde bulunan *Firak*, *İstiğna* ve *Aşk* başlıklı şiirlerinde bu durum rahatça görülebilir. Örneğin *Firak*'ta şair, yalnızlıktan şikayet eder. Bağrı kanla doludur. Fakat sevgilinin aşkı, yüzü bir an olsun aşığın aklından gitmez.¹⁰⁵

¹⁰² Ağyârına i'tibâr edersin

'Uşşâkımnı zâr zâr edersin

Gel gel der iken firâr edersin

İnsâf kıl ey nigâr insâf!

(Ali Ulvi, 1887, s. 16)

¹⁰³ Dünden beridir görünmüyor yâr

Gam ateşi gönlüme sarılmış

Mihnet ile eylemez miyim zâr

Feryâd! Ki sevdiğim darılmış!

(Mehmed Celâl, 1885, s. 38)

¹⁰⁴ Neye müncer olur 'aceb hâlim?

Böyle firkatte mi geçer giderim?

Ne zamân 'azm-i sû-yı yâr ederim?

Beni yâd eyliyor mu hiç zâlim?

Dâimâ böyle âh u zâr ederim

Dîde giryân dil garîk-i keder

Mihr-i tâli' ne dem zuhur eder?

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 51-52)

¹⁰⁵ Yalnız kaldım âh ben mahzun

Eşk-bâr-ı firâk, bağrım hûn!

O da bir âfete makarr oldu

Sinede 'aşk-ı müstekırr oldu.

Nigâr Hanım (1862-1918)'ın şiirlerinde ise karşılık görmeyen aşk bağlamında bu mesele ele alınır. Bütün bu şiirlerde ‘*Bir Hasta-i Aşk*’, ‘*Nerdesin*’, ‘*Sükût Etme*’, arayıp sormayan, zalim bir sevgilidir anlatılan.” (Bekiroğlu, 1998, s. 318). İşte aşık bu zalim sevgiliden ayrı kalır ve durmadan ayrılık acısı çeker. Bu acı ve ayrılık karşısında ise aşık acı çekip üzülmekten başka bir şey yapamaz.

Yeni şiir arayışında olan şairlerde yeni ve somut özelliklere sahip bir sevgili tipinin ortaya koyulduğunu belirtmiştik. Ancak aşık söz konusu olduğu vakit tıpkı sevgilinin tavrı gibi aşığın sevgili karşısındaki tutumu da divan şiirine yakındır. Aşık, her cefayı, her acıyı, her üzüntüyü çekmeye razıdır. Edilgen bir tavır içindedir ve kaderini değiştirmek için hiçbir şey yapmaz. Yalnızca ah u zar eder ki bu asırlardır karşımıza çıkan aşık tipi haliyle divan şiiriyle kolaylıkla ilişkilendirilebilir.

3.2. TABİAT

Tabiat hem divan şiirinde hem de Tanzimat’tan sonra şekillenmeye başlayan yeni Türk şiirinde önemli bir temdir. Nitekim 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında aşktan hemen sonra 118 adet şiirle tabiat temi gelir. Ancak divan şiirinde daha çok bir dekor olarak kullanılan tabiat, 19. yüzyıl sonrası yeni bir kisveye bürünmüştür ki bunda romantik algının ve özellikle Abdülhak Hamid (1852-1937)’in *Sahra* (1879)’sının rolü büyüktür. *Sahra* (1879)’dan sonra şairler divan şiirinin donuk ve renksiz tabiat anlayışını bir kenara bırakarak hareketli ve canlı tabiat tasvirlerine yönelmeye başlamışlar, tabiatı ilham kaynağı olarak görmüşler ve ona hayranlık beslemişlerdir.¹⁰⁶ Bunu yaparken de gerçekçi olmaya özen göstermişlerdir; çünkü bir şiirde tabiat, gerçekçi ve şairin muhayyilesinden süzülmesi vakit gerçeğe uygun ve doğal olabilir. Nitekim *Takdir-i Elhân* (1883)’da “tabiat gibi bir hâce-i bedâyi’ dururken

Saklarım dilde muhabbetini
Hıfz eder hâfızamda suretini.

(Nabizâde Nazım, 1884, s. 31-32)

¹⁰⁶ Şâ’ir ana derler ki olur vâle vü hayrân
Gördükçe meh ü ahter-i pür-nûr-ı semâyı
(Halil Edip, 1885, s. 12)

şundan bundan ta'lîm-i şiiir etmeğe tenezzül mü edilir.” (Ekrem, 1884, s. 10) diyen Recâizâde Mahmud Ekrem, bu mesele üzerinde sıklıkla durur ve bu nesli onun görüşleri besler. Ekrem Bey'in *Talim-i Edebiyat* (1879)'ının bütün izahlarında ve alınan maddelerinde hakikate ve tabiata uygunluk prensibi hakimdir.¹⁰⁷ (Yetiş, 1996, s. 133). İşte bu yüzden biz de tabiat temini ele alırken iki ayrı başlık altında ele almayı uygun gördük: *Romantizm Işığında Tabiat ve Eski Şiirin Klasik Tabiat Anlayışı*.

3.2.1. Romantizmin Işığında Tabiat

Romantizmin ve özellikle Rousseau'nun etkisiyle¹⁰⁸ şekillenen romantizme göre tabiat, aşkın yaşandığı mekan, insanın iç dünyasına ve Tanrı'ya ulaşması adına bir araç ve en önemlisi insanın içinde bulunduğu acı verici hayattan bir kaçış noktasıdır. Çünkü “tabiat, çokluktan ve çeşitlilikten oluşmuş teklifiyle ahengin ta kendisidir ve ilahidir” (Kantarcioglu, 2009, s. 97) ve bu yüzden romantikler “bıkmadan, usanmadan tabiata yönelir; kırları, ormanları, ağaçları, çiçekleri, kuşları, hayvanları eserlerinde anlattılar. Zira tabiat, eşsiz güzellikleri ile bulunmaz bir ilham kaynağıdır.” (Çetişli, 2010, s. 75). Haliyle, romantizmle birlikte tabiatı seyretmek onun güzellikleri karşısında büyülenmek ve bu güzellikleri şairin kendi duyuş tarzından geçirerek anlatması da önem kazanmıştır:

“Romantizm, klasisizmin dış dünyanın ‘gerçekliğini’ bir ayna gibi yansıtma iddiasına karşı dış dünyayı önce temaşa etmeyi, ardından görünen olguların altındaki gizil anlamı özümseyip bunu bir lamba gibi dışa vurmaya geçen bir anlatım yöntemi benimser. Romantizm öncesinde benimsenen, ‘şeylerin’ olduğu gibi temsili, romantikler sanat olarak görmez; sanat görülen şeyin muhayyile ile zihinde yeniden tasavvuru ve bunun aktarımıdır.” (Öztürk, 2010, s. 35).

¹⁰⁷ “Eğer üdebâyı mütekaddimemiz şiiir ve inşâdaki fazilet ve meziyeti sanâyi-i bediyye denilen melâib-i lâfziyye ile gulûv ve garâbete münhasır bilmeydiler de ‘inşâ bin hakikat için bir tercümân-ı belîğdir. Şiiir ise bedâyî-i hakikat ve tabiatı göstermek için bir tasvir-i nâtıkdır’ hakikatlerini nazar-ı dikkatten uzat tutmayaydılar. O iktidar ve kemalleriyle lisanımızı teşkil ve tevsia hayli hizmet etmiş olurlardı.” (Aktaran: Yetiş, 1996, s. 133).

¹⁰⁸ “*Sahra*'da şehir hayatı ile kır hayatı arasında açık bir zıtlık kurulur ve bu zıtlıkta şair kır hayatını olumlayıp kent yaşantısını ve kentliyi yerer. (...) Rousseau, Hıristiyan teolojisinde en yüksek ‘lütuf’un kaynağı olan Tanrı'nın yerine doğayı yerleştirir. Rousseau'ya göre doğa temelde iyidir ve ona yabancılaşmak insanı ahlaksızlaştırır.” (Öztürk, 2010, s. 106). İngiliz romantiklerinde de buna oldukça yakın bir bakış açısı vardır. “Cooper, insanın yeniden mutlak anlamda iyi olan tabiata dönmesini istemektedir. Buna göre tabiat da insan gibi özde mutlak anlamda iyidir. Zaman ve mekanda kötü olarak görülen her şeyi çokluktan oluşmuş olan Tanrı'nın teklifinden veya mutlak bakış açısından değerlendirildiği zaman iyidir.” (Kantarcioglu, 2009, s. 98).

Ancak Hamid gibi romantizmi bu şekilde kavrayabilmiş ve şiirlerine yansıtabilmiş olan şair ve şiir sayısı azdır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Abdülkerim Sabit (1863-1913), Ali Ulvi (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Mehmed Celâl (1867-1912), Mustafa Reşid (1861-1936), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Tevfik Nevzâd (1865-1905).

Bu saydığımız şairler tabiatı genel olarak iki şekilde ele almışlardır ve bu yüzden biz de bu dönemde görülen tabiat algısını iki başlık altında el almayı uygun gördük:

-Doğaya Kaçış, Öze Dönüş

-Tabiatın Seyri ve Güzellikleri

3.2.1.1. Doğaya Kaçış, Öze Dönüş

Robert Langhaum'a göre romantizm bir reddediş ve yeni bir değerler sistemine geçiştir. Romantik bir şair, eski değerler sistemini reddettikten sonra, bu eski değerler sisteminin yerine yeni bir değerler sistemi yerleştirmelidir. Romantik şair bu yeni değerler sistemini getirirken tecrübesinden yararlanmalıdır. Nitekim Kantarcıoğlu'na göre de romantizm:

“Toplumun eskimiş, insan tecrübesinden ve gerçeklerinden koparak fosilleşmiş değerlerini reddeden, bu değerlerin yerine insanın kendi tecrübesinden kaynaklanan taze ve sadece kendisini oluşturan tecrübe içinde geçerli ve gerçek, dogmatik olmaktan uzak değerler yerleştiren bir akım olarak doğmuştur ve bu özelliğini hala yaşatmaktadır.” (Kantarcıoğlu, 2009, s. 96).

İşte bu yeni değerler sistemi içinde insan özde iyi olan tabiata dönmelidir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tabiat eşsiz güzellikleriyle bulunmaz bir ilham kaynağıdır ve kusursuz bir dengeye sahiptir. Bu yüzden romantik şairler şiirlerinde kır hayatını överken şehir hayatını eleştirir. Bizim edebiyatımızda *Sahra* (1879)'yla başlayan bu mesele 1880-1895 yılları arasında etkisini daha da kuvvetlendirir.

Yukarıda anlattığımız bu durumu özellikle Abdullah Cevdet (1869-1932)'in, *Sahra Alemi* ve *Sahra* isimli şiirlerinde görmek mümkündür. *Sahra Alemi*'nde, köy ve köylü hayatı ön plana çıkarılmış ve köylünün bir günü anlatılmıştır. Şaire göre köylü son derece mutludur ve bunun en büyük sebebi “sahra”dır. Köylü, yatar, kalkar, yer içer ve onların hallerinde bir şeye katlanma zorunluluğu yoktur. Çünkü köylüler, mutlak anlamda iyi olan tabiata dönmüş ve bütün kötülüklerden arınmışlardır. Bu noktadan sonra şair, köylü yaşantısını tasvir etmeye başlar. Köylüler, şafak söker sökmez uyanırlar ve ibadetlerini yerine getirirler. Ardından işlerinin başına koyulurlar. Bununla birlikte tabiat da son derece neşe ve güzellikle dolmuştur.¹⁰⁹

Mehmed Celâl (1867-1912)'in ise yalnızca bir şiirinde kır hayatı anlatılır. “*Güzel Kuzular*” isimli bu şiirde şair, mutlu bir tabiat tablosu çizer. İki yavru bir hanede ötüşmekte, iki bülbül bir yuvada ötüşmektedir. Bunların yanında ise bir kedi vardır ve bir kuzu ise oğlanın dizinde yatmaktadır. İşte bu bu tablo insanın gönlünü şad eder. Çünkü kır hayatı ve onun içindeki unsurlar insanı gerçek mutluluğa götürür.¹¹⁰

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'de de tabiata karşı böyle bir duyuş tarzı mevcuttur. Şairin “*Bir Çoban*”, “*Levha*”, “*Alem-i Seher Yahud Gâleyân-ı Hissiyât*”, “*Yâd-ı Mâzî*” isimli şiirlerindeki tabiat algısı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. “*Bir Çoban*” isimli şiirde şair, kır hayatından bir kesit sunar. Kızlar ve sürüler mutlu mesut bir şekilde gezinmektedir. Ancak bir yandan da hüznü dolu bir kaval sesi gelir ve bir

¹⁰⁹ “Ovalardan gelir me me sadâsı
Bütün işgâl eder dağı koyunlar
Çobancıklarda dâimdir oyunlar
Çıkar eflâka mürğânın nevâsı

Hüveydadır civârın bağlarında
Nevâ-yı tâirân-ı âşiyân-sâz
Eder bu ‘aks-ı nağme ruhu i’zâz
Biter ezhâr-ı hoş-bû dağlarında”
(Abdullah Cevdet, 1890, s. 4-5)

¹¹⁰ İki yavru bu hânede ötüşür
İki bülbül bu lânede ötüşür
Bir hurûş anları ziyâret eder
Bir kedi anlara refâkat eder
Bir kuzu oğlanın dizinde yadır
Küçücük kız dudağını uzatır
Nağme-i buse imtidâd eyler
Böyle bir levha ruhu şâd eyler
Öpüşün dâimâ güzel kuzular
(Mehmed Celâl, 1894, s. 44-45)

çobanın aşkı anlatılır.¹¹¹ “*Levha*” da ise şair açıkça şehir hayatından uzaklaşır ve kır hayatını över. Şairin doğaya yani özüne döndüğü vakit aklına dünyanın meşguliyetlerini ya da şehrin o insanı yorucu, yıpratıcı adetlerini aklına gelmez, mutludur.¹¹² “*Alem-i Seher Yahud Gâleyân-ı Hissiyât*” ve “*Yâd-ı Mâzi*” de ise tabiat, ilahi bir varlık ve şairin ilham kaynağı olarak ele alınır. “*Alem-i Seher Yahud Gâleyân-ı Hissiyât*”ta şair doğanın bütün güzelliklerini seyre dalar ve bu güzelliklerin hepsi ona Allah’ı anlatır.¹¹³ *Yâd-ı Mâzi*’de ise şair yine tabiatı seyre dalar ve çiçekler içinde hakikati, aslolanı görür.¹¹⁴

Mustafa Reşid (1861-1936)’in de bir şiirinde kır hayatından bir kesit sunulur. “*Çoban Lisanından*” isimli bu şiirde sürüsüyle meşgul olan bir çobanın hikayesi anlatılır. Bu sürüsüyle meşgul olan çobanın gönlü aşk ateşiyle yanmaktır ve çobanın bu aşkı anlatmak için elinden gelen tek şey dertlerinin tercümanı olan kavalını çalmaktır.¹¹⁵

Nabizâde Nazım (1863-1893)’ın şiirlerinde de tabiat temi en sık kullanılan temler arasındadır. Şairin özellikle “*Bir Tasvir*”, “*Yolcu Köylü*”, “*Çoban*” ve “*Bir Küçük Kız ile Karacası*” isimli şiirleri bu bağlamda önemlidir. “*Bir Tasvir*” isimli şiirinde şair, kır hayatından ufak bir kesit sunar ve mutlu bir kuzunun halini anlatır.¹¹⁶ “*Yolcu Köylü*”

¹¹¹ Kızlar, sürüler göründü yer yer.

Kızlar oluyor zemine handân,
Encüm olmuş semâda pinhân,
Bir yanda kaval sesi gam-âver

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1893, s. 9)

¹¹² Severim levha-i tabiatı ben.
Bir güzel dağda ya çayırda iken,
Yâda almam meşâgil-i dehri
Hây u hây merâsim-i şehri

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1893, s. 7)

¹¹³ Güneş etmezden evvel ‘âlemi müstağrak-ı envâr,
Uyurken cümle eşyâ, hâb-gâhımda olup bî-dâr;
Çıkar seyr eylerim sahrâ vü deşti garka-i efkâr;
Zemîn ü âsmân hâbîde yalnız ben terennümkâr,
Bütün eşyâ bana Allâh’ı ‘arz eyler o ‘âlemde;
Çemenler goncalar Allâh der kalbe ger demde.
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1893, s. 67-68)

¹¹⁴ Semâdır şi’re menba’ semâdır mehd-i şâ’ir
Olur bin şi’ri mülhem gehi bir necm-i zâhir
Açılmıştı tabiat bana envâr içinde
Görürdüm bin hakikat bakıp ezhâr içinde

(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1886, s. 6)

¹¹⁵ Gözüm gerçi sürümle müştâgildir
Dilim ‘aşk ateşiyle müştâldir
Bunu şerha dilim kâdir değildir,
Kavaldır râz-dânım, tercümânım
(Mustafa Reşid, 1892, s. 61)

¹¹⁶ Ey melek yavrusu! Koş oyna biraz
Eyle şühî-i şetâret ibrâz.
Doymadın gitti henüz otlamaya

isimli şiirde bacasından duman tüten ufak bir köy evini ve sürü güden bir çoban kızını anlatır.¹¹⁷ “Çoban” şiirinde ise doğanın güzelliklerinden bahsettikten sonra çobanın aşkından dem vurur.¹¹⁸ “Bir Küçük Kız ile Karacası” isimli şiirde bir köylü kızının karacasını sevmesi anlatılır.¹¹⁹ Bütün bu şiirlerin ortak noktası kır hayatını anlatması ve mutlu tabiat tabloları çizilmesidir.

Son olarak Tevfik Nevzâd (1865-1905)’ın tek şiir kitabı *Aheng-i Şebâb* (1889)’da da tabiat temi önemli bir yer tutar. “Bir Çoban Kızı”, “Çadır Önünde Bir Köylü”¹²⁰ isimli şiirlerde kır hayatı anlatılır. “Bir Çoban Kızı”nda kırdaki yaşayanlarla şehirde yaşayan kadınlar karşılaştırılır ve kırdaki yaşayan kadınların şehirde yaşayanlara nazaran çok daha mutlu oldukları anlatılır.¹²¹ “Çadır Önünde Bir Köylü”de ise tabiatın güzelliklerini seyre dalan ve bu güzellikler karşısında hayran kalan bir köylü anlatılır. Çünkü köylü doğaya, yani asıl güzelliğe dönmüş ve mutluluğu bulmuştur.

Görüldüğü üzere ele aldığımız şiir kitaplarının ciddi bir çoğunluğunda tabiat, Abdülhak Hamid’in *Sahra* (1879)’yla açtığı yolda ilerlemeye devam etmiştir. Kır hayatı, şehir

Heves et oynamaya, atlamaya
(Nabizâde Nazım, 1884, s. 55-56)

¹¹⁷ Bâcelerden duman tüter
Çoban kızı sürü güder
Garîb garîb kuşlar öter

Gönül hatırladı yâri
(Nabizâde Nazım, 1885, s. 10)

¹¹⁸ Nasıl yeşil şu ağaçlar, yeşil yeşil dağlar!
Yavaş yavaş akarak tatlı çağlayan çağlar
Safâ yetiştiriyor sanki bahçeler bağlar
Görür durur da bu hâli çoban nasıl ağlar?
(Nabizâde Nazım, 1885, s. 37)

¹¹⁹ Seni bir okşamazsan ey meleğim!
Boşa gitmez mi ol kadar emeğim?
Ne süzersin siyâh gözlerini?
Anlasam ben de âh sözlerini!
(Nabizâde Nazım, 1884, s. 58)

¹²⁰ Hep benim gördüğüm bu meşcereler
Çağlayanlar cibâllerde benim
Ne kadar şanlıdır bu manzaralar
Anların hepsi de benim vatanım
(Tevfik Nevzâd, 1889, s. 9)

¹²¹ Zann ederler imiş bizi bedbaht
O hanımlar ki şehri içinde nihân
Onların tâli’i değil mi ki saht
Bilmiyorlar sa’âdet-i cân
Gerçi biz sâkin-i beyâbânız
Fakat en şanlı bahtiyârânız
(Tevfik Nevzâd, 1889, s. 7)

hayatından bir kaçış noktası olarak şiirlerde anlatılmış ve mutlu köylü kadınları, çobanlar, köy evleri, kuzular yeni Türk şiirinin çehresini değiştirmiştir. Artık şairler için gerçek mutluluk ve öz tabiatın kendisindedir. Bu durum 1880-1895 yılları arasında romantizmin şiirimizde ne kadar kuvvetle etkisini hissettirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

3.2.1.2. Tabiatın Seyri ve Güzellikleri

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi romantizmin etkisiyle tabiat bir ilham kaynağı olarak görülmeye başlamış ve böylece şairler tabiat ve tabiata dair unsurlara şiirlerinde yer vermeye ve tabiatı temaşa etmeye başlamışlardır. Hemen hemen şairlerin tamamında böyle bir tabiat algısının olduğunu görmek mümkündür. Örneğin Abdullah Cevdet (1869-1932)'in şiirlerinde tabiatın seyri geniş bir yer tutar. “Akşam”, “Dihkan”, “Geceye”, “Vapur’da Seher”, “Samsun’dan Hareket”, “Amasya Bağları Arasından Geçiş”, “Çengel Boğazından Geçiş”, “Dağların Arasından Geçiyorduk”, “Cuşîş-i Nesim” isimli şiirler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu şiirlerin hepsinde şair, seyre daldığı tabiatı kendi duygularının süzgecinden geçirerek yansıtır. Artık tabiat öznel bir varlıktır.

Abdulhalim Memduh (1866-1905)'un şiirlerinde de tabiat daha çok insanda uyandırdığı duygular bağlamında ele alınır. Örneğin “*Tehâcüüm-i Efkâr -yahud- Bir Temâşâ-yı Nısfü’l-leyl*” şiirinde şair, bir gece yarısı tabiatı seyre dalar ve bu seyir onun gönlünde bir şeyler uyandırır; ancak şair bu durumu anlamlandıramaz ve sorgulamaya devam eder. Şair doğayı seyrettikçe kendi benliğinin ve gerçekliğinin farkına varır ki bu romantiklerin tabiata olan bakışıyla örtüşür.¹²² “*Şeb-i Deycur*”, “*Bir Teevvüh-i*

¹²² Bakın gûyâ kim vârmış bir müebbed hâba hep ‘âlem!
Durur her şey sükûnet içre- hep hâbidedir âdem
Olur bir fikr-i esâhir vücûd-ı efkârıma münzamm
Bu hissiyât ile gönlüm leb-â-leb olmada her dem.
Dili imlâ eder bir şey, fakat mahiyetin bilmem!
Benim gönlümdür ancak gönlümün esrarına mahrem!
(Abdülhalim Memduh, 1884, s. 9)

Şebbâne”, “*Hazan*”, “*Şita*”¹²³, “*Yıldırım*” isimli şiirlerde de bu durumu görmek mümkündür. Örneğin “*Şita*”da kış vakti tabiatın aldığı hal anlatılır. Sanki hakikat bir “*dûd u nikâb*” içinde kalmıştır. “*Hazan*”da ise romantik şairlerin anlatmaktan haz duyduğu sonbahar tasvirlerine yer verilir. Sonbaharın gelmesiyle güllerin yaprakları dökülmüş ve gül yere doğru eğilmiştir.¹²⁴

Abdülkerim Sabit (1863-1913) ise tabiat temini ele aldığı şiirlerinde daha çok tabiatı ve onun güzelliklerini seyre dalar ve onları anlatır. Kış mevsiminin gelişiyle birlikte tabiatın öldüğünden ve güzelliğini kaybettiğinden dem vurduğu “*Tahassür ü Teselli*”¹²⁵, küçük bir çiğ tanesinin güzelliği ve onun karşısında nasıl büyülendiğini anlattığı “*Şebnem*”¹²⁶, ilkbahar mevsiminde güneşin doğuşunu ve bunun ruhunda yarattığı etkiyi ele aldığı “*Tulû*”¹²⁷, romantiklerin anlatmaktan zevk aldığı ve insanın vicdanına tatlı bir his veren gece ve onun incisi “*Mehtâb*”¹²⁸ bunun en büyük örnekleridir. Bu şiirlerin

¹²³ Hayret! Sehâb içinde!

Bu ‘âlem-i tabiat!

Gûyâ ki bir hakikat

Dûd u nikâb içinde!

(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 33)

¹²⁴ Güllerde berk u ber âh

Mahv olmuş hep, dökülmüş

Mâil yere bükülmüş,

Bak şu nihâl-i gül, vâh!

(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 19)

¹²⁵ Zulmet içinde âfâk!

Bir hüzn içinde hâver!

Giymiş cihân kefenler!

Gûyâ memâta müştâk!

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 13)

¹²⁶ Yağmursuz olan açık hevâda,

Bu jâle, bu katre-i müzeyyen.

Nerden geliyor? Gelir hevâdan.

Mevcud edilir. Evet semâda,

Kesb eylemeden bu hoş likâyı

Bu şekl-i tarif-i dil-rübâyı.

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 18)

¹²⁷ Zînette haverânsın sen!

Çık ufkuna çık da ‘âşıkâne,

Ma’şûka-i hâk-dânsın sen!

Envârını saç bu hakdâna

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 27)

¹²⁸ Her yerde bir sükûnet,

Vicdâna tatlı bir hiss,

Fikre hayâl-i munis,

İlhâm eder tabiat!

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 30)

yanında “*Sayyad*” şiiri de şairin tabiat ve onun unsurları karşısında içinde bulunduğu hassasiyeti göstermesi bakımından önemlidir¹²⁹.

Abdülkerim Hadi (1874-?)’nin *Bir Kuş ve Dağlara* adlı şiirlerinde de bu anlattığımız durumu görmek mümkündür. Seyredilen tabiat ve bu tabiatın bir parçası olan kuş, şairin ruhunu “tazyik”, “tahrik”, ve “teşdid” eder ki his unsurunun şiirlerde artmasıyla şairler aşırı duyarlı olmuşlar ve şiirlerinde kırılğanlığıyla ön plana çıkan kuş imgesine yer vermişlerdir.¹³⁰ *Dağlara* isimli şiirde ise şair, sisli dağlara bakar ve dağları örten bu sisi sevgilinin örtüsüne benzetir¹³¹.

İsmail Hakkı (1871-1944), tabiata romantiklerin ardını sonuna kadar açmış oldukları pencereden bakar. Fransız şiiriyle çok yakın temasta olan şair, *Bir Sabah Vakti*’nde sabahın rengi ve kokusunun etrafa yayıldığından bahseder. Ancak bu güzellikler şairin gamlı gönlüne tesir edememiştir. Çünkü aklı aşk acısıyla karanlıktır ve her şey ona bir matem yeri gibi görünür.¹³² *Giry-e-i Teselli*’de ise yine tabiat vasıtasıyla aşkını ve sevgiliyi yad ederken¹³³ *Sonbahar* isimli şiirde sarı renge bürünmüş tabiatla birlikte hüzünlenir.¹³⁴

¹²⁹ Elvânınızda değil meftun!
Sayyâd bakar mı levn ü renge?
Davranmada dem-be-dem tüfenge,
Etmek sizi kasdı hâke makrûn.
Etdenmeyiniz şu hîle-kâra.

Yaklaşmayınız bu cân-şikâra.
(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 47)

¹³⁰ Bir subh-ı letâfette zalâm-ı ezeliyyet
Birdenbire olmuşta lisân-ı ebediyyet
Şûride olan ehl-i dile ders veriyorken
Tahrik ediyor hissimi zulmet gibi bir kuş
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 26)

¹³¹ Rû-yı pertev-bârını setr etmeğe örtmüş nikâb
Yârimin gizlendi güyâ meh-cemâli dağlara
(Abdülkerim Hadi, 1895, s. 24)

¹³² Civara münteşir olmuştu reng ü bû-yı seher
Bu gamlı kalbime tesir eder mi hiç anlar?..
Zalâm-ı fikrime sandım cihânı mâtemgâh,
Ne bülbülü işitilmez çemensitân imiş âh!..
(İsmail Hakkı, 1891, s. 36)

¹³³ Ne tefekkür edersen, öyle ‘aceb,
Zulmet-i leyl içinde ey kevkab?!.
Düşünürken semâda sen tenhâ
Kalbini okşuyor mu hiç sevdâ?
Bû-yı ezhâr... Hâle-i mehtâb
Nefha-i bâd u penbe-reng-i sehâb;
Seni de eyliyor mu giry-e-nisâr,
Beni eyler idi melâletdâr?..

İsmail Safa (1867-1901)'nın şiirlerinde de tabiat temi önemli bir yer tutar. Şairin tabiatı seyre dalmaya doyamadığı, gökyüzüne olan aşkını ve bütün dünyaya olan sevgisini dile getirdiği “Sünûhât” (1889)¹³⁵ başta olmak üzere bilhassa *Huz Ma Safâ* (1891)'da bulunan “*Sabah*”, “*Füyûzât-ı Bahâr*”, “*Bütün Bütün*”, “*Bahar*”, “*Seher-gâh-ı Bahâr*”, “*Bulutlara*” isimli şiirlerinde tabiat temasını bulmak mümkündür. Bununla birlikte İsmail Safa'nın şiirlerinde tabiat, daha çok güzellik bakımından ele alınır¹³⁶ ve özellikle ilkbahar mevsimi onun şiirlerinde geniş bir yer tutar.

Mehmed Celâl (1867-1912)'in şiirlerinde de tabiat temi en sık kullanılan temler arasındadır. Onun şiirlerinde tabiat, çoğu zaman aşkın yaşandığı mekan olarak, seyretmesi ve içindeki unsurlarla insana keyif veren bir güzellik olarak karşımıza çıkar.¹³⁷ İncelediğimiz şiir kitapları içerisindeki şiirlerden örnek vermek gerekirse şairin “*Bu da Bir Şi'r*”, “*Mehtâb*”, “*Büyükada'da*”, “*Sükût-ı Evrak*”, “*Dumanlı Dağlar*”, “*Dağlara*”, “*Marmara'da*”, “*Bir Gül*”, “*Bu da Öyle*”, “*Yâd Et*”, “*Unutulmaz Yerler*”, “*Bir Bardak Nur*”, “*Bekle!*”, “*Kuşlarım*”, “*Bir Kuş*” gibi şiirlerinde bu durum belirgin olarak görülür. Örneğin “*Sükût-ı Evrak*”ta sonbaharın gelişi anlatılır. Sonbaharın gelmesiyle bütün tabiat hüzne boğulmuştur. Sonbahar rüzgarıyla ağaçların dalları sallanmakta, kuşlar ovalarda hazin hazin ötmekte ve yaprak bütün gücünü kaybedip dökülmektedir.¹³⁸ “*Unutulmaz Yerler*”de ise ilkbahar vakti anlatılır. Ancak şair bu

(İsmail Hakkı, 1891, s. 53-54)

¹³⁴ Gezerim kırları melül melül
Severim sonbahar şemsini ben
Şerha şerha ziyâsı eyler iken,
Ka'r-ı zulemât-ı şâhsâra dühül.

(İsmail Hakkı, 1891, s. 82)

¹³⁵ Doyulur mu bu hoş temâşâya?
'Âşıkım ben semâya, deryaya!
Kâinâta muhabbetim vârdır;
'Âşıkım çünkü Hakk Te'âlâya!
Bırakın da aman beni azıcık
Yakayım şöyle zîr ü bâlâya!

(İsmail Safa, 1889, s. 5)

¹³⁶ Alaattin Karaca da İsmail Safa üzerine yaptığı çalışmasında bu mesele üzerinde durur:

“Safâ, bu şiirlerinde tabiata -Hamit gibi- bir mütefekkir tavrıyla bakmaz. Onun için tabiat sanatçı gözüyle seyredilecek, şairane güzelliklerle dolu hoş manzaralardan ibarettir. Bu yönüyle, onun tabiat temasını işlediği şiirler, daha çok Servet-i Fünun şairlerinin manzumelerine benzer; dolayısıyla tabiat şiirlerinde tasvirler ağırlıktadır.” (Karaca, 1990, s. 38).

¹³⁷ Fatih Andı da çalışmasında böyle bir sınıflandırmaya gitmiştir:

“Tabiat Mehmed Celâl'in şiirlerinde umumiyetle, sevgiliyle beraber olunan, onunla birlikte içinde bir aşkın yaşandığı mekân veyahut sevgiliden ayrılışı, eski hatıraları hatırlatan, hüznü duyular uyandıran bir çevre olarak yer alır.” (Andı, 1995, s. 108-110).

¹³⁸ Dalları sallıyordu båd-ı hazân
Ovalarda hazîn hazîn mürgân

zamanda bile aşk acısıyla mutsuzdur.¹³⁹ Son olarak, “*Kuşlarım*”da ise dönem şiirinde çok kullanılan kuşların kırılğanlığı anlatılır. Yine kötü kalpli bir avcı kuşların peşine düşmüş ve onların güzel sesini kesmek istemektedir. Bu yüzden şair kuşların öldürülmemesi için susmalarını ister.¹⁴⁰

İsmine edebiyat tarihlerinde rastlanmayan Mehmed Selahaddin (?)’in ulaştığımız tek şiir kitabı olan *Gonca-i Hayatım* (1894) isimli eserinde yer alan “*Mehtâb içinde Mehtâb*” ve “*Subh-ı Bahâri Gayet Güzeldir*” isimli şiirlerde tabiat temi ele alınmıştır. Bu şiirlerde tabiat, daha çok tasvir edilmiş ve doğal güzellikler ön plana çıkarılmıştır. “*Mehtâb İçinde Mehtâb*”da ayın gece vakti ortaya çıkarak doğayı, aydınlatması anlatılır.¹⁴¹ Bu manzara şairin gönlüne büyük bir safa verir ve şairi büyüler. “*Subh-ı Bahâri Gayet Güzeldir*”de ise şair erkenden uyanmış ve tabiatı temaşa etmeye başlamıştır. Şair sabahın renkleri karşısında hayrete düşmüş ve bu güzellik karşısında hayran kalmıştır.¹⁴²

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903) için tabiat, doğal güzellikleri bakımından seyretmeye ve anlatmaya değer bir mekandır ki “*Bahar*”, “*Şebnem*”, “*Bir Temâşâ*” “*Bir*

Ediyordu bu hâle karşı figân
Eyliyordu sükût yapraklar

(Mehmed Celâl, 1894, s. 41)

¹³⁹ Ey taze çiçekler ki açılmak size şândır
Yapraklarınız, ya ki yeşilliklerinizdir:
Gözyaşlarımın hüzn ile gizlendiği yerler
Her damlası bir jâle-i hüzn-âverinizdir
Her damlası bir jâle-i gam-perver-i cândır
(Mehmed Celâl, 1894, s. 69-70)

¹⁴⁰ Komşusu oldu âşyânenizin
‘Âşıkı ben miyim terânenizin?
Hoşlanır dil güzel sadânızdan
Bir meserret olur nevanızdan
Ötünüz dil-i sürûr kesb etsin
Şu elem, şu keder biraz gitsin!
O gelen kim beşer mi? Bir cellâd!
Sizi sayd etmek isteyen sayyâd!
“Susunuz, kuşçağızlarım! Susunuz!”
(Mehmed Celâl, 1885, s. 28)

¹⁴¹ Bir şeb idi ki mâh rahşân
Etmek idi cihânı tenvir
Kılmakta idi kulûbu tesrir
Bir nûr-ı safâ olurdu tâbân
(Mehmed Selahaddin, 1894, s.9)

¹⁴² Hoş seherde erken uyandım
Baktıkça baktım deryaya daldım
Elvân-ı subha hayrette kaldım
Hurşîd-i tal’at-ı dildârı andım
(Mehmed Selahaddin, 1894, s. 13-14)

Çiçeğe” isimli şiirler bu durumu açıkça ortaya koyar. Örneğin “*Bahar*” isimli şiirde şair baharın gelmesiyle bütün insanlığın tabiatın güzelliği karşısında sarhoş olduğunu ve bütün alemin mutlulukla gülümsemeye başladığını söyler.¹⁴³

Kaynaklarda daha çok mutavassıtın anlayışına yakın olduğu söylenen Müstecâbizâde İsmet (1868-71-1917)’in *Terâne* (1894)’sinde ise bu bağlamda tek bir şiir bulunur. “*Nihâl-i Semen*” adlı bu şiirde Müstecâbizâde “açık, canlı, hareketli, renki ve kokulu tabiat anlayışına has bir duyusu yakalamaya çalışmıştır.” (Özsarı, 2007, s. 133). Şair, letafet dolu “nihâl-i büstâna” bakar ve hayran kalır. Çünkü ilkbahar ona öyle bir lutufta bulunmuştur ki baştan aşağı taze gülüşlerle donanmıştır.¹⁴⁴

Nabizade Nazım “*Yaprak*”, “*Ey Şeb-i Mehtâb*” isimli şiirlerinde doğa güzelliklerini anlatma gayreti içinde bulunmuştur. “*Yaprak*”ta dalından kopan bir yaprak karşısında hüzünlenmiş¹⁴⁵, “*Ey Şeb-i Mehtâb*”da ise bütün alemin uyuduğu sırada can alıcı güzelliğiyle tabiatı süsleyen mehtap anlatılmıştır.¹⁴⁶ Son olarak “*Zevk-i Temaşa*” isimli şiirde ise tabiatı ilahî bir varlık olarak kavramaya ve öze ulaşmaya çalışmıştır.¹⁴⁷

¹⁴³ Gezerler bu gibi gülşende her dem
Safâdan mest olur gördükçe âdem
Safânın handesin gülşende yer yer
Sabâ bahş-ı hayât eyler cihâna
Ferahlar bahş eder esdikçe câna
Urur arzın safâsı âsmâna
Bakılsa hande eyler ‘arşa ‘âlem
(Menemenizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 66-67)

¹⁴⁴ Bak şu dilkeş nihâl-i büstâna
Ne kadar hâiz-i letafettir
İltifât eylemiş bahârâna
Ser-be-ser hande-i taravettir
(Müstecâbizâde İsmet, 1894, s. 7)

¹⁴⁵ Kurumuşsun filizinden koparak,
Nereye böyle zavâllı yaprak?
-Bilemem; fırtına yıktı meşeyi,
İstinâd-gâh-ı ferîdim o idi
(Nabizâde Nazım, 1884, s. 52)

¹⁴⁶ ‘Âlem uyuyor hâb-ı safâ-perver içinde,
Sevdâ uçuyor ‘âlem-i şevk-âver içidnde,
Cevlân ediyor şevk ise pertevler içinde
Sensin bu füyûzâta sebep ey şeb-i mehtâb!
(Nabizâde Nazım, 1885, s. 31-32)

¹⁴⁷ Bu ecrâm-ı semâvîye cem’iyyeti ne ‘ulvî ne ruhâni
Bir aheng teşkil eder âh nedir bu bî-pâyân!

Her şey anın kudret-i bî-zevâlini i’lân ediyor.
Gün güne, geceye ‘arz u tibyân ediyor.
(Nabizâde Nazım, 1885, s. 15)

Eski edebiyatçı kimliğiyle bilinen Ömer Ferit Kam (1864-1944)'ın *Türrehât* (1886)'ında da romantik algıya yakın bir tabiat algısı söz konusudur; ancak bu algı yer yer divan şiirine de yaklaşır. Şairin tabiat temini ele aldığı *Çiçek*, *Kuhsâr* ve *Bir Nümâyîş* şiirlerinde tabiat ilahi bir varlık olarak ele alınır. Örneğin “*Çiçek*”te gökyüzünü seyre dalan bir çiçek tasvir edilir. Bu çiçeğin gökyüzünü seyre dalması Allah’a olan aşkıdan kaynaklanır.¹⁴⁸ “*Kuhsâr*”da ise karlı bir dağ tasvir edilir ve bu dağ sahip olduğu o dehşet dolu görüntüsüyle insanın düşüncesini celbeder.¹⁴⁹ “*Bir Nümâyîş*”te ise şair gece vakti tabiatı seyre dalar. Her yer sessizliğe gark olmuş, deniz üzerinde hafif bir dalga bulunur. İşte bu manzara insana garip bir hal verir.¹⁵⁰

Mustafa Reşid'in şiirlerinde tabiat, güzelliklerinin yanı sıra daha çok sevgiliyle birlikte olunan mekan olarak ele alınır. Bu bağlamda “*Leyle-i Visâl*” ve “*Dağlar*” şiirini anmak yerinde olur. “*Leyle-i Visâl*”de gece vakti ay ışığının güzelliklerinden bahsedilirken sevgiliden de bahis açılır.¹⁵¹ “*Dağlar*” ise şair tabiatı seyre dalar fakat ayrı düştüğü sevgilisini hatırlar.¹⁵² “*Şeb-i Tar*” ve “*Yelken*” isimli şiirlerinde ise doğanın güzelliklerini seyre dalar. “*Şeb-i Târ*”da gecenin karanlığı şairin bahtını hatırlatır.¹⁵³ “*Yelken*”de ise fırtınalı bir deniz havası ve bu denizde ayakta kalmaya çalışan ufak bir yelkenli anlatılır.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Daim nazarın semâya doğru
Ol Pertev-i Hak-nümâyâ doğru
Âşık mı nesin cemâl-i mihre
Nâzende hırâm-ı dilnişinin
(Ömer Ferit Kam, 1886, s.15)

¹⁴⁹ Hele bir bak şu karlı kuhsâra
Ne belîğ-âne levha-i fitrat
Manzaramda o hâl-i pür-dehşet
Bâis-i i'tilâdır efkâra
(Ömer Ferit Kam, 1886, s. 17)

¹⁵⁰ Şâm oldu cihân pür-sükûnet
Deryada hafif bir telâtum
Sahillere mevc edip tehâcüm
Ervaha verir bir garîb-i hâlet
(Ömer Ferit Kam, 1886, s. 20)

¹⁵¹ Pîrâye-bahş-ı âğûş ol mâh-ı 'âlem-i hüsn
Etti sipihre rağmen bir mâh u hâle peydâ
(Mustafa Reşid, 1892, s. 14)

¹⁵² Bu dağlardır birinci 'aşkımın gehvâresi, kabri
Bu dağlardır bana bin renci ihzâr eyleyen dağlar
(Mustafa Reşid, 1892, s. 17)

¹⁵³ Ey bahtımı andıran şeb-i târ!
Sensin bana dest-gîr ü gam-hâr
(Mustafa Reşid, 1892, s. 24)

¹⁵⁴ Bâd inlemekte, nâlân yelken ile direkler
Emvâc-ı dehşet-engîz olmaktadır hurûşân

Nigâr Hanım (1862-1918)'ın şiirlerinde de tabiat, önemli bir yer tutar. Onun şiirlerinde tabiat aşkla birlikte ele alınır. Bununla birlikte Nigâr Hanım, hemen hemen her fırsatta tabiata ve onun unsurlarına duyduğu hayranlığı da dile getirir. Bu yüzden onun şiirlerinde tabiat, güzellikleri seyre dalınacak bir alem, adeta ilahi bir varlık ve şiirin ilham kaynağıdır. Doğa güzelliklerini anlattığı şiirlerine “*Bahar*”, “*Hazan*” ve “*Orman*” şiirleri örnek olarak gösterilebilir. Özellikle “*Hazan*”da Nigâr Hanım, yaprakları dökülmüş olan ağaçlar ve sonbaharın gelişiyi sararan çiçekler karşısında büyük üzüntü duyar.¹⁵⁵

Daha çok divan şiirine yakın şiirler yazan Şevket Gavsî (1873-1954)'nin ise yeni olarak nitelendirebileceğimiz tabiat anlayışına yaklaştığı şiirleri de vardır. *Gülzâr-ı Şebâb* (1895)'da yer alan “*Hazan-dîde Bir Bağçede*” de sonbahar zamanı doğanın aldığı hal tasvir edilirken¹⁵⁶, “*Kanlıca Körfezinde Bir Gece*” ve “*Bir Bağ Hatırası*” adlı şiirlerde aşk ve tabiat iç içe anlatılır. “*Kanlıca Körfezinde Bir Gece*”de şair, heybetli bir çınar altında oturur. Bir yandan yağmur damlaları yağmaya başlarken şair de ayrılık acısıyla gözyaşı döker.¹⁵⁷ “*Bir Bağ Hatırası*”nda ise bir yaz gecesi anlatılır. Bu yaz gecesinde, dağlarda nehirler taşmakta, semada ay ve yıldızlar bütün güzelliğiyle parlamaktadır. İşte böyle bir zamanda aşık ve sevgili bir bağda aşk yaşamaktadır.¹⁵⁸

(Mustafa Reşid, 1892, s. 26)

¹⁵⁵ Dil-i hassâsımı eder muğber
Böyle bî-berg olunca hep eşcâr
Müteâyid olur gönülde keder
Sarıncı bütün bütün ezhâr

(Nigâr Hanım, 1892, s. 12)

¹⁵⁶ Benim sevimli kuşlarım! Ne yerde âşiyâneniz?
Niçin görünmez oldunuz, ne oldu hoş terâneniz?
Cihânı kaplayan gam-ı hazân ise behâneniz,
Hazândan hazindir tabiatım benim bugün

(Şevket Gavsî, 1895, s. 93)

¹⁵⁷ Heybetli çınâraltı olmuş,
Mesken, bana sâ'at altı olmuş
Altında oturmuşum anın ben
Bu şi'ri okur dururdum ahzen
Şebnem iniyor idi semâdan
Ben hicr ile giryeler ederken

(Şevket Gavsî, 1895, s. 95)

¹⁵⁸ Çıkdık o perile bağzâra
Mahsud olurdu şeb nehâra
Bir bağdı cibâl ile taşardı
Bir dağdı ki anda cû taşardı
Bir yaz gecesiydi öyle bırak
Etmiş idi nûr-ı feyz-i hallâk
Doğmuştu semâda mâh u ahter
Bir mu'arrız-ı nûr idi o manzar

(Şevket Gavsî, 1895, s. 100)

Son olarak Tefik Nevzâd (1865-1905)'ın “*Bir Gece Bir Çay Başında*”, “*Hande Tabiat*”, “*Bedr*”, “*Bağçe Seyâhati*” isimli şiirlerinde ise tabiat tasvirleri ve doğal güzellikler ön plandadır. Bu şiirlerinde şair daha çok tabiatı tasvir etmeyi tercih eder ve bu tasvir sırasında canlı bir tabiat tablosu ortaya koyar. Örneğin “*Hande-i Tabiat*”da şair, ormana doğru bakar ve ağaçların arasından süzülen parça parça ışıkları görür ve yaprakların üzerinde bu ışıkların nasıl bir hal aldığını anlatmaya çalışır.¹⁵⁹

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında tabiat temi özellikle yeni Türk şiiri içerisinde büyük bir yer tutar. Dönem içerisinde şiir yazar hemen hemen bütün şairler tabiatın doğal güzelliklerini şiirlerinde anlatmışlardır. Kimi zaman renkli ve canlı ilkbahar günleri, kimi zaman doğayı yıpratın sonbahar ve kış mevsimleri kimi zaman da gece ve onun en güzel yanı olan mehtap ve ay ışığı şiirlerden dolup taşmıştır. Ancak şairler bu güzellikleri anlatırken tabiatı kendi hayal güçlerinin süzgecinden geçirerek anlatmıştır ve böylece artık tabiat daha canlı ve daha öznel bir varlık haline gelmiştir. İşte bu durum romantizmin tabiat anlayışıyla örtüşür ki bu dönemde gördüğümüz tabiat anlayışının divan şiirinde karşımıza çıkan tabiat anlayışından en büyük farkı budur.

3.2.2. Eski Şiirin Klasik Tabiat Anlayışı

Ömer Faruk Akün'ün dediği ve bizim de daha önceden belirttiğimiz gibi divan edebiyatı “uyulması gereken bir teşrifatı olan ve beraberinde şair için bir teşrifat getiren bir edebiyattır.” (Akün, 1994, s.414). Tabiata dönen ve dönmek isteyen şairler o vakit bu teşrifata başvurur. Nitekim Gölpınarlı'ya göre:

“Divan edebiyatı şairi, tabiatı, bizi güzellikleriyle hayran eden, şiddetleriyle ezen, yıkan tabiatı buğulu gözlerle görür; gördükten sonra gözlerini yumar ve gördüklerini kafasındaki mecazlar diline adapte eder de öyle yazar. Ve tabiidir ki bu çeşit anlatılan tabiat, tabiiikten çıkmıştır. Divan edebiyatının tabiatı, bir odanın ortasında düzülen, yahut küçük bir sahifeye binbir renkle çizilen bir tabiattır.” (Gölpınarlı, 1999, s. 92).

¹⁵⁹ Baktım ormana parça parça ziyâ
Zîr-i eşcâra in'ikâs etmiş
Bütün evrâkda nûr-ı levn-ârâ
Başka bir tarzda temâs etmiş
(Tefik Nevzâd, 1889, s. 17)

Bu açıklamadan da anlaşılıyor ki divan şiirinde tabiat cansızdır ve doğal değildir. Çünkü divan şiirinde tabiat, şairin hünerlerini, şiir gücünü gösterdiği önemli mecralardan biridir. Bu yüzden divan şairi “tabiatı, hakiki manzarasıyla ve kendi gözü ile görmekten fazla, kitap çerçevesi içinde ve kendinden evvel gelen üstatların gözü ile görmeye çalışır.” (Levend, 2017, s. 577). Bu anlayışı, ele aldığımız dönem içerisinde çok nadir de olsa bazı kasidelerin nesib-teşbib bölümlerinde ve daha çok divan şiirinin duyuş tarzını benimseyen şairlerde görmek mümkündür. Çünkü divan şiiri etkisindeki şairler de bir arayış içerisine girmişler ve klasik tabiat anlayışından büyük ölçüde uzaklaşmışlardır. Örneğin edebiyat tarihlerinde divan şiiri ve Muallim Naci (1850-1893) etkisinde klasik bir şair olarak nitelendirilen Andelib (1873-1902)’in *Bahar Çiçekleri* (1892)’nde yer alan *Hilâl-i Seher* adlı şiirinin bu anlayıştan tamamen uzak olduğunu söylemek mümkündür:

“Eğerçi etmede meftun beni cemâl-i seher
Eğerçi kalbimi pür-nûr eder visâl-i seher
Diriğ kim beni mahzun eder melâl-i seher
Sana da etti mi tesir söyle hâl-i seher
Benim gibi niye mahzunsun ey hilâl-i seher”
(Andelib, 1892, s. 2)

Andelib, bu şiirde şafak vakti, yeni bir günün ilk ışıklarını seyre dalar. Bu tablo içinde hilal şeklinde bir ay görür ve kendisini derin bir üzüntünün içinde bulur. Seherin yüzü şairi meftun eder ve kavuşma sabahı şairin kalbini ışıkla doldurur; ancak seherin melali şairi mahzunlaştırır. Çünkü şair kendisini seher vakti yok olmaya yüz tutmuş hilalin yerine koyar ki böyle bir tabiat algısı divan şiirinin dışındadır.

Yukarıda da söylediğimiz gibi eski şiirin klasik tabiat anlayışı bu dönemde nadiren de olsa devam etmektedir. Ahmed Reşâd (1851-1914)’ın *Güldeste* (1887)’sindeki “*Bahâr*”¹⁶⁰ında, Alaybeyzâde Naci (1854-1920)’nin *Neşide* (1894)’sindeki

¹⁶⁰ Bu zamân çünkü mevsim-i güldür
Vakit nûş-ı piyâle-i müldür
Hamdullah gidip zamân-ı hazân
‘Âlem oldu bahâr ile handân
Bak hele kâinâta ser-tâ-pâ
Bir mücessem sürûrdur güyâ
(Ahmed Reşâd, 1887, s. 54)

“Bahariyye”¹⁶¹sinde, Ali Rızazâde Kemal (?)’in *Musavvirât-ı Şevk* (1890)’indeki “Bahâr”¹⁶²ında, Eyüp Sabri (1865-?)’nin *Nevzâd* (1890)’ındaki “Bahar”¹⁶³ında ve son olarak Hayrullah (?)’in *Hatıra-i Ahd-i Şebâb* (1885)’indeki “Nâ-tamâm Bahâriyye”si¹⁶⁴ gibi şiirlerde bu anlayışı görmek mümkündür. Dipnotlardaki örneklerden de anlaşıldığı üzere bu şiirlerin ortak tarafı bahar vakti tabiatın aldığı hali bilindik ve cansız ifadelerle anlatılmasıdır.

Artık 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarından hareketle görüyoruz ki her ne kadar divan şiiri geleneğine bağlı bir aşk anlayışı bütün haşmetiyle şiirlerde varlığını sürdürmeye devam etse de tabiat söz konusu olduğu vakit birkaç şair ve birkaç şiir dışında divan şiirinin tabiat anlayışı terk edilmiştir.

3.3. ÖLÜM

Yüzyıllar da geçse şiirde her daim işlenecek temlerden biri olan ölüm temi 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında tabiat teminin işlendiği şiirlerin hemen ardından 112 adet şiirle üçüncü sıradadır. Ancak bu şiirlerin çoğunluğunu divan

¹⁶¹ “Geldi letâfetle yine nevbahâr
Oldu bu hâletle hevâ meşkbâr
Kisve-i hâzıraya büründü çemen
Gönüller fâik gibidir kühsâr
(...)
Münbasit olmakda gül ü yâsemen
Münşerih olmakta dil-i gam-güsâr”
(Alaybeyzâde Nâci, 1894, s. 42)

¹⁶² Oldu yine bak bahâr peydâ
Gâfil midir ‘andelib-i şeydâ!
Hep gönceler etti ‘arz-ı ruhsâr
Manzur-ı neşâtım oldu gülzâr
Bin reng-i safâ alır gülsitân
Her bir varakında sırr-ı sübhân
(Ali Rızazâde Kemâl, 1890, s. 28)

¹⁶³ Benefşe müjde-ver geldi bahâra
Göründü gonce-i ülfet hezâra
Dırahtâne gelince ol tarâvet
Gelir insana kudretten şetâret
(Eyüp Sabri, 1890, s. 23)

¹⁶⁴ Erdi bahâr aldı çemenzârı lâleler
Güya konuldu her yere rengin piyâleler
Takdir eder zemine felek eşk-i reşkini
Her berk-i tâze üstüne saçmakta jâleler
(Hayrullah, 1885, s. 53)

edebiyatına oldukça yakın bir şekilde söylenmiş kitabe-i seng-i mezar isimli şiirler oluşturur. Bu şiirlere mersiye demek yerinde olur. Nitekim “terim olarak mersiye, ölen birinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek, o kişinin iyi taraflarını anlatmak ve ölene karşı şairin ilgisini ifade etmek üzere yazılan lirik şiirlere verilen addır.” (İsen, 1994, s. 3). Yine İsen’in belirttiğine göre bu şiirler şartlı şiirlerdir. Çünkü bu şiirlerin yazılabilmesi için ölüm hadisesinin gerçekleşmesi ve mersiyeyi yazan şairin ölen kişiyle arasında bir bağ olması gerekir. (İsen, 1994, s. 3). Ancak bu klasik mersiye formu Tanzimat’tan ve özellikle 1885’te *Makber*’in yayımlanmasıyla değişime uğrar. Nitekim Tanpınar da buna vurgu yapar:

“Makber sadece bir mersiye değildir. O felsefi düşünceyle mersiye unsurunu bir arada yürüten bir eserdir. Yani mersiyenin dokunup geçtiği yutucu yahut çabuk geçici zaman ve kaybolan güzellik veya saadet, yahut kıymet fikirlerinde kalmaz, bu boşluklardan bir nevi tezat ve şüphe dolu metafiziğe hatta bir ebedi adalet fikrine geçer. Onun içindir ki ‘ölü’den ziyade ‘ölüm’ün kendisiyle doludur ve bütün gelişmesini onun etrafında yapar.” (Tanpınar, 2010, s. 482).

Tanpınar’ın bu anlattığı ve *Makber* (1885)’le birlikte edebiyatımızda doğmaya başlayan ölümlerle değil ölümün kendisiyle meşgul olma fikri, mersiye ve yeni şiirin ölümü ele alışlarındaki ayrımı kesin olarak belirlemiştir. Çünkü klasik anlamda “mersiye şairi sadece ölenle ilgilidir, felsefi olarak ölüm hadisesini sorgulamaz. Oysa Hamid’den itibaren şairler öleni aşarak, ölümü de şiirlerine konu yapmışlardır.” (İsen, 1994, s. 11-12). Biz de bu yüzden ölüm temasını ele alırken ikiye ayırdık:

- Klasik Mersiyeler
- Trajik Bir Duyuş Tarzı Olarak Ölüm.

3.3.1. Klasik Mersiyeler

1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde, yukarıda kısaca açıkladığımız bir biçimde mersiye anlayışı azalmakla beraber görülmeye devam eder. Bu mersiyelerin pek çoğu şairlerin yakınları için söylenmiştir. Şairler kime ve ne için

yazdıklarını dipnotlarda belirtmişlerdir. Abdullah Cevdet (1869-1932)'in Hikmet Emin¹⁶⁵ ve kız kardeşinin vefatı üzerine yazdığı iki şiiri, Abdülahad Nuri (?)'nin *Ölen Kızım* (1890)'ı¹⁶⁶, Ahmed Reşâd (1851-1914)'ın *Güldeste* (1887)'sindeki bir şiiri¹⁶⁷, Ali Ruhi'nin *Lemeat* (1885)'indeki biri Hümayi Bey¹⁶⁸ için olmak üzere söylenmiş iki şiiri, Ali Ulvi (?)'nin *Gelişi Güzel* (1887)'indeki bir kıta¹⁶⁹, Hayrullah (?)'ın *Hatıra-i Ahd-i Şebâb* (1885)'indeki bir şiiri¹⁷⁰, İsmail Safa (1867-1901)'nin *Huz Ma Safa* (1891)'sında bulunan babası için söylediği bir şiiri¹⁷¹, Mahmud Celaleddin Paşa (1840-1899)'nın *Asar-ı Manzume* (1894) adlı eserindeki 8 şiiri¹⁷², Mehmed Celâl (1867-1912)'in *Zâde-i Şâir* (1893) adlı şiir kitabındaki *Mezar Taşları* başlığı altında söylemiş olduğu altı şiiri¹⁷³, Mehmed Emin Hümayi (1862-1884)'nin *Nevbahar* (1884)'ındaki bir şiiri¹⁷⁴,

¹⁶⁵ Nedir yüzündeki ol ibtisâm-ı fecc-i ebed?
Lebinde ne, seheri ol sükûnet-i ma'bed?
Memat gölgesi düşmüş neden o peykere âh!
Niçin sönlük sönlük insin nigâhıma o nigâh?
(Abdullah Cevdet, 1894, 14)

¹⁶⁶ Ey kabir nerde, nerde o yavru,
Hâk oldun mu öyle bir melek-rû?
Zerrin saçıla, meşkin o ebrû,
Mahv etme, etme! Sende emânet!...
(Abdülahad Nuri, 1890, s. 7)

¹⁶⁷ Sence, tahsilce akrânı idi
Tesliyyet-bahş-ı dil ü cânım idi
İsmi Câvid'dir fakat Rabb-ı vahid
Vermemiş ruhsat 'ömr-i Câvid
(Ahmed Reşâd, 1887, s. 91)

¹⁶⁸ 'Avâlimden edip kat'-ı taalluk
Çekildi bezm-i rabbü'l-âlemine
Emin'im etti ruhu 'arşa pervâz
Bu 'âlem tengdir ruhü'l-emine
(Ali Ruhi, 1885, s. 37)

¹⁶⁹ "Erci'i" emrine münkâd olarak vâhifâ
Dâr-ı dünyaya vedâ etti cenâb-ı (İsmet)
Hoş-edâ kâtib idi nâdire-gû şâ'ir idi
Eylesin Hazret-i Allah Makâmın cennet
(Ali Ulvi, 1887, s. 24)

¹⁷⁰ Enin ü âh edip tarih-i cevher söyledim (Hayri)
Mezârı ravz-ı ferdûs olsun Abdullah Paşa'nın
(Hayrullah, 1885, s. 31)

¹⁷¹ En sevdiğim bir zâtı ben topraklara defn eyledim:
Kaldı derûnunda peder bir tengnâ-yı zulmetin!
(İsmail Safa, 1891, s. 159)

¹⁷² Çıktı bir âh ile bu tarih gönlümden Celâl
Gülsitân-ı 'adene İbrâhim Beğ oldu revân
(Mahmud Celaleddin Paşa, 1894, s. 38)

¹⁷³ Giryem âh giryem! Benim güzel yâvrum!
Güler mi makber zulmet-nisâr içinde yüzün
Mezârda mı üşüyor mu küçük, pamuk eller?
Ne oldu velvele-i rûzgâr içinde yüzün?
(Mehmed Celâl, 1893, s. 75)

¹⁷⁴ Eyvah! Sarardı soldu rüyün
Hayfâ! Heder oldu gitti cismin
Yalnız bir ağızda kaldı ismin

Şevket Gavsî (1873-1954)'nin *Gülzâr-ı Şebâb* (1894)'ındaki on dört¹⁷⁵ ve *Bahar-ı Hevesim* (1891)'deki¹⁷⁶ iki şiiri, Sadık Vîcdânî (1864-1939)'nin *Nagamat-ı Vîcdaniyye* (1894)'sindeki on iki¹⁷⁷, *Perişan* (1890)'ında ise bir şiiri, Tefvîk Nevzâd (1865-1905)'in *Aheng-i Şebâb* (1889)'ındaki *Kitabe-i Seng-i Mezar* başlıklı bir şiiri, bu tarz mersiyelere örnek olarak gösterilebilir.

Örneklerden de görüldüğü üzere bu saydığımız şiirlerin hepsi ölünün kendisi için söylenmiş kitabe-i seng-i mezarlardır. Çoğu zaman şairler tarafından kendilerine yakın hissettikleri kişi hakkında bilgi vermek ve yas tutmak için yazılmışlardır. Bu bakımdan bu şiirlerin büyük bir kısmının edebi bir değere haiz olduğunu söylemek de güçtür.

3.3.2. Trajik Bir Duyuş Tarzı Olarak Ölüm

“Ölüm XIX. asrın başında, romantizmin tesiriyle hemen her edebiyatın belli başlı temlerinden biri haline geldi.” (Tanpınar, 2010, s. 91). Bizim edebiyatımızda ise - yukarıda üzerinde durduğumuz gibi- ölüm temininin romantizmin dairesinde değişerek şiirlere zuhur etmesinde en büyük pay Abdülhak Hamid'e aittir. Nitekim yine Tanpınar'ın deyimiyle “Hamid, bilhassa *Makber*'iyle, Türk şiirinin bir tarafında daima kendini duyuracak bir büyük ürpermedir.” (Tanpınar, 2007b, s. 265). Çünkü Abdülhak Hamid, ölümü metafizik bir endişe olarak ele alır ve klasik mersiyelerin çok dışında bir anlayışla ölenle değil ölümün ta kendisi hatta ölümün ötesi, yokluk ve ruhla ilgilenir.

'Aks etmede hem meşâma bûyun
Efsus sana hezâr efsûs
Oldun güzelim şehid-i nâmus
(Mehmed Emin Hümâyî, 1884, s. 52)

¹⁷⁵ Düşün ol tâzeyi ey dil ki bekâyâ gitti!
Bâ'is-i haclet eğer olmaz ise et gâflet
(Şevket Gavsî, 1895, s.27)

¹⁷⁶ Vermedi bir an sana fırsat felek bilmem neden?
Sürmeden zevk-i hayâtı eyledin 'azm-i 'adem
(Şevket Gavsî, 1891, s. 17)

¹⁷⁷ Etti de bir yâdigâr-ı sermedi hicrânını
Girdi oğlum Sabri bir yaşında bak bu medfene
Kabri bâri olmasın varsın zalâm-âlûd-ı hiç
Bâğ-ı cennetten Hüdâ açsın ana bir revzene
(Sadık Vîcdânî, 1894, s. 73)

Bunu yaparken de son derece ferdiyetçidir ki bu durum *Makber Mukaddimesi*'nde açıkça görülebilir:

“*Makber* umumiyeti itibarıyla pek çok nazarlar için soğuk bir eserdir. Bu soğukluk, yalnız benim kalbimi ihrak eder.

Âlem-i edebiyatta bir ahiret lâzımdır. *Makber*, o ahiretten nişandır.

Makber, hayât-ı edebimizin kabristanıdır, benim zevâlimdir.

Makber, bir fikri birçok tarz-ı beyanda söylüyor. Elfazı havas için hiç manası havas ve avam için hiç, vücudu bir merhum için mezar, binaenaleyh bence bir şeydir.

Makber, uğradığım felaketin ağırlığına nisbetle hafif, derinliğine nisbetle tehi, şiirliğine nispetle hiçtir. Fakat, bana nisbetle bir şeydir.

Makber, makber değil bir türbe; türbe değil bir mabed; mabed değil bir küre; küre değil bir fezâ-yı bî-intihâ olmalıydı. Halbuki bir makber bile değil. *Makber*, nûr-ı ilâhinin indiği, fikr-i insaninin çıkamadığı bir minber olmalıydı.

Makber, bir mahşer olmalıydı. Heyhat!” (Tarhan, 1885, s. 10-11)

Ele aldığımız dönem içerisindeki şairlerin şiirlerinde karşılaştığımız ölüm temasının bir diğer kaynağı ise “ferdiyetçilik, büyük ihtiraslar ve ıstıraplar devri”nin diğer büyük ismi Recâizâde Mahmud Ekrem (1847-1914)'dir. Bilhassa “*Yakacık'ta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Alemi*” şiiriyle Recaiizâde Mahmud Ekrem, romantizme ve yeni bir duyuş tarzına yaklaşmıştır. Ancak Hamid'de son derece şiddetli hissedilen ölüm düşüncesi, “Ekrem'de daha yumuşaktır. O, kısa yoldan alın yazmasına ya da ‘kaza ve kader’ inancına bağlanmaya yönelir.”¹⁷⁸ (Parlatır, 2012, s. 48). Bu yüzden Recaiizâde Mahmud Ekrem'in şiirinde ölüm düşüncesinden ziyade mezarlık tasvirleri daha dikkat çekicidir.

1880-1895 yılları arasında ölümü Abdülhak Hamid (1852-1937) gibi bir duyuş tarzıyla ele alan ve şiirlerinde bu temayı kullanan şairlerin başında Abdullah Cevdet (1869-1932) gelir ki kitaplarının önsözlerinde dahi Abdülhak Hamid'ten etkilendiğini bizzat dile getirir.¹⁷⁹ Abdullah Cevdet, tamamen ölüm teminin üzerine kurduğu *Türbe-i*

¹⁷⁸ İnci Enginün de bu konuda İsmail Parlatır'la aynı fikirdedir. “Recaiizâde şiirlerinde bol bol ölümden ve mezarlıktan söz etmekle birlikte, onda Hamit'teki gibi genişlik yoktur.” (Enginün, 2010, s. 496).

¹⁷⁹ Şunu belirtmekte fayda vardır ki Abdullah Cevdet'in Hamit'e en çok yaklaştığı şiirler, varlık-yokluk ikiliğinde kalarak düşüncelere gark olduğu şiirleridir. Bu bakımdan *Tefekkür-i Dûr-â-dûr* şiiri örnek olarak gösterilebilir:

Masumiyyet (1891) adlı şiirinde mezarların arasında gezer ve yokluğu sezer; ancak bunu sorgulama yoluna gitmez ve bu noktada Ekrem'e yaklaşır ve Tanrı'ya yönelir.¹⁸⁰ Ancak şairin Recaiẓâde Mahmud Ekrem'e yaklaştığı asıl şiiri *Tuluat* (1891)'teki *Mezarsitan*'dır. Şair burada da *Türbe-i Masumiyyet* (1891)'te olduğu gibi mezarlar arasında dolaşır ve mezarlığı dinler. Çünkü mezarların her birinden binlerce çığlık yükselmektedir ki bu durum romantik etkinin en belirgin örneklerinden biridir.¹⁸¹

Abdülhalim Memduh (1866-1905)'un *Tasvir-i Hissiyat* (1885)'ındaki üç şiirde ölüm teması görülür. Bunlardan ikisi ferdi ve santimentalist bir duyuş tarzıyla sevgilinin ölümü üzerine söylenmiş *Makber-i Canan'da*¹⁸² ve *Zemzeme-i Tahassür*¹⁸³'dür. Görüldüğü üzere şair, bu iki şiirinde de sevgilinin ölümü üzerine çektiği acıyı adeta marazilik boyutuna varacak şekilde anlatır. Üçüncüsü ise şairin az da olsa Abdülhak Hamid'e yaklaşarak metafizik bir endişeyle ölümü kavramaya gayret ettiği *Ömr* adlı

Ezeliyyet sözü gerçi karanlık
Odur yine ancak hürmeye lâyık.
Vardı vâ eşyâ, her zamân olacak;
Milyarlarca 'âleme cân olacak.
Değişir görünür, değişmez cihân;
Mahv olmuyor bir şey oluyor nihân.
(Abdullah Cevdet, 1894, s. 18)

¹⁸⁰ Ben, mevtin önünde nâle-zen ben,
Bin sahne-i faci'i gezen ben,
Makberleri pür-hayât gördüm,
Makberde 'adem-i sûzı sezen ben.

Ey Rabb bu füsunu sen bilirsin,
İkvânı mükemmelen bilirsin,
Sen rûh! Bilirsin etme inkâr,
Ammâ demem ey beden bilirsin,
(Abdullah Cevdet, 1891, 9)

¹⁸¹ Duyar her zerresinden şâirân binlerce vâveylâ
Figân u meyle dâir bir hüviyettir mezârsitân
(Abdullah Cevdet, 1891, s. 32)

¹⁸² Serviler inliyor hazîn hazîn!
Âh bâd-ı fenâ mıdır şu esen!
Sengler dikiliyor hazîn hazîn
Bu ne dehşet! İlahi bu ne hüzn!
Hüzn ile dehşet imtizaç etmiş!
Şu karanlık mezâr da bitmiş!
(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 9)

¹⁸³ Firkat bana pek belâlı geldi,
Cânân ile âh gitti cânım!
Bu tûg-i firâk kalbi deldi
Mahv oldu tükendi bitti cânım!
Bî-cân sürüklenir vücudum
Cânânıa cânım oldu cûdum
(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 15-16)

şiidir. Bu şiirde ölüm düşüncesinin tuhaflığı üzerinde durulur ama şair bunu sorgulamayı tercih etmez. Çünkü ona göre insan bu durumu sorgulamaktan acizdir.¹⁸⁴

Abdülkerim Hadi (1874-?)'nin ise yalnızca bir şiirinde ölüm teması görünür. *Aheng-i Sürur* (1892)'da yer alan *Mezar Başında* başlıklı bu şiirde sevgilinin ölümü ve bu acı karşısında aşkın içinde bulunduğu hal dile getirilir. Sevgili adeta taze bir gül iken ölümle birlikte solmuş bir gül gibi rüzgara kapılıp gitmiştir.¹⁸⁵

Ahmed Kemal (?)'in *Melek* (1894)'indeki bütün şiirler ölüm teması üzerine kurulmuştur. *Bir Dem ki, Ağla!, Nerdesin?, Nâle-i Hicrân!, Uyan Ey Yâr Uyan, Cemâl-i Yâr, Levha-i Hüzn, Tasvir-i Canana, Bir Teferrüc-nâmeden Birkaç Parça* isimli şiirlerin tamamı bu tema üzerine şekillenir. Bu şiirlerde Melek'in ölümü işlenmekle beraber şair, -Hamid kadar bir trajik duyuşa ulaşmasa da- son derece santimentalist ve ferdiyetçi bir açıdan, kimi zaman ölümle tabiat arasında bağ kurarak ölüme yaklaşır ki bu da onun şiirinin yenilikçi tarafını ortaya koyar. Örneğin *Ağla* isimli şiirde şair, hüzünlü bir sonbahar gününü anlatır. Sonbaharın gelmesiyle bütün dünya hüznle dolmuş, çiçekler cansız kalmıştır. Ancak çaresizlik herkesin ve her şeyin elini kolunu bağlamaktadır. İşte bu noktada yaralı bir kalbin yapacağı tek şey ağlamaktır. Çünkü ölüm karşısında yapılacak bir şey yoktur.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Mâhiyeti yok, vücudu vârdı
Yâ sür'ati, sanki bâd-ı sarsar!
Endişesi mücib-i tefelsüf,
Fikrette fakat 'acz berâber
Hükm-i ezeli vücûd-ı fâni,
'Aczile nasıl tefekkür eyler?...
(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 17)

¹⁸⁵ Tecdid-i figânı istemezken
Tahrîk ediyor 'urûku med-fen
Bir tâze gülü iken bahârın
Düşdün önüne o rüzgârın
Fırlattı seni tutup mezâra
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 8-9)

¹⁸⁶ Vaktâ ki hazân-ı hüzn-perver,
Eyler bu cihânı gark-ı ihzân!
Eyler de şükûfe-zârı bî-cân,
Tesrîr-i fuada olmaz imkân;
Nâ-çâr olur âh nâle âver!
Fikrim bunu söyledikçe her-ân:

Ey yâresi çok fuâd!... Ağla!
(Ahmed Kemal, 1894, s. 8)

Daha çok divan şiiri sınırları içerisinde kalarak şiirler kaleme alan H. Razi'nin *Peymâne* (1895)'sinde bulunan *Makberde Bir Ses!* başlıklı şiirinde ölüm teminin yenilikçi bir çizgide işlendiği görülür. Şair, bütün şiirlerinde divan şiiri geleneğine bağlı kalırken bu şiirinde ölüme farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Kendisini bir ölü olarak tasvir eder ve böylece ölümün insanda yarattığı dehşet verici hali ortaya koymaya ve ölüm karşısında insanın tutumunu anlatmaya çalışır.¹⁸⁷

Hüseyin Haşim (1860-1920)'in az sayıda şiir ihtiva eden *Şihâb* (1888)'inde yalnızca *Nevhât* isimli şiiri ölüm temi etrafında söylenmiştir. Bu şiirde şairin kimi zaman varlık-yokluk meselesi üzerinde düşünerek metafizik bir endişe içinde bulunduğu görülmektedir.¹⁸⁸

Mehmed Celâl (1867-1912)'in yukarıda zikrettiğimiz kitabe-i seng-i mezarlar dışındaki şiirlerinde ise ölüm temi, “karısı Fehime Hanım'ın ve kızı Hatice'nin doğum esnasında vefatı dolayısıyla girer. Mehmet Celâl, onların ölümünden duyduğu üzüntüyü, bir kısım şiirlerinde hasret ve gözyaşıyla işlemiştir.” (Andı, 1995, s. 107). Ele aldığımız şiir kitapları içerisinde *Mevt, O Kadın, O Gün, Bir Zevc-i Cerihâdarın Hüznü* gibi şiirler örnek verilebilir. Bu şiirlerde Mehmed Celâl sevgilinin ölümü karşısında çaresiz kalan bir aşığı anlatır.

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'in dört şiirinde ölüm temi görülür. Bunlar sırasıyla, *Hamid Beyefendi'nin Selimesine Nazire Yollu Bir Manzume, Victor Hugo'ya Mersiyye, Kitâbe-i Seng-i Mezâr* ve bir tane de kıtadır. Bu dört şiirde de Birinci'nin belirttiği gibi dönemin modası olan “Kitabe-i Seng-i Mezar” türünde şiirlerdir. Bununla beraber *Bir Kabrin Sükûtu Derin Bir Feryâddır* isimle şiirde ise Menemenlizâde Mehmed Tahir, Abdülhak Hamid'e yaklaşır ve ölüm temini onun gibi ele alır. (Birinci,

¹⁸⁷ Sâkitim zann etmeyin siz dinleyin bir kabrimi!
Dersiniz: “Makber değil! Beytü'l-hazen olmak gerek!”
Yoksa sizden mi değildim? Söyleyin dehşet neden?
Hep girizân oldunuz ya böyle birden ürkerek!
(H. Razi, 1895, s. 4)

¹⁸⁸ Dolaşıp dilde söz dilde figân
Bulayım ben de rûh-ı dem-be-demi
Gezeyim böyle mest-i ser-gerdân
Ta bulunca o 'âlem-i 'ademi
(Hüseyin Haşim, 1888, s. 13)

1988, s. 68). Mezarlık, sessizlik tarafından istila edilmiştir. Ancak bu sükunet çığlık ve inleyiş dolu bir sükunettir. Bu bakımdan mezarlıkta garip bir hal vardır ki işte bu yüzden bir kabrin sükûtu derin bir feryattır.¹⁸⁹

Mustafa Reşid (1863-1936)'in yalnızca bir şiirinde ölüm temi işlenmiştir. *Medfen-i Canan* başlıklı bu şiirde şair, ölüm temini sevgiliyle beraber ele almış ve daha çok sevgilinin ölümü ve bu ölümün aşğın kalbinde açtığı derin yaraları anlatmaya gayret etmiştir.

Nabizâde Nazım (1863-1893)'ın beş şiirinde ölüm teması hakimdir. Bunlardan ikisi *Hatıra-i Şebab* (1881)'ta, diğer üçü ise *Heves Ettim* (1884)'in içerisinde. *Hatıra-i Şebab* (1881)'taki *Mersiyye-i Muhabbet*'te sevgilinin ölümü işlenirken¹⁹⁰, *Tesadüf-i Ziyâret*'te ise güzel bir kızın ölümünün verdiği acı karşısında şair içinde bulunduğu hali anlatmaya çalışmıştır¹⁹¹. *Heves Ettim* (1884)'deki şiirlerden ikisi kitabe-i seng-i mezardır ki bunlardan *Bir Küçük Çocuğun Nakş-ı Seng-i Mezarı* başlığına haiz olanı bir çocuk ağzından yazılmış olması bakımından dikkate değer ve yenilikçidir.¹⁹² Ancak

¹⁸⁹ Mezârsitânı istilâ eden samt u sükunettir;
Sükûnet pür-gırvv ü naledir... Bilmem ne hâlettir;
Ki her bir nâle bir fikre mükemmel ders-i hikmettir.
Ne hikmettir? O kim zulmetli bir nûr-ı hakikattir.
Sükûtu bir mezârın bir derin feryâddır müdhîş.
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1894, s. 13)

¹⁹⁰ Ben ol hûrî-likâyı tâ görmeden,
Elemle, 'amelle her dem bî-karârım.
Nihâyet bıktım artık bu keselden:
Bekâya şimdi rehçü-yı firârim!
Fırâka ser-be-hâk ihtizârım,
Bakın, 'ibret alın hep bu meselden!
(Nabizâde Nazım, 1881, s. 14)

¹⁹¹ Hele bak toprağa nasıl sürüyor,
Vech-i pür-nûrunu gubâr bürüyor!
Şimdi de başladı du'âya güzel;
Yâ niçin eyliyor yine efgân?
İşte kalktı, yavaş yavaş yürüyor.
Ne gezer böyle tâze kız burada,
'Acâba yârim mi defin orada?
Gâib oldu; 'aceb yeri nerde,
Kim bilir kaç kişi onu gözler?
Yürü, ey bî-nevâ tarîka düzül.
Böyle şeyler dehrde pek olağan;
Sabr u takât devâdır her derde!
(Nabizâde Nazım, 1881, s. 16-17)

¹⁹² Küçük kabrimi ziyâret eden
'İbret alsın benim şu hâlimden
Mâder-i âğûşuna bedel toprak
Ne yaman meskenü'l-hüzündür bak

şairin ölüm temini işlediği en dikkate değer şiiri Recaizâde Mahmud Ekrem'in “*Yakacık'ta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Alemi*” şiiriyle benzerlik taşıyan *Anadolu Hisarında Mezarlık* isimli şiiirdir. (Uç, 2007, s. 141). Bu şiir romantiklerin sıklıkla kullandığı ve içinde dolaşmaktan garip bir zevk aldıkları mezarlık tasviri üzerinde kurulmuştur. Şair mezarlıkta dolaşır ve oradaki toprağın her bir zerresinin başka bir aleme ait olduğunu söyler ve bu tablo karşısında çaresiz kalır.¹⁹³

Nigâr Hanım (1862-1918)'in ölüm temini işlediği şiirlerinde “belirli bir duyuş noktasından öteye geçemediği, metafizik ürperişlere ve sorgulamalara açılmadığı görülür.” (Bekiroğlu, 1998, s. 334). Bizim ele aldığımız şiir kitapları içinde Nigâr Hanım'ın yalnızca üç şiirinde ölüm temi etrafında şiir yazdığı görülür. Bunlar *Mersiye*, *Ma'dûm* ve *Tefekkür* isimli şiirlerdir. Bu şiirler arasında yalnızca *Tefekkür*'de bir felsefe geliştirmeye çalıştığı görülür. (Bekiroğlu, 1998, s. 335).

Görüldüğü üzere ölüm teminin ele alındığı şiirlerde Abdülhak Hamid (1852-1937) ve Recaizâde Mahmud Ekrem (1847-1914)'in etkisi büyüktür; ancak ele aldığımız şairler içinden hiçbiri zirve şahsiyet olamadığı gibi zaman zaman Abdülhak Hamid'e yakın bir trajik duyuş tarzına yaklaşırlar da Abdülhak Hamid'in gölgesinde kalmışlar ve çoğu zaman ona yaklaşamamışlardır. Bu dönem şiirlerinde ölüm temi daha çok dönem içinde oldukça popüler olan “kitabe-i seng-i mezar”lar bağlamında ve Recaizâde Mahmud Ekrem'le şiirimize dahil olan mezarlık tasvirleri bağlamında ele alınmıştır.

3.4. DİN

Dini şiirler 1880-1895 yılları arasında da etkisini kaybetmiş değildir ve ölüm teminin hemen ardından 102 şiirle dini içerikli şiirler gelir. Bu şiirlerin büyük bir çoğunluğunu

(Nabizâde Nazım, 1884, s. 48)

¹⁹³ Her giyah-ı zemîni başka zebân

Her avuç hâki bir diğêr 'âlem

Her varak bin kitâb ile yeksân.

Bu füyûzâtı fikr edip her dem

Mütehayyir mi kalmasın âdem!

(Nabizâde Nazım, 1884, s. 44-45)

kitapların başında yer alan tevhitler, münacatlar ve na'tlar oluşturur ki bu durum hala divan şeklindeki bir tertipten tam anlamıyla çıkılmadığını da gösterir. Hem yeni şiirin ekseninde hem de eski şiirin ekseninde olan pek çok şair tevhit, münacat ve na't söylemiştir.

Bununla birlikte dini şiirlerin diğer bir kısmını ise başta Şeyh Vasfi (1851-1910) başta olmak üzere Ahmed Reşâd (1851-1914), Alaybeyzâde Naci (1854-1920), Ali Ferruh (1865-1914), Mahmud Kemaleddin Fenâri (1863-1888), Mehmed Emin Hümayi (1862-1884), Şevket Gavsi (1873-1954) gibi divan şiiri sınırları içerisinde kalmayı tercih etmiş şairler tarafından söylenen tasavvufi şiirler oluşturur.

Son olarak birkaç şair Kazım Paşa (1822-1890)'nın da etkisiyle yüzyıllardır Arap, İran ve Türk edebiyatlarına konu olan Kerbelâ hadisesi dairesinde şiirler söylemişlerdir. Abdullah Cevdet (1869-1932), Ahmet Servet (?), Mehmet Celâl (1867-1912), Filibelizâde Asım (1857-1904) gibi şairler bu hadiseyi şiirlerinde anlatmaya devam etmişlerdir. Biz de bu yüzden dini şiirleri sırasıyla şu üç başlık altında ele aldık:

- *Tevhîd, Münacât ve Na't*

- *Tasavvufi Şiirler*

- *Kerbelâ*

3.4.1. Tevhîd, Münacât ve Na't

Bilindiği üzere tevhitler Allah'ın birliğini ve ululuğunu anlatır. “Tevhitte, mevzuun mihverini daha fazla “vahdaniyyet-i ilahiyye, sıfat-i ilahiyye, kudret-i ilahiyye teşkil eder.” (Levend, 2017, s. 72). Münacatta, “bu kudret ve azamet karşısında acz ve fütur duyan müminin niyazı, mevzua mihver olur” (Levend, 2017, s. 72).

Na'tlar ise Hz. Muhammed için söylenir ve bu şiirlerde peygamberin türlü vasıflarıyla birlikte mucizeleri anlatılır. (Dilçin, 2009, s. 257). “Müslümanlıkta ilk mevzu

“vahdaniyet-i ilahiyye” ve “risâlet-i Muhammediyye”dir. “Asılların aslı ‘vahdaniyet-i ilahiyye’dir. ‘Nübuvvet-i Muhammediye’ ise ancak bir tariktir.” (Levend, 2017, s. 78).

1880-1895 yılları arasında şiir yazan ve özellikle divan şiiri sınırları içerisinde kalan şairler, zikrettiğimiz klasik anlayış sınırları içerisinde tevhit, münacat ve na't söylemeye devam etmişlerdir.¹⁹⁴ Bununla birlikte yeni şiirin izinde yürüyen şairlerin de bu yolda söylenmiş şiirleri mevcuttur. Bu şiirlerde Allah ve peygamber sevgisi yanında Allah'ın varlığını ve birliğini eşya üzerinden idrak etme ve Tanrı'nın kudreti karşısında insanın aczi de şiirlerde yer edinmiştir. Örneğin Abdullah Cevdet (1869-1932), peygamberin yüceliğinin sınırsız olduğu üzerinde durmuş¹⁹⁵, Abdülkerim Hadi (1874-?) ve Abdülhalim Memduh (1866-1905) Allah'ın varlığını eşya üzerinden kavramaya çalışmış¹⁹⁶, Mehmed Abdurrahman (1867-?), Şair Nigâr Hanım (1862-1918) ve Ömer Ferit Kam (1864-1944) Allah'ın kudreti karşısında aciz kalmış¹⁹⁷, Mehmed Celâl (1867-1912) ise Hz. Muhammed'e olan sevgisini, aşkını dile getirmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Bu şairler ve şiirler arasında Alaybeyzade Naci'nin bir tevhidî bir na'tı, Diyarbakırlı Baki'nin bir tevhidî, Eyüb Sabri'nin bir na'tı, Hayrullah'ın bir münacatı, Hüseyin Haşim'in bir na'tı, Mahmud Celaleddin Paşa'nın bir münacatı, Müstecabizade İsmet'in bir na'tı ve Şevket Gavsi'nin bir tevhidî, bir de na'tı örnek olarak gösterilebilir.

¹⁹⁵ Sinelerde neyyir-i imânî ikâd eyledin
Zulmet-i güm-râhiyi nurunla berbâd eyledin
Gösterip icâzını küffârî irşâd eyledin
'Âlemi yek-ser zılâletten ser-âzâd eyledin
Muktedâmî hazret-i şer'inle dilşâd eyledin
"Yâ Resulallah yoktur gâye-i ulviyyetin"
(Abdullah Cevdet, 1891, s. 10)

¹⁹⁶ Her varak (Allah-u Ekber)dir lisân-ı hâl ile
Her çiçek her kuş eder candan Hüdâ'ya incizâb
(Abdülkerim Hadi, 1895, s. 7)
Bu gûn ü mekân hep sana 'aid, sana râci'!
Bânisi bu 'âlemlerin hep sensin ilâhi
Her bir eserin varlığına olmada bürhân
Sen bunca berâhîn ile ruşensin ilâhi
(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 5)

¹⁹⁷ Hayret veriyor 'ukûle hayret
Şaşdın mı beşer! Nasıl? Bu hikmet!
(Mehmed Abdurrahman-Ali Nihad, 1885, s. 3)
Ey cenâb-ı Kibriyâ bizler gibi âcizlere
Kibriyâ-yı zâtını mümkün müdür etmek hayâl
Dâima (Allah)dır kalbimde tesbîh ettiğim
Bâr-gâh-ı lütfuna çıkmaz mı bu feryâd-ı bâl
(Nigâr Hanım, 1892, s. 8)
Düşündükçe eyler 'ukûlü zebun
Bu sun'-ı muallâ-yı hikmet-nümûn
(Kam, 1886, s. 3)

¹⁹⁸ Hüdâdır 'âşıkın ma'sûk-ı rabü'l-'âleminsin sen!
Melâik-i dergehin pâsbândur yâ Resulâllah!
(Mehmed Celâl, 1893, s. 4)

Görüldüğü üzere hem divan şiiri sınırları içerisinde yer alan hem de yenilikçi çizgide ilerlemeye çalışan şairlerde klasik anlayışta karşımıza çıkan tevhid, münacat ve na't gibi şiirler görülmeye devam etmektedir. Bu durum eskinin terk edilemediğini bir kez daha gözler önüne serer.

3.4.2. Tasavvufi Şiirler

Agah Sırrı Levend, divan edebiyatı üzerine yaptığı detaylı çalışmasında tasavvufu divan şiirinin kaynaklarından biri olarak göstermiş ve şöyle açıklamıştır:

“Tasavvufta esas fikir, kainatta ancak bir tek vücudun bulunduğuna inanmak ve başka varlıkları, o vücudun muhtelif tecellilerinden ibaret addetmektir. Tasavvuf, felsefenin vazetmiş olduğu meseleler içinde ancak vücut bahsi ile meşgul olmuştur” (Levend, 2017, s.19).

İşte Agah Sırrı Levend'in kısaca açıkladığı bu anlayış 1880-1895 yılları arasında söylenmiş şiirlerde de görülür ve bu düşünceye şiirlerinde en çok yer veren şair Şeyh Vasfi'dir. “Tasavvufun aşka, dine, Tanrıya ve tabiata bakışı Şeyh Vasfi'nin pek çok şiirine nüfuz etmiştir.” (Özsarı, 2013b, s. 90). Çünkü “Şeyh Vasfi tasavvufi hayat tarzını benimsemiş bir şahsiyettir. Onun edebi anlayışı genel olarak klasik şiirimizin değerlerinin devam ettirilmesinden yanadır.” (Özsarı, 2013b, s. 101). Nitekim Şeyh Vasfi -daha önce de belirttiğimiz gibi- *Cezebât* (1884)'ın önsözünde bizzat bunu savunur.

İşte bu bakış içerisinde divan şiirinde sıklıkla rastladığımız rint ve zahit tipleri önemli bir yer tutar. Bilindiği üzere rint şöyle tanımlanır:

“Halkın hakkındaki söylediklerine aldırmandan gönlünce hareket eden, keyfince davranan, içi irfanla süslü, ilimle dolu olduğu halde halktan biri gibi sade yaşayan hakim, bilge kişi, rıza mertebesine erdiği için her şeyin ilahi takdire göre meydana geldiğini bilen, bunun şuur ve idrakine eren kamil insan” (Uludağ, 2016, s. 296-297).

Rintin karşısında yer alan Zahit tipi ise “ham sofı, ham ruhlu, pişmemiş olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz şekilci ve zahirci kişi. Arif ve aşık olmayan kimse” (Uludağ, 2016, s. 389) olarak tanımlanır. Bu yüzden rint, her daim zahide sataşır. Şeyh Vasfi

(1851-1910)'nin *Cezebât* (1884)¹⁹⁹ ve *Feyz-abad* (1890)'daki gazellerinde böyle bir tutumu görmek mümkündür. Örneğin *Cezebât* (1884)'taki “eylerim” redifli gazelde şair, müşîdâne bir tavrı sevmediğini söyler. Her ne kadar halk ayıplasa da şair aşk sarhoşudur ve bu yüzden rindâne şiir yazar. *Feyz-abâd* (1890)'daki gazelinde ise yine kimsenin ne dediğini umursamayan rint tipine bürünür ve zahide sataşır.²⁰⁰

Şeyh Vasfi'nin yanı sıra divan şiiri geleneğini sürdürmek isteyen şairlerde de rint ve zahit tipinin aynı şekilde ele alındığını görmek mümkündür. Özellikle divan şiiri sınırı içerisinde şiir yazma gayretinde olan şairler birtakım gazellerinde rint ve zahit tipini ele almışlardır. Bu isimler arasında Ahmed Reşâd (1851-1914), “bilmez” redifli gazelinde meyhanede aşk sarhoşu olan rint tipini ele alır. Onun şiirinde ki rint tipinin de dünya umrunda değildir ve zahite sataşır.²⁰¹ Ali Rızazâde Kemal (?) ise aşıkın mahsulü olarak sevgilinin cevriğini gösterir ve ardından zahide sataşır. Çünkü zahitin maksadı cennet bağına gazap etmektir.²⁰² Ali Ruhi (1853-1890), rindi safâ erbabı olarak niteler ve zahitle düşüp kalkmayacağını belirtir. Çünkü rint gerçek aşıkken zahit insanın her davranışını haram olarak niteleyen ham sofudur.²⁰³ Diyarbakırlı Baki (1865-1912/17), kendine rintliği yakıştırır ve artık rintlerle aynı mecliste olduğunu vurgular.²⁰⁴ Hayrullah (?) ise rint yoluna, yani ilahi aşkın yoluna bağlılığını bildirmiştir.²⁰⁵ Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888) de zahite sataşanlardandır. Zahite na-puhtelik

¹⁹⁹ Müşîdâne tavrı sevmem etse de ta'yîb halk
Mest-i aşkım şî'ri ben rindâne inşâd eylerim
(Şeyh Vasfi, 1884, s. 36)

²⁰⁰ Rind-i bî-bâkim ne derlerse desinler zâhidân
Ta'n-ı bî-magzânededen etmem cihada ictinâb
(Şeyh Vasfi, 1890, s. 42)

²⁰¹ Hased ol rinde kim sermest olup meyhânede dâim
Cihân kaydında olmaz hâtırı renc ü keder bilmez
Koyup zâhid şîrâbı zezem içse eylemem tayîb
O kim bî-'akldır elbet nedir nef' ü zarar bilmez
(Ahmed Reşâd, 1887, s. 12)

²⁰² 'Âşıkın mahsulü ancak cevri-i cânândır bütün
Zâhidin maksudu gazab-ı bâğ-ı rızvândır bütün
(Ali Rızazâde Kemal, 1890, s. 11)

²⁰³ Erbâb-ı safâ zâhid ile eylemez ülfet
Hem-bezm olamaz merdüm-i pür-kineye 'uşşâk
(Ali Ruhi, 1885, s. 51)

²⁰⁴ Bir zaman pend ile bend etmişti zâhid Bâki'yi
Rindlikle şimdi anı şöhre-i âlem görün
(Diyarbakırlı Baki, 1894, s. 38)

²⁰⁵ Tarik-i rinde sülük eyledik devâm ederiz
Hemişe bâde vü mahbubu iltizâm ederiz
(Hayrullah, 1885, s. 36)

etmemesini ve aşk yoluna girmesini nasihat eder.²⁰⁶ Son olarak Vecdi de zahite sataşır ve rint ile zahitin aynı mecliste bulunamayacağını söyler.²⁰⁷

Son olarak yine tasavvuf bağlamında, daha çok divan edebiyatı sınırları içerisinde kalan şairler tarafından Allah aşkı da sıklıkla ele alınmıştır. Bilindiği üzere tasavvufta aşk “sevginin son mertebesi; sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi”dir (Uludağ, 2016, s. 48). “Vahdet-i vücud felsefesi de Allah’ı bilmeyi ve tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister. (...) Çünkü aşk, Allah’ın zatına ait bir özelliktir. Allah’ın sırrı ve tecellinin remzi bu aşkta gizlidir.” (Pala, 2011, s. 38). Böyle bir aşk anlayışını Alaybeyzade Naci (1854-1920)’nin²⁰⁸, Ali Rızazâde Kemal (?)’in²⁰⁹, Ali Ruhi (1853-1890)’nin²¹⁰, Eyüp Sabri (1865-?)’nin²¹¹, Mehmed Emin Hümayi (1862-1884)’nin²¹², Hüseyin Hüsnü (?)’nün²¹³, Şeyh Vasfî (1851-1910)’nin²¹⁴ ve Şevket Gavsî (1873-1954)’nin²¹⁵ gazellerinde görülebilir. Bu saydığımız şairlerin dipnotlarda örneklediğimiz gazellerin hepsinde aşk, tasavvufi boyutta ele alınmıştır.

²⁰⁶ Gir meslek-i ‘aşka, yürü nâ-puhtelik etme
Zâhid! Bu taassub ile gümrâh olacaksın
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s. 26)

²⁰⁷ Rinde hem-sohbet olursa nola zâhid ki hevâ
Ülfet-âmuz-ı dil bülbül ü zâg oldu yine
(Vecdi, 1891, s. 52)

²⁰⁸ Oldum kemâl-i gaşy ile üftâde-i zemîn
Olduk da lem’a-pâş-ı tecelli cemâl-i zât
(Alaybeyzâde Naci, 1894, s. 74)

²⁰⁹ ‘Aşk-ı lâhûti ile perverde olmuştur gönül
Olmasın tâ haşra dek fikrimdeki cevher nihân
(Ali Rızazâde Kemal, 1890, s. 8)

²¹⁰ Ruhun nûr u cebîn-i pür-safâ nûr
Senin şânındadır nûr-ı ‘alî nûr
(Ali Ruhi, 1885, s. 46)

²¹¹ Cihânda değişmem şu zevk-i âşkî zirâ
Senin görüp de hoşlandığım bütün serâbdır
(Eyüp Sabri, 1890, s. 44)

²¹² Taparız hüsn-i melek-suzuna zira biliriz
Secde-gâh etti melekler bile Hak âdemini
(Mehmed Emin Hümayi, 1894, s. 78)

²¹³ Vech-i bâkinin temâşasında hayrândır gönül
Ol sebebden fârigim sevdâ-yı huld u hurdan
(Hüseyin Hüsnü, 1893, s. 7)

²¹⁴ Nerde bark-endâz olursa pertev-i feyz-i Hüdâ
Cezb eder ol sûya nûr-ı dîde-i ‘irfânımı
(Şeyh Vasfî, 1890, s. 53)

²¹⁵ Vaktâ ki kûdûr u gamla doldum
Hissimde selâset oldu peydâ
Efkârım anın için mücellâ
Ben âşık her hakikât oldum
(Şevket Gavsî, 1895, s. 52)

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde eski edebiyatın işlediği ana konulardan biri olan rint ve zahit tiplerinin varlığı rahatlıkla görülebilir ve bu tipler tıpkı eski edebiyatta oldukları şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte az da olsa tasavvufi boyutta aşkın anlatıldığı da görülür. Ancak unutmamak gerekir ki bu dönemde bu ve bunun gibi şiirlerin sayısı azalmıştır. Çünkü örneklerde de görüldüğü gibi bu şiirlerin hiçbiri özgün değildir ve böyle bir anlayış ele aldığımız dönem içerisinde misyonunu tamamlamıştır.

3.4.3. Kerbelâ

Bilindiği üzere Kerbelâ, Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan bir şehirdir. İslam tarihindeki tanınırlığı ise Hz. Hüseyin ve ailesinin bu topraklarda katledilmesinden gelir. Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında Kerbelâ hadisesi kendisine geniş bir yer bulmuştur. Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan bu eserlere Kerbelâ mersiyele denmiş ve çoğu zaman “vak'a-i dil-sûz-ı Kerbelâ” ve “haber-i Kerbelâ” gibi isimlerle anılmıştır. (Kurtuluş, 2002, s. 274).

1880-1895 yılları arasında yazılan şiirler arasında da Ehl-i Beyt sevgisi ve Kerbelâ hadisesini anlatan bu gibi şiirlere rastlamak mümkündür. Hatta yalnızca Kerbelâ hadisesini anlatan şiirler müstakil bir şekilde yayımlanmıştır. Bunlardan en dikkat çekenleri Ahmed Servet (?)'in *Nevha-i Dil* (1894)'i ve Filibelizâde Asım (1857-1904)'ın Kazım Paşa (1822-1890)'ya nazire olarak söylediği *Nâle-i Uşşâk* (1884)'idir. Bunların yanı sıra Abdullah Cevdet (1869-1932)'in *Masumiyyet* (1894)'indeki *Mersiyye-i Kerbelâ* ve Mehmed Celâl (1867-1912)'in *Zâde-i Şâir* (1893)'indeki *Fuzûliyâne Mersiye* isimli şiirleri de örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda saydığımız eserler içerisinden *Nevha-i Dil* (1894), Kerbelâ hadisesini çok geniş bir şekilde ele alır. Eser bir münacatla başlar ve şair burada, Tanrı'nın birliğini

dile getirir ve Tanrı'ya sığınır. Hemen ardından Ehl-i Beyt'e olan sevgisini dile getirir ve eseri neden yazdığına dair bilgi verir.²¹⁶

Sonrasında ise Ahmed Servet, Kerbelâ hadisesini hazırlayan olayları anlatmaya başlar. Bilindiği üzere Muaviye yapılan antlaşmalara riayet etmeyerek kendi yerine oğlu Yezid'i geçirmişti. Yezid'in iktidarını kuvvetlendirmesi için Hz. Hüseyin'in biatını alması çok önemliydi ve bu yüzden Velid'e bir mektup yazdı.²¹⁷

Bu yaşananlar üzerine Hz. Hüseyin, Mekke'ye gitti ve gelişmeleri oradan takip etti. Hz. Hüseyin'in Mekke'de bulunduğu sıralarda Kûfe ahalisinden pek çok mektup geldi. Bu mektuplara göre Kûfeliler Hz. Hüseyin'i destekliyorlardı ve bu yüzden Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmesini talep ediyorlardı.²¹⁸ Bunun üzerine Hz. Hüseyin yakınlarıyla istişare etti ve Müslim'i durumları gözlemlemesi için Kûfe'ye gönderdi.²¹⁹ Müslim'in Kûfe'ye ulaşmasından sonra pek çok Kûfeli Hz. Hüseyin'e olan bağlılıklarını dile getirerek Müslim'i destekledi.²²⁰

Müslim'in Kûfe'ye geldiği sıralarda Kûfe'de hüküm süren Numan b. Beşir, Müslim'in Hz. Hüseyin adına geldiğinden haberdar oldu. Ancak Numan b. Beşir daha çok barış yanlısı olduğu için Yezid'in beklediği karşılığı veremedi. Bunun üzerine Yezid, Numan b. Beşir'i görevden alarak yerine Ziyâd'ı koydu. Ziyad oldukça zalimdi ve bütün Irak'ı etkisi altına aldı.²²¹ Bu da Müslim'in Kûfeliler tarafından yalnız bırakıldığı anlamına

²¹⁶ Şerh edip hâlini mazlum Hüseyin pâkin
Kerbelâ vak'asının icmâl ile kıldım inşâ
Nâm-ı manzumeyi tesmiye edip "Nevha-i Dil"
Eyledim bezm-i muhibbân-ı Hüseyin'e ihdâ
(Ahmed Servet, 1894, s. 4)

²¹⁷ Yazdı bir nâme Velid'e o yezid-i gaddâr
Biatım al ki sakın verme Hüseyin'e meydân
Girmeyip dâire-i biata eyleyse 'inâd
Dedi katl eyle hemân etme taallül bir an
(Ahmed Servet, 1894, s. 6)

²¹⁸ Ettiler bir nice mektub u merâsil irsâl
Hazrete biat için Kûfe'den erbâb-ı mehîn
İktidâmız sanadır gayre değildir ne ola
Pişvâ olsa bize sen gibi bir ehl-i yakın
(Ahmed Servet, 1894, s. 8)

²¹⁹ Hazret-i Müslim icâzetle olup râha revân
Açtı hicr-i ateşi sadrında anın dâğ-ı nihân
(Ahmed Servet, 1894, s. 9)

²²⁰ Yapışıp dest-i irâdât ile biat etti
On sekiz bin kişi dâmân-ı 'Akile ol an
(Ahmed Servet, 1894, s. 9)

²²¹ Kûfe'ye etti 'Abid ibn-i Ziyâdi hâkim

geliyordu. Hani'nin hanesinde yakalanan Müslim öldürüldü. Müslim'in tek bir isteği vardı o da Kûfelilerin ihanetinin Hz. Hüseyin'e bildirilmesiydi.²²² Ancak Hz. Hüseyin'in bu yaşananlardan daha sonra haberi olacaktı. İşte bütün bu yaşananlar insanı gözyaşlarına boğar. Eğer ki bir kişi bu hadiseyi andığı vakit gözyaşlarına boğulmuyorsa onda din ve iman yoktur.²²³

Hz. Hüseyin'in bu yaşananlardan haberi olmadığı gibi kendisine yapılan nasihatleri de dikkate almadı. Nitekim Kûfe halkı daha önce Hz. Ali ve Hz. Hasan'a da ihanet etmişti. İşte bu yüzden onlara güvenmek doğru değildi. Ancak Hz. Hüseyin bütün olumsuzluklara rağmen kabileleriyle birlikte yola koyuldu. Kendisini coşkulu bir kalabalığın karşılayacağına dair inancı tamdı.

Hz. Hüseyin, Kûfe'ye doğru yola çıktıktan kısa bir süre sonra Müslim'e yapılanları öğrendi ve kahroldu.²²⁴ Ama artık yoldan dönmek olmazdı. Müslim'e yapılanlar unutulamazdı ve bu yüzden Hz. Hüseyin ve kabileleri yola devam etmeliydi. Ancak Yezid ve Ziyad'ın planı Hz. Hüseyin'i su kaynağından uzak tutarak sıkıntıya sokmaktı ve böylece Hz. Hüseyin ve kabileleri Kerbelâ'da konaklamak zorunda bırakıldı.²²⁵

Artık çarpışma yakındı. Hz. Hüseyin ve kabileleri susuz bırakılmış ve sıkıştırılmıştı. Çarpışmadan önce Hz. Hüseyin vaktini ibadet ederek geçirdi.²²⁶ Çarpışmayı başlatan

Kıldı nu'mân-ı beşir 'azline dâir tedbir
Bundan özge o zamân hâkim-i zâlim yok idi
Haber ile etmiş idi mülk-i 'Irak'ı teshir
(Ahmed Servet, 1894, s. 10)

²²² Ey sabâ hâl-i dil-zârımı bildir ki Hüseyin
Ba'de'z-zin etmeye bu canibe izhâr-ı vedâd
Za'ifden düştü yere böyle ederken âvâz
'Arşa etti o zamân tâir-i ruhu pervâz
(Ahmed Servet, 1894, s. 11)

²²³ Kim ki bu hâdiseyi yâd ile giryân olmaz
Şübhesiz ol kişide din ile imân olmaz
(Ahmed Servet, 1894, s. 12)

²²⁴ Nâgehân yolda erip şâh-ı enâma bu peyâm
Müslimi Kûfe'de katl eylediler leşker-i Şâm
Cânib-i Kûfe'ye 'azm eyleme ey tâir-i kuds
Seni sayd eymeğe her canibe kurmuşlar dâm
(Ahmed Servet, 1894, s. 12-13)

²²⁵ Bu tereddüd ile pâyâna yetip hükm-i sefer
Kerbelâ 'arsasına eylediler nisb-i hıyâm
(Ahmed Servet, 1894, s. 13)

²²⁶ Aldı ferzend beni ol şeb 'adudan mühlet
Oldu meşgul-i 'ibâdet o esir-i gurbet

Kûfe ve Şam askerleri oldu.²²⁷ Bunun üzerine Ahmed Servet, yaşananların etkisini Hz. Hüseyin'in dilinden verir ve Kûfe ahalisinin ihanetinden dem vurur.²²⁸

Çarpışma git gide şiddetlenir ve şehitlerin sayısı her dakika artar. Bu sırada Hürri b. Yezid yaşananlar karşısında büyük üzüntü duyar ve taraf değiştirerek Hz. Hüseyin adına savaşmaya devam eder.²²⁹ Çarpışma şiddetlendikçe şehitlerin sayısı artmaya devam eder ve acı son git gide daha da yaklaşır.²³⁰ Hz. Hüseyin buraya savaşmak için gelmemiştir; ancak düşürüldüğü durum karşısında çaresizdi ve sıkıştırılmıştı. Yezid ve Ziyâd'ın merhameti yoktu ve Hz. Hüseyin'i öldürdüler. Üzerinde tam yetmiş iki kılıç yarası mevcuttu.²³¹ Yalnızca öldürmekle kalmadılar Hz. Hüseyin'in başını da kestiler.²³² Bütün bu yaşanan acı dolu olaylar Ehl-i Beyit ve sevenlerinin gönlünde asla sönmeyecek bir ayrılık ateşine neden oldu.²³³

Filibelizâde Asım'ın *Nâle-i Uşşâk* (1884)'ı ise hacimce *Nevha-i Dil* (1894)'den ufaktır. Mesnevi şekliyle yazılan bu eserde de Kerbela hadisesi işlenmiştir. Eser, bir münacatla başlar. Burada şair Tanrı'ya şükreder ve ona sığınır.²³⁴

(Ahmed Servet, 1894, s. 15)

²²⁷ Cânib-i hısmdan ol demde kopup galgalalar
Rezme 'azm eylediler leşker-i Kûfe ile Şâm
(Ahmed Servet, 1894, s. 19)

²²⁸ Bu yere da'vet ile siz beni celb eylediniz
Şimdi gösterdiğiniz inkâr ile hep ru-yı 'itâb
Bana bu mertebe gaddar etme nedendir âyâ
Yohsa gelmez mi fikrinize yarın ruz-ı 'azâb
(Ahmed Servet, 1894, 20)

²²⁹ Bu sühen eyledi harâbın Yezid'e tesir
Oldu tekbir ederek 'âzam-ı dergâh-ı emir
İlticâ eyledi dergâh-ı imâm ol an
Sürdü dâmân-ı Hüseyin'e yüzün ol pâk-i zamir
(Ahmed Servet, 1894, s. 21)

²³⁰ Her biri fart-ı şecâ'at ile ettik de güzâr
Ehl-i Beyt erlerine geldi o demde nevbet
(Ahmed Servet, 1894, s. 23)

²³¹ Ten-i pâkinde olup yetmiş iki çeşme revân
Yere düştü hemân ol mahzen-i esrâr-ı 'aref
(Ahmed Servet, 1894, s. 26)

²³² Nireler üzere verip re's-i şehidâne nizâm
Kaldı meydânda bi-ser cesed-i pâk-ı imâm
(Ahmed Servet, 1894, s. 29)

²³³ Nâr-ı mâtemle yakıp cân u ciğer dağlayalım
Anıp ol vâ'kıyı haşre kadar ağlayalım
(Ahmed Servet, 1894, s. 32)

²³⁴ Allah adına eden vakf-i lisân
Ateş-i duzahda da görmez ziyân
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 2)

Münacattan sonra şair, eseri neden kaleme aldığını belirtir. Büyük bir aşkla Kerbelâ hadisesini anlatmaya niyetlenmiş ve bu yüzden eserine *Nâle-i Uşşâk* (1884) adını vermiştir.²³⁵ Ardından Asım, Ehl-i Beyt'e dair olan sevgisini dile getirir.²³⁶ Bu noktaya kadar hemen hemen *Nevha-i Dil* (1894)'le aynı çizgide ilerler.

Sonrasında Kerbelâ hadisesinin nasıl başladığına dair bilgiler verilir. Bunlar arasında Yezid'in başa geçmesi, biat almak için neler yaptığı anlatılır. Hemen ardından Yezid'in Velid'e yazdığı mektuptan ve Kûfe halkının Hz. Hüseyin'i davet edişlerinden bahsedilir.²³⁷ Hz. Hüseyin bu daveti cevapsız bırakmaz ve yola düşer. Ancak onun bu gelişinden Ziyad haberdar olur ve Hz. Hüseyin ve kafilesini Kerbelâ'da sıkıştırarak susuz bırakır.²³⁸

Hz. Hüseyin ve kafilesi yiğitçe çarpışır.²³⁹ Çarpışma bütün şiddetiyle devam ederken Hz. Hüseyin yetmiş bir yerinden yaralanmıştır.²⁴⁰ Bu yaralar yüzünden Hz. Hüseyin toprağa düşer. İşte bütün bu yaşananlara kim ah edip ağlamazsa onda din iman yoktur.²⁴¹

²³⁵ Teşne-lebler hâl-i gam-efrûzunu
Kerbelânın vak'a-i dil-sûzunu
Yaz bir nazm ile et bast u beyân
Ağla sen hem ağlasın halk-ı cihân
(Nâle-i 'uşşâk) ile eyle benâm
Okuyan 'uşşâk ede nâle müdâm
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 4)

²³⁶ Nûr-ı dinimdir cenâb-ı Mustafa
Pertev-i şem'i hayâtım Murtaza
Tende cânımda Beytül ile Rızâ
Nûr-ı çeşmânım Hüseyin-i Kerbelâ
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 6)

²³⁷ Yegirmi bin kimse edip bi'at hemân
Kıldılar ol hazrete 'arz u beyân
Gördü kim zât-ı şehîd-i Kerbelâ
'Arz-ı didâr eyler eyyâm-ı belâ
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 7)

²³⁸ Anlar ettikçe susuzluktan figân
Bağrını hün eyledi âb-ı revân
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 9)

²³⁹ Yetmiş iki merd-i kâmil bî-hazer
Dört bin nâ-merde karşı durdular
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 9)

²⁴⁰ İşbu esnâda Hüseyin-i nâmdâr
Oldu yetmiş bir mahalden zahmdâr
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 9)

²⁴¹ Kim ki etmezse bugün âh u figân
Din ü imânında vâreyy ü gümân
(Filibelizâde Asım, 1884, s. 9)

Abdullah Cevdet'in ve Mehmed Celâl'in şiirleri ise hacimce küçük, tipik Kerbelâ mersiyyeleridir. Abdullah Cevdet *Mersiyye-i Kerbelâ*'sında hadisenin ne kadar acı ve kanlı olduğu üzerinde durur.²⁴² Mehmed Celâl ise Ziyad tarafından susuz bırakılan ve susuzluk içinde ölen Kerbelâ şehitlerine göndermede bulunur.²⁴³

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında da Kerbelâ hadisesi şiirlere konu olmuş ve Abdullah Cevdet ve Mehmed Celâl gibi yenilikçi şairler tarafından da ele alınmıştır. Bununla beraber Filibelizâde Asım'ın *Nâle-i Uşşâk* (1884)'ı ve Ahmet Servet'in *Nevha-i Dil* (1894)'i hem hacimce büyük olması hem de müstakil olarak neşredilmesi hadisenin bu dönemde de etkisini sürdürdüğünü gösterir.

3.5. OSMANLI PADİŞAHLARI

1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde ve özellikle bu kitapların başlarında hala padişahı öven şiirler yazıldığı görülmektedir. Özellikle divan şiiri geleneği içerisinde kalan pek çok şair bu dönemde padişahlar için kaside söylemiş ve onların kahramanlıklarını övmekten geri durmamışlardır. Bu padişahlar arasında başta II. Abdülhamid olmak üzere hemen hemen bütün Osmanlı padişahları ve onların kahramanlıkları için şiirler söylenmiştir; ancak sayısı elli beşe ulaşan elimizdeki bu şiirlerin pek çoğu söylenmiş olmak için söylenmiş gibidir ve bu yüzden ciddi bir çoğunluğu birbirine benzer. Bu bakımdan onlara edebi bir değer atfetmek bir hayli zordur.

Ele aldığımız dönem içerisinde özellikle Ahmet Mithat (1844-1913) ve Muallim Naci (1850-1893)'nin etkisiyle manzum Osmanlı tarihleri yazmak oldukça popüler bir hale gelmiştir. Bu bağlamda hacmi oldukça küçük olsa da Münif Paşa (1828-1910)'nın

²⁴² Pür-fâci'a sahnedir gözümde

Ol deşt, o kerbelâ-yı hûnîn.

Ey âteş-i firkatî gönümde

Bir âteş-i şû'le-zâ-yı hûnîn!

(Abdullah Cevdet, 1894, s. 34)

²⁴³ Kerbelâ'da sen mi taksim ettin ey gerdün-ı dîn!

Nur-ı 'ayn-ı Mustafa'ya kanlı yaş 'gaddara su?

(Mehmed Celâl, 1893, s. 101)

Dâstân-ı Âli Osmani (1882)'si, Ali Ferruh (1865-1914)'un Hemdemi, Reşid ve Ziya Paşa ile birbirlerine zeyl yaparak söyledikleri ve Osmanlı Padişahlarının fihristi niteliğindeki *Devlet* (1884)'i, Mehmed Celâl (1867-1912)'in Osman Bey'den II. Abdülhamid'e kadar olan süreci tam olarak on iki kitapta anlattığı manzum Osmanlı tarihi²⁴⁴ bunların başında gelir.

Manzum Osmanlı tarihlerinin dışında padişahlar için söylenmiş müstakil şiirlerin sayısı da bir hayli fazladır. Bu şiirlerin büyük bir çoğunluğu padişahın cülusu ve padişahı övmek maksadıyla söylenmiştir. Bu bağlamda Adanalı Hoca Hayret (1848-1913)'in II. Abdülhamid'i övdüğü *Şehrâyin ü Sihri-i Beyân* (1885)'i²⁴⁵, Alaybeyzâde Naci (1854-1920)'nin *Neşide* (1894)'sindeki yedi şiiri²⁴⁶, Ali Ruhi (1853-1890)'nin *Lemeat* (1885)'ındaki II. Abdülhamid için söylenmiş iki şiiri²⁴⁷, İsmail Safa (1867-1901)'nın *Huz Ma Safa* (1891)'sındaki beş şiiri²⁴⁸, Mehmed Selahaddin (?)'in *Gonca-i Hayatım* (1894)'daki bir şiiri²⁴⁹, Nabizâde Nazım (1863-1893)'ın *Heves Ettim* (1884)'indeki bir şiiri²⁵⁰, Sadık Vicdani (1864-1939)'nin *Nagamat-ı Vicdaniyye* (1894)'sindeki üç²⁵¹ ve

²⁴⁴ Bu on iki eser sırasıyla şunlardır: *Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyâd-ı Hümâyün Baht* (1891), *Sultan Orhan Gazi Yahud Bir Kahraman* (1891), *Fatih Sultan Mehmed-i Sâni Yahud İstanbul'un Fethi* (1891), *Yavuz Sultan Selim Yahud Afitâb-ı Satvet* (1891), *Kanuni Sultan Süleyman Yahud Fütûhât* (1891), *Yıldırım Sultan Bâyezid-i Evvel Yahud Bir Cihângir* (1891), *Sultan Mehmed Sâlis Yahud Fâtih-i Şehir* (1891), *Sultan Bâyezid-i Sâni Yahud Elvâh-ı Zafer* (1891), *Hüdâvendigar Gazi Yahud Fetihler ve Kosova Sahrası* (1891), *Çelebi Mehmed Sultan Yahud Müceddid-i Devlet* (1892), *Sultan Selim-i Sâni Yahud Muzaffariyet* (1892), *Şîr-i Gazâ* (1892).

²⁴⁵ Sultân-ı Cihân Hamid-i Gazi

Şâhân-ı zamân-ı ser-firâzi

Hâmi-i şeri'at-ı peyamber

Nâzende anınla taht u efser

(Adanalı Hoca Hayret, 1885, s. 5)

²⁴⁶ Nuss ile vâcibdir itâ'at bize

Pâdişeh-i 'âlem-i din-pervere

Etti o hallâk-ı bedi'ü'l-âsâr

Nutk ile insanı rehin-i alâ

(Alaybeyzade Naci, 1894, s. 9)

²⁴⁷ Ey şehen-şâh-ı cihân sâye-i lütfunda senin

Kalmadı bir gözüyaşlı meğer ebr-i giryân

Pâdişâhım bilirim encüm-i eflâk gibi

Gerçi nâyâb ise de vafına hadd ü pâyân

(Ali Ruhi, 1885, s. 6)

²⁴⁸ Neyyir-i a'zam-ı 'adâlettir

Mâhi-i zulmet-i cehalettir

Mültecâ-yı kerim-i ümmettir

Hâsılı bir velinimettir

Yaşasın pâdişâhımız yaşasın

(İsmail Safa, 1891, s. 83)

²⁴⁹ Taht-gâh-ı saltanatta pâdişâhım çok yaşa

İ'tilâ etsin seninle 'adl ü ref'et dâimâ

(Mehmed Selahaddin, 1894, s. 9)

²⁵⁰ 'Osmânlıların emîr-i şîri

Meydân-ı şehâmetin dilîri

Perişan (1890)'ındaki bir şiiri²⁵², Şevket Gavsî (1873-1954)'nin *Gülzâr-ı Şebâb* (1894)'ındaki üç²⁵³ ve *Bahar-ı Hevesim* (1891)'deki bir şiiri²⁵⁴ ve son olarak Tevfik Nevzâd (1865-1905)'ın *Aheng-i Şebâb* (1889)'ındaki üç şiiri²⁵⁵ örnek olarak gösterilebilir.

Dipnotlardaki örneklerde de görüldüğü bu şiirler daha çok söylenmiş olmak için söylenmiştir. Bu saydığımız şiirlere özellikle kitapların başında yer verilmesi divan şeklinde bir tertipten hala tam manasıyla çıkılmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bunun dışında bu şiirlerin hepsi söylenmiş olmak için söylenmiştir ve edebi bir değere haiz olduklarını söylemek oldukça güçtür.

Sarsardı cihânı nâm-ı "Fâtih"

Darbimesel: "İktihâm-ı Fâtih!"

(Nabizâde Nazım, 1884, s. 24)

²⁵¹ Doğduğun gün geldi cân cism-i cesm-i devlete

Zîb ü fer verdin vücudunlar serîr-i şevkete

Mazhar-ı ferdânesin ilhâm-ı Rabb-ı 'izzete

Pâdişâhım dâd-ı Haksın sen bu mülk ü devlete

Sâye-i adl-i hümayununda 'âlem şâddır

(Sadık Vicdâni, 1894, s. 21)

²⁵² Sâye-i 'adlinde ey sultân-ı 'âl'ü'l-'alimiz

Ser-te-ser temin olundu hâl ü istikbâlimiz

Hîz-ârâ-yı husûl olmakdadır âmâlimiz

'Ömrünü, iclâlini efvân-ter etsin Kibriyâ

Çok yaşa ey rûh-ı cism-i mülk ü devlet çok yaşa

(Sadık Vicdani, 1890, s. 8)

²⁵³ Pâdişâh-ı bahr u ber, sultân-ı dehr-i muntazam

Tâcidâr-ı taht-ı devlet, şehriyâr-ı muhteşem

(Şevket Gavsî, 1894, s. 15)

²⁵⁴ Her cihette etti envâr-ı meserret işti'âl

Müşte'il her yerde isrâc-ı meserret iştimâl

Tal'atıyla oldu âsâr-ı meserret bî-misâl

Hüznü 'Osmânlıların olmaz mı şimdi pâymâl

Revnâk-efzâ-yı vücûd oldu bugün Sultân Hâmid

Tal'atıyla oldu 'âlem nâil lutf-ı mezîd

(Şevket Gavsî, 1891, s. 6)

²⁵⁵ 'Osmânlılara cenâb-ı Mevlâ

Bir pâdişâh eylemiş ki ihdâ

'İrfân kadar i'tilâsı vârdır

Hürşîd gibi zekâsı vârdır

Ef'âli numune-i fezâil

Efkârı da sânihâtı şâmil

(Tevfik Nevzâd, 1889, s. 3)

3.6. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla yeniliğin her alana sirayet ettiğini ve edebiyatın da bu alanların başında geldiğini söylemiştik. Özellikle 1859'dan sonra teşekkül etmeye başlayan yeni Türk şiiri özellikle Şinasi (1826-1871) ile birlikte akılcı, pozitivist bir çizgide ilerlemeye başladı. İsmail Parlatır'ın da belirttiği gibi Şinasi'nin "Türk şiirindeki yeri şüphesiz sanat ölçülerinde değil, yol açıcı olması ilelerdir." (Parlatır, 1992, s. 11). Nitekim Şinasi bunu Reşit Paşa'nın şahsında övdüğü Tanzimat yenilikleriyle yapar. Artık hedef Avrupa'dır ve Osmanlılar Batı ile boy ölçüşmeli hatta onları geçmelidir. Bunu yapmak içinse yapılması gereken tek şey çalışma ve çalışmanın öneminin idrak edilmesidir.

İşte bu bahsettiğimiz çalışmanın önemi 1880-1895 yılları arasında on altı şiirde karşımıza çıkar. Bu şiirler sırasıyla şunlardır: Abdülhalim Memduh (1866-1905)'un *Tasvir-i Vicdan* (1884)'ındaki *Sa'y*, Abdülkerim Sabit Bey'e *Nazire Sa'y* ve *Fazilet* isimli şiirleri, Abdülkerim Sabit (1863-1913)'in *Sabâh-ı İnşirâh* (1884)'ındaki *Sa'y* isimli şiiri, Ahmed Reşâd (1851-1914)'ın *Güldeste* (1887)'sindeki çocuklarına çalışmalarını nasihat ettiği bir gazeli, Alaybeyzâde Naci (1854-1920)'nin *Neşide* (1894)'sindeki *Der-tergib-i Sa'y* başlıklı şiiri, Diyarbakırlı Baki (1865-1912/17)'nin *Nâle* (1894)'sindeki *Sa'y* isimli şiiri, Eyüp Sabri (1865-?)'nin *Nevzâd* (1890)'ındaki *Sa'y u 'Amel* isimli şiiri, Hüseyin Hüsnü (?)'nün *Mecmua'-i Edebiyye* (1893)'sindeki iki kıtası, İsmail Safa (1867-1901)'nin *Huz Ma Safâ* (1891)'sındaki iki şiiri, Mehmed Selahaddin (?)'in *Gonca-i Hayatım* (1894)'ındaki *Sa'y* isimli şiiri, Nabizâde Nazım (1863-1893)'in *Mini Mini Yahud Yine Heves* (1885)'indeki *Keramât-ı İrfân* isimli şiiri ve son olarak Tefvik Nevzâd (1865-1905)'in *Aheng-i Şebâb* (1889)'ındaki bir şiiri, örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıda saydığımız bütün şiirlerde çalışma ve çalışmanın önemi vurgulanmış²⁵⁶, dünyada kalıcı olan tek şeyin ilim ve fen olduğu görüşü savunulmuş, hatta Abdülkerim

²⁵⁶ İnsan isen taallüm eyle,
Ahvâlini bir tefehüm eyle.
Kim boş durarak eder terakki?
Hiç durma cehlden et tevakki.

Sabit *Sabâh-ı İnşirâh*'ındaki şiirinde bir ayete başvurmuş²⁵⁷ ve Abdülhalim Memduh da Abdülkerim Sabit'e söylediği naziresinde bu ayete yer vermiştir²⁵⁸.

Görülüyor ki çalışmanın önemi 1880-1895 yılları arasında karşımıza çıkan temalardan biridir. On altı şiirin on altısında da çalışmanın önemi vurgulanmış ve insanların çalışması teşvik edilmiştir. Çünkü dünyada kalıcı olan tek şey ilim ve fendir ki bu mesele 1895'ten sonra özellikle Tefik Fikret (1867-1915)'in şiirlerinde kendini daha derinden hissettirecektir.

3.7. HAMASİ ŞİİRLER

Tanzimat I. Nesil sanatçıları ve özellikle Namık Kemal'le birlikte şiirde muhtevanın değiştiğini belirtmiştik. Namık Kemâl (1840-1888)'in *Hürriyet Kasidesi* (1876), *Hilâl-i Osmâni*, *Vatan Şarkısı*, *Vatan Türküsü* gibi şiirleriyle birlikte döneminde büyük yankı uyandıran *Vatan Yahut Silistire* (1872) oyunuyla hem milliyetçi duygular hem de kahramanlık hikayeleri şiirimizde geniş bir yer tutmaya başlamıştır. Ancak Tanzimat II. Nesil sanatçılarıyla beraber yeni Türk şiirinde tekrar bireysel konulara bir yöneliş görülür ve 1880-1895 yılları arasında da bu yöneliş devam eder. Bununla birlikte az

(Abdülhalim Memduh, 1884, s. 12)

Sanâ'i, fûnûn eylemekte terakki.

'Atâletinden eyler cihânlar tevakkî

(Nabizâde Nazım, 1885, s. 20)

Sa'y u ikdâm eyleyenler ekrem insân olur

Ekrem insân olanlar lâ'yık-ı gufrân olur

(Mehmed Selahaddin, 1894, s. 24)

²⁵⁷ Cevher-i 'ilm ü kemâle yok bahâ,

Âdeme takdim eder bir itilâ,

Sâhibin etme ferâmuş u fedâ,,

Olsa da âsâr-ı sa'y bir bekâ,

Sermedidir 'ilm ü fen bulmaz fenâ,

Leyse lil insani illa ma'se'a!

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 64)

²⁵⁸Sa'ydır bahş eyleyen insana fer!

Ceht ü himmet nâil-i devlet eder

'İlm ise servet gibi etmez keder,

'İlmdir ehl-i kemâle sîm ü zer

Sa'yle 'âlemde bir âdem güzer!

Leyse lil insani illa ma'se'a!

(Abdülhalim Memduh, 1884, s. 13-14)

sayıda da olsa 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında da hamasi şiirler olduğunu göz ardı etmemek gerekir fakat bu hamasi şiirlerin sayısı yalnızca ondur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi sayısı yalnızca onu bulan hamasi şiirlerin büyük bir çoğunluğu savaş manzaraları ve yapılan fedakarlıklarla doludur. Abdülhalim Memduh (1866-1905)'un savaş manzaralarını ve kılıç seslerini adeta savaşın tanıyımış gibi tasvir ettiği *Bürhan* (1885)'ı ve *Tasvir-i Hissiyat* (1885)'ındaki *Râyet-i Celil-i Osmâni*'si²⁵⁹, Abdülkerim Sabit (1863-1913)'in *Sabâh-ı İnşirâh* (1885)'ında kanlı ve şehitlerle dolu savaş meydanını *Meşru Olmayan Bir Ceng*'i²⁶⁰, Alaaddin Sabit (?)'in Selim Giray Han'ın kahramanlıklarını anlattığı *Zafer-nâme-i Sabit* (1882)'i, Ali Ulvi (?)'nin *Gelişi Güzel* (1887)'indeki şehitlik mertebesini yücelttiği *Vatan*²⁶¹ şiiri, Eyüp Sabri (1865-?)'nin *Nevzâd* (1890)'ındaki bütün şiddetiyle savaşın anlatıldığı *Mareke*²⁶² şiiri, İsmail Safâ (1867-1901)'nin *Huz. Ma Safa* (1891)'sındaki Osmanlı olmanın yüceltildiği *Terâne-i Harb*²⁶³ şiiri, Mehmed Cemâl (?)'in *İnşirâh* (1888)'indeki vatan sevgisinin her şeyden ön planda tutulduğu *Vatan*²⁶⁴ şiiri, Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-

²⁵⁹ Gûya meh ü nûcum “şu’le-efşân”

Bir kanlı sehâb içinde bârk
Yâhud ki nişân-ı âl-i ‘Osmân
Bir şanlı nikâb içinde! hârik
Hûn-ı şühedâ kemâli bulmuş,
Ey ahter o hûna ‘akis olmuş

(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 5)

²⁶⁰ Yağdırmada harb-gâha nîrân!

Mahv olmada ordu ordu insan!
Bir manzara kim ecel nümâyân!
Emvât ile doldu kanlı meydân!
İnletmede kâinâtı feryâd!
Gâlib oluyor bununla dil-şâd!

(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 20)

²⁶¹ Vatan uğrunda şehâdet ne büyük devlettir!

Terk-i cân etmeğe mevkuf ise ikdâr-ı vatan
(Ali Ulvi, 1887, s. 3)

²⁶² Mevzû’ bahsim dehşet-fezâdır

Ezhâna hem de hayret-fezâdır
Gayet acıklı çaldı borular
Deprendi birden yüz bin dilâver

‘Aks-i silâha koştı sarıldı
Birkaç cihâta ordu yarıldı
(Eyüp Sabri, 1890, s. 35)

²⁶³ Şanlıyız biz, adımız da şanlı

Bize ‘Osmânlı denir ‘Osmânlı
Kahramanlık bize dâd-ı Hak’dır
‘Avn-i Hak sa’yımıza mülhaktır
(İsmail Safâ, 1891, s. 108)

²⁶⁴ Vatan evlâdını handân-ı şâd u kâmrân eyler

Hemişe çünkü mecrâ-yı neşât u kâmrânidir
(Mehmed Cemâl, 1888, s. 24)

1903)'in *Terâne-i Zafer* (1893)'i, Mustafa Reşid (1861-1936)'in Türk ve Türk askerinin merhametini anlattığı *Muzaffariyet İçinde Mürüvvet* (1892)'i²⁶⁵ ve son olarak Tepedelenlizâde Kamil'in *Nümûne-i Şecaat* (1887)'i örnek olarak gösterilebilir.

Örneklerden de anlaşılıyor ki -az sayıda da olsa- hamasi şiirlerin 1880-1895 yılları arasında ferdiyetçi çizgide ilerleyen şairler tarafından da hala yazılmaya devam edildiği görülmektedir. Bu şiirlerde kanlı savaş meydanları, şimşek gibi birbirine çarpan kılıçların tasvir edilmesinin yanı sıra Türk ve Osmanlı olmanın gururu ve vatan sevgisi duyguları her şeyin üstünde tutulmuştur.

3.8. ŞİİR VE ŞAİR

Şair ve şiirin kendisi de kimi zaman şiirlerde tem olarak yer almış ve şairler, şiir hakkındaki görüşlerini içeren şiirler kaleme almışlardır. Bu tarz şiirlerin hem şairlerin şiir anlayışlarını anlamamız hususunda hem de dönem şiirinin kaynaklarını anlamamız konusunda önemli bir rol oynarlar. Ancak elimizdeki şiir kitaplarında karşılaştığımız bu şiirlerin sayısı dokuz ile sınırlıdır. Abdullah Cevdet (1869-1932)'in *Masumiyet* (1894)'indeki iki şiiri, Abdülkerim Hadi (1874-?)'nin *Gözyaşlarım* (1895)'indeki bir şiiri, İsmail Safâ'nın *Huz Ma Safa* (1891)'sındaki üç şiiri, Mahmud Kemaladdin Fenâri (1863-1888)'nin iki şiiri ve Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'in bir şiiri örnek olarak gösterilebilir.

Şairler bu tem etrafında söylediği şiirlerinde daha çok ilham kaynakları üzerinde durmuşlardır. Abdullah Cevdet (1869-1932)'in *Bir Masume* isimli şiirinde küçük bir çocuğun hüznü anlatılır. Bu çocuk yaşadığı acıyla şair için ilham kaynağı olur ki bu durum dönem içerisinde “küçük hassasiyet”lerin de hangi noktaya geldiğini göstermesi bakımından önemlidir.²⁶⁶ Şairin bu tem etrafında söylediği ikinci şiiri *Şi're Vedâ* 'da ise

²⁶⁵ Bak, merhametin şu vaz'ına bak!
Türk'ün şu ulüv-i tab'ına bak!
(Mustafa Reşit, 1892, s. 3)

²⁶⁶ Duyarım şi'rler hazin senden,
-Vâr ise- şâ'iriyetim sensin;
'Ömrümün şevki, hasretim sensin;

şiiirin ne olduğu üzerinde durulur. Şiir nazik bir kalbin atışları, tabiatın içinde aydınlan bir eser, masum gönüllerdeki arzu ve istek, insanı hem hüzünlendiren hem de mutluluk veren hayallerdir. Görülüyor ki Abdullah Cevdet için şiir, şairin kendi hassasiyetleri doğrultusunda oluşturulmuş manzum bir metindir.²⁶⁷

Abdülkerim Hadi (1875-?)'nin ise *Şâ'ir* isimli şiiri bu tem etrafında söylenmiştir. Hadi'ye göre şair başka kimseye benzemez ve bu yüzden gariptir. Hayali ise her zaman bir gül kadar tazedir. Cefadan zevk alır ve ah u zarı asla bitmez.²⁶⁸ Bu bakımdan Hadi'ye göre bir şairin marazilik içine saplanıp kalmış bir birey olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903)'in *Şi'r Nasıl Söylenir?* başlıklı şiiri bu bağlamda dikkati çeker. Bu şiirde Menemenlizâde Mehmed Tahir, şiirin nasıl olması gerektiği üzerinde durur ve tabiatı kaynak olarak gösterir.²⁶⁹ Bir şair tabiattan beslenmeli ve şiirini bu şekilde meydana getirmelidir.

Bana mahz-ı hayât sendin sen...
Şi'r-i giryânsın ey büleñ çocuk!
(Abdullah Cevdet, 1894, s. 41)

²⁶⁷ Eş'âr, o bir kalb-i rakîkin darabâtı
Eş'âr, tabiatı tenevvür eden âsâr

Eş'âr, o ma'sûm gönüllerdeki âmâl,
Eş'âr, o hakâyık ki olur ziver-i enzâr

Eş'âr, o hayâlât-ı safâ-perver ü giryân
Eş'âr, teheyyüçler içinde uçan envâr
(Abdullah Cevdet, 1894, s. 43)

²⁶⁸ Bir kimseye benzemez garibdir
Hem-hâl ile tavrı laubâli
Bilmez o teklifi 'acibdir
Bir gül gibi tazedir hayâli

Bedbaht ki mecami'-i cefâdır
Bir kuş sesine tahammül etmez
İndinde cefada bir safâdır
Feryâd ile âh u zârı bitmez
(Abdülkerim Hadi, 1895, s. 20-21)

²⁶⁹ Mesela olmadan güneş peydâ
Bir sükûta dolar bütün dünya
'Arz-ı ulviyyet eyleyip sahrâ
Diline hâli 'aks eder gûyâ
Kaplara etrafı bir garîb sadâ
Ki anı isimâ' eden dildir
Ki o dilden cihân zâildir
Cûş edip anda bahr-ı 'ulviyyet
Eyler insanı garka-i hayret
O zamân 'arşa ittilâ edilir
O zamân şi're ibtidâ edilir
(Menemenlizâde Mehmed Tahir, 1885, s. 41)

Yine bu saydığımız şiirler içerisinde şairler, kimi zaman divan şiirini savunurken diğer bir kısmı divan şiirinin karşısında cephe almış ve divan şiirini eleştirmişlerdir. Bunlar içerisinde İsmail Safâ (1867-1901)'nın *Hele Şu Saçma Sapan Şi'rime Bak* isimli şiirinde, şiirde dil ve anlam meselesi üzerinde durulur ve yeni şiir anlayışını savunulur.²⁷⁰ Yine şairin Muallim Naci (1850-1893)'ye nazire olarak söylediği şiirinde divan şiirinin karşısında cephe aldığı görülür. İsmail Safa bu şiirinde divan şiirinde karşımıza çıkan sevgili tipinin eleştirir. Ona göre bu sevgili tipi kargı kirpikli, yılan saçlıdır. Böyle bir güzel, böyle bir sevgili olmaz ve olmamalıdır.²⁷¹

Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888) ise her ne kadar divan şiiri geleneği içinde kalsa da içinde bulunduğu asırda cereyan eden şiir ve şairleri de beğenir. Bu durumu hem *Terâne-i Tıflâne* (1886) içindeki *Söze Evvelden İbtidâ Edeyim*²⁷² başlıklı manzum önsöz de hem de *Nevâ-yı Şebâb* (1886) içerisindeki *Saklayacak Ne Var!*²⁷³ isimli şiirde dile getirmiştir.

²⁷⁰ Bakarsın ki bir şâ'ir-i nükte-perver
Koyar ortaya ba'z mu'ciz eserler
Görürsün ki 'ulviyyet-i fikri vâdır
Güzel nesri vârdı güzel şi'ri vâdır
Okursun da dersin ne parlak ifâde
Edersin o âsârdan istifâde
Fakat ba'z şeye tesâdüf edersin
Ki derhal olurken teessüf edersin
Okurken teessüfle ol türrehâtı
Tutar böyle ta'yib edersin o zâtı:
"Efendi! Bunun söyle ma'nâsı vâr mı?
"Mücedded olan böyle şeyler yazar mı?
"Ne ma'nâ verirsin şu ebyâa kendin?
"Bu söz bence tatsız demek sen beğendin?
(İsmail Safâ, 1891, s. 176)

²⁷¹ Bu sefer bak azıcık doğruya benzer dediğin
Doğruya benzese şâ'ir ne olur her dediğin?
Gârgı kirpikli, yılan saçlı boyu serv-i kadd!
Böyle insan mı olur? Böyle mi dilber dediğin?
(İsmail Safâ, 1891, s. 132)

²⁷² Yeni tarzın severdim eş'ârın
'Âşıkıydım o yolda güftârın
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s. 3)

²⁷³ Edebiyât-ı 'asra meftunum
Üdebâ-yı zamânı pek severim
Azıcık bende vâr ki zevk-i selîm
Şâ'ir-i nev-civâmı pek severim
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s. 28)

Görülüyor ki şair ve şiir meselesi, şiirlerde üç farklı şekilde işlenmiştir. Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülkerim Hadi (1875-?) ve Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903) şair ve şiirin ilham kaynakları üzerinde durmuşlar ve şiirin nasıl söylenmesi gerektiğini açıklamaya çalışmışlardır. İsmail Safa (1867-1901) ise hem şiirin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuş ve bununla beraber divan şiirini de eleştirmiştir. Mahmud Kemaleddin Fenâri (1863-1888) ise kendi şiir görüşü hakkında bilgi vermiş ve içinde yaşadığı asrın şiirine tutkun olduğunu söylemiştir.

3.9. ÇOCUK

1880-1895 yılları arasında romantizmin etkisi ve şairlerin aşırı duyarlılığı yüzünden çocuk temi de şiirlerde görülmeye başlanmıştır. Artık ferdiyetçi bir duyuş tarzına gark olmuş şairler, şiirlerinde çocuklara da değinecek, onlara olan sevgilerini dile getirecek ve onların çektiği acıları anlatacaktır. Bu yüzden biz de bu temi iki başlık altında ele almayı uygun gördük:

-*Çocuk Sevgisi*

-*Yetim Çocukların Dramı*

3.9.1. Çocuk Sevgisi

Çocuk sevgisi 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde rastladığımız temler arasındadır. Bu tem çevresinde bir anne şefkatiyle en çok şiir kaleme alan kişi Nigâr Hanım (1862-1918)'dir. Şairin *Validenim*, *Evladım*, *Mader-i Mütehassir*, *Münir* ve *Vazife-i Mâderâne* başlıklarına haiz şiirleri bu tem etrafında şekillenir. Özellikle *Evladım* isimli şiirde Nigâr Hanım, her anne gibi çocuklarının dünyada eşsiz olduğunu, hepsinin çok zeki ve çok da hassas olduğunu söyler.²⁷⁴

²⁷⁴ Çocuklarımdı hayâl-i ümide bence esâs
Çocuklarımdı benim için cihânda bî-emsâl
Biri zekâ-yı mücessem, biri de pek hassas
Birisini üç yaşını etmedi henüz ikmâl

Nigâr Hanım'ın bu şiirlerine ek olarak yine bu tem çevresinde söylenmiş iki şiir daha mevcuttur. Bunlardan biri Ali Ulvi (?)'nin *Gelişi Güzel* (1887)'indeki *Çocuklar* şiiridir. Şair bu şiirde çocukları ne kadar sevdiğini ve her evde bir çocuk olmasını ister. Çünkü çocuklar insana acısını unutturur ve neşe verir.²⁷⁵ Diğeri ise Abdülkerim Hadi (1875-?)'nin *Aheng-i Sürûr* (1892)'undaki *Çocuk* şiiridir. Abdülkerim Hadi için çocuk, bir sevinç kaynağı ve hepsinden önemlisi “nüsha-i kibra”dır.²⁷⁶

Görüldüğü üzere şairler kendi hassasiyetleri çerçevesinde çocuk sevgisini ele aldıkları şiirler söylemişlerdir. Ancak bunlardan en dikkat çekici olanlar Nigâr Hanım'ın söyledikleridir. Çünkü ele aldığımız şairler içerisinde tek kadın şair olan Nigâr Hanım bir kadın, bir anne duyarlılığıyla bu temi işlemiş ve herkesten farklı olmayı başarmıştır.

3.9.2. Yetim Çocukların Dramı

Yetim çocukların dramı, çocuk sevgisine nazaran şiirlerde daha fazla ele alınmıştır. Bu durumun en büyük sebebi ise şiirimizin romantik etkiye kapılarını sonuna kadar açmasıdır. Çünkü romantizmde hüznün ve melankoli ön plandadır. Emel Kefeli'ye göre Batı'da devrin eserlerine hakim olan hüznün “mal du siecle” (asrın hastalığı) adı verilir ve bu devirde “Bedbaht, nasıl mutlu olacağını bilmeyen, dertleri zevk edinen, acı çekmekten hoşlanan hasta bir duyuş tarzı gelişir.” (Kefeli, 2014, s. 69).

İşte dertleri zevk edinen ve bu dertleri bir duyuş tarzına çeviren bir şiir anlayışının izlerini 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde görmek

Beni hazinelerimden uzak düşürdü felek
Nasıl bu hâle dayansın hacir midir bu yürek?
(Nigâr Hanım, 1891, s. 9)

²⁷⁵ Severim pek ziyâde etfâli
Pek tabi'i değil mi her hâli?
Olsa her evde bir çocuk mevcûd!
Nûr-ı 'ismetle yüzleri mâli

Kalmaz irâs-ı şevkden hâli
Derdimi, hüznümü eder nâ-bûd!
(Ali Ulvi, 1887, s. 7-8)

²⁷⁶ Çocuk, nedir bilir misin? Âyâ!
Çocuk... Evet, şükûfe-i sevdâ
Hayır değil...
Ya nedir?
Nüsha-i kibra!...
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 10)

mümkündür. Bu anlattığımız anlayış doğrultusunda, beş şiirde yetim çocukların acıları anlatılır. Abdullah Cevdet (1869-1932)'in *Tuluat* (1891)'indeki *Bir Yetimenin Girye-i Seherisi*'nde herkesin uyuduğu vakitte anne özlemi çeken bir çocuğun annesinin mezarına gidişi,²⁷⁷ Abdülkerim Hadi (1875-?)'nin *Aheng-i Sürûr* (1892)'undaki *Nevha-i Yetimâne* isimli uzun manzumede annesini kaybetmiş fakat bu gerçekle bir türlü yüzleşmemiş, yüzleşmesine izin verilmemiş bir çocuğun çaresizliği²⁷⁸, İsmail Hakkı (1871-1944)'nın *Tahassür* (1891)'ündeki *Bî-çâre Kız* isimli şiirinde annesini kaybetmiş bir kızın hüznü²⁷⁹, Mehmed Celâl (1867-1912)'in *Asâr-ı Celâl* (1894)'indeki *Bu Yetimler*'inde ağlayan yetimler²⁸⁰ ve son olarak Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888)'nin *Terâne-i Tıflâne* (1886)'sindeki *Nevha-i Masumâne*'sinde ise garip, sefalet içinde kalmış, annesini kaybetmiş bir çocuğun acıları anlatılır.²⁸¹

²⁷⁷ Uyurken bütün şu halk-ı cihân
Nenemin ben mezarına giderim
Olurum iğbirarına nikrân
Orada bir zamân figân ederim
Eylerim şu sözü hemân tekrâr:
Nenemi ver bana âmân tekrâr:

(Abdullah Cevdet, 1891, s. 42)

²⁷⁸ Ateş saçıyor işte benim tab'-ı hazinim
Tab'ım gibi bahtım gibi meyus u garibim
Yaz geldi çiçeklendi çimenlendi bu gül-zâr
'Âlem gülüyor, eğleniyor ben ise bî-zâr
Feryâdım eder fikrimi, âlâmımı takrir
Efgânım eder bülbül-i nâlendeyi tanzir
Ol dem ki gelir hâtrıma meşhed-i mâder
Ol meşhede, ol kabre ruhum güzâr eyler
Mâder.. O benim sevgilim maşuka-i cânım
Mâder.. O benim cismim ile ruh-ı revânım
Mâder.. O benim şu'le-i ümmid-i hayatım
Mâder.. O benim bâ'is-i şeh-râh- necâtım
Mâder.. O ne 'ulvi o ne kudsi bir isimdir
Mâder.. O benim her emelim her hevesimdir

(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 34)

²⁷⁹ Bir küçük kuş çiçekler altında
Uyanıp başlamıştı feryâda,
Maderiyim taşırdı şefkat ile
Gözlerim oldu eşk-i hasret ile
Ne için yok benim de mâderim âh,
Ben niçin benzemem şu nâzlı kuşa

(İsmail Hakkı, 1891, s. 72)

²⁸⁰ Sabâh olunca rû-nümâ güneş olur ziyâ-nisâr
Tulû'a karşı bir zamân yanık yanık öter hezâr
Çemensitân-ı ihzara çiçekleri saçar bahâr
Nazîre 'arz eder o dem şebâbete şükûfe-zâr
Kaval çalar zavallı bir çoban çemende bî-karâr
Dallar biraz terennüme sükût içinde cûy-bâr
Gelir ise hayâlîne bu levha-i eşi'a-bâr
Şu ağlayan yetimenin hayatını tefekkür et!

(Mehmed Celâl, 1894, s. 52)

²⁸¹ Ben neyim şimdi bir garîb çocuk

Örneklerden de anlaşılıyor ki annesini kaybetmiş ve bu acı karşısında çaresiz kalan çocukların hayatı acı dolu bir şekilde şiirlerde anlatılmıştır. Bunun en büyük sebebi ise romantizmin şiirimizde gittikçe güçlenmesi hatta maraziliğe varmasıdır.

3.10. HASTALIK

Ele aldığımız dönem içerisinde hastalık temi romantizmin karakteristik özelliği olan verem hastalığı üzerinden kendisini gösterir. Bilindiği üzere verem hastalığı romantizmle birlikte metaforik bir kısıya bürünmüş ve Fransız şiirinde hatırı sayılır bir noktaya gelmiştir. Bizim edebiyatımızda ise daha çok Abdülhak Hamid (1852-1937)'in şiirleri ve tiyatrolarıyla dikkati çeken verem hastalığı, 1880-1895 yılları arasında ayrı bir tem olarak şiirlerde işlenmiştir.

Susan Sontag kanser ve veremi kıyasladığı ve veremin nasıl bir metafor haline geldiğini açıkladığı çalışmasında veremin nasıl bir hastalık hastalık olduğunu anlatır ve ardından veremin belirtilerini şu şekilde sıralar:

“Uçuk beniz ile kızarıklık yüz, cansızlık ile hiper akitflik değişik zamanlarda birbirlerinin yerini alan görünümüdür. Hastalığın düzensiz, gelgitli seyri, tipik bir tüberküloz semptomu sayılan öksürüğe yansır. Bu dertten mustarip olan kişi ilk önce öksürüklerle sarsılır, sonra sakinleşir, derken toparlanıp ferahlar ve tekrar normal şekilde nefes alıp vermeye başlar; sonra da tekrar öksürür.” (Sontag, 2005, s. 13-14)

Bu şekilde seyreden ve insanda gelgitler yaratan verem hastalığı döneminde tedavi edilemediğinden insanı ölüme sürüklemiş ve böylece bir metafor olarak kullanılmaya başlanmıştır. Edebiyatın hemen hemen bütün türlerinde verem hastalığı bir metafor olarak kullanılmış ve verem hastalığından ölen kişiler daha güzel ve etrafına daha duygu saçan bir şekilde resmedilmiştir. (Sontag, 2005, s. 19). Çünkü romantizme göre ölüm bir kaçış, kötülüklerden bir çıkış vasıtasıdır. Romantikler çıkış vasıtası olarak gördükleri

Yâ sefâlet içinde bir mahlûk
Ne garibim cihânda yok kimsem!
Ne sa'âdet ki terk-i cân etsem

Kime kalsın zavallı mâderim âh!
Dest-i sa'yımdadır ta'ayyüşü vâh
(Mahmud Kemaleddin Fenari, 1886, s. 31)

ölümü verem gibi bir hastalıkla estetize etmişler ve böylece ölüm karşısında daha dramatik bir yaklaşım geliştirmeyi başarmışlardır.

1880-1895 yılları arasında ise veremin ayrı bir tem, bir metafor olarak ele alındığı şiirlerin sayısı yedi tane de olsa bunlardan Abdülkerim Hadi (1874-?)'nin *Bir Müteverrimenin Nevha-i Meyusânesi* (1891) ve Tepedelenlizâde Kamil (1865-1921)'in *Bir Müteverrimenin Hissiyatı* (1886) isimli şiirler manzum hikaye olarak söylenmiş ve müstakil olarak neşredilmiştir. Bu iki şiirde de veremli bir kızın çektiği acılar oldukça hüznü ve melankolik bir biçimde verilir. Yine bu iki eserde de veremli olan kızlar belirli gelgitler yaşarlar ve bu durum manzum kısımların hemen üzerindeki ufak açıklamalar aracılığıyla okura yansıtılır.²⁸² Bununla beraber her ikisi de ölümü istemekte ve ölümü arzulamaktadır.²⁸³

Diğer şiirlerden ilki olan Abdülhalim Memduh (1866-1905)'un *Tasvir-i Vicdân* (1884)'ındaki *Verem Bir Kız* isimli şiirde, bir kızın verem hastalığının pençesine düşerek yatağa hapsoluşu anlatılır.²⁸⁴ Abdülkerim Sabit (1863-1913)'in *Sabâh-ı İnşirâh* (1884)'ındaki *Verem Bir Kız* isimli şiirinde ise tıpkı Abdülhalim Memduh'un şiirinde

²⁸² Abdülkerim Hadi'nin eserindeki ufak açıklamalardan bazıları şunlardır: Mecnûnane, Bade'l-teemmül, Niyâz-ı mendâne, Bağteten, Mülâyimetimle, Masumâne, Muazzeb, Aşıkâne, Haykırarak, Öksürerek, Mecnunane vb.

Tepedelenlizâde Kamil'in eserindeki ufak açıklamalardan bazıları şunlardır: Ağlar, Mahzunâne tebensüm eder, Müteverrime bu sözleri söyledikten sonra bir müddet ağlar. Öksürür. Yanında bulunan mendile kan tükürür. Mülâhazaya dalmış gibi durur. Hayâlet gelip geçer!... vb.

Bu ufak açıklamalardan veremin nasıl seyrettiği ve hangi açılardan bir metafora dönüştürüldüğü görülebilir. Bu bağlamda özellikle öksürük ve mendile tükürülen kan dikkati çeker. Çünkü öksürük ve mendile tükürülen kan aracılığıyla hastalık daha da dramatize edilir.

²⁸³ İster idim, isterim memâtı

Sevmem, safv-ı dem bugün hayâtı
Bülbül ne yapar olunca gül şüh
İlahına 'arz-ı hâl eder ruh
Sinem ki benim bu dârda sad-çâk
Yârın olurum kederle bir hâk
Zaten olacak değil mi insan?...
Bâki kalacak mı ya bu ekvân?!...
(Abdülkerim Hadi, 1891, s. 16)

Bitiyor ân-ı hayâtım eyvah!
Geldi yaklaştı memâtım eyvah!
İşte karşımda zevâl-i 'ömrüm
Ne de süzişli meâl-i ömrüm!
Bir hayâlet vâir önümde nâlân
Bana handân gibi giryân giryân!
Vâlidem miş o beni bekliyor âh!
(Tepedelenlizâde Kamil, 1886, s. 39)

²⁸⁴ Bir duhter-i âfitâb-ı tal'at,
Bisterde esîr idi veremden!
Encâm-ı hallâs olup elimden!
Etmiş idi dâr-ı 'adene rihlet!
(Abdülhalim Memduh, 1884, s. 18)

olduğu gibi genç yaşında verem hastalığına tutulmuş ve ölümü bekleyen bir kızın serzenişleri anlatılır.²⁸⁵ Mehmed Celâl (1867-1912)'in *Elvâh-ı Şâirâne* (1894)'sindeki *Bu Da Öyle* isimli şiirinde verem hastalığı yüzünden tükenmekte olan çaresiz bir çocuğun hali²⁸⁶ ve son olarak İsmail Safâ (1867-1901)'nın *Huz Ma Safâ* (1891)'sındaki *Hâlet-i İhtizârda Bir Kız*²⁸⁷ isimli şiirde ise veremin etkisiyle solup giden genç bir kızın acısı anlatılır.

Örneklerden de görüyoruz ki 1880-1895 yılları arasında romantizmin etkisiyle beraber verem hastalığı metaforik düzlemde ele alınmış ve verem hastalığı genç ve güzel kızları ölüme sürükleyen, onları sararıp solduran bir hastalık olarak ele alınmıştır.

Toparlayacak olursak, 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarındaki asli temler aşk, tabiat ve ölümdür. Bu temlerin üçü de iki şekilde ele alınmıştır: divan şiiri etkisinde ve yenilikçi çizgide. Divan şiiri teşrifatına bağlı kalmayı tercih eden şairler, aşk söz konusu olduğu vakit divan şiirinin mecaz dünyasına yönelmişler, tabiatı ele aldıkları az sayıdaki şiirlerinde cansız ve donuk bir tabiat anlayışı ortaya koymuşlar ve ölümü ele aldıkları şiirlerinde ise klasik mersiye anlayışının dışına çıkmamışlardır. Yenilikçi çizgide şiirler yazmaya çalışan şairler ise aşkı kendi ferdiyetçi duyuş tarzları doğrultusunda ele alarak ortaya yeni bir sevgili tipi koymuşlar, tabiata romantik bir bakış açısıyla yönelerek tabiatı bir kaçış noktası ve güzelliklerin merkezi olarak ele almışlar ve son olarak ölümü anlatma derdi hasıl olduğunda hem klasik mersiye

²⁸⁵ Etti bu verem şu genç yaşında!
Azâde beni cihânyândan.
Ruhum uçacak bu âşiyândan,
Sevdâ ise gitmiyor, başımda!
(Abdülkerim Sabit, 1884, s. 54)

²⁸⁶ Baktım yüzüne! Tebessüm etti!
Cennet güneşi teccüm etti!
Gülse açılırdı belki güller!
Heyhât açılmıyor gönüller!
Sandım bana terahhum etti!..
Ben anlamadım, tekellüm etti!
Gönlüm bana der ki: derdi ol mâh:
Bî-çâre çocuk teverrüm etti?
(Mehmed Celâl, 1894, s. 97-98)

²⁸⁷ Bildim ki teverrüm etmişim ben
Bak hâlime âh bitmişim ben
Benzim ne kadar sarârdı soldu
Bilmem bana genç iken ne oldu
Bilmem ne için bu hâle girdim
Yok derdimi eskiden bilirdim
(İsmail Safâ, 1891, s. 167)

anlayışına bağlı kalmışlar hem de varlık-yokluk ikiliği ekseninde ölümün ötesini de şiirlerinde işlemişlerdir.

Bu üç temin ardından sırasıyla din ve Osmanlı padişahları gelir. Bu tarz şiirler de hem yenilikçi hem de divan şiiri geleneğine bağlı kalanlar tarafından söylene de hiçbir şair herhangi bir yenilik ortaya koyamamış ve daha çok divan şiiri sınırları içerisinde sayılabilecek methiyeler söylemişlerdir. Bu iki temin ardından ise çalışmanın önemi, hamasi şiirler, şiir ve şair, çocuk ve son olarak hastalık temleri gelir. Bu saydığımız beş tem özellikle yenilikçi çizgide şiir yazmayı tercih eden şairler tarafından ele alınmıştır. Bu bakımdan 1880-1895 yılları arası Türk şiirinde temaların çeşitlenmeye başladığını ve özellikle Servet-i Fünûn şiirinin iki büyük şahsiyetinden biri olan Tevfik Fikret (1867-1915)'in şiir dünyasına katkıda bulunulduğunu söylemek mümkündür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1880-1895 YILLARI ARASINDA NEŞROLUNMUŞ ŞİİR KİTAPLARINDA KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ

Şerif Aktaş'a göre şiir tek başına bir bütündür ve onu belli parçalara ayırmak aslında doğru değildir. Bu da demek oluyor ki muhteva, şekil, vezin, dil gibi şiiri meydana getiren unsurların tamamı birleşerek şiiri meydana getirir ve bunların hiçbiri bir diğerinden ayrılamaz. (Aktaş, 2015, s. 34). Örneğin varoşların hayatını anlatacak bir filmde fazla ışık kullanımı beklenemez ya da *Baba* filminde Gordon Willis'in bilinçli bir tercih olarak oyuncularını üstten aydınlatarak filme görsel bir dil eklemesi gibi şiirin de kendi biçimsel bir dili vardır ve bunun önemli bir kısmını nazım şekli teşkil eder. Bu demek oluyor ki şair, nazım şeklini bilinçli tercih eder; çünkü onun şiirini en iyi ifade edecek enstrüman odur. İşte bu yüzden daha önce de belirttiğimiz gibi 1880-1895 yılları arasında şiirde yapılan en büyük yenilik belki de şekilde olur. Hem divan şiirinde kullanılan nazım şekilleri değişikliğe uğratılır hem de Batı edebiyatlarından alınan düz, çapraz ve sarma uyak şekilleri hemen hemen bütün şairler tarafından kullanılmaya başlar. Hatta bu da yetmek beşli, altılı, yedili bentlerden oluşan müstakil şekiller ve belirli bir şeklin kullanılmadığı şiirler dahi görülür.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız sebepler doğrultusunda biz de bu başlığı ikiye ayırdık:

-Divan Edebiyatında Kullanılan Nazım Şekilleri

-Yeni Türk Şiirinde Kullanılan Nazım Şekilleri

4.1. DİVAN EDEBİYATINDA KULLANILAN NAZIM ŞEKİLLERİ

1880-1895 yılları arasında ele aldığımız şiir kitaplarının hemen hemen hepsinde divan edebiyatında sıklıkla kullanılan nazım şekillerinin hemen hemen hepsiyle pek çok şiir kaleme alınmıştır. Gazel, kaside, mesnevi, kıta, müstezad gibi beyitlerle kurulan nazım şekillerinin yanında murabba, şarkı, terbi, muhammes, tardiye, tahmis, müseddes, tesdis, terki-i bend, terci-i bend gibi bentlerle kurulan nazım şekilleri de kullanılmıştır.

Yukarıda saydığımız nazım şekilleri daha çok divan edebiyatında kullanıldığı şekliyle kullanılmakla beraber kimi zaman değişime de uğratılmışlardır. Pek çok şair dört beyitten oluşan gazeller söylemek, bilinen mesnevi anlayışının dışında uzun kalıpları ve hacim olarak çok daha kısa mesneviler kaleme almak, murabba, muhammes gibi şekillerin formunu değişikliğe uğratmak gibi denemelere girişmişlerdir.

4.1.1. Beyitlerle Kurulan Nazım Şekilleri

Şiir kitaplarından hareketle karşımıza çıkan beyitlerle kurulan nazım şekilleri şunlardır: gazel, kaside, mesnevi, kıta, müstezad, müfred ve matla. Biz de bu sırayla beyitlerle kurulan nazım şekillerini kısa da olsa teker teker açıklayıp ardından bu şekillere haiz şiirleri tablo halinde aktaracağız.

4.1.1.1. Gazel

Sözlük anlamı “kadınlarla aşıkane sohbet etmek” olan gazel, divan şiirinde karşımıza en çok çıkan şekillerden biri olduğu gibi 1880-1895 yılları arasında yayımlanan şiir kitaplarında, gazetelerde ve mecmualarda da sık sık karşımıza çıkmaktadır. Hem Muallim Naci (1850-1893) etkisinde eski şiir anlayışını devam ettirmek isteyen şairler hem de Recâizade Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937) çizgisinde yeni şiir arayışında olan şairler tarafından da sıklıkla kullanılmıştır.

Ele aldığımız yıllar arasında gazel, kimi zaman beyit sayıları, uyak düzeni gibi şekil açısından farklılık göstermesine rağmen çok büyük ölçüde divan şiirinde olduğu gibi kullanılmış ve çok büyük bir kısmında aşk ve kadın konuları işlenmiştir. Bu gazelleri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 1: Gazeller

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Nazire (s.22)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Gazel (s.23)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Nazire-i Gazel-i Sâmi (s.23-24)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Atufetlü Memduh Faik Beyefendi Hazretleri'ne Nazîre (s.27-28)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Yok mudur? (s.30)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Var mıdır? (s. 45)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Fazilet (s. 15-16)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Tasvir-i Cânân Lisânından (s. 21-22)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Teevvüh (s. 22)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Felaket (s. 22-23)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Gönlüm (s. 23-24)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Tevmid (s. 24)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Rüyet (s. 34-35)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Nihân (s. 37-38)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Serzeniş (s. 44-45)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Gazel (s. 45)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Lisân-ı Fatihden (s. 45-46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Nazire-i Gazel-i Muallim (s. 46)
Abdullah Cevdet	Hiç	Gözlerin (s.20)
Abdullah Cevdet	Hiç	İnfîlâk (s. 20-21)

Abdullah Cevdet	Hiç	Yazılmış (s. 21-22)
Abdullah Cevdet	Hiç	Telâki-gâh (s. 22-23)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Mezârsitân (s. 32)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Mukâbele-Tanzir-i Nacizâne (s. 33)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Bülbül (s. 35-36)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Teselli (s. 36-37)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Sürb-i Firkat (s. 66-67)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Yadigâr-ı Seferberi (s. 69-70)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Yâd-ı Mâzi (s. 71-72)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tanzir Fakat Mukâbele (s. 78-79)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Kalmıştır” Redifli Gazelden (s. 31)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Gözler (s. 31-32)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Na’t (s. 6)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Mezâr-ı Efkâr (s. 6-7)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Gazel (s. 22-23)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Gazel (s. 23)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Dağlara (s. 24)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Manzume (s. 69-70).
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s.6)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Gazel-i Ekrem Bey (s. 7)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 7-8)

Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 8)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 8-9)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 9-10)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 10)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 10-11)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 11)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 11-12)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 12-13)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 13-14)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 14)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 14-15)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 15-16)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 16)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 16-17)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Fuzuli (s. 17-18)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 18-19)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 19)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 19-20)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 20-21)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 21)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 21-22)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 22-23)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 23)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 23-24)

Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 24)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 25)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 25-26)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 26-27)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Gazel-i Ekrem Bey (s. 27)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 28)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 28-29)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 29)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 29-30)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 30-31)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 31-32)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 32)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 32-33)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 33)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 34)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 34-35)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 35-36)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 36)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 36-37)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Gazel-i Ekrem Bey (s. 37-38)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Gazel-i Kazım Paşa (s. 38-39)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 39-40)

Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 40-41)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 41)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 41-42)
Ahmed Reşad	Güldeste	Nazire-i Kazım Paşa (s. 42)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 43)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 43-44)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 44-45)
Ahmed Reşad	Güldeste	Gazel (s. 45-46)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 73-74)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 74-75)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 75-76)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 76-77)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 77)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 78)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Nazire-i Gazel-i Mesud-ı Harabati (s. 79)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Nazire-i Gazel-i Muallim (s. 79-80)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 80-81)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 81-82)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Na't-ı Şerif (s. 82-83)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 83-84)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 84-85)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 85-86)

Alaybeyzâde Naci	Neşide	Hakân-ı Huld-ı Âşiyân Sultân Selim-i Evvel Lisânından (s. 86- 87)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 87-88)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 88)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 89)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Hazret-i Fuzuli'nin Gazel-i Meşhuruna Güya Nazire (s. 90)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 91)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 91-92)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Mahsul-i Şebbâne (s. 92-93)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Na't-ı Şerif (s. 93-94)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Gazel (s. 95)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 6-7)
Ali Nusret	Şihâb	O Gözler! (s. 7)
Ali Nusret	Şihâb	Yine O Gözler (s. 8-9)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 9-10)
Ali Nusret	Şihâb	Döndüm (s. 12-13)
Ali Nusret	Şihâb	Güzelim (s. 13-14)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 14)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 18-19)
Ali Nusret	Şihâb	İstidâd (s. 19-20)
Ali Nusret	Şihâb	Gurbette (s. 20-21)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 25-26)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 26-27)

Ali Nusret	Şihâb	Naziredir (s. 27)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 31)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 33)
Ali Nusret	Şihâb	Naziredir (s. 34)
Ali Nusret	Şihâb	Nazire (s. 35)
Ali Nusret	Şihâb	Nazire (s. 35-36)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 36-37)
Ali Nusret	Şihâb	Naziredir (s. 37-38)
Ali Nusret	Şihâb	Gönül (s. 38)
Ali Nusret	Şihâb	Yine Gönül (s. 38-39)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 39-40)
Ali Nusret	Şihâb	Sandılar (s. 40)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 42-43)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 43-44)
Ali Nusret	Şihâb	Nazire (s. 44)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 45)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 45-46)
Ali Nusret	Şihâb	Gazel (s. 49)
Ali Nusret	Şihâb	Naziredir (s. 53-54)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 42)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (42-43)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 43)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 44)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 44-45)

Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 45)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 46)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 46-47)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 47)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 47-48)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 48-49)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 49)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 49-50)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 50)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 50-51)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 51)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 52)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 52-53)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 53),
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 53-54)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 54-55)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 55)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 55-56)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 56)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 57)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 57-58)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 58)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 58-59)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 59-60)

Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 60)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 60-61)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 61)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 62)
Ali Ruhi	Lemeat	Gazel (s. 62-63).
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Ser-bâlin-i Cânânda “Gözlerin”e Nazire (s. 18-19)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Melek-simâya Hitâb (s. 19- 20)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 22)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Seher Vakti Gönlüme Hitâben Dedim ki (s. 26)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 26-27)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 27)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Nazire-i Gazel-i Mîr-i Celâl (s. 28)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 28-29)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 29)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 29-30)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 30)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 31)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 31)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 32)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 32)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 32-33)

Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 33)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 33-34)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 34)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 34)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 35)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 35)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 35-36)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gazel (s. 36)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Manzum-ı Letâif (s. 45)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Alafranga Bir Gazel (s. 45-46)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Alaturka Naziresi (s. 46)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Sözde (s. 47)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 7)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 7-8)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 8-9)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 9)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 10)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 10-11)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 11)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 11-12)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 12-13)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 13-14)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 14)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 15)

Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 15-16)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 16)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 17)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 17-18)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 18)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 19)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 20)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 21-22)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 22)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 22-23)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Gazel (s. 35-36)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Andelib'in Bülbül' Hitâbı (s. 4-5)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Dağlar (s. 5)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Güllere (s. 8-9)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Gazelimden (s. 9-10)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Dokuz Beyti Havi Olan Gönlüme Hitâb 'Unvânlı Neşidemden (s. 11-12)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Gazelimden (s. 12-13)
Andelib	Bahar Çiçekleri	On Altı Beyti Havi Olan Bir Naziremden (s. 14-15)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazire (s. 20-21)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Gönlüm (s. 22-23)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Gazelimden (s. 30-31)

Andelib	Bahar Çiçekleri	Keşke Şâir Olmasa İdim (s. 31)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazire (s. 32-33)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Andelib'in Bülbüle İkinci Hitâbı (s. 35-36)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazire (s. 37-38)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazire (s. 38-39)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Yine Nazire (s. 39-40)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Naili-i Kadim'e Bir Naziremden (s. 41-43)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nedim'e Bir Naziremden (s. 45)
Beratlı Mahmud Tahir	Terennüm	Manzume-i Hikemiyye (s. 6-7)
Beratlı Mahmud Tahir	Terennüm	Gazel (s. 11-12)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 31-32)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 32)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 33)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 33-34)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 34-35)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 35)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 35-36)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire (s. 36-37)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Mesud-ı Harabati (s. 37-38)

Diyarbakırlı Baki	Nâle	Görün (s. 38)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Hazret-i Muallime Nazire (s. 39)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 39-40)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 40-41)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 41-42)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 42)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Nazire-i Gazel-i Mesud-ı Harabati (s. 42-43)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 43-44)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 44)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Hüsn (s. 44-45)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 45-46)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 46)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Sorma (s. 46-47)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Fuzuli'ye Güya Peyrevlik (s. 47- 48)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gazel (s. 48)
Erganili Mesud	Fersûde	Gazel (s. 24)
Erganili Mesud	Fersûde	Bu da Bir Gazel (s. 24-25)
Erganili Mesud	Fersûde	Gazel (s. 25)
Erganili Mesud	Fersûde	Gazel (s. 26)
Erganili Mesud	Fersûde	Hâli Hem-reng-i Âli Hoş Dilber (s. 27)
Erganili Mesud	Fersûde	Demler Gazeli (s. 27-28)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bir Gazel-i Münâciyâne (s. 7)

Eyüp Sabri	Nevzâd	Nat-ı Şerif (s. 7-8)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 10)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Nâ-tamâm Bir Gazel (s. 11)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Noktasız Gazel (s. 12)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 12-13)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Nazire (s. 13-14)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 14)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel-i Bî-nokta (s. 15)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 15-16)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel-i Bî-nokta (s. 16)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 16-17)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 17-18)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel Nazire (s. 18)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 19)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 19-20)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 20)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bir Vaiz (s. 33-35)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 40-41)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 41-42)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bir Meyhur Ağzından Gazel (s. 42)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 42-43)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Nazire (s. 43)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 44)

Eyüp Sabri	Nevzâd	Nazire-i Gazel-i Sâlim Bey (s. 44-45)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 45-46)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 46)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Noktasız Gazel (s. 46-47)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 47)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 48)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 48-49)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Nazire (s. 49)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 49-50)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 50)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 50-51)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 51)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 52)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 52-53)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 53)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 53-54)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bülbül (s. 54)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel (s. 55)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Gazel-i Mülemma' (s. 57).
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 4)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 4)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 5)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 5)

Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 5)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 6)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 6)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 6)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 7)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 7)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 7-8)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 8)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 8)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 8)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 9)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 9)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 9-10)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 10-11)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 11)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 11)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 11-12)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 12)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 12)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 12)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 13)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 13)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 13-14)
Galib Avni	Bahâr-1 Efkâr	Gazel (s. 14)

Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 14)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 14-15)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 15)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 15)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 15)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 16)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 16)
Galib Avni	Bahâr-ı Efkâr	Gazel (s. 16)
H. Razi	Peymâne	Makberde Bir Ses! (s. 4-5)
H. Razi	Peymâne	Gazel (s. 13)
H. Razi	Peymâne	Gazel (s. 14)
H. Razi	Peymâne	İştikâ (s. 14-15)
H. Razi	Peymâne	İnkisâr (s. 15-16)
H. Razi	Peymâne	Nelerim Vâr! (s. 16-17)
H. Razi	Peymâne	Gazel (s. 17)
H. Razi	Peymâne	Gazel (s. 17-18)
H. Razi	Peymâne	Görsem (s. 18-19)
H. Razi	Peymâne	Cânâna Cevâb (s. 19)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 31)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 31-32)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 32-33)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 33)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 33-34)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 34)

Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 34-35)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 35-36)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 36)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 36-37)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 37)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 38)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 38-39)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 39)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 39-40)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Saadetlü Rumi Paşa Hazretleri'nin Gazeline Nazire (s. 40)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 40-41)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 41)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 41-42)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 42)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Muallim Naci Efendi Hazretleri'nin Gazeline Nazire (s. 42-43)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 43-44)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 44)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 44-45)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 45)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 46)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 46)

Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 46-47)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 47)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 47-48)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 48)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 48-49)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 49)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Bir Leyle-i Vedâ'ı Tasvir İle Söylenmiştir (s. 49-50)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 50-51)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 51)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 51-52)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 52)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 52-53)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Gazel (s. 53)
Hüseyin Haşim	Şihâb	İ'tilâ (s. 26)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 27)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 27-28)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 28)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 28-29)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 29-30)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 30)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 30-31)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 31)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Gazel (s. 31)

Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 32)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 32-33)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 33-34)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 34)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 34-35)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 34-35)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 35-36)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 36)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 37)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 37-38)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 38)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 38-39)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 39-40)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 40)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 41)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 41-42)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Nazire (s. 42)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Gazel (s. 43)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 2)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 2-3)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 3)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 3-4)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 4)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 4-5)

Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 5)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 6)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 6-7)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 7)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 7-8)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Gazel (s. 8)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Naziredir (s. 11-12)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Biraz Sitem Edeyim (s. 112)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Olur Peyda (s. 113)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Tercüme (s. 114)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Latife (s. 115)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Kâinât (s. 116)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Hissiyat (s. 117-118)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Abes (s. 118)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Muhtaç (s. 119)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Sabâh (s. 120)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Ya Muhammed (s. 121)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Gelir (s. 122)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Nazire (s. 123)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Ah (s. 124)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	İlk Eserim (s. 125)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Mailiz (s. 126)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Nazire (s. 126-127)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Kimi Öyle Kimi Böyle (s.

		127-128)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bir Nâ-puhte Sufiden İştikâ (s. 129)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Nazire (s. 130)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Neye Güldün? (s. 131)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Muallim Naci Efendi Hazretleri'nin (Şathiyyât) 'Unvânlı Gazellerine Naziredir (s. 132-133)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Ruhsuz Fakat Noktasız Bir Gazel (s. 133-134)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Biraderim Ahmed Vefa Efendiyle Müşterek Bir Gazelimiz (s. 134-135)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Gözlerim (s. 135-136)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Ağlarım (s. 136-137)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Gazel (s. 137)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Mesud-ı Harâbâti'ye Bir Harâbâti Lisânından Nazire (s. 138)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Nâ-tamâm Bir Gazel (s. 139)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bilmezsin (s. 139-140)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Füyûzât-ı Bahâr (s. 140- 141)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bütün Bütün (s. 142-143)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bulutlara (s. 143-144)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Dağlara (s. 145-146)

İsmail Safa	Huz Ma Safa	Dalgalara (s. 147-148)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Hayâl (s. 148-149)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Gazel (s. 149-150)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bir Kerre (s. 150), Vaktiyle (s. 151)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Bu da Vaktiyle (s. 152)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Tereddüd (s. 153)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Fuzuli'ye Sade Bir Nazire (s. 154)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Âh Seni! (s. 155)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Teessüf (s. 156)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Sâki (s. 157)
İsmail Safa	Huz Ma Safa	Kitâbe-i Mezar (s. 158-159).
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Nat-ı Şerif (s. 3-4)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 51)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 51-52)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s.52)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 52-53)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 53-54)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 54)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 54-55)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 55)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 56)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 56-57)

Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 57)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 57-58)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 58-59)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 59)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 59-60)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 60-61)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 61)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 62)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 62)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 63)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 63-64)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 64)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 65)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 65-66)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 66)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 66-67)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 67-68)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 68)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 68-69)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 69)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 69-70)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 70)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 71)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 71-72)

Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tanzir Gazel-i Fuzuli (s. 72)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 73)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 73-74)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 74)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 74-75)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 75)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 76)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 76-77)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 77)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 77-78)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 78)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 79)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 79)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 80)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 80-81)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 81)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 81-82)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 82)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 82-83)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 83-84)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 84)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 84-85)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 85)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 86)

Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 86-87)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 87)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 87-88)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 88)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 89)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 89)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Gazel (s. 90)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Hasbihal (s. 6)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 7-8)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 8)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 12)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Nâle-i Teesür-nişâne (s. 12-13)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 15)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 15-16)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 16)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 19-20)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 20)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 20-21)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 21)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	İşte Nazire (s. 23-24)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 24)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Daha (s. 25)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 26)

Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 27)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 27-28)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 28)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 33)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 34)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 34-35)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Gazel (s. 35)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Garâbet-i Ahvâl (s. 35-36)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 13)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 13-14)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 14)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 14-15)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Mesud-i Harâbâti'ye Nazire (s. 15-16)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 16)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 16-17)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 17)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 18)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 18)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 19)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Haşim Beyefendi'ye Nazire (s. 19-20)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 20)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 20-21)

Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 21)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 22)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 22-23)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 23)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 23-24)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 24)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 25)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 25-26)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 26)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Gazel (s. 26-27)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Saklayacak Ne Var! (s. 27-28)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 38-39)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 39)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Nikâb (s. 39-40)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Firkat! (s. 40-41)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Sevdiğim İçin (s. 42)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 42-43)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 43)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Perestîş (s. 44)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Öyle Değil (s. 44-45)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Enin (s. 45)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Âh (s. 45-46)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gözlerim! (s. 46)

Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Zülf (s. 47)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 47-48)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 48)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Gazel (s. 54-55)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Gazel (s. 40-41)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Gazel (s. 41)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Gamze (s. 6-7)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Fuzuli'nin Bir Gazeline Nazire (s. 27)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Gazel (s. 36-37)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Gazel (s. 43)
Mehmed Celâl	Sürûd	Gazel (s. 14)
Mehmed Celâl	Sürûd	Fuzuli'nin Bir Gazelini Tanzir (s. 21)
Mehmed Celâl	Sürûd	Güzelsin (s. 35-36)
Mehmed Celâl	Sürûd	Gazel (s. 36-37)
Mehmed Celâl	Sürûd	Dört Beyit (s. 40)
Mehmed Celâl	Sürûd	Ey Gül (42-43)
Mehmed Celâl	Sürûd	Vehbi'nin Bir Mısra'ını Tazmin (s. 48)
Mehmed Celâl	Sürûd	Tanzir (s. 49)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Na't (s. 3-4)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Sultan Osman Gazi Lisânından (s. 31-32)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Hazret-i Fâtih (s. 40)

Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Dağlara (s. 72-73)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kitabe-i Seng-i Mezar (s. 75-76)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Başlıksız (s. 77)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Başlıksız (s. 77-78)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Başlıksız (s. 78-79)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Başlıksız (s. 79-80)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Rica (s. 90)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Dört Beyitli Gazel Olmaz mı? (s. 105)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kalmadı (s. 105-106)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Veremez mi? (s. 108)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Olsun (s. 108-109)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Gazel (s. 109-110)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Binbaşı Said Bey İle Müşterek Bir Gazel (s. 110-111)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Desinler (s. 112)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Feryâdımı Dinle Nûr-ı Dîdem (s. 130)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Gazel (s. 138)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Üç Beyit (s. 140)
Mehmed Cemâl	İnşirâh	İnşirâh (s. 22)
Mehmed Cemâl	İnşirâh	Vatan (s. 24)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 61)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 62)

Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Nazire (s. 63)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Nazire (s. 64)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Nazire (s. 65)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Nazire (s. 66)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 67)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 68)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 69)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 69-70)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Nazire (s. 70-71)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 71-72)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 72)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 73)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 75-76)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 76)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 77)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 77-78)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 78-79)
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Gazel (s. 79)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tasvir-i Cânân (s. 11-12)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Telakki (s. 12)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Şi'r (s. 14-15)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gark-ı Nur (s. 15)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Hayret! (s. 16)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tâb-ı Hayâl-i Cânân (s. 16-

		17)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Mihr-i 'Aşk (s. 17-18)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Feryâd (s. 18)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Cânâna Hitâb (s. 18-19)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Vasf-ı Cânân (s. 19-20)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Hitâb-ı 'Âşıkâne (s. 20)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	İstimdâd (s. 20-21)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Hayf! (s. 21-22)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Elimizde (s. 22)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Bais (s. 22-23)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Kalem (s. 23-24)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Sa'y (s. 24)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Dinle Ey Dil! (s. 24-25)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Hakikat (s. 25-26)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 26)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 26-27)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 27)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 28)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 28-29)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Nazire (s. 29)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 29-30)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 30)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Gazel (s. 31)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tarih-i Velâdet (s. 31-32)

Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tarih (s. 32)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tarih (s. 32)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Tarih (s. 32-33)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Bir Nazire (s. 33-34)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayâtım	Firkat (s. 36)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 75-76)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 76-77)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 77)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 78)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 79)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Gazel (s. 80)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Kırlangıç (s. 9-10)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Leyle-i Visâl (s. 14)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Dağlar (s. 17)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Melek (s. 25)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Yelken (s. 26)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Na't (s. 3-4)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Gazel (s. 12-13)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Gazel (s. 13-14)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Gazel (s. 14-15)

Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Ali Ruhi Bey Merhumun Bir Gazeline Naziredir (s. 15-16)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Gazel (s. 16)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Gazel (s. 17)
Nabizâde Nazım	Hatıra-i Şebâb	Gazel (s. 23)
Nabizâde Nazım	Hatıra-i Şebâb	Gazel (s. 46-47)
Nabizâde Nazım	Hatıra-i Şebâb	Gazel (s. 50)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 60)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 61)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 61)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 62)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 63)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 63-64)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Gazel (s. 64-65)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Nafile Yorulma (s. 11-12)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Aşk Maddesi (s. 12-13)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Yine O Yine Şikâyet (s. 13-14)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Köhne Zemin (s. 18-19)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Gazel (s. 26)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Gazel (s. 30-31)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Gazel (s. 31)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Münâcât (s. 8)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Nat (s. 9)

Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Medhiyye (s. 10)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Bahâr (s. 10-11)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Nerdesin? (s. 21)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Feryâd (s. 28-29)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Bir Gazel (s. 29)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Temâşâ-yı Gurub (s. 56-57)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Bir Hande (s. 57-58)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Bir Nigâh (s.58-59)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	Hâlet-i Vecd (s. 59-60)
Nigâr Hanım	Efsus-Birinci Kısım	En Sonraki Hâtıram (s. 60-61)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Vecd (s. 14-15)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Esnâ-yı Dâ (s. 15)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 16)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Bu Dahi (s. 17)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	İbtidâ-yı Aşk (s. 17-18)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Ye's-i Muhabbet (s. 19-20)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	İğbirâr (s. 20-21)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Kede r(s. 49-50)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Ah (s. 64-65)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Hatıra (s. 65-66)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Her Şey Ağlar (s. 66-67)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Aceb Niçin (s. 67)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Yok (s. 68)

Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Heyhat (s. 69)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Neden Böyle (s. 69-71)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Tahassür (s. 71)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	İstimdâd (s. 72-73)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Teessür (s. 73)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Nezdime (s. 75-76)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Koruda Bir Söyleniş (s. 76-77)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Yine Eski Bir Gazel (s. 77-78)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Meleğim (s. 78)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Şevk (s. 86)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Çeşm-i Hazin (s. 83)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	İştikâ-yı Hasret (s. 84-85)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Âh u Zâr (s. 85-86)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Baht-ı Siyâh (s. 86-87)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Nazire (s. 87)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 88)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 88-89)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 89-90)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Hayf
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Bir Nigâh
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Emelim Budur (s. 130-131)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Alemde Olan Bütün Sanâyi (s. 25-26)

Ömer Ferit Kam	Türrehât	Tevbih (s. 30-31)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Aşk (s. 31)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 39)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 39-40)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 40)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 40-41)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 41-42)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 42)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 43)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Gazel (s. 43-44)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Da'vet-i Manzume (s. 22-23)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Gazel (s. 42-43)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Taklid Edebilir miyim? (s. 43)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Şâir (s. 44)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Âh Gönlüm Âh (s. 44-45)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Yine Gönül (s. 45)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kaş-Göz (s. 46)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Nazire (s. 46-47)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Dedim mi Demedim mi? (s. 47-48)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Deryâ-dilâne Bir Gazel (s. 48)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Aşk (s. 49)

Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	İstîlâ-yı Aşk (s. 49-50)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Yâr (s. 50-51)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Hüsn (s. 51)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Bir Pîr-i Sevdâi Diyor ki (s. 51-52)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Bâde (s. 52-53)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Güzelsin (s. 53)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Yine Aşk (s. 53-54)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Nazire (s. 54-55)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Bir Gazel (s. 61)
Sâdık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Sulehâ-yı Nevâbdan Şefik Efendi'nin Seng-i Mezârına (s. 70)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Seherde Gönümle Muhâtebe (s. 9-10)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Nazire (s. 10)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Bu Dahi (s. 11)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Cenâb-ı Muallim'e Nazire (s. 11-12)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Gazel (s. 12)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Gazel (s. 13)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Gazel (s. 13-14)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Gazel (s. 14)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Nazire, Cenâb-ı Muallim'e (s. 15)
Sâdık Vîcdâni	Perişân	Bu Dahi (s. 15-16)

Sâdık Vîcdânî	Perişân	Bu Dahi (s. 16)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Gazel (s. 17)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Nazire (s. 17-18)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Nazire Cenâb-ı Muallim'e (s. 18-19)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Gazel (s. 19-20)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Nazire
Sâdık Vîcdânî	Perişân	İkâz-ı Osmaniye (s. 20)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Bu Dahi (s. 21)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Gazel (s. 21-22)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Muhâtebe (s. 24-25)
Sâdık Vîcdânî	Perişân	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 27-28)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Mini Mini Kayınbiraderime (s. 23-24)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 36-37)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Amcam Halil Bey Merhuma (s. 31)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Bir Zât-ı Zehâdet-i Sıfata Kitâbe-i Seng-i Mezâr u Tarih (s. 31-32)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 32-33)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 33-34)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Mütebâkiyâne Bakışlar (s. 36)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 36)

Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 36-37)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bais (s. 38-39)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Nazire (s. 39-40)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 40)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Sürh (s. 41)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tefâhür (s. 41-42)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Kanlıca Körfezinde Bir Güzel Sesliye (s. 42-43)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 43)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gecelerdir (s. 44)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 44-45)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Nazire (s. 45-46)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bark Urur (s. 46-47)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Nazire (s. 47-48)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bir Subh-1 Şitâda (s. 48-49)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	İhlâs (s. 49-50)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Garez (s. 50-51)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	En Büyük Bir İltifat! (s. 51- 52)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tahattur (s. 52-53)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bak (s. 53)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Çeşmin (s. 54)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 55-56)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Gazel (s. 56-57)

Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Fikrim (s. 57)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 58)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 58-59)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 59-60)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 60-61)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 61-62)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 62)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Vechine (s. 63)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Sevindim Bugünkü Gelişten (s. 63-64)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 64-65)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 65-66)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Zülfüne (s. 66-67)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 67)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 68)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Gazel (s. 69)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Nazire-i Gazel-i Muallim (s. 22-23)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Gazel (s. 23-24)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Gazel (s. 26-28)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Gazel (s. 19)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Gazel (s. 19-20)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 20)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i

		Harâbâti (s. 21)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 21-22)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 22)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel-i Müşterek (s. 23-24)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Müşterek (s. 24)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 25)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 25-26)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Ekrem Bey (s. 26)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 27)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 27-28)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 28)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 29)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 29-30)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 30)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 31)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 31-32)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 32-33)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 33)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 34)

Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 34-35)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 35)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 35-36)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 36-37)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 37)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 37-38)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 38)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 39)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 39-40)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 40)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 41)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 41-42)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 42)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 43)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 43-44)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Mesud-i Harâbâti (s. 44)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 45)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 45-46)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazire-i Gazel-i Muallim Naci (s. 46)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 47)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 47-48)

Şeyh Vasfi	Cezebât	Gazel (s. 48)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 42)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 42)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 42-43)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 43)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 44)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 44-45)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 45)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 45-46)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 46-47)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 47)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 47-48)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 48)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 49)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 49-50)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 50)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 50-51)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 51)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 52)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 52-53)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 53-54)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 54)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 54-55)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 55)

Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Gazel (s. 55-56)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 43-44)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 44-45)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 45)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 46)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 46-47)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 47-48)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 48)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Gazel (s. 48-49)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 4-5)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 5-6)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 6-7)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 7-8)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 8-9)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 9-10)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 10)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 11)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 11-12)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 12)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 13)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 13-14)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 14-15)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 15-16)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 16-17)

Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 17-18)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 18-19)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 19)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 19-20)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 21)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 21-22)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 22-23)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 23-24)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 24-25)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 26-27)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 27)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 28)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 28-29)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 29-30)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 30-31)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 31-32)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 32)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 33)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 33-34)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 34-35)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 35)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 36)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 36-37)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s.37-38)

Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 38-39)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 39)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 40-41)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 41)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 42)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 42-43)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 43-44)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 44)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 44-45)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 45-46)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 46),
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 47)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 47)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 47-48)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 48)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 49)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 49-50)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 50-51)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 51)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 52)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 52-53)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 53)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 54)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 54-55)

Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 55-56)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 56)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 56-57)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 57-58)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Gazel (s. 58)

Yukarıda sıraladığımız 1047 şiir, gazel şeklinde söylenmiştir ve bunların büyük bir çoğunluğu klasik gazel şekline bağlıdır. Gazel şeklinin bu kadar sık kullanılmasının sebebi üzerinde sıklıkla durduğumuz eski-yeni ikiliğidir. Hem yenilikçi çizgide ilerleyen Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Ulvi (?), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Celâl (1867-1912), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918) gibi şairler hem de divan edebiyatı geleneğine sıkı sıkıya bağlı Ahmet Reşâd (1851-1914), Ali Ruhi (1853-1890), Ali Rızazâde Kemal (?), Diyarbakırlı Baki (1865-1912/17), Erganili Mesud (?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Vecdi (?) gibi şairler gazel şeklini sıklıkla kullanmışlardır.

4.1.1.2. Kaside

Sözcük anlamı “kastetmek, yönelmek” olan “kasada” sözcüğüyle ilgili olan kaside, belli bir amaç doğrultusunda yazılmış olan manzumedir. Daha çok din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan kaside, 1880-1895 yılları arasında da pek çok şair tarafından söylenmiştir. Bu kasideleri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 2: Kasideler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ahmed Muhtar	İstimdâd u İntibâh-ı Kalb	İstimdâd u İntibâh-ı Kalb
Ahmed Reşad	Güldeste	Münâcât (s. 46-47)
Ahmed Reşad	Güldeste	Diğer (s. 47)

Ahmed Reşad	Güldeste	Na't-ı Nebi (s. 49-51)
Ahmed Reşad	Güldeste	Mülâkât (s. 55-57)
Ahmed Reşad	Güldeste	Kudret-i Hâlik ü 'Acz-i Beşer (s. 57-58)
Ahmed Reşad	Güldeste	Kaside (s. 72-76)
Ahmed Reşad	Güldeste	Takriz (s. 76-77)
Ahmed Reşad	Güldeste	Mey (s. 89-90)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Kaside (s. 34-38)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Kaside (s. 38-41)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Bahâriyye (s. 42-46)
Ali Ferruh	Devlet	Devlet
Ali Ferruh	Şâyân	O Kuvvâ-yı Nur-ı Çeşm-i Sevdâi (s. 45-51)
Ali Ruhi	Lemeat	Der-tevhid-bâri (s. 5-6)
Ali Ruhi	Lemeat	Hamdullah-ı Mülke (s. 6-9)
Ali Ruhi	Lemeat	Kaside-i Diğer Der-vasf-ı Zill-ı Yezdân-ı Gazi Abdülhâmid Hân (s. 9-15)
Ali Ruhi	Lemeat	Kasidemdir (s. 15-20)
Ali Ruhi	Lemeat	Şehrâmini Devletlü Mazhar Paşa Hazretleri'nin Evsâf-ı 'Âlilerini Şâmil Kasidedir (s. 25-28)
Ali Ruhi	Lemeat	Ankara Vali-i Vâlâ-şânı Fazilet- meâb Saadetlü Sırrı Paşa Hazretleri'ne Söylediğim Kaside (s. 29-32)

Ali Ruhi	Lemeat	Muhacirin Komisyonu Reisi Atufetlü Rıza Beyefendi Hazretleri'ne Söylediğim Kasidedir (s. 32-36)
Beratlı Mahmud Tahir	Terennüm	Na't (s. 7-9)
Beratlı Mahmud Tahir	Terennüm	Kaside-i Kuraniyye (s. 13-14)
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Münâcât (s. 6-11)
İsmail Safâ	Huz Ma Safâ	Atebe-i Âsmân-ı Mertebe-i Zıllılahiye Sâl-ı Cedid-i Hicri Hakkında Tebrikâtı ve Menşe-i Kemterânem Olan Dârü'ş- şafakanın Zîr-i Himâye-i Hazret-i Velinimetiye Kabul Buyurulmuş Olunan Nâşi Teşekkürâtı Mütezammın Bir Kaside-i Tarihiyyedir (s. 72-75)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Tasvir-i Cânân (s. 11-13)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Kaside (s. 3-7)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Leyle-i Regâib ü 'Arz-ı Şükrân (s. 7-11)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Rûz-ı Cülûs-ı Hazret-i Hilâfet- penâhi (s. 9-13)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Arz-ı Şükrân (s. 19-20)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Iydiyye, Bahariyye (s. 22-28)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Fuzuliyâne Bir Mersiye (s. 101- 104)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Hamid Beyefendi'nin Selimesine Nazire Yollu Bir Manzume (s. 20-22)
Münif Paşa	Dastân-ı 'Âl-i 'Osmâni	Dastân-ı 'Âl-i 'Osmâni

Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Terâne-i Tehlil (s. 5-7)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Tahmid (s. 4-9)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Tahdis-i Veli-nimet (s. 14-20)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	309 Senesi Şehrâyin Cülûsu İçin Sitâyîş-i Hazret-i Hilâfet-penâhi (s. 15-17)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	Diğer (s. 17-18)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	Başlıksız (s. 8-11)

Yukarıda sıraladığımız 41 kasidenin çoğu başta II. Abdülhamid olmak üzere devlet büyüklerini, Allah'ı, peygamberi övmek için söylenmiştir. Ancak bu dönemdeki söylenmiş kasidelerde, kasidenin bölümlerinde teşbib, girizgah, medhiye, tegazzül, fahriye, dua bölümlerinden pek çoğu mevcut değildir. Hemen hemen hepsi daha çok methiyeden oluşmuş gibidir.

4.1.1.3. Mesnevi

Sözcük anlamı “ikişer ikişer, ikili” demek olan mesnevîde her beyit kendi arasında uyaklıdır ve aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılır. Kaside de olduğu gibi mesnevîde de bazı değişikliklere gidilmiş ve mesnevînin kimi bölümleri atılmış gibidir. Pek çoğunda konuya doğrudan girilmiş ve mesnevînin bölümleri dikkate alınmamıştır. Bununla birlikte aşk konulu, dini tasavvufî ve savaş ve kahramanlık konular mesnevîler ön plandadır. Mesnevîleri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 3: Mesnevîler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Bürhân	Bürhân

Adanalı Hoca Hayret	Şehrâyin ü Sihri Beyân	Şehrâyin ü Sihri Beyân
Ahmed Reşâd	Güldeste	Bahâr (s. 53-55)
Ahmed Reşâd	Güldeste	İbtîlâ-yı Mey (s. 63-68)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Câvid (s. 91-96)
Alaadin Sâbit	Zafer-nâme-i Sâbit	Zafer-nâme-i Sâbit
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Tevhid (s. 11-14)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Nübuvvet (s. 15-19)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Ana Tarih-i Mevlid Olmuşken (s. 64)
Ali Ferruh	Laklakiyât-ı Edebiyye	Laklakiyât-ı Edebiyye
Ali Ferruh	Ussü'l-esâs	Ussü'l-esâs
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Bahar (s. 28-29)
Celâl Sezâyî	Münâkaşa-i Âşıkâne Yahud Bergüzâr-ı Mâzi	Münâkaşa-i Âşıkâne Yahud Bergüzâr-ı Mâzi
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Tevhid (s. 13-16)
Erganili Mesud	Fersûde	Sevgilim ile Ceryân Eden Meşâire (s. 15-19)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Manzume (s. 11-12)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Telatun-ı Manevi Yahud Bir Hâl-i İstiğrâk (s. 21-23)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bahar (s. 24-26)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Yalnızca Eğleniş (s. 26-31)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Sa'y u Amel (s. 31-33)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Mareke (s. 35-40)
Filibelizâde Asım	Nâle-i 'Uşşâk	Nâle-i 'Uşşâk

H. Râzi	Peymâne	Bülbül, Gül (s. 5-7)
H. Râzi	Peymâne	Arz-ı Hakikat! (s. 20-21)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Iyd-ı Gariban (s. 26-30)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Beytullah (s. 8-10)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kaside-i Berde'den Bir Nebze (s. 97-100)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Hazret-i Fâtih'e Hitâb (s. 106-108)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Tevhid (s. 3-5)
Mehmed Celâl	Çelebi Sultan Mehmed Yahud Müceddid-i Devlet	Çelebi Sultan Mehmed Yahud Müceddid-i Devlet
Mehmed Celâl	Fatih Sultan Mehmed-i Sani Yahud İstanbul'un Fethi	Fatih Sultan Mehmed-i Sani Yahud İstanbul'un Fethi
Mehmed Celâl	Hüdâvendigar Gazi Yahud Fetihler ve Kosova Sahrası	Hüdâvendigar Gazi Yahud Fetihler ve Kosova Sahrası
Mehmed Celâl	Kanuni Sultan Süleyman Yahud Fütûhât	Kanuni Sultan Süleyman Yahud Fütûhât
Mehmed Celâl	Sultan Bayezid-i Sâni Yahud Elvâh-ı Zafer	Sultan Bayezid-i Sâni Yahud Elvâh-ı Zafer
Mehmed Celâl	Sultan Orhan Gazi Yahud Bir Kahraman	Sultan Orhan Gazi Yahud Bir Kahraman
Mehmed Celâl	Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyad-ı Hümayun-baht	Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyad-ı Hümayun-baht
Mehmed Celâl	Sultan Selim-i Sâni Yahud Muzaffariyet	Sultan Selim-i Sâni Yahud Muzaffariyet
Mehmed Celâl	Sultan Mehmed-i Sâni Yahud Fatih-i Şehir	Sultan Mehmed-i Sâni Yahud Fatih-i Şehir

Mehmed Celâl	Şîr-i Gaza	Şîr-i Gaza
Mehmed Celâl	Yavuz Sultan Selim-i Evvel Yahud Afitâb-ı Safvet	Yavuz Sultan Selim-i Evvel Yahud Afitâb-ı Safvet
Mehmed Celâl	Yıldırım Sultan Bayezid-i Evvel Yahud Bir Cihangir	Yıldırım Sultan Bayezid-i Evvel Yahud Bir Cihangir
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Ruz-ı Velâdet-i Cenâb-ı Şehriyâri (s. 15-18)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Tavsif-i Hazret-i Pâdişâhi (s. 20- 22)
Mustafa Hayati	Hikâye-i Ferah-bahş	Hikâye-i Ferah-bahş
Mehmed Selahaddin	Gonce-i Hayatım	Tevhid (s. 6)
Mehmed Selahaddin	Gonce-i Hayatım	Nat (s. 7)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Sakinâme (s. 41-42)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Romanda Suret-i Taaşşuku, O Yolda Dûçâr-ı Mesâib Olduğu Tasvir Edilen Nâzım'ın Hasbihâl-i Manzumu (s. 61-66)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	Tevhid (s. 8-10)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	1310 Senesi Şehrâyin Cülûsu Hakkında Medhiyye-i Hazret-i Şehriyâri (s. 12-14)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	307 Senesine Müsâdif Leyle-i Berât-ı Kesirü'l-berekât İçin Söylenmiştir (s. 5-6)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Harabât-nâme (s. 17-18)
Tepedelenizade Kamil Hüseyin	Nümûne-i Şecaat	Nümûne-i Şecaat
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Başlıksız (s. 49-50)

Görüldüğü üzerinde 1880-1895 yılları arasında hem müstakil olarak neşredilmiş hem de şiir kitapları içerisinde kendisine yer bulmuş mesnevi sayısı 55'dir. Bu şeklin bu kadar sık kullanılmasının sebeplerinden biri yayımlanan manzum Osmanlı tarihleridir. Diğeri ise mesnevi nazım şeklinin değişikliğe uğratılmasıdır. Nitekim bu dönemde mesnevi şekline haiz ancak bir mesneviye göre çok daha kısa şiirler kaleme alınmıştır. Sadık Vıcdani (1864-1939)'nin, Şevket Gavsi (1873-1954)'nin, Şeyh Vasfi (1851-1910)'nin, Tevfik Nevzâd (1865-1905)'in mesnevileri buna örnek olarak gösterilebilir.

4.1.1.4. Kıta

Sözcük anlamı “parça, bölüm, cüz” olan kıta, yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitten oluşur. 1880-1895 yılları arasında şiir yazan hemen hemen bütün şairler tarafından pek çok kıta kaleme alınmış ve şiir kitaplarının hatırı sayılır bir kısmını doldurmuştur. Kıtalar şöyle sıralanabilir:

Tablo 4: Kıtalar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Tevhid
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Kıta (s. 45-46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Kıta (s. 46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Kıta (s. 46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Kıta (s. 47)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Kıta (s. 51)
Abdullah Cevdet	Hiç	Bir Kıta (s. 17-18)
Abdullah Cevdet	Hiç	Ey Timsâl-i Bî-ruh (s. 24)
Abdullah Cevdet	Hiç	Diğer (s. 24)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Kıtacak (s. 20-21)

Abdullah Cevdet	Tuluat	Kıta (s. 34)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tahazzün-i 'Amik (s. 38)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Bir Mersiyye-Andre Şeniyye'den (s. 70)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Hayal Fakat Hakikat (s. 73)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Seyyâh-ı Sevdâzede (s. 77-78)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Şopenhaur (s. 80)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta (s. 81)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta (s. 82)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta (s. 82)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta (s. 82)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta (s. 82)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Kıta-ı Latife-âmiz (s. 83)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta-Der-hakk Besmele-i Şerife (s. 7)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Hamdele-i Zât-ı Kibriyâ-penâh Bâri (s. 7-8)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta-Salvele-i Hayrû'l-enâm Sallahu Aleyh ü Vesellem (s. 8)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Tarziyye-i Âl ü Ashâb-ı Kirâm Rıdvanullahi Aleyhim Ecmain (s. 8-9)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta-Şükr ü Senâ-yı Hilâfet-penâh-ı A'zam (s. 9)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta-Şükr ü Sipâs-ı Pâdişâhân-ı Âl-i Osmân-ı Tâb-serâhim (s.9-10)

Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 11)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 98)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Selim-i Evvel Hazretleri'nin Tasvir-i Hümâyunlarının Zirine (s.99)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 100)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 100)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 101)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 101)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 102)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta-i Tarihiyye (s. 102)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 103)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 103)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kıta (s. 104).
Ali Nusret	Şihâb	Kıta (s. 12)
Ali Nusret	Şihâb	Bir Kıta Daha (s. 30)
Ali Nusret	Şihâb	Nazm (s. 49-50)
Ali Ruhi	Lemeat	Mekke-i Mükerrermede Bulduğum Esnâda Eazım-ı 'Ulemâdan Rahmetullah Efendi Hazretleri'ne Söylediğim Kıt'adır (s. 36)
Ali Ruhi	Lemeat	Muallimü'ş-şuarâ Naci Efendi Hazretleri'ne Olan Kıtadır (s. 36)
Ali Ruhi	Lemeat	Yine Müşârinileyhin Velime Cemiyetinde Söylediğim Kıtadır (s. 37)

Ali Ruhi	Lemeat	Nevbahârım Nâm Eserin Sâhibi Merhum Emin Hümâyî Beyin Vefâtı Üzerine Söylediğim Kıtadır (s. 47)
Ali Ruhi	Lemeat	Kıta (s. 47)
Ali Ruhi	Lemeat	Kıta (s. 48)
Ali Ruhi	Lemeat	Arfî ve ‘İsmet Bahâri Divanlarının Kitab Sandukundan Çıkarılması İçin Pederim Merhuma Söylediğim Kıtadır (s. 39)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Mersiyecik (s. 24)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 37)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gözlük Takmağa Heves-kâr Dil Dilber-i Kebûd-ı Çeşme (s. 37)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 38)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 38)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Sucuya İltifât-ı Bârid (s. 38)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 39)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 39)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 39)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhana Muallimlerinden ve Memurîn-i Rüsûmiyyede Olan “Nahv-i Türki” Müellifi Bulunan Refetlü Hasan Şefîk Beyefendi’ye Makâm-ı Teşekkürde İrsâl Kılınmış İdi (s. 40)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Tasvir-i Bi-nazir Karşısında

		Söylenmiştir (s. 40)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Müşterek Kıta (s. 40)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 41)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 41)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta (s. 41)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Gel Keyfim Gel'in Kabında Görülür (s. 41-42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kıta-ı Mizâc-âmiz (s. 48)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Ayyâşın Tesellisi (s. 48)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Kıta (s. 44-45)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 6).
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazm (s. 8)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Tezkireciğimden (s. 12)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Yatakta (s. 13)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Sözlerimde Dair Bir Söz (s. 14)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 15)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Şa'ir-i Meşhur Sabit'in Zafer- nâmesini Mütala Ettiğim Esnâda Kabına Yazmıştım (s. 16)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 16)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Leyle-i Cülûs (s. 17)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Yine Yatakta (s. 17)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Gönlümden Şikayet (s. 18)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 21)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 23)

Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Romanımdan (s. 27)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kezâ (s. 27)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 28)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Nazm (s. 28)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 29-30)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Diğer (s. 30)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Tezkirecik (s. 38)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Sevgili Meleşimiz İçin (s. 42-43)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 46)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Mukaddimecik (s. 48)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta (s. 48)
Erganili Mesud	Fersûde	Bir Kıta (s. 33)
Erganili Mesud	Fersûde	Kıta (s. 33)
Erganili Mesud	Fersûde	Bir Tazmin (s. 33)
Erganili Mesud	Fersûde	Bir Hânendeye (s. 34)
Erganili Mesud	Fersûde	Odada Gördüğüm Bir Tasvire Söylenmiştir (s. 34)
Erganili Mesud	Fersûde	Bana Merdümğiriz Demiş Bir Zata (s. 34)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bir Bezmde Sâki-i Gülçehreye (s. 59)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 59)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Devletlü Münif Paşa Hazretleri'nin Ma'ârif Nezâreti Hakkında Söylediğim Kıta-i Tarihiyyedir (s. 59-60)

Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 60)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Kendi Hakkımda (s. 60)
H. Râzi	Peymâne	Kıta (s. 22)
H. Râzi	Peymâne	Usandım (s. 22)
H. Râzi	Peymâne	Kıta (s. 22)
H. Râzi	Peymâne	Bir Mektup Arasında Kıta (s. 24)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 55)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 55)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 55)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 55)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 56)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 56)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 56)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 56)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 56)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 63)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kıta (s. 16)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kıta (s. 16)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Tercümedir (s. 17)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Tercümedir (s. 17)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kıta (s. 18)

Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 18)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 18)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 18-19)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 19)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 19)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 19)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Bir Mektup İçin (s. 20)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 20)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s.20)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 20-21)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Mahmud Kemaleddin Efendi'nin Nilüfer'ine (s. 21)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 21)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 21-22)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 22)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 22)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 22)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 22)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 23)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Kıta (s. 23)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Mahmud Kemaleddin Efendi'nin "Terâne-i Tıflâne" 'Unvânlı Mecmu'a-i Eş'ârına (s. 23)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Yine Mumaileyhin "Nevâ-yı Şebâb" Nâmındaki Mecmu'a-i Eş'ârına (s. 24)
Hüseyin Haşım	Şihâb	Yenişehir Fenarlı Murad Emiri

		Efendi'nin Bursa'da Neşr Etmekte Olduğu "Fevâid" 'Unvânlı Risâle İçin (s. 24)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Hilal Gazetesi Hakkında (s. 25)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kıta (s. 25)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kıta (s. 25)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Kıta (s. 13-14)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	İkâz-ı Osmâni (s. 14)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Kıta (s. 14)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Okuyup Yazmaz Bir Çocuğa Pederinin Hitâbı (s. 14)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Şu Kıtacığın da Arz Edeyim (s. 16)
İsmail Hakkı	Tahassür	Sitâre Altında (s. 79)
İsmail Hakkı	Tahassür	Bir Kıta (s. 81)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 75)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Şunu da Birâdere Yazmıştım (s. 208)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 215-216)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 217)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 217)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 218)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 218)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 218)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 219)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 219)

İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kıta (s. 219)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bi'l-bidâhe Söylenmiştir (s. 220)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Münâcât (s. 3)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tevârih-i Cülûs (s. 14-15)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Velâdet (s. 15)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Yemen'de Kâin 'Asîr Kıtasının Fethine Tarihtir (s. 18)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih Tebrik-i Sâl (s. 28)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Mesned Kapudanı Tevcihine Dair Tarihtir (s. 38)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Ali Paşa Merhumun Hanya'da İnşa Eylediği Muvakkithâneye (s. 39)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Sadâret Mahmud Nedim Paşa (s. 40)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Velâdet (s. 45-46)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Velâdet (s. 46)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Validem Merhumenin Vefâtına Tarihtir (s. 47)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Velâdet Tarihi (s. 48)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Resmo'da Mahmudiyye Nâm Mekteb-i İdâdiyye'nin İnşasına Tarihtir (s. 50)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 127)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 127)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 127)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 128)

Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 128)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kıta (s. 128)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Muhabbet-i Muğteribe Yazılmıştır (s. 39)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Meydân-ı Osmâni'de (s. 39-40)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Kıta (s. 29)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Kıta (s. 29)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Kıta-Bir Dildâr-ı Cefâkâra (s. 29-30)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Nazm (s. 30)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Muhibb-i Muğteribe Verilmiştir (s. 32)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Kütüphâne (s. 32)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Bir Mai Gözlüye (s. 49)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	İki Müşterek Kıta (s. 49)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Bir Nazm (s. 49-50)
Mehmed Celâl	Sürûd	Kıta (s. 9).
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 5)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 5)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 5-6)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 6)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 6)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 6-7)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 7)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 7)

Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 7-8)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 8)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Velâdet-i Hümâyunda Şehrâyine Dâir (s. 13)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 14)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 15)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 15)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 35-36)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Ayasofya (s. 40)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Türbe-i Pâk-ı Hazret-i Hâlid (s. 44)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bir Büyük Âdemin Kitâbe-i Seng-i Mezârı (s. 74)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Söylüyor (s. 137)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Andelib (s. 139)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bülbülün Zemzemesi (s. 59-60)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kemal Beyefendi Hazretleri'ne Takdim Ettiğim Resmin Arkasına Yazılmıştır (s. 80-81)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kemal Beyefendi'nin Mahdumu Biraderim Ekrem Beyefendi'ye Verdiğim Resmin Arkasına Yazılmıştır (s. 81)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Amcam Refet Beyefendi'ye Takdim Ettiğim Resmin Arkasına Yazılmıştır (s. 81)
Menemenlizâde Mehmed	Elhân	Tepedelenlizâde Subhi Beyefendi'ye Verilen Resmin

Tahir		Arkasına Yazılmıştır (s. 82)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Üç Sene Mukaddem On Sene Evvelki Resmin Arkasına Yazılmıştır (s. 82)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kıta (s. 82-83)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kıta (s. 83)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kıta (s. 83)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kıta (s. 84)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Bir Fotoğrafın Zahirine Yazılmıştır (s. 39)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Kıta (s. 40)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Levh-i Mezâr (s. 40)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Kıta (s. 41)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Çiçeğime (s. 42)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Cülûs-ı Hümâyûn Donanmasında Talik Olunmuştur (s. 49)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Velâdet-i Hümâyûn Donanmasında Talik Olunmuştur (s. 49)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Hırka-i Şerif Ziyâreti Günü Güzer-gâh-ı Hümâyûnda Saff- beste İhtirâm Olan Bir Mekteb Şakirdânı Tarafından Rikâb-ı Şâhâneye Takdim Kılınmak Üzere Tanzim Olunmuştur (s. 50)

Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Diğer (s. 21)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Diğer (s. 21)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 21)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 22)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 22)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 22)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 22-23)
Müstecâbizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 23)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Kıta (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Kıta (s. 47)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Kıta (s. 49)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Kıta (s. 49)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 66)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 67)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 67)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 68)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 69)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 69)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 69)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Kıta (s. 36)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Kıta (s. 36-37)
Nigâr Hanım	Efsus	Fransa Üdebâsından Lamartin'in Âsârından Bir Kıtanın Tercümesidir (s. 28)

Nigâr Hanım	Efsus	Almanya Muasirin-i Üdebâsından Mösyö Ernst Fon Vindenburug'un Âsârından Bir Kıtanın Tercümesi (s. 60)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kıta (s. 37)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kıta (s. 38)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kıta (s. 38)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kıta (s. 38)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Hamdele (s. 7)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Salvele (s. 8)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Tarziyye-i Çehâr-yâr-ı Güzin (s. 8-9)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Tarziye-i Cenâb-ı Fatımatü'z- zehrâ (s. 10)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kıta (s. 24)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kıta (s. 25)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kangırı Cephânesi İçin (s. 26)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kangırı Debboyu İçin (s. 26)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kastamonu Nâib-i Sâbıkı Sâdât Bir Zenciyyeden Faziletli Ahmed Fâiz Efendi'nin Kastamonu'da Tevellüd Eden Mahdumuna (s. 33)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kıta (s. 57)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kıta (s. 57)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Kıta (s. 57)
Sadık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniyye	Bir Mektup Ser-nâmesi (s. 58)

Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Bir Dilber-i Müttegâfile (s. 58)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Yine Öyle Birisine (s. 58)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Ne Vakit Kurtuldu? (s. 59)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Dinlerse Fenâ Değil! (s. 59)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	İtâb-ı Niyâz-kârâne (s. 59)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Bir Hânende-i Hoş-elhâna (s. 60)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Belki Gelir (s. 60)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Cümel-i Hikemiyye-i Türkiyye Nâmındaki Kitâba Karşı Yazılan İkinci Perişan Yahud Kahkaha Adlı Kitabımızın Mündericât-ı Manzumesinden Cümel-i Hikemiyye-i Türkiyye Mürettebi Lisânından (s. 67)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Mürettibe Teşekkür (s. 67)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Elbette Anlamaz! (s. 67-68)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Tarih-i Kahkaha (s. 68)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Oğlum Mahmud Rıdvan'ın Seng-i Mezârına (s. 72)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	İnebolu Mukâvelât Muharriri Vefâ-şîârân-ı Ahibbâdan Mahmud Hilmi Efendi'nin Lisânından Oğlunun Seng-i Mezârına (s. 73)
Sadık Vîcdâni	Nagâmât-ı Vîcdâniyye	Pek Genç İken Vefât Eden Bir Kadıncağızın Seng-i Mezârına (s. 74)
Sadık Vîcdâni	Perişân	Bir Kıta (s. 30)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 19-20)

Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 20)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 20)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 21)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 24)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Şemsü'l-maarif Mektebi Müdürü Ali Sâib Bey'in Mahdumuna (s. 25)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Sıhhiye Müfettişlerinden İzzetlü Hâfız Nuri Bey'in Mahdumuna (s. 25)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 26)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Kıta (s. 108)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Kıta (s. 108)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Kıta (s. 108-109)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bir Tasvir Zahirine Yazılmıştır (s. 109)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Bu da (s. 109)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Kıta (s. 109)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Ebu'ş-şuara, Hacı Reşid-i Bî- nevâyâya (s. 110)
Şevket Gavsî	Bahâr-1 Hevesim	Birâderim Cemâl Efendi'nin Bir Varaka-i Manzumesi Zahirine Yazılmıştır (s. 26)
Şevket Gavsî	Bahâr-1 Hevesim	Kıta (s. 26)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Kıta (s. 8)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Kıta (s. 8)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Kıta (s. 8)

Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 9)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 9)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 9)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 10)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 10)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Kıta (s. 10)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazm (s. 11)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Nazm (s. 12)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 56)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 56-57)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Ârife Hanım'ın Şükûfe-zâr İsminde Neşr Ettiği Risâle-i Mevkûte İçin (s. 57)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Bir Müteşâ'ire (s. 58)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 58)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 58-59)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 59)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 59)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 59-60)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 60)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 60)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 60-61)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 61)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 61)

Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 61-62)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 62)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 62)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 62-63)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 63)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 63)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Kıta (s. 63-64)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Nazm (s. 64)
Şeyh Vasfi	Feyz-âbâd	Tarih (s. 66-67)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Cülûs-ı Hümâyun Günü Söylenmiş İdi (s. 54)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Şihâbların Hevâyı Cevalângâh-ı İttihâz Ettiği Bir Gecenin Dilsîr-i Bezm-i Muhabbet Olduğum Bir Zamânında Söylenmiş İdi (s. 54)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Bi'l-münâsebe Söylenmiş İdi (s. 55)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 60)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 60)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 60-61)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 61)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 61)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 62)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 62)

Nazm olarak adlandırılan birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı ve Kıta'-i Kebire olarak adlandırılan beyit sayısı ikiden artık kıtalar da mevcuttur. Kıta-ı Kebireler ise şöyle sıralanabilir:

Tablo 5: Kıta-i Kebireler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir Hissiyât	Ömr (s. 17-18)
Abdullah Cevdet	Tuluat	İftirâk-ı Ebedi (s. 58)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Kitâbe-i Teessürden (s. 30)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Resim İçin Bir Kıta (s. 76)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Vaktile Bir Resmin Zahirine Yazılmıştı (s. 77)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Tarih (s. 77)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Diğer (s. 78)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Diyarbakır'da Yaptırılan Umumi Bağçe İçin Tarih (s. 97-99)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Kıta-Der-tergîb-i Sa'y (s. 10)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Manzume (s. 47-48)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Orhaniye Kışlâ-yı Hümâyunu İçin 'Acizâne Tanzim Olunup Kapsu Bâlâsına Hak u Nakş Edilmiş Olan Tarih (s. 50-52)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Mabeyn-i Hümâyun Cenâb-ı Mülûkâne Başkâtip Sâbıkı Süreyya paşa Merhumun Rütbe-i Sâmiyye-i Vezâretlerinin Tebrikine Dâir Kaside-i Tarihiyye (s. 52-55)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Dârü's-sa'âdetü'ş-şerife Ağası

		Merhum Hafız Behram Ağa Tarafından Cerede İnşa Ettirilen Değirmenin Kapısı Bâlâsına Hak Olunmak Üzere Bi't-taleb Tanzim Edilen Tarih (s. 54-56)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Heybeli Ada'da Mekteb-i Bahriyye-i Şâhâne'de Yaptırılan Sahrmıc İçin Tanzim Olunan Tarih (s. 56-57)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Midilli Adası'nda İnşa Olunan Rüsûmât Dairesi İçin Tanzim Olunan Tarih (s. 57-58)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Makâm-ı 'Âli-i Ser-âskeri Reisi Sâbık 'Atufetlü Senih Efendi Hazreleri'nin 'Askeri Tekâüd Sandığı Nezâretine Ta'biyetiyle Riyâset Müşarinileyha 'Atufetlü Şerafettin Beyefendi Hazretleri'ne Tevcih Buyurulması Üzerine B'il- bedâha Tanzim Olunan Kıt'a-i Tarihhiyyedir (s. 58-59)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Asr-ı Mes'ud-ı Hazret-i Hilâfet- penâhinin Cümle-i Müesser-i Bedâi'-perverânesinden Olarak Bâ-irâde-i Seniyye-i Cenâb-ı Cihânâni Kağıthânedeki İnşâ Kılınmış Olan "Poligon"un Bâlâ-yı Bâbına Hak u Nakş Olumak üzere 'Âcizâne Tanzim ü 'Î'tâ Olunan Tarih (s. 59)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Şâ'ir-i Meşhûr Kazım Paşa Merhumun İrtihâline Dâir Olunan Tarih (s. 60)

Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Mektubi-i ‘Âli-i Hazret-i Ser- ‘akeri Edib ‘Alifitrât ‘Atufetlü Muhtar Efendi Hazretleri’nin Mahdumu Mâlik Bey’in Tarih-i İrtihâlidir (s. 61)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Mekteb-i Tıbbiyye-i Şâhâne Nâzırı Ferik Sâib Paşa merhumun Kerimelerinin İrtihâline Dâir ‘Atufetlü Şerafettin Bey Efendi Hazretleri’nin Emriyle Tanzim Olunan Tarih (s. 62)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Mahdumun Alaaddin Hâmid’in Tarih-i Tevellüdü (s. 63)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Pederim Merhumun Tarih-i Vefâtı (s. 65)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Trabzon Muteberânından Nemlizâde Hafız Rahmi Efendi’nin Mahdumu Bahriyye Mülâzımı Olanlarından Mustafa Tahsin Efendi’nin Vefâtına Dair Tarih (s. 66-67)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Trabzon Vilâyeti Dâhilinde Kâin Giresun Kazâsına Mülhak Pîr-i ‘aziz Nahiyyesi Handânından Giden ‘Alizâde Ahmed Efendi’nin Mahdumu Olup Der- sa’âdetde Numûne-i Terakki Mektebi Şakirdânından İken İrtihâl Eden İbrahim Efendi’nin Tarih-i Vefâtı (s. 67-68)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Hanya Eşrâfından ‘Aslizâde Emin Bey’in Tarih-i İrtihâli (s. 68-69)

Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Kıta (s. 105-106)
Ali Nusret	Şihâb	Kıta (s. 29)
Ali Nusret	Şihâb	Bu da Öyle (s. 29-30)
Ali Nusret	Şihâb	Kıta Beş Beyit Olmaz mı? (s. 52-53)
Ali Ruhi	Lemeat	Tarih (s. 39)
Ali Ruhi	Lemeat	Halebü’ş-şehbâda Birine Kasi Yollu Söylediğim Kıtadır (s. 40-42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kemal Paşa-zâde Saadetlü Said Beyefendi Hazretleri’nin Şurâ-yı Devlet Azalığı Mesned-i ‘Âlisine Şeref-bahş Olmaları Üzerine Tanzim ü İnşâd Eylediğim Tarihtir (s. 25)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Takriz (s. 10)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Söyleniveriş ki Hiç Beğenmem Şâ’ir-Aşk (s. 26-27)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Şiddet-i Aşk (s. 29)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Kıta-i Latife-âmiz
Berathlı Mahmud Tahir	Terennüm	Medine-i Münevverenin Bir Garibi Lisânından (s. 12-13)
Erganili Mesud	Fersude	Arkadaşlarım Sâl-i Cedid Tebriki (s. 22-23)
Erganili Mesud	Fersude	Bir Parça (s. 23-24)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Zinet-bahş-ı Evreng-i Saltanat-ı Zib-efzâ-yı Şân-ı Hilâfet-i Şevket-meâb Efendimiz Hazretleri’nin Bazı Evsâf-ı Celilerini Havi ‘Âcizâne

		Söylemiş Olduğum Kaside-i Mücmele-i Tarihiyyedir (s. 8-10)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 57-58)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Kıta (s. 58)
İsmail Hakkı	Tahassür	Şu Kevkeb (s. 54)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kezâ Cülûs-ı Hümâyun-ı Meyâmın Makrûn-ı Tâcidâri Hakkında Bir Kıt'adır (s. 81-82)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Uhrevi Bir Kıta (s. 163-164)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bu Şimdilik Tenbih (s. 214-215)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Nevrestegân-ı Şu'arâdan İbrahim Necati Efendi Birâderimin Kerimesine Söylediğim Tarih-i Lafzi-i Velâdetir (s. 228-229)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Hemşirezâdım Mustafa Ekrem'in Velâdetine Tarih (s. 229-231)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kışla İnşasına Tarih (s. 15-16)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Nüzûl-ı Sefine (s. 16-17)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Vapur İnşasına Tarih (s. 17-18)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Sâl (s. 18-19)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Nüzul-ı Sefine (s. 19)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Diğer (s. 20)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Yıldız Kasr-ı Hümâyunu'nun İnşasına Tarihtir (s. 20-21)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Velâdet (s. 21-22)

Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Diğer (s. 22)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih İnşâ-yı Cısr (s. 23)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Velâdet (s. 23)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tersâne Havuzunun Tevsi'ne Tarihtir (s. 24)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Maçka'da İnşa Olunan Darü'l- islâhiyyeye Tarihtir (s. 24-26)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih Tebrik-i Sâl (s. 26)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih Tebrik-i Sâl (s. 27)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih İnşâ-yı Medrese (s. 27-28)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Abdülaziz Han Vâlikesine Vefât-ı Tarihiyyedir (s. 28-29)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Ankara'da İnşa Olunan Hamidiyye Caddesi'ne Tarihtir (s. 29)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Ankara Daire-i Belediyesinin İnşâsına Tarihtir (s. 29-30)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Sâl Tarihi (s. 30-31)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Yıldız Serây-ı Hümâyunu Piş- gâhında İnşâ Olunan Câmî'-i Şerife Tarihtir (s. 31)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Bursa'da İnşa Olunan Ziraat Mektebine Tarihtir (s. 32)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Domaniç Nâhiyyesinde Çehârşenbe Karyesinde Ertuğrul Gazi Vâlidesiçün Yapılan Türbeye Tarihtir (s. 32-33)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Bursa'dan Meyhalepçe Müceddeden İnşa Edilen Tarik

		Hakkında Tarihtir (s. 33)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Bilecik'te İnşâ Olunan Câmî'-i Şerife Tarihtir (s. 34)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Bursa'da İnşâ Olunan Mekteb-i İdadi-i Mülkiyye'ye Tarihtir (s. 34-35)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Kütahya Câmî Kebirine Tarihtir (s. 35)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Bursa Mevlevihanesi'nin Tamirine Tarihtir (s. 36)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Resmo'da İnşâ Olunan Mekteb-i İnâs-ı İslâm'a Tarihtir (s. 36-37)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Kamil Paşa Merhumun İnşâ Ettirdiği Konağa Tarihtir (s. 38)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Müşârinileyhin İstanbul'da Yaptırdığı Câmî'e Tarihtir (s. 39-40)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Tarih-i Vefât (s. 40-41)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Tarih-i Tevcih-i Vezâret (s. 41)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Mahmud Nedim Paşa'ya Vefât-ı Tarihiyyedir (s. 42)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Tarih-i Vefât (s. 42-43)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Kadri Paşa'ya Vefât-ı Tarihiyyedir (s. 43-44)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Kamil Paşa Haremi Zeynep Hanım'a Vefât-ı Tarihiyyedir (s. 44-45)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Tarih-i Vefât (s. 45)
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Tarih-i Vefât (s. 47)

Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Vefat (s. 47-48)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Hanya'da İnşa Ettirilen Çeşmeye Tarihtir (s. 48-49)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Vefat (s. 49)
Mahmud Celaledin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Mukaddema Telif-i Tab' u Temsil Edilen Şefik-nâme Şerhine Hâtime Olarak Nazm Olunmuş İdi (s. 131)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Yoktur (s. 41)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Lafzi Bir Tarih (s. 43-44)
Mehmed Celâl	Sürûd	Tarih (s. 53-54)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kıta (s. 14-15)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Fehime (s. 74-75)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Tarih-i Velâdet (s. 106-107)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bir Tarih-i Velâdet Daha (s. 107-108)
Müstecabizâde İsmet	Terâne	Bir Manzume (s. 17-18)
Müstecabizâde İsmet	Terâne	Kıta (s. 19)
Müstecabizâde İsmet	Terâne	Şükûfe-i Edeb Ser-levhalı Bir Mecmua-i Eş'âra (s. 20)
Müstecabizâde İsmet	Terâne	Bizim Andelib-i Hoş-elhânın "Bahar Çiçekleri" Namındaki Mecmua-i Eş'ârına (s. 20)
Nabizâde Nazım	Hatıra-i Şebâb	Kıta (s. 47-48)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Rüya (s. 59)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 65)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 66)

Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 66-67)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Kıta (s. 68)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Gözlerin! (s. 20-22)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Bilen Bilir (s. 27-28)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Kıta (s. 23-24)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Kangırıldaki Kışla-i Hümâyunun Tamiri İçin (s. 27)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Taş Köprü Hükümet Konağı İçin (s. 28)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Adana Valisi Saadetlü Fâik Paşa Hazretleri'nin Kastamonu Valilikleri Hengâmında Sinop'tan İnebolu'ya Avdet Ederken Geçirdikleri Bir Kazâ- yı Bahri Üzerine Söylenmiştir (s. 31-32)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Hassa Ordu-yı Hümâyununa Mensub Sınıf-ı Mukaddem On Beşinci Fırkanın Otuzuncu Kastamonu Levâsı Kumandanı Sâdık Paşa Merhumun Seng-i Mezârına (s. 69-70)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Serdâr-ı Ekrem Merhum Ömür Paşa'nın Kerimesi ve Küçük Birâderim Akif Bey'in Kayınvâlidesi Emine Hanım'ın Seng-i Mezârına (s. 71)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	On Dört Yaşlı Bir Kızcağızın Seng-i Mezârına (s. 72-73)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	On Sekiz Yaşlı Bir Kadıncağızın Seng-i Mezârına (s. 73)

Sâdık Vicdâni	Nagâmât-1 Vicdaniye	Arac Kazası Kaimâkâmı İken Vefât Eden Sâmi Efendi'nin Seng-i Mezârına (s. 74)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-1 Vicdaniye	Bir Sâlhurdenin Seng-i Mezârına (s. 75)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-1 Vicdaniye	Deryâ-dil Bir Rindin Seng-i Mezârına (s. 75)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-1 Vicdaniye	Bir Merd-i Nâsıhın Seng-i Mezârına (s. 76)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih (s. 19)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Edib-i Meşhur Said Paşa Merhum İçin (s. 27-29)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Şair ü Münşi-i Bî-nazir Muallim-i Şehir Merhuma (s. 29)
Şevket Gavsî	Gülzâr-1 Şebâb	Tarih ü Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 30)
Şevket Gavsî	Bahâr-1 Hevesim	Hemşirem Aliyye Fatma'nın Vefâtına (s. 17)
Şevket Gavsî	Bahâr-1 Hevesim	Diğer (s. 25)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Kıta (s. 11)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Tarih (s. 67)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Kıta (s. 59-60)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Diğer (s. 61)

Yukarıda sıraladığımız 355 kıta ve 133 kıta-i kebirenin büyük bir çoğunluğunu takrizler, teşekkürler ve özellikle tarihler oluşturur. Bunların ciddi bir çoğunluğunda edebi bir değer bulmak güçtür.

4.1.1.5. Müstezâd

Sözlük anlamı “ziyadeleşmiş, artmış, çoğalmış” olan müstezad, gazelin özel bir biçimine denir. Uzun dizelere kısa dize ekleyerek yazılır ve eklenen bu kısa dizeye ise ziyade denir. Uzun dizenin ölçüsü Mef’ûlü/Mefâ’îlü/Mefâ’îlü/Fe’ûlün, kısa dizenin ölçüsü ise Mef’ûlü/Fe’ûlün’dür (Dilçin, 2009, s. 204).1880-1895 yılları arasında pek çok şair tanımına yer verdiğimiz müstezada uygun biçimde müstezad söylemişlerdir. Müstezadları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 6: Müstezâdlar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdullah Cevdet	Hiç	Yadigâr-ı Temâşâ (s. 9-12)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tevhid-i Tehlil-âmiz (s. 13-16)
Ahmed Kemal	Melek	Bir Dem ki (s. 5-8)
Ali Ferruh	Şâyân	Başlıksız (s. 15-44)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Muallim-i Büzürg-vâra (s. 40)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Sultan Mehmed-i Evvel Hazretleri’ne (s. 59-60)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Sünbül Güneşe Ne Der? (s. 115-119)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Müstezad (s. 79-82)

Görüldüğü üzere müstezad, beyitlerle kurulan nazım şekilleri arasında 8 taneyle en az kullanılanıdır. Kullananlar ise Abdullah Cevdet (1869-1932), Ahmed Kemal (?), Mehmed Celâl (1867-1912) gibi yenilikçi şairlerin yanında daha çok mutavassıtın olarak nitelendirebileceğimiz Ali Ferruh (1865-1914), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888), Şevket Gavsî (1873-1954)’dir.

4.1.1.6. Müfred ve Matla

Kendi arasında uyaklı olmayan ve yalnızca bir beyitten oluşan müstakil beyitlere müfred denir. Dönem içinde matlardan daha sık kullanılmış müfredleri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 7: Müfredler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Müfred (s. 46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Müfred (s. 46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Müfred (s. 46)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Beyit (s. 51)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Beyit (s. 52)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Beyit (s. 53)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Müfred (s. 74)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Franklin'indir (s. 79)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Müfred (s. 84)
Ali Nusret	Şihâb	Müfred (s. 18)
Ali Nusret	Şihâb	Müfred (s. 30)
Ali Nusret	Şihâb	Müfred (s. 47)

Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Müfred (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Zeşt-i Rüya (s. 48)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Vâize (s. 48)
Ali Rızazâde Kemâl	Musvvirât-ı Şevk	Müfred (s. 45)
Ali Rızazâde Kemâl	Musvvirât-ı Şevk	Müfred (s. 45)
Ali Rızazâde Kemâl	Musvvirât-ı Şevk	Müfred (s. 45)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Müfred (s. 21)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 34)

Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Müfred (s. 61)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Bir Mübtelâ-yı 'İşret Lisânından (s. 61)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 63)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 63)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 63)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 63)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 63)
H. Râzi	Peymâne	Beyit (s. 23)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 58)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)

Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 59)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 63)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 63)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 63)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 63)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 64)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 64)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 64)

Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 64)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Tarih (s. 162)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Tarih (s. 162)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Müfred (s. 238)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Müfred (s. 238)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Müfred (s. 239)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Müfred (s. 239)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Müfred (s. 239)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Vefât (s. 37)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Düğmeli Baba' nın Vefâtına Tarihdir (s. 39)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Tarih-i Tebrik (s. 41)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Müfred (s. 129)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Müfred (s. 129)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Tâlib-i 'İrfâna (s. 40)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Teklif-i Teehhül Eden Bir Zâta (s. 31)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Muasker-i Alide (s. 32)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Mecmua Üzerine (s. 32)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Esnâ-yı Tasavvurda (s. 33)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Hâce-i Büzürgvâra (s. 33)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Dilber-i Serv-kadde (s. 34)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Müfred (s. 104)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Müfred (s. 131)

Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Var (s. 137)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Diğer (s. 39)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Müfred (s. 41)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Müfred (s. 42)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 30)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Müfred (s. 37)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniye	Aşka Hitâb (s. 60)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdâniye	Şübhe mi Vâr! (s. 60)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Müfred (s. 31)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Müfred (s. 31)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Müfred (s. 31)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Fotoğrafın Arkasına (s. 31)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 21)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 21)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 22)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 34)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 34)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 35)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 35)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 35)

Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 35)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Tarih (s. 35)

Kendi arasında uyaklı olan müstakil beyitlere ise matla denir. Matlaları ise şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 8 Matlalar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 83)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 83)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 83)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 83)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 83)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 84)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Matla (s. 84)
Ali Nusret	Şihâb	Matla (s. 48)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Matla (s. 42)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Matla (s. 43)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Mektub Ser-levhası (s. 44)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Matla (s. 44)
Ali Rızazâde Kemâl	Musavvirât-ı Şevk	Matla (s. 45)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 34)
Erganili Mesud	Fersûde	Beyit (s. 35)

H. Râzi	Peymâne	Beyit (s. 23)
H. Râzi	Peymâne	Beyit (s. 24)
H. Râzi	Peymâne	Beyit (s. 24)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 60)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Beyit (s. 64)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 237)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 238)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 238)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 238)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Matla (s. 238)
Mahmud Celâleddin	Âsâr-ı Manzume	Matla (s. 129)
Mahmud Celâleddin	Âsâr-ı Manzume	Matla (s. 129)
Mahmud Celâleddin	Âsâr-ı Manzume	Matla (s. 130)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Rakik Temâşâya (s. 40)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Matla (s. 40)

Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Mektub Arasında (s. 30)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Münâsebet Üzerine (s. 31)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Nâ-be-hengâm Ârzu-yı Meşâire Eden Bir Zâta (s. 31)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Şâ'ir-i Nev-civâna (s. 31)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Bir Bergüzâr Üzerine (s. 31)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Matla (s. 55)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	İki Matla (s. 32)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Değil (s. 137)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Matla (s. 30)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Matla (s. 36)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Matla (s. 47)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Matla (s. 31)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Matla (s. 31)

Görüldüğü üzere 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarının içerisinde 138 müfred ve 55 tane de matla bulunur. Bunların büyük bir çoğunluğu şairlerin kıyıda köşede kalan ama gönüllerinin yok olmasına el vermediği şiir parçalarıdır. Bu yüzden bu müfred ve matlaların da edebi bir değere haiz olduğunu söylemek güçtür.

4.1.2. Bentlerle Kurulan Nazım Şekilleri

Bentlerle kurulan nazım şekilleri, 1880-1895 yılları arasında şiir kitabı neşretmiş bütün şairler tarafından kullanılmıştır. Bizde bunları sırasıyla dörtlüler, beşliler, altılılar, yedililer, sekizliler ve Terki-i Bend ve Terci-i Bend şeklinde sınıflandırıp tablolar halinde bu saydığımız sırayla gösterdik.

4.1.2.1. Dörtlüer

1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında dörtlü bentlerden oluşan nazım şekilleri şunlardır: Rubai, Murabba, Şarkı ve Terbi'. Burada zikrettiğimiz sırayla aşağıda bu şekillerin hangi şiirlerde ve ne kadar kullanıldığını detaylı bir şekilde göstereceğiz.

4.1.2.1.1. Rubai

Dört dizelik ve kendine özgü ayrı ölçüsü olan, bağımsız bir nazım biçimidir. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı, üçüncü dize ise serbesttir (Dilçin, 2009, s. 207). Rubaileri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 9: Rubailer

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ahmed Reşâd	Güldeste	Rubai (s. 79)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Diğer (s. 79-80)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Diğer (s. 80)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Başlıksız (s. 80)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Başlıksız (s. 80)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Başlıksız (s. 81)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Başlıksız (s. 81)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Başlıksız (s. 81)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Rubai (s. 101)
Ali Rızazâde Kemâl	Musavvirât-ı şevk	Rubai (s. 44)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Rubai (s. 15)

Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Rubai (s. 16)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Sabi Lisânından Mürebbiyesine Hitâben Rubai (s. 220)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Rubai (s. 70)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Rubai (s. 63)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Rubai (s. 63)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Rubai (s. 63)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Rubai (s. 64)
Vecdi	Divançe-i Vecdi	Rubai (s. 64)

Rubai nazım şekli de 19 taneyle bentlerle kurulan nazım şekilleri içerisinde yer alır. İsmail Safa (1867-1901) ve Nabizâde Nazım (1863-1893) dışında yukarıda saydığımız bütün şairler tamamen divan edebiyatı geleneğine bağlıdır ve bu yüzden eserlerinde rubailere yer vermişlerdir.

4.1.2.1.2. Murabba

Bent adı verilen dört dizelik kıtalardan oluşur. Yalnızca dördüncü dizenin öteki bentlerin dördüncü dizeleriyle uyaklı olması gerekir. Pek çok şair tarafından tercih edilen nazım şekillerinden biridir. Murabbalar şöyle sıralanabilir:

Tablo 10: Murabbalar

ŞAİRİN ADI	ŞİİRİN KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Efsus (s.40-41)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Feryâd (s.41-43)

Abdullah Cevdet	Tuluat	Hassâsiyyet-i Sevdâviye (s. 29-30)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Bir Kuş (s. 25-27)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Heyhât (s. 58-59)
Ahmed Kemal	Melek	Nâle-i Hicrân (s. 12-14)
Ahmed Kemal	Melek	Uyan Ey Yâr Ey Uyan (s. 14-17)
Ali Nusret	Şihâb	Bir Kız (s. 4-6)
Ali Nusret	Şihâb	Sevdiğim!.. (s. 28)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Heyhât (s. 26-27)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Heyhât! (s. 20-21)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Diğer (s. 62)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Murabba (s. 19)
Hüseyin Hüsni	Mecmua-i Edebiye	Manzume (s. 15)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Kız (s. 181-182)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Gelmeyecek mi? (s. 183-184)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Muallim Naci Efendi Hazretleri'nin "Vefâ İle Safâ Beyninde Müşâire" 'Unvanıyla Otuz Beşinci Mecmua-i Muallime Derç Ettikleri Muhâvere-i Manzumeye Naziredir (s. 199-200)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Arkadaş Cüzdanına Takriz (s. 221-222)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihad	Şükûfe-dân	Mersiye (s. 5-6)

Mehmed Celâl	Sürûd	Ayaklar (s. 22-23)
Mehmed Celâl	Sürûd	Görünmüyor! (s. 37-38)
Mehmed Celâl	Sürûd	Yeni Bir Sevda (s. 38-39)
Mehmed Celâl	Sürûd	Sükût-ı Evrâk (s. 40-42)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Başlıksız (s. 34-35)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Sultan Orhan Gazi Hazretlerine (s. 36-37)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Diğer (s. 46-48)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Kanuni Sultan Süleyman Lisânından (s. 50-51)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Yıldırım Sultan Bâyezid-i Evvel Hazretleri'ne (s. 52-53)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Sultan Mehmed-i Sâlis Hazretleri'ne (s. 53-55)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Uyuyor! (s. 66-67)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Mehtâb (s. 84-86)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Anlayamam (s. 113-114)
Mehmed Cemal	İnşirâh	Şikâyet (s. 19-20)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Victor Hugo'nun Bir Manzumesinden İktibâsen Tercüme Olunmuştur (s. 14-15).
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Çoban Lisânından (s. 21)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Çoban (s. 37-38)
Sâdık Vicdâni	Nagâmat-ı Vicdaniye	Nâib-i Mumaileyhin 'Akâid-i İslâmiyye İçin Yazdıkları Telhis-i Belîge Takriz (s. 33-35)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Yetiş (s. 27-28)

Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Hazân-dîde Bir Yaprğa(s. 92-94)
--------------	----------------	---------------------------------

Bu saydığımız klasik şekillere haiz olan murabbalar yanında hem uyak düzeni hem de bent sayısı bakımından değişiklik gösteren murabbaları da görmek mümkündür. Bunları ise şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 11: Değişiklik Gösteren Murabbalar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdülahad Nuri	Ölen Kızım	Ölen Kızım	Aaab, cccb, dddb....
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	İstidâ-yı Merhamet (s. 16-18)	Aaab, cccb, dddb....
Mehmed Celâl	Elvah-ı Şâirâne	Bir Kuş (s. 44-47).	Aaab, cccb, dddb....
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Terâne-i Zafer	Terâne-i Zafe r(s. 6-10)	Aaab, cccb, dddb....
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Tahattur Et! (s. 5-6)	Aaab, cccb, dddb....
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Yolcu Köylü (s. 9-10)	Aaab, cccb, dddb....
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Ey Şeb-i Mehtâb (s. 31-33)	Aaab, cccb, dddb....

Görülüyor ki 39 tane klasik murabba şekline haiz ve 7 tane de hem uyak düzeni hem de bent sayısı değişikliğe uğratılmış murabba mevcuttur. Murabbalar aşk, tabiat, ölüm gibi dönem şiirinin asli temlerinin yanı sıra hamasi şiirlerde de karşımıza çıkar.

4.1.2.1.3. Şarkı

Şekil olarak murabbaya benzer. Şarkılarda da temel uyak her dördlüğün dördüncü dizesinde yinelenir. Mustafa Reşid (1861-1936) başta olmak üzere pek çok şair şarkı kaleme almış ve eserlerinde bu şarkılara yer vermişlerdir. Şarkılar şöyle sıralanabilir:

Tablo 12: Şarkılar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdullah Cevdet	Tuluat	Hugo'dan Aynen Tercümedir (s. 68-69)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Şarkı (s. 32-33)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Şarkı (s. 99-100)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Diğer (s. 100)
Ali Nusret	Şihâb	Şarkı (s. 46)
Ali Nusret	Şihâb	Yine Şarkı (s. 46-47)
Ali Nusret	Şihâb	Şarkı (s. 51-52)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Şarkı (s. 36-37)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Şarkı (s. 41-42)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Şarkı (s. 42-43)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Şarkı (s. 43)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Şarkı (s. 43-44)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Şarkı (s. 41)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Şarkı (s. 58)
H. Râzi	Peymâne	Şarkı (s. 25)
H. Râzi	Peymâne	Şarkı (s. 25-26)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Şarkı (s. 61)

Hüseyin Haşim	Şihâb	Diğer (s. 62)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 91)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 92)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 92-93)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 93-94)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 94)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 95)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 95-96)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 96-97)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 97-98)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 98-99)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 99-100)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 100-101)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 101)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 102)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 103)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 104)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 104-105)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 106)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 107)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 108)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 109)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 109-110)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-1 Manzume	Şarkı (s. 110)

Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 111)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 111-112)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 112-113)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 113)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 114)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 114-115)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 115-116)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 116)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 117)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 117-118)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 118-119)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 119-120)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 120)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 121)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 121-122)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 122-123)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 123)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 124)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 124-125)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 125-126)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Şarkı (s. 126)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Bir Şarkı (s. 39)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Uşşâk Şarkı (s. 50)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Hicâz Şarkı (s. 51)

Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Hüseyini Şarkı (s. 51)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Uşşâk Şarkı (s. 51)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Sûz-ı Dil Şarkı (s. 52)
Mehmed Celâl	Sürûd	Şarkı (s. 18-19)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	İkinci Kıtası Olmayan Bir Şarkı (s. 139)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bir Şarkı Daha (s. 139-140)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayatım	Şarkı (s. 34)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayatım	Nazire (s. 34-35)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Şarkı (s. 29-30)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Gördüm (s. 31)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Şarkı (s. 32)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Şarkı (s. 33)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Şarkı (s. 34)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Şarkı (s. 35)
Mustafa Reşid	Şükûfe İstiğrâk	Marş (s. 47-48)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Şarkı (s. 45)
Nabizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Şarkı (s. 45-46)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Şarkı (s. 39)
Nigâr Hanım	Efsus	Şarkı (s. 30)
Nigâr Hanım	Efsus	Şarkı (s. 31)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Şarkı (s. 95-96)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 96-97)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 97-98)

Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 98-99)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 99-100)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 100-101)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 101)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 101-102)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 102-103)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 103)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 103-104)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 104)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 105)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Diğer (s. 105-106)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Bir Şarkıya Nazire (s. 106-107)
Sâdık Vîcânî	Nağâmât-ı Vîcânîye	Şarkı (s. 56)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Şarkı (s. 12-13)
Şeyh Vasfî	Cezebât	Şarkı (s. 13)
Şeyh Vasfî	Feyz-âbâd	Şarkı (s. 65-66)
Şeyh Vasfî	Feyz-âbâd	Şarkı (s. 66)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Rüşdiye Çocukları Tarafından Şehrâyinlerde Terennüm Olunmak Üzere Tertip Olunup Musiki-şinâsândan Hafız Mehmed Efendi Tarafından Acem-i Aşîrân Makamından Söylenmiştir (s. 51-52)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Yine Mumaileyh Tarafından Müsteâr Makamından Bestelenmiştir (s. 52-53)

Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Şarkı (s. 53)
---------------	---------------	---------------

108 şiirle şarkı, bentlerle kurulan nazım şekilleri arasında en çok tercih edilenlerdendir. Bunun sebebi divan edebiyatı geleneğine bağlı ve eserlerini adeta bir divan şeklinde tertip etme gayreti içerisinde bulunan Ali Rızazâde Kemal (?), Eyüp Sabri (1865-?), H. Razi (?), Mahmud Celaleddin Paşa (1840-1889), Şeyh Vasfî (1851-1910) gibi şairlerin şarkı formunu kullanmasıdır. Ancak şu da var ki Mehmed Celâl (1867-1912), Mustafa Reşid (1861-1936), Nigâr Hanım (1862-1918) ve Tevfik Nevzâd (1865-1905) gibi yenilikçi şairler de şarkı formundan vazgeçmemişlerdir.

4.1.2.1.4. Terbi

Sözlük anlamı “dörtleme, dörtlü duruma getirme” demektir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne, başka bir şair tarafından aynı ölçü ve uyakta ikişer dize ekleyerek yazılan murabbaa denir (Dilçin, 2009, s. 216). Terbiler şöyle sıralanabilir:

Tablo 13: Terbiler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Hazret-i Üstâdın Bir Mısra'ını Terbi (s. 20-21)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Terbi' (s. 30-31)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Hiç-â-hiç Redifli Şi're Yazdığım Terbi'dir (s. 15-18)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Terbi' (s. 39)
Şevket Gavsî	Gülzar-ı Şebâb	Terbi' (s. 69-72)
Şevket Gavsî	Gülzar-ı Şebâb	Bu Muallim-i Merhumun Bir Gazelini Terbi'dir (s. 72-74)

Terbi', 6 şiirle bentlerle kurulan nazım şekilleri arasında en az kullanılanlardır ve bu şekli kullanan şairlerin tamamı daha çok Muallim Naci etkisinde ve divan edebiyatı geleneğine bağlı şairlerdir.

4.1.2.2. Beşliler

Beşli bentlerden oluşan nazım şekilleridir. 1880-1895 yılları arasında sıklıkla kullanılmıştır. Şairler özellikle muhammes ve tahmis söylemekten vazgeçmemişlerdir. Hem eski hem de yeni şiir etkisinde olan şairlerde bu iki form sıklıkla görülür.

4.1.2.2.1. Muhammes

Her bendi beş dizeden oluşan nazım biçimine denir. İlk bendin dört ve beşinci ya da yalnız beşinci dizesi öteki bentlerin sonunda yineleniyorsa muhammes-i mütekerrir adını alır. Bununla beraber dört ve beşinci dizeler nakarat olarak da yinelenebilir. Bu durumda muhammes-i müzdevic adı verilir.

Muhammes-i Müzdeviç şekliyle yazılan şiirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 14: Muhammes-i Müzdeviçler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdullah Cevdet	Tuluat	Büyük Kardeşime (s. 72)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Ağlarım (s. 13-14)
H. Râzi	Peymâne	'Aşk (s. 8-9)
H. Râzi	Peymâne	Cânâna Hitâb (s. 10-11)
H. Râzi	Peymâne	Ye's (s. 12-13)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Yenişehir Fenar Müfettişi Şâ'ir-i Meşhur Merhum 'İzzet

		Efendi'nin Bir Beytini Tazmin (s. 12-13)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Sâl-i Cedid Hakkındaki Kaside-i Çâkerânemin Takdim Kılınması Üzerine 'Avârif-i Şehriyâriden Olmak Üzere Dördüncü Rütbeden Bir Kıt'a Mecidi Nişân-ı Zî-şânıyla Mazhar-ı Lutf-ı Cihânbâni Buyurulmuş Olmaklığımı Binaen Cülüs-ı Hazret-i Zıllıllahinin Tebrikine Tevesülen Şükrâne Olarak Söylediğim Muhammesdir (s. 30-31)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Padişahımız İçin Diğer Bir Kasidedir (s. 82-84)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Muhâcir Kızının İstimdâdı Tazmin (s. 164-166)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Şeb-i Vuslat (s. ?)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Manzume (s. 18-19)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Mai Gözler (s. 25-28)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Buse-i Muhabbet (s. 46-48)
Mehmed Celâl	Sürûd	Kanlıcalı Bir Güzele (s. 19)
Mehmed Celâl	Sürûd	O Gün (s. 33-34)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Gazi Sultan Osman Hazretleri Lisânından (s. 32-34)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Yavuz Sultan Selim-i Evvel (s. 44-46)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Ziyâret-i Merkad-i Sultan

		Selim-i Evvel (s. 48-50)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Hüdavendigâr Gazi Lisânından (s. 55-56)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Her Zaman Güzel (s. 67-69)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bilmem Kiminçün Ağlarım? (s. 90-92)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Düşünürüm (s. 120-121)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Tahassür (s. 125-126)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Visâl (s. 141-142)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir Kabrin Sükûtu Derin Bir Feryâddır (s. 13-14)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Gayr-i Matbu Manzum Bir Tiyatro Eşhâsından Biri Lisânından Söylenmiştir (s. 22- 24).
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bülbül (s. 145-148)
Sâdık Vicdâni	Nagâmat-ı Vicdaniye	Medh-i Pâdişâhi (s. 21-22)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Kaside-i Duâiyye (s. 8-9)

Muhammes-i Mütেকerrirler ise şöyle sıralanabilir:

Tablo 15: Muhammes-i Mütেকerrirler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ahmed Reşâd	Güldeste	Sâki-nâme-i Muhammes (s. 60- 62)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Muhammes Berâ-yı Tazmin Mısrâ'-ı Fuzuli (s. 62-63)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Na't-ı Şerif (s. 19-23)

Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Başlıksız (s. 30-31)
Erganili Mesud	Fersude	Bir Muhammesin İki Parçası (s. 23)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Muhammes (s. 55-57)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Muhammes (s. 17-18)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Muhammes (s. 22-23)
Mahmud Celâleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Kaside-i Tarihiyye Berâ-yı Tebrik-i Sâl (s. 10-14)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Bülbül (s. 62-63)
Mehmed Celâl	Sürûd	Son Aşk (s. 5-9)
Mehmed Celâl	Sürûd	Başlıksız (s. 38-39)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Aşk (s. 16-17)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	Ben Neyim? (s. 27-29)
Nigâr Hanım	Efsus-İkinci Kısım	İntizâr (s. 39-41)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Na't-ı Şerif-i Nebevi (s. 10-12)

Yukarıda sıraladığımız gibi 45 şiirle muhammes bentlerle kurulan nazım şekilleri arasında sıklıkla kullanılmıştır. Hemen hemen her konuda yazılmış ve hem divan şiiri geleneğine bağlı hem de yenilikçi çizgide ilerleyen şairler tarafından çoğu zaman kullanılmıştır.

4.1.2.2.2. Tahmis

Sözlük anlamı “beşleme, beşli duruma getirme” demektir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize ekleyerek yazılmış muhammeslere denir. Tahmisler şöyle sıralanabilir:

Tablo 16: Tahmisler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Tahmis-i Nazire-i Kemâl Beyefendi (s. 30-33)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Tahmis (s. 27-29)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Tahmis (s. 21-22)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Tahmis Gazel-i Ekrem Bey (s. 51-53)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Tahmis Gazel-i Nahîfi (s. 71-72)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Tahmis Gazel-i Vasîf (s. 87-89)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Tahmis-Gazel Mesud-ı Harabati'nindir (s. 69-71)
Alaybeyzâde Nâci	Neşide	Tahmis Gazel-i Muallim Nâci (s. 71-73)
Ali Nusret	Şihâb	Reşâdetlü Şeyh Vasfi Efendi Hazretleri'nin Bir Gazel-i 'Âli-i Beligânelerini Tahmisdir (s. 15-16)
Ali Nusret	Şihâb	Tazmin (s. 16-18)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Saadetlü Abdülhak Hamid Beyefendi Hazretleri'nin Bir Gazel-i 'Âlilerini Tahmis (s. 14-16)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Küçük Bir Tazmin (s. 23)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Bir Tahmis-i Sufiyâne (s. 47)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı şevk	Tahmis (s. 33-35)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Tahmis-i Gazel-i Nedim (s. 43-45)

Diyarbakırlı Baki	Nâle	Diyarbakırlı Edîb-i Şehir Said Paşa Merhumun Bir Gazel-i ‘Alilerini Tahmis (s. 24-26)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Tahmis-i Gazel-i Muallim Naci (s. 26-28)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Hazret-i Muallimin Bir Gazel-i Âlilerini Tahmis (s. 28-29)
Eyüp Sabri	Nevzâd	Atufetlü Kemâl Beyefendi Hazretleri’nin Vaktile Söyleyip Geçende “Gayret” Risâlesinde Neşr Olunan Bir Kıtasını Tahmisdir (s. 60-61)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Fazilet-meâb Muallim Naci Efendi Hazretleri’nin Gazel-i Edibânelerini Tahmisdir (s. 23-24)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Muallim-i Müşârinileyhin Diğer Gazel-i Renginlerini Tahmisdir (s. 25-26)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Tahmis (s. 9-10)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Tahmis (s. 36-37)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Tahmis-i Diğer (s. 37-39)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Ziyâ Paşamız Merhumun Bir Gazel-i Hekimânelerini Tahmis (s. 6-7)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Tahmis Gazel-i Asım (s. 7-9)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Nevâ-yı Şebâb	Şair-i Meşhur Hakkı Bey’in Bir Gazel-i Eş’ârânelerini Tahmis (s. 9-11)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Tahmis (s. 36)

Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Tahmis (s. 90-91)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Tahmis (s. 35-37)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Tahmis Tarzında Tazmin (s. 40-41)
Şevket Gavsî	Gülzâr Şebâb	Tahmis (s. 74-77)
Şevket Gavsî	Gülzâr Şebâb	Bu da (s. 77-78)

Tahmis ise 34 şiirle beşli bentlerle kurulan nazım şekilleri arasında oldukça popülerdir. Tahmis de tıpkı muhammes gibi hem yeniye hem de eskiye bağlı şairlerce tercih edilmiş ve pek çok konuda yazılmıştır.

4.1.2.3. Altılılar

Bentleri altı dizeden müteşekkil nazım şekilleridir. 1880-1895 yılları arasında altılı bentlerle kurulu müseddes ve tesdisler görmek mümkündür.

4.1.2.3.1. Müseddes

Bentleri altı dize olan nazım biçimine denir. Uyak düzeni aaaaaa-bbbba-ccccca-ddddda...şeklinde olanlara müseddes-i müzdeviç, aaaaaa-bbbba-ccccca-ddddda şeklinde olanlara ise müseddes-i mütekerrir denir.

Müseddes-i Mütekerrirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 17: Müseddes-i Mütekerrirler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Tehâcüm-i Efkâr Yahud Bir

		Temâşâ-yı Nisfû'l-leyl (s. 9-11)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Güzel (s. 18-19)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kezlik Cülûs-ı Şâhâne Leyle-i Şehrâyinini Diğer Bir Medhiyyedir (s. 76-80)
Mehmed Celâl	Sürûd	Fuzuli'yi Taklid (s. 54-56)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri'ne Dâir (s. 56-58)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Dumanlı Dağlar (s. 70-72)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Şafak Altında Bir Hilâl (s. 132-133)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Âlem-i Seher Yahud Galeân-ı Hissiyât (s. 27-29)
Nigâr Hanım	Efsus	Ümmid (s. 16-17)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Müseddes (s. 23-24)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	Makber-i Hâherde (s. 90-92)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	Velâdet-i Hümâyun-ı Hazret-i Abdülhamid Hânide (s. 6-8)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	Bir Lisân-ı Muallimin Talebesinden İftirâk Hasebiyle Talebesi Lisânından Son Derste Okunmak Üzere Yazılmıştır (s. 11-14)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	Hemşiresi Vefât Etmiş Bir Çocuk Lisânından Vâlidesine (s. 15-16)
Şevket Gavsi	Bahâr-ı Hevesim	Başlıksız (s. 21-22)

Müseddes-i Müzdevicler şöyle sıralanabilir:

Tablo 18: Müseddes-i Müzdeviçler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdan	Abdülkerim Sabit Bey'e Nazire Sa'y (s. 13-15)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Na't-ı Şerif (s. 9-12)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Bir Kız (s. 6-7)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Şeklinde (s. 22-23)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	İstiğrâk (s. 7-10)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Sa'y (s. 64-65)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Medhiyye-i Müseddes Berâ-yı Cenâb-ı Resûl-ı Akdes (s. 48- 49)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Hilâl-i Seher (s. 1-3)
Erganili Mesud	Fersûde	Müseddes (s. 31-33)
H. Râzi	Peymâne	Gönlüm! (s. 21-22)
Hüseyin Hüsnü	Mecmua-i Edebiye	Müseddes (s. 10-11)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Hilâl-i Seher (s. 52-54)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Müseddes (s. 18-19)

Müseddes 28 şiirle hem altılılar hem de bentlerle kurulmuş nazım şekilleri arasında popülerdir. Aşk, tabiat, çalışmanın önemi gibi temalar yanında bu şekille övgü şiirleri ve dini şiirler de söylenmiştir.

4.1.2.3.2. Tesdis

Bir gazelin üzerine 4 dize eklenerek meydana getirilir. Diğer biçimlere nazaran daha az kullanılmıştır. Tesdisler şöyle sıralanabilir:

Tablo 19: Tesdisler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Tesdis (s. 25-26)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Tesdis (s. 92-93)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Diğer (s. 93-95)
Sâdık Vicdâni	Nagâmât-ı Vicdaniye	Tesdis (s. 37-38)

Görüldüğü üzere tesdis yalnız dört şiirde kullanılmıştır. Tanzimat'tan önce de az kullanılan bu formun kaderi Tanzimat'tan sonra da değişmemiştir.

4.1.2.4. Yedililer

Bentleri yedi dizeden oluşan nazım şeklidir. Divan şiirinde olduğu gibi Tanzimat'tan sonra da çok az kullanılmıştır.

4.1.2.4.1. Müsebba

Bentlerinin dize sayısı yedi olan nazım biçimidir. Müsebbalar şöyle sıralanabilir:

Tablo 20: Müsebbalar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Müsebba' (s. 17-18)

Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Gönlüm Ne İster? (s. 25-27)
-------------	--------------------	-----------------------------

Görüldüğü üzere yalnızca iki şiirde karşımıza çıkar. Bu şekil de hem divan edebiyatında hem de Tanzimat'tan sonra gelişen modern Türk edebiyatında çok az kullanılmıştır.

4.1.2.5. Sekizliler

Bentleri sekiz dizeden oluşan nazım şeklidir. Çok az kullanılmıştır.

4.1.2.5.1. Müsemmen

Bentlerinin dize sayısı sekiz olan nazım şeklidir. Müsemmenler şöyle sıralanabilir:

Tablo 21: Müsemmenler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Mâder-i Mütéhassir (s. 10-13)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Her Şey Seni Söyler (s. 44-46)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Madum (s. 111-113)

Müsemmen bu dönemde yalnızca Nigâr Hanım tarafından ve onun üç şiirinde kullanılmıştır. Tanzimat'tan önce de az kullanılan şekillerdendir.

4.1.2.6. Terkib-i Bend ve Terci-i Bend

4.1.2.6.1. Terkib-i Bend

Bentlerle kurulan uzun bir nazım biçimidir. Her bent sayısı beş ile on arasında değişen beyitlerden oluşur ve bentlerin uyak düzeni gazele benzer. Bent sayısı beş ile on arasında değişebilir. Son beytine vasıta beyti ya da bendiye denir. Bu beyit her bendin sonunda değişir ve kendi dizeleri arasında bentten ayrı olarak uyaklıdır (Dilçin, 2009, s. 233).

“Terkib-i bendlerde genellikle, talihten ve hayattan şikayetler, dini, tasavvufi, felsefi düşünceler anlatılmış, toplumsal yergi niteliğinde eleştirilere yer verilmiştir. Mersiyeler de genellikle terkib-i bend biçimiyle yazılır” (Dilçin, 2009, s. 233). Terkib-i bendler şöyle sıralanabilir:

Tablo 22: Terkib-i Bendler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Ahmed Servet	Nevhâ-i Dil	Nevhâ-i Dil
Halil Edip	Terkib-i Bend	Terkib-i Bend
Hayrullah	Hâtıra-i Ahd-i Şebâb	Terkib-i Bend (s. 11-14)
Mehmed Celâl	Sürûd	Bir Terkib-i Bend'den (s. 59-68)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Hem Mersiye Hem Tarih (s. 76-77)

Görüldüğü üzere terkib-i bend az kullanılan şekillerdendir. Ancak dönem içerisinde Halil Edip ve Ahmet Servet'in müstakil olarak yayımladıkları eserin terkib-i bend şekliyle söylenmiş olması bu şeklin hala etkisini kaybetmediğini gösterir.

4.1.2.6.2. Terci-i Bend

Biçim ve uyak yönünden terki-i bende benzemekle beraber bentleri birbirine bağlayan vasıta beyitleri her bendin sonunda yinelenir. Genellikle Tanrı'nın gücü, evrenin sonsuzluğu, doğanın ve yaşamın karşıtlıkları gibi konular işlenir (Dilçin, 2009, s. 233). Terci-i bendler şöyle sıralanabilir:

Tablo 23: Terci-i Bendler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Tahassür (s. 40-44)
Ali Ruhi	Lemeat	Kardaşım Gibi Sevdüğüm Genç Bir Zâtn İftirâk-ı Ebedisi Üzerine Söylediğim Terci'dir (s. 20-25)
Hayrullah	Hatıra-i Ahd-i Şebâb	Terci'-i Bend (s. 14-16)
İsmail Safa	Sünûhât	Sünûhât
Sâdık Vicdâni	Nagâmat-ı Vicdaniye	Terci-i Bend (s. 29-31)

Terkib-i bend için söylediğimiz her şeyi terci-i bendler için de söylemek mümkündür. Örneğin İsmail Safa (1867-1901)'nin muhteva olarak da yeni bir duyuş tarzı içinde söylediği *Sünûhât* (1889)'ı müstakil olarak basılmış bir terci-i benddir.

4.2. YENİ TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN NAZİM ŞEKİLLERİ

Kenan Akyüz'ün de belirttiği gibi Tanzimat'tan sonra yenileştirilen ilk tür şiidir. Şiirde bu yenileşme önce muhtevada başlamış sonrasında ise şekle sirayet etmiştir. Tanzimat birinci nesil şairlerinden Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1829-1880) şiirin daha çok muhtevasıyla meşgul olurken Recâizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abülhak Hâmid (1852-1937)'in oluşturduğu Tanzimat ikinci nesil

sanatçıları, muhtevada yapılan değişikliği değiştirmeye ve geliştirmeye devam ederken diğer taraftan şekil konusunda da yeni arayışlara girmişlerdir. Özellikle Hamid'in *Sahrâ* (1879)'sı bu bakımdan önemlidir.

Yukarıda en kısa şekliyle özetlemeye çalıştığımız yeni şiir arayışının dikkate değer duraklarından biri de 1880-1895 yılları arasındadır. Çünkü bu yıllar arasında hem divan şiiri geleneğini devam ettirmek isteyen hem de yeni şiir arayışında olan şairler, bir yandan eski şekillerin formlarını değiştirirken diğer yandan Batı şiirindeki şekilleri kullanmışlar ve hatta belli bir şekle uymayan şiirler söylemişlerdir. Bu da 1860 sonrasında yeni Türk şiirinin hangi aşamalardan geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

4.2.1. Çapraz Uyak

Dört dizeli bentlerle kurulan bir biçimdir. Her dörtlüğün tek ve çift sayılı dizeleri kendi aralarında uyaklıdır. Dörtlük sayısında herhangi bir sınırlama yoktur. Hemen hemen bütün şairler tarafından kullanılmış ve bütün konularda yazılmıştır. Çapraz uyak şekliyle söylenmiş şiirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 24: Çapraz Uyak Şeklindeki Şiirler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyat	Yıldırım (s.37-40)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Başlıksız (s.37-38)
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Şâ'ir (s. 19-21)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Tulû' (s. 25-29)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Ruh (s. 23-27)
Ali Nusret	Şihâb	Dine (s. 3)
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Şair-i Muciz-dem Saadetlü Mahmud Ekrem Beyefendi

		Hazretleri'nin Üçüncü Zemzeme'de Münderiç Bir Manzume-i Şâ'iânelerine Güyâ Naziredir: Niçin-Neden? (s. 12-16)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Zulmet (s. 33-35)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Tahassür-yâb Yahud Ser-bâlin-i Cânân (s. 35-38)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Yedi Kıtayı Havi Bir Neşidemden (s. 6-7)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Yirmi Kıtayı Havi Bir Neşidemden (s. 23-25)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Nevhat (s. 10-13)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Kanaryam (s. 13-15)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Nazire Niçin?... Neden? (s. 179-180)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Tavsif Hitâbı Yahud Bursa (s. 10-11)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Bir Birâder-i Vicdânımın Mektubuna Cevâb (s. 9-10)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Efsûs!.. (s. 13)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Feryâd! Ki Sevdığım Darılmış (s. 36-38)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	O Kadın (s. 35-38)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Şi'r (s. 38-40)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Seher Libâs-ı Latifini, Dilber Müjgân-ı Zerrinini Kaldırıyor (s. 48-50)

Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Bir Gül (s. 50-52)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Bir Kıza (s. 55-57)
Mehmed Celâl	Sürûd	Bir Kıza (s. 30-32)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bir Kızın Kitâbe-i Seng-i Mezarı (s. 80-81)
Mehmed Emin Hümayi	Nevbaharım	Beytü'l-hazen (s. 56-58)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir İhtiyâr Lisânından Söylenmiştir (s. 18-20)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Terâne-i Zafer	Şehid Abdülezel Paşa (s. 2-5)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Terâne-i Zafer	Bir Osmanlının Hayâli Yahud Kahramânâne Bir Hayâl (s. 11-16)
Müstecabizâde İsmet	Terâne	Nihâl-i Semen (s. 7-12)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	İstiğnâ (s. 19-22)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Başlıksız (s. 33-34)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Mari Nüvaret (s. 42-43)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Muhabbet (s. 13-14)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Yâd-ı Şebâb (s. 22-24)
Sâdık Vicdâni	Perişân	Fotoğrafın Arkasına (s. 29-30)
Şeyh Vasfi	Cezebât	Cezbe (s. 14-15)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Çadır Önünde Bir Köylü (s. 9-11)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Hissiyâtım (s. 12-13)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Hande Tabiat (s. 16-19)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	İştîyâk (s. 26-28)

Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	İhtilâf-ı Eşyâ (s. 28-29)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Bedr (s. 30-31)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Semâya Bir Hitâb (s. 32-34)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Berk'de Ateşten İmzasıyla Neşr Olunmuş İdi (s. 34-36)

Tanzimat'tan sonra çok fazla tercih edilmeye başlayan çapraz uyak şekli 1880-1895 arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde 45 şiirle dikkati çeker. Daha çok yenilikçi çizgide gösterdiğimiz şairler tarafından kullanılmakla beraber Ali Rızazâde Kemal (?), Hüseyin Haşim (1860-1920), Müstecabizâde İsmet (1868/71-1917), Sadık Vicedâni (1864-1939) ve Şeyh Vasfi (1851-1910) gibi geleneğe bağlı şairler tarafından da kullanıldığı görülür.

4.2.2. Sarma Uyak

Dört dizeli bentlerden kurulmuş bir biçimdir. Çapraz uyakta olduğu gibi bunda da dörtlük sayısı sınırlı değildir. Her dörtlüğün birinci ve dördüncü, ikinci ve üçüncü dizeleri kendi aralarında uyaklıdır. Sarma uyak şekliyle söylenmiş şiirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 25: Sarma Uyak Şeklindeki Şiirler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Hazân (s. 18-22)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Şitâ (s. 33-36)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicedân	Verem Bir Kız (s. 18-21)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicedân	Şeb-i Deycûr (s. 38-40)
Abdullah Cevdet	Hiç	Sahra 'Âlemi (s. 3-7)

Abdullah Cevdet	Hiç	Mersiye (s. 7-9)
Abdullah Cevdet	Hiç	Akşam-Lamartin (s. 13-16)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tekeddür-Musse'den Tercüme (s. 19-20)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Samsun'dan Hareket (s. 51-52)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Amasya Bağlarından Geçerken (s. 52-53)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Çengel Boğazından Geçiş (s. 54- 55)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Dağların Arasından Geçiyorduk (s. 55-56)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Cuşiş-i Nesim (s. 57)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Vicdân (s. 10-12)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Tahassür ü Teselli (s. 12-15)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Mehtâb (s. 30-32)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Bir Hayâl (s. 32-34)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Sabâvet (s. 34-36)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Heycânlı Hissiyât Yahud Bir İ'lân-ı 'Aşk (s. 37-40)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Verem Bir Kız (s. 53-57)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Mümkün müdür Eylemek Ferâmuş (s. 60-63)
Ahmed Kemal	Melek	Levha-i Hüzn (s. 18-20)
Ahmed Reşâd	Güldeste	Ricâ (s. 59-60)
Ali Rızâzade Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Sadâ-yı Sevdâ (s. 31-32)
Ali Rızâzade Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Başlıksız (s. 39-41)

Andelib	Bahar Çiçekleri	Bu da Bir söyleniveriş Unvânlı Neşidemden (s.34-35)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Gördüm (s. 23-24)
Erganili Mesud	Fersûde	Çiçek (s. 19-20)
İsmail Hakkı	Tahassür	Kuşları Dinlerken (s. 65-67)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	‘İllyuna Yahud Zemine Bir Nazar (s. 67-71)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Medresem (s. 12-13)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Marmara’da (s. 83-84)
Mehmed Cemal	İnşirâh	Şevk-i Şâm-ı Tevhid (s. 28-32)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayatım	Mehtab İçinde Mehtab (s. 9-11)
Mehmed Selahaddin	Gonca-i Hayatım	Subh-ı Bahâri Gayet Güzeldir (s. 13-14)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bir Hazin Temâşâ (s. 37-39)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Şebnem (s. 61-66)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Hitâb-ı Nefs (s. 12-13)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Çiçek (s. 15-17)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kühsâr (s. 17-20)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Bir Nümâyiş (s. 20-22)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Hayret (s. 24-25)
Sâdık Viedâni	Perişân	Feryâd (s. 25-27)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	Hakikat (s. 84-87)
Şevket Gavsi	Gülzâr-ı Şebâb	Makber-i Hâheri Ziyârete Giderken Vapurda (s. 87-89)

Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Terakki Mektebinin Resm-i Küşâdında Söylenmiş İdi (s. 22-24)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Bağçe Seyâhati (s. 36-38)

Tıpkı çapraz uyak gibi sarma uyak da Tanzimat'tan sonra şiirimizde sık kullanılan bir nazım şekli haline gelmiştir. Tam 47 şiirle 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde kayda değer bir yer tutar. Bu şekilde çoğu zaman yenilikçi çizgide ilerleyen şairler tarafından kullanılmakla beraber Ali Rızazâde Kemal (?), Andelib (1873-1902), Diyarbakırlı Baki (1865-1912/17), Erganili Mesud (?) ve Şevket Gavsî (1873-1954) gibi geleneğe bağlı şairlerce de kullanılmıştır.

4.2.3. Düz Uyak

Uyak düzeni bakımından mesnevinin aynısıdır. Mesneviden farklı olarak her beyit arasında sıkı bir anlam ilişkisinin yanında aruzun uzun kalıpları ve heceyle yazılan örnekleri de vardır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki mesnevi ve düz uyak şekillerini birbirinden ayırmak zordur. Fatih Andı da bunun üzerinde durmuş ve mesnevi ve düz uyak şekillerinin kesin bir çizgiyle birbirinden ayrılamayacağını belirtmiştir:

“Düz kafiyeli bir şiir de mesnevi gibi kısa aruz kalıplarından birisiyle yazılmış olabilir. Uzun düz kafiyeli şiirler yazılmakla beraber, bu şekilde daha çok kısa şiirler yazılmıştır. Ama aynı zamanda mesneviler de kısa olarak yazılabilir. Yani her iki şekilde de beyit tahdidi yoktur.” (Andı, 1997b, s. 279).

Bununla birlikte Fatih Andı, mesnevi ve düz uyak şekillerini birbirinden ayırırken şairlerden ve şiirlerin muhtevâsından yola çıkmış, eski şiirin izinde olanlar ve muhteva olarak da eskinin devam ettirildiği şiirleri mesnevi, Batılı bir şairden tercüme edilen ve muhteva olarak da yeninin peşinde olan şiirleri ise düz uyak şekliyle yazıldığını belirtmiştir. (Andı, 1997b, s. 279)

Biz de Fatih Andı'nın bu ayrımını göz önünde bulundurarak düz uyak şekliyle söylenmiş şiirler şöyle sıraladık:

Tablo 26: Düz Uyak Şeklindeki Şiirler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Tefekkür (25-27)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Vicdân' Nâm Gayr-i Matbu' Tiyatrodan Bir Parça (s. 5-8)
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Sa'y (s. 11-13)
Abdullah Cevdet	Hiç	Vedâ'lar-Parni (s. 19)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Zemzeme-i İbtihâl (s. 16-17)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Terennüm (s. 18-19)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Geceye-Parni'den (s. 27-28)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Dihkan (s. 28-29)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Kuşların Ölümü-Fransuva Koppe'den (s. 34)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Kitâbe-i Çeşme-sâr-Malarbdan (s. 38)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Hugo-Eş'ârımın (s. 41)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Vapurda Seher (s. 49-50)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Yine O İftirâk-Feryâd (s. 58-59)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Sevdâm (s. 63-64)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Hafakan (s. 64)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Bir Küçük Melek (s. 64-65)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Arz-ı Mahsusât (s. 65-67)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Mezar Taşına Yazılmak Üzere Yazdırıldı (s. 79-80)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Nevha-i Yetimâne (s. 34-38)

Abdülkerim Hadi	Bir Müteverrimenin Nevha-i Meyusânesi	Bir Müteverrimenin Nevha-i Meyusânesi
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Temenni-i Mevt (s. 14-15)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Neşri Musammem Olan “Mazlum” Namında Manzum Bir Facianın Parçasıdır (s. 5-9)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	Tahassür (s. 65-67)
Abdülkerim Sabit	Sabâh-ı İnşirâh	İşret (s. 71-77)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Lisân (s. 27-31)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Kanun (s. 31-34)
Alaybeyzâde Naci	Neşide	Takaddüme (s. 48-50)
Ali Ferruh	Şâyân	Garibdir (s. 10-15)
Ali Nusret	Şihâb	Bir Tasvir (s. 47-48)
Ali Rızazâde Kemal	Musavvirât-ı Şevk	Mehtâb! (s. 38-39)
Andelib	Bahar Çiçekleri	Bir Mektubum (s. 47-48)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (44-47)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (s. 48-49)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (s. 49-52)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (s. 52-56)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (s. 56-58)
Hüseyin Haşim	Şihâb	Mektup (s. 58-60)
İsmail Hakkı	Tahassür	Girye-i Teselli (s. 52-54)
İsmail Hakkı	Tahassür	Niçin Ağlar? (s. 57-58)
İsmail Hakkı	Tahassür	Sükût-ı Evrâk (s. 76-78)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Terâne-i Harb (s. 108-111)

İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Hâlet-i İhtizârda Bir Kız (s. 166-169)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Validesine (s. 169)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Kendi Kendine (s. 170)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Hele Şu Saçma Sapan Şi'rime Bak (s. 174-179)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	İzmir'de Bulunduğu Sıralarda Biraderim Ahmed Vefa Efendi'ye Yazdığım Bir Uhuvvet-nâme-i Manzumdur (s. 201-208)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Gül İçin (s. 211-214)
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Subh-ı Visâl (s. 231-236)
İsmail Safa	Mağdure-i Sevda	Mağdure-i Sevda
İsmail Safa	Mevlid-i Pederi Ziyaret	Mevlid-i Pederi Ziyaret
Mahmud Celaleddin Paşa	Âsâr-ı Manzume	Bir Hayâl-i Bîmâri (s. 7-9)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Hicret (s. 9-10)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Terâne-i Tıflâne	Nevha-i Masumâne Bir Tıfl-ı Bîkes Lisânından (s. 29-33)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Hâce-i Büzürgvârım "Muallim Naci" Efendi Hazretleri'ne Cevâb-nâme-i 'Âcizâne (s. 4-6)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Birâderân-ı Vatandan "Nevheveslik" Mücellifi Ahmed Cemil Beyefendi'ye Cevâb-nâme-i Tebrik-âmiz (s. 6-9)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Berk Risâlesine Bir Müracat-nâmedir (s. 10-12)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Ter-zebân-ı 'İrfân Bir Muhibb-i

		‘Âliye Cevâb-nâme (s. 12-13)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Edirne’de Çıkan “Teşvik” Risâle-i Edebiyyesi Muharriri “Necâti” Beyefendi’ye Müracat- nâme (s. 13-17)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Şâir-i Şehir Hersekli Arif Hikmet Beyefendi’ye Gâibâne Bir Varak-pâre-i Şükrân (s. 17- 18)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	İkinci Defa Olarak Vatana Avdette Mütéhassir Gayubeti Olduğum Bir Muhibb-i Hicret- âzmâya Yazılmıştır (s. 18-21)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Bir Hâce-i Zî-fezâilet (s. 21-24)
Mahmud Kemaleddin Fenâri	Mektubat-ı Manzume	Ey Dâder-i Pür-kemâl Vâr Ol (s. 24-26)
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Kırmızı Yanakların (s. 20)
Mehmed Celâl	Ada’da Söylediklerim	Bu da Öyle (s. 13-22)
Mehmed Celâl	Ada’da Söylediklerim	Vedâ (s. 32-36)
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Güzel Kuzular (s. 44-46)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Kitâbe-i Seng-i Mezar (s. 14-15)
Mehmed Celâl	Sürûd	Eller (s. 11-12)
Mehmed Celâl	Sürûd	Kitâbe-i Seng-i Mezar (s. 12)
Mehmed Celâl	Sürûd	Sen Ağlama (s. 23-25)
Mehmed Celâl	Sürûd	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 44-45)
Mehmed Celâl	Sürûd	İştîyâk (s. 56-59)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bir Bardak Nur (s. 64-66)

Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Nevm-i İztırâb-engiz (s. 92-94)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Melek (s. 134-136)
Mehmed Cemal:	İnşirâh	Asi Çocuğun Nedâmeti (s. 13-16)
Mehmed Cemal:	İnşirâh	Küçük Bir Manzume (s. 33)
Mehmed Emin Hümayi	Nevbaharım	Resim Talebi Hakkında (s. 60)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Levha (s. 7-8)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Ey Sen ki (s. 20-22)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Ninni (s. 26-27)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	İstidâ-yı Merhamet (s. 34-36)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Muhabbet (s. 44-47)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Tenhâi-i Firkat (s. 47-51)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 57)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir Temâşâ (s. 68-69)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Sarmaşık (s. 6-8)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Kırda Salıncakta Sallanan Bir Genç Kızı Musavver Bir Resmin Zîrine Yazılmıştır (s. 11)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Arz-ı Hâl (s. 12-13)

Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Sevdiğim (s. 15)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Hayal (s. 16)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	İlk Buse (s. 18)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Rüya (s. 20)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Sâile (s. 22-23)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Şeb-i Târ (s. 24)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Bir Fransız Muganniyeye (s. 28)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Bir Kız Mektebi Tarafından Gıpta-i ‘Ulyâ-yı Cenâb-ı Pâdişâhiye Takdim Kılınmak Üzere İ’ mâl Olunan Çiçek Arasına Konulmak İçin Tanzim Olunmuştur (s. 45)
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrak	Dersaadette Mukim İken Avrupa’ya Azimet Eden Mu’teber Bir Familyaya Mensub Bir Madmezelin ‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı Cenâb-ı Pâdişâhiye Takdim Etmek Üzere Yapmış Olduğu Beste İçin Tanzim Olunmuştur
Müstecabizâde İsmet	Terâne	İstirhâm (s. 18-19)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Nur (s. 9-10)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Fidândan Güle (s. 11-14)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Valide Ninnisi (s. 14-16)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Müddeti Gayet Kısa Bir Rüyadan Uyanır Uyanmaz (s. 17-19)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Fatih (s. 22-25)

Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Ud (s. 25-27)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Dehr (s. 27-29)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Bir Temâşâdan Sonra (s. 29-30)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Firâk (s. 31-32)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Tasvir-i Cânân Karşısında (s. 34-35)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Reftâr (s. 35-36)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Nâme-i Cânân (s. 38-39)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Mezar Taşı (s. 46-48)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Bir Küçük Çocuğun Nakş-ı Seng-i Mezarı (s. 48-49)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Bir Tasvir Altına (s. 49-50)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Aşık-ı Meyus (s. 50-52)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Arnol-Yaprak- (s. 52-53)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Şeniyye-Bûm (s. 53-54)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Alfred Dö Muse-Münâcâtından (s. 54-55)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Bir Tasvir (s. 55-57)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Diğer-Bir Küçük Kız İle Karacası (s. 57-59)
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Sâire (s. 70-71)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Bu İse (s. 14-15)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Jan Babtist (s. 15-16)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Teessüf (s. 17-18)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Kerâmât-ı 'İrfân (s. 20-24)

Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Törüntü (s. 26-27)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Bir Genç Kız Kemâl-i Nüvâzişle Beslediği Saka Kuşunu Bir Sabâh Vakti Azad İle Şu Neşideyi Tasvir Eylemiştir (s. 27-29)
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Admun Harkur-Layetegayyer (s. 35-36)
Nigâr Hanım	Efsus	Hayâl-i Yâre Hitâb (s. 13-16)
Nigâr Hanım	Efsus	Bir Haste-i ‘Aşk (s. 18-20)
Nigâr Hanım	Efsus	Ada’da Bir Şeb-i Mehtâb (s. 22-25)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Sevda! (s. 52-57)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bir Hayâl-i Şâ’irâne
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Heyhât! Diriğ! (s. 136-138)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Mülâhâza (s. 148-149)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Vazife-i Mâderâne (s. 150-152)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Hakikat (s. 2-4)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Haltıyyât (s. 4-10)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Kabristân (s. 11-12)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Mürg-i Mecerûh (s. 32-33)
Ömer Ferit Kam	Türrehât	Manzume (s. 33-35)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Ahbâbımdan Bir Zât Tarafından Diğer Bir Zâta Cevâben Mektup (s. 82-84)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Kanlıca Körfezinde Bir Gece (s. 94-99)

Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Bir Bağ Hâtırası (s. 99-107)
Şevket Gavsî	Gülzâr-ı Şebâb	Başlıksız (s. 107)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Başlıksız (s. 20-21)
Şevket Gavsî	Bahâr-ı Hevesim	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 29-32)
Tepedelenizade Kamil Hüseyin	Bir Müteverrimenin Hissiyâtı	Bir Müteverrimenin Hissiyâtı
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Ahu (s. 24-26)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Mülâkât (s. 39-43)
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 50)

Görüldüğü üzere 152 şiirde düz uyak şekli kullanılmıştır. Bu durum düz uyak şeklinin 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisinde yeni Türk şiirinde kullanılan nazım şekilleri bağlamında düz uyak şeklini ilk sıraya yerleştirir. Düz uyak şekliyle uzun manzum hikâyeler yazıldığı gibi kısa şiirler de yazılmış ve hemen hemen her tema bu şekilde kullanılmıştır.

4.2.4. İkililer

Uyak düzeni kimi zaman kaside, mesnevi ya da gazele benzese dahi bunların dışında kalan nazım şeklidir. İkililer şöyle sıralanabilir:

Tablo 27: İkililer

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tefekkür(s. 39-40)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Bir Teevvüh(s. 43-44)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...

Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Manzume(s. 47)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Hitâbet-i Meftûnâne(s. 15-16)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Ahmed Kemal	Melek	Cemâl-i Yâr!(s. 17-18)	Ab,ab,ab,ab....
Ali Nusret	Şihâb	Bir Sitâre Altında(s. 50-51)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Vatan(s. 3-4)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Andelib	Bahâr Çiçekleri	Nevbahâr(s. 18-19)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
İsmail Hakkı	Tahassür	Ona(s. 42-44)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
İsmail Hakkı	Tahassür	Nâle(s. 60-62)	Ab,ab,ab,ab....
İsmail Hakkı	Tahassür	Mâha Hitâb(s. 62-63)	Ab,ab,ab,ab....
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Bir Gün(s. 172-174)	Ab,ab,ab,ab....
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Bir Şi'r(s. 91-93)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Anna(s. 86-89)	Aa,ba,ca,da,ea,fa...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Leyâli(s. 62-63)	Ab,ab,ab,ab....

Yalnızca 16 şiirde ikililerin kullanıldığı görülür. Bu şekilde daha çok Ali Ulvi (?), İsmail Hakkı (1871-1944), İsmail Safa (1867-1901) ve Mehmed Celâl (1867-1912) gibi yenilikçilerden tarafından tercih edilmiştir.

4.2.5. Üçlüler

Üç dizeden oluşan nazım şeklidir ve yalnız şu iki şiirde görülür:

Tablo 28: Üçlüler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Ahmed Kemal	Melek	Bir Teferrüçnâmeden Birkaç Parça(s. 25-29)	Aab, cca, dda...
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Çocuklar(s. 7-10)	Aab, cca, dda...

4.2.6. Dörtlüler

Sarma uyak ve çapraz uyak şekilleri dışında dörtlükler halinde söylenmiş şiirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 29: Dörtlüler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Zevâl (s.28-29)	Aaba, ccde...
Abdullah Cevdet	Hiç	Bülbül-Lamartin (s. 16-18)	Xaxa, xbx....
Abdullah Cevdet	Tuluat	İftirâk (s. 47-49)	Xaxa, xbx....
Abdullah Cevdet	Hiç	Giryelerim (s. 18-19)	Abba, cdcd...
Abdullah Cevdet	Tuluat	Serçe (s. 43)	Abba, cdcd...
Abdullah Cevdet	Tuluat	Şeffaf (s. 31).	Abba, cedd, effe...
Abdullah Cevdet	Tuluat	Tahazzün (s. 37)	Abab, edde...
Ahmed Kemal	Melek	Nerdesin? (s.10-11)	Aaaa, bxb, ddx....
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Sa'y (s. 19-20)	Aaaa, bbbb, cccc...
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Şâir-i Muciz-dem Atufetlü Mahmud	Abab, cacb, dadb....

		Ekrem Beyefendi Hazretleri'nin -Sözde- Manzume-i Şâirânelerine Nazire- Niçin?...Neden?... (s. 22-23)	
İsmail Hakkı	Tahassür	Bir Sabâh Vakti (s. 36- 37)	Aaaa, bbcc, ddee...
İsmail Hakkı	Tahassür	Mazide Bir Şeb (s. 75- 76)	Abba, cdcd, eeff.
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bir Rüya (s. 17-20)	Aaax, bbbx, cccx...
Mehmed Abdurrahman-Ali Nihâd	Şükûfe-dân	Teessür (s. ?)	Aaaa, bbbb, cccc...

Rubai ya da kıta gibi uyaklı olmayanlar tek dördlükler ise şöyle sıralanabilir:

Tablo 30: Rubai ya da Kıta Şekillerinin Dışındaki Tek Dördlükler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Andelib	Bahâr Çiçekleri	Feryad-ı Andelib Unvânlı Neşidemden (s. 20)
Mehmed Celâl	Sürûd	Olmadı (s. 22)
Mehmed Celâl	Sürûd	Bir Mahoşa (s. 22)
Mehmed Celâl	Sürûd	Daima Yeşil (s. 54)

Toplamda 18 şiir dördlük halinde yazılmıştır. Bunların 14'ü iki ve daha fazla dördlükten oluşurken dör tanesi tek dördlükten oluşur. İki ve daha fazla dördlükten oluşan şiirlerin altı tanesini Abdullah Cevdet (1869-1932) söylemiştir ve bunlardan biri Lamartine'den çeviridir. Bu durum da Batı şiirinin etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

4.2.7. Beşliler

Dizeleri beşli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Beşlileri şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 31: Beşliler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Eyvâh (s. 10-13)	Abbac, deedc...
Ahmed Kemal	Melek	Ağlıyor! (s. 21-23)	Abbac, deedc...
Mehmed Celâl	Sürûd	Vakta ki	Abbac, deedc...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir Yerde (s. 11-12)	Aaaaa, bbbbb...
Nabizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Eski (s. 29-30)	Aaaaa, bbbbb...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Kitâbe-i Seng-i Mezâr (s. 25-26)	Ababc, dedec...
Nabizâde Nazım	Heves Ettim	Anadolu Hisarında- Mezarlık- (s. 43-46)	Ababb, cdcd...
Nigâr Hanım	Efsûs İkinci Kısım	Efendim (s. 150)	Aaabb, ccbb...

Görüldüğü üzere 8 şiir beşli halinde söylenmiştir ve bu şiirlerin tamamı Abdülkerim Hadi (1874-?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918) gibi yenilikçiler tarafından söylenmiştir.

4.2.8. Altılılar

Altı dizeli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 32: Altılılar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdullah Cevdet	Hiç	Prelüd-Musse (s. 18)	Ababcc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Râyet-i Celîl-i Osmâni (s. 5-8)	Ababcc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Makber-i Cânânda (s. 9-13)	Ababcc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Hissiyât	Zemzeme-i Tahassür (s. 14-17)	Ababcc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Ricâ (s. 35-37)	Ababcc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	İstirhâm (s. 16-18)	Abbacc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Victor Hugo'dan Tercümedir (s. 26)	Abbacc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Gül (s. 27-30)	Abbacc...
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Vicdân (s. 47-51)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Nevâ-yı Hicrân (s. 50-53)	Ababcc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Tesâdüf (s. 67-69)	Ababcc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Cezbe (s. 15-17)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Şebnem (s. 18-19)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Meşru' Olmayan Bir Ceng (s. 20-22)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	İ'câz-ı 'Aşk (s. 23-25)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Feryâd (s. 41-46)	Abbacc...
Abdülkerim Sâbit	Sabâh-ı İnşirâh	Sayyâd (s. 46-49)	Abbacc...
Ahmed Kemal	Melek	Ağla (s. 8-10)	Abbbac, deeedec...

Ali Nusret	Şihâb	Bir Güzel Sesliye (s. 10-11)	Ababcc...
Ali Nusret	Şihâb	Bir Güzele (s. 41-42)	Ababcc...
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Kanaryam (s. 4-7)	Abbacc...
Ali Ulvi	Gelişi Güzel	Venüs (s. 10-12)	Abbacc...
Diyarbakırlı Baki	Nâle	İstitâf (s. 17-18)	Ababcc...
İsmail Safâ	Huz Ma Safâ	Bahâr (s. 184-186)	Ababcc...
İsmail Safâ	Huz Ma Safa	Seher-gâh-ı Bahâr (s. 186-198)	Abbacc...
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Rüya İmiş (s. 72-75)	Abbacc...
Mehmed Celâl	Sürûd	Bu da Böyle (s. 71-72)	Aabaab, ccddcc...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Âh!... Ey Hüsn!... (s. 61-62)	Aabaab, ccddcc...
Mehmed Celâl	Sürûd	Bir Manzume (s. 81-82)	Aaaaax, bbbbx...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Mevt! (s. 94-100)	Aacab, ccxcb...
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbaharım	Mersiye (s. 49-55)	Abbacc...
Mehmed Emin Hümâyi	Nevbahârım	Manzume (s. 46-48)	Aaaabb, cccdd...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bir Güzel 'Âlem (s. 22-26)	Abbacc...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bir Çiçeğe (s. 39-40)	Ababxx, cdcdcx...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Güzel (s. 24-25)	Ababcc...
Mustafa Reşid	Şükûfe-i İstiğrâk	Tebessüm Et! (s. 19)	Aaaabb, cccbb...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Valideynim (s. 5-7)	Ababcc...

Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Evladım (s. 7-10)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bir Hasta Lisânından (s. 57-59)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Ferdâ (s. 60-61)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Sükût Etme (s. 79-86)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Tasvir (s. 83-84)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Zâlim	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Sevdiğim Birdir	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Benden Başkasını Sevme (s. 141-143)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Büyük Ada'da Geçirdiğim Bir Eylül Sabâhı (s. 143-145)	Ababcc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Vahdet (s. 23-25)	Abbacc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Teşrin-i Evvel'de Bir Gece (s. 35-38)	Abbacc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bir Sen Varsın (s. 131- 133)	Abbacc...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Münir (s. 13-14)	Aaaabb, cccedd...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bir Mazlumun Arz-ı Hali (s. 63-64)	Aaaabb, cccedd...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Mehtâb (s. 138-141)	Aaaabb, cccedd...
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Bir Çoban Kızı (s. 7-9)	Ababcc...
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Bir Gece Bir Çay Önünde (s. 14-16)	Ababcc...

54 şiirle altılılar kayda değer bir seviyede kullanılmıştır. Tıpkı beşlilerde olduğu gibi altılılarla farklı uyak düzenleriyle yenilikçi şairler tarafından kullanılmıştır.

4.2.9. Yedililer

Yedi dizeli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 33: Yedililer

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Tecelli Yahud Teselli (s. 224-226)	Ababacc...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Mâzi (s. 31-33)	Abbacc, deedeff...
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Şikâyet (s. 51-54)	Ababacc, deedeff, ghhghjj...
Nigâr Hanım	Efsûs İkinci Kısım	Hissiyâtım	Abbaccd, effeggd...
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Tasvir-i Yâre Hitâb (s. 133-136)	Aaxbbcc, ddxeeff...

5 şiirler çok az kullanılmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi İsmail Safa (1867-1901), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903) ve Nigâr Hanım (1862-1918) yedilileri tercih etmişlerdir.

4.2.10. Sekizliler

Sekiz dizeli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 34: Sekizliler

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdülhalim Memduh	Tasvir-i Vicdân	Bir Teevvüh-i Şebbâne	Abababcc...

		(s. 31-34)	
Ali Nusret	Şihâb	Ricâ (s. 31-33)	Abbccdda, effghhe...
İsmail Hakki	Tahassür	Tasvir-i Cânân (s. 55)	Aabbccde, fgfghhde...
İsmail Safa	Huz Ma Safâ	Ah Meğer! (s. 87-92)	Aabbaaca, ddeeddfd...
Mehmed Celâl	Âsâr-ı Celâl	Bu Yetimler (s. 52-54)	Aaaaaaab, ccccccb...
Mehmed Celâl	Sürûd	Çiçekçi Kızı (s. 20)	Aaaaaaax, aaaaaaax...
Mehmed Celâl	Sürûd	Darılma! (s. 9-11)	Ababdcde, fgfghhje...
Mehmed Celâl	Sürûd	Tevrüm (s. 50-51)	Abababcc, dededeff...
Nigâr Hanım	Efsûs	Hazân (s. 12)	Abababcc...
Nigâr Hanım	Efsûs	Manzume (s. 26-27)	Aabccbdd...

10 şiirle az kullanılan nazım şekillerindendir ve yenilikçi şairler tarafından farklı uyak düzenleriyle kullanılmışlardır.

4.2.11. Dokuzlular

Dokuz dizeli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 35: Dokuzlular

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Abdülkerim Hadi	Gözyaşlarım	Tahayyül (s. 17-19)	Ababdcde...
Mehmed Celâl	Sürûd	Çal! (s. 25-30)	Ababdcde...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Yâd Et ! (s. 126-129)	Ababdcde...

Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Kuşlarım (s. 28-32)	Aabbccdde...
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Bekle! (s. 62-64)	Abbacddce, fgghjjhe...
Nabizâde Nazım	Hatıra-i Şebâb	İnkılâb (s. 27-30)	Abcdabcd, fghjghje...

Yalnızca altı şiirde kullanılmıştır. Abdülkerim Hadi (1874-?)'nin *Tahayyül* ve Mehmed Celâl'in *Çal, Yâd Et* ve *Kuşlarım* şiirleri aynı uyak düzenine sahipken diğerleri farklıdır.

4.2.12. Onlular

On dizeli bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Tablo 36: Onlular

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI	UYAK DÜZENİ
Ali Nusret	Şihâb	Hâbgâhda Cânân (s. 23-25)	Ababdcdee, fgfghjjkk...
Mehmed Celâl	Sürûd	Bu da Bir Şi'r (s. 14-15)	Ababdcdee, fgfghjjkk...
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Vedâ' (s. 32-36)	Aabbccdee, ffghhjje....
Mehmed Celâl	Sürûd	Çeşme Başında Bir Dilber (s. 86-88)	Aabcbdcde, eefcfcgce...
Tevfik Nevzâd	Aheng-i Şebâb	Melâmet (s. 19-22)	Abbcddae, fgfghjjje...

Yalnızca beş şiirde kullanılmıştır. Ali Nusret (1872-1913)'in *Hâbgâhda Cânân* ve Mehmed Celâl (1867-1912)'in *Bu da Bir Şi'r* isimli manzumeleri dışında diğerleri farklı uyak düzenlerine sahiptir.

4.2.13. Mısra Sayıları ve Yapıları Farklı Olanlar

Hem divan edebiyatında kullanılan nazım şekillerinden hem de yeni Türk edebiyatında kullanılan nazım şekillerden farklı ve şekil arayışını belki de en net gösteren şiirler şöyle sıralanabilir:

Tablo 37: Mısra Sayıları ve Yapıları Farklı Olanlar

ŞAİRİN ADI	ŞİİR KİTABI	ŞİİRİN ADI VE SAYFASI
Abdullah Cevdet	Masumiyet	Masumiyet
Abdullah Cevdet	Tuluat	Sipihir (s. 34-37)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Bir Yetimenin Girye-i Seherisi (s. 42)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Sevdâ Yahud-Terâne-i Muhabbet (s. 44-46)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Nevâ-yı Teessür (s. 61-63)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Prelüd (s. 72-73)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Yâd Et-Alfred Dö Musse'yi Taklid (s. 74-75)
Abdullah Cevdet	Tuluat	Hugo'nun Bir Tiyatrosundaki Şarkı (s. 76-77)
Abdullah Cevdet	Türbe-i Masumiyet	Türbe-i Masumiyet
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Mezar Başında (s. 7-9)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Çocuk (s. 9-10)

Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Terâne (s. 10-13)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Ferdâ-yı Visâl (s. 14)
Abdülkerim Hadi	Aheng-i Sürûr	Yâd Et (s. 15-16)
Ahmed Kemal	Melek	Tasvir-i Cânana (s. 24-25)
Ali Nusret	Şihâb	Hasbihâl (s. 22-23)
Diyarbakırlı Baki	Nâle	Rüya (s. 20-22)
İsmail Hakkı	Tahassür	Sevda(s. 37-38)
İsmail Hakkı	Tahassür	Hâtıra-Lamartin'den Tercüme (s. 38-42)
İsmail Hakkı	Tahassür	Lusi-Alfred Dö Muse'den Tercüme (s. 44-49)
İsmail Hakkı	Tahassür	Çiçek (s. 50-52)
İsmail Hakkı	Tahassür	Ninni (s. 56-57)
İsmail Hakkı	Tahassür	Milova'dan (s. 59)
İsmail Hakkı	Tahassür	Elveda (s. 63-64)
İsmail Hakkı	Tahassür	Nevhât-ı Sevdâ (s. 67-69)
İsmail Hakkı	Tahassür	Teesür (s. 70-72)
İsmail Hakkı	Tahassür	Biçare Kız (s. 72-73)
İsmail Hakkı	Tahassür	Pek Severim (s. 73-75)
İsmail Hakkı	Tahassür	Güğercin (s. 80)
İsmail Hakkı	Tahassür	Sonbahar-Lamartin'den Tercüme (s. 81-83)
Mehmed Celâl	Ada'da Söylediklerim	Taharri (s. 22-25)
Mehmed Celâl	Elvâh-ı Şâirâne	Bu da Öyle (s. 94-101)
Mehmed Celâl	Sürûd	Büyük Ada'da (s. 16-18)

Mehmed Celâl	Sürûd	Unutulmaz Yerler (s. 69-71)
Mehmed Celâl	Sürûd	Maşuka-Aşık (s. 73-78)
Mehmed Celâl	Sürûd	Kardeşimin Oğlu Ekrem'e (s. 84-86)
Mehmed Celâl	Zâde-i Şâir	Ağla! (s. 121-124)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir Çoban (s. 8-10)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bir Çiçeğe (s. 29-30)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Hissin Bir Hitâbı (s. 30-31)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Âsâr-ı Perişân	Bahâr (s. 31-32)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bir Tablo (s. 16-17)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Bu da Dil-rübâ Nâmıyla Yazdığım ve Tab Ettirmek Niyetinde Olduğum Tiyatronun Bir Parçasıdır ki Eşhâsından Biri Lisânından Söylenmiştir (s. 27-31)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Şi'r Nasıl Söylenir (s. 41-43)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Victor Hugo'ya Mersiye (s. 54-56)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Hissin Bir Hitâbı (s. 58)
Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Kafiyesiz Bir Şi'r (s. 60)

Menemenlizâde Mehmed Tahir	Elhân	Feryâd-ı Masumâne (s. 69-71)
Nâbizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Mersiye-i Muhabbet (s. 12-14)
Nâbizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Tesâdüf-i Ziyâret (s. 14-17)
Nâbizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Temenni-i Dîdâr (s. 17-20)
Nâbizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	İltimâs (s. 21-23)
Nâbizâde Nazım	Hâtıra-i Şebâb	Feryâd (s. 24-27)
Nâbizâde Nazım	Mini Mini Yahud Yine Heves	Hasta (s. 5-9)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Orman (s. 21-23)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Teemmül (s. 29-31)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Kendi Kendime Bir Söyleniş (s. 32-35)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Nevmidi (s. 38-39)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Beni Unutma (s. 42-44)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	İbret (s. 46-48)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	İbtîlâ (s. 50-52)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Bir Kız İle Ressam Beyninde (s. 61-63)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Mersiye (s. 108-111)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Hissiyâtım (s. 113-)
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Ey Mah
Nigâr Hanım	Efsus İkinci Kısım	Tefekkür (s. 152-154)
Nureddin Ferruh	Şafak Sadâları	Şafak Sadâları

Görülüyor ki 67 şiir, belirli bir şekil çerçevesinde söylenmemiştir. Bunların 9 tanesi Abdullah Cevdet (1869-1932)'e aittir ve *Prelüd, Yad Et-Alfred Dö Muse'yi Taklit* ve

Hugo'nun Bir Tiyatrosundaki Şarkı isimli manzumeler doğrudan Fransız şiiriyle alakalıdır. İsmail Hakkı'nın ise dört şiiri tercümedir ve bunlardan ikisi ünlü Fransız şairi Lamartine'den yapılmıştır. Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903) ise *Victor Hugo'ya Bir Mersiye* başlığı altında yine Fransız şiiri etkisinde bir şiir yazmıştır. İşte bu durum Fransız şiirinin ne kadar etkili olduğunu bir kez daha gösterir.

Yukarıda sıraladığımız bütün nazım şekillerine baktığımız vakit 1880-1895 yılları arasında divan edebiyatında kullanılan nazım şekillerinin sayıca üstün olduğu görülür. 2437 şiirin 2002 tanesi divan edebiyatında kullanılan nazım şekilleriyle söylenmiştir. Bunlardan gazel 1047 şiirle zirvededir. Bunun en büyük sebebi şairlerin gazelden vazgeçememesi ve değiştirerek de olsa bu şekli kullanmaya devam etmeleridir. Gazelin hemen ardından ikinci sırada 488 şiirle kıta gelir. Kıtanın bu kadar çok kullanılmasının sebebi takriz ve tarihlerdir. Kıtadan sonra ise üçüncü sırada 133 müfred ve 55 matla ve hemen ardından 108 şiirle şarkı gelir. Şairler bu şiir parçalarından vazgeçemedikleri için eserlerinde yer vermişlerdir. Mesnevi ile 55 şiirle dördüncü sırada yer alır. Sonrasında ise 46 şiirle murabba, 45 şiirle muhammes, 41 şiirle kaside, 34 şiirle tahmis, 28 şiirle müseddes, 6 şiirle terbi, beşer şiirle terki-i bend ve terci-i bendler, 4 şiirle tesdis, 3 şiirle müsemmen ve 2 şiirle müsebba gelir. Bu da divan şiiri geleneğinin 1880-1895 yılları arasında ne kadar kuvvetli olduğunu gösterir.

Yeni Türk şiirinde kullanılan nazım şekillerinin sayısı ise 435'dir. Bunlar içerisinde birinci sırada 152 şiirle düz uyak gelir. Düz uyağın bu kadar sık kullanılmasının sebebi aruzun kısa kalıpları kullanılarak yalnızca birkaç beyitten oluşan şiirler söylenebilmesidir. İkinci sırada ise 67 şiirle mısra sayıları ve yapıları farklı olan şiirler gelir. Bu şiirler 1880-1895 yılları arasındaki şekil bağlamındaki arayışı göstermesi bakımından önemlidir. Üçüncü sırada ise 54 şiirle altılılar gelir. Altılılar farklı uyak düzenleriyle kombine edilerek 1880-1895 yılları arasında sıklıkla kullanılmıştır. Dördüncü sırada ise 47 şiirle sarma uyak ve beşinci sırada 45 şiirle çapraz uyak gelir. Bu iki şeklin sık kullanılmasının sebebi ise Batı, özellikle Fransız şiirinden yapılan tercümelerdir. Bunların ardından sırasıyla 18 şiirle dörtlüler, 16 şiirle ikililer, 10 şiirler sekizliler, 8 şiirle beşliler, 6 şiirle dokuzlular ve beşer şiirle yedililer ve onlular gelir. Bunlar az kullanılan şekiller olmakla beraber daha çok yenilikçi çizgideki şairler tarafından tercih edilmiştir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu tabloya da baktığımızda hece vezniyle yazılmış ve belirli bir vezne sahip olmayan az sayıdaki şiir bir kenara bırakıldığında hakim vezin aruzdur; ancak bazı aruz kalıpları o kadar az kullanılmıştır ki yalnızca birkaç şiirle sınırlıdır. Bu vezinler sırasıyla şunlardır:

- Mef'ûlü/Fâ'ilâtün %0.04
- Mef'ûlü/Fâ'ilün %0.04
- Mefâ'ilün/Fâ'ilün %0.04
- Mef'ûlü/Fa'lün %0.04
- Mefâ'ilün/Fâ'ilün %0.04
- Müfte'ilün/Fâ'ilün %0.04
- Müfte'ilün/Fâ'ilün/Müfte'ilün/Fâ'ilün %0.04
- Mütefâ'ilün/Fe'ülün/Mütefâ'ilün/Fe'ülün %0.04
- Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün %0.04

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki bu saydığımız vezinler divan şiirinde de çok az kullanılan vezinlerdir. Bu durumda gösteriyor ki 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitapları içerisindeki şiirlerde kullanılan aruz vezinleri, divan edebiyatında kullanılan aruz vezinleriyle benzerlik gösterir:

Tablo 38: Yeni Türk Şiiri ve Divan Şiirinde Kullanılan Aruz Vezinlerinin Karşılaştırılması

VEZİN	1880-1895 YILLARI ARASINDAKİ KULLANIM SIKLIĞI	DİVAN EDEBİYATINDAKİ KULLANIM SIKLIĞI ²⁸⁸
Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	%24.7	%29.1
Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ülün	%11.14	%7.2
Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Fe'ülün	%9.29	%0.5

²⁸⁸ Bu başlık altındaki veriler için bakınız:

İpekten, Haluk. (2011). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	%8.97	%13.5
Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	%8	%26.9
Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilü/Fâ'ilün	%6.68	%12.9
Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	%6.07	%4.9
Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün	%5.91	%2.9
Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün	%3.94	%0.8
Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün	%3.86	%3.7
Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ûlün	%2.33	%4.8
Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün	%1.49	%1.2
Müstef'ilâtün/Müstef'ilâtün	%1.05	%0.0011
Müfte'ilün/Müfte'ilün/Fâ'ilün	%0.64	%0.3
Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ül	%0.28	%0.0023
Müstef'ilün/Fe'ûlün	%0.28	%0.0001
Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ûlün/Fe'ûlün	%0.20	%0.4
Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Mef'ûlü/Mefâ'ilün	%0.16	%0.6
Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Fe'ûlün	%0.16	%0.5
Müstef'ilün/Müstef'ilün	%0.12	%0.0020
Mefâ'ilün/Mefâ'ilün	%0.08	%0.0009
Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün/Mütefâ'ilün	%0.08	%0.0001

Bu tabloda Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün (%24.7-%29.1), Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün (%3.86-%3.7), Mef'ûlü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fe'ûlün (%11.14-%7.2), Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (%8.97-%13.5), Mef'ûlü/Fâ'ilâtün/Mef'ûlü/Fâ'ilâtün (%1.49-%1.2) vezinlerinin hem divan şiirinde hem de bizim ele aldığımız dönemdeki kullanım sıklığı yakındır.

Ancak yine bu tablodan görülüyor ki divan edebiyatında bazı kalıplar çok az kullanılırken Tanzimat'tan sonra bu kalıpların kullanım sıklığında büyük bir değişiklik görülür. Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün vezninin kullanım oranı büyük oranda artmıştır. Bilindiği üzere bu veznin ilk cüzünün Fâ'ilâtün ve son cüzünün Fa'lün olabilmesi şairlerin şiir yazmalarını kolaylaştırır. İşte bu dönemde şiire yeni bir ses getirmeye çalışan şairler bu vezni sıklıkla kullanmışlardır.

Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Fe'ûlün (%9.29-%0.5), Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün (%5.91-%2.9), Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (%3.94-%0.8), Müstef'ilâtün/Müstef'ilâtün (%1.05-%0.0011), Mef'ûlü/Mefâ'ilün/Fe'ûlün (%0.16-%0.5) gibi vezinlerin kullanım sıklığının artmasının ardındaki en büyük sebep ise 1880-1895 yıllarında şiirde görülen şekil arayışdır. 1880-1895 yılları arasında özellikle düz uyak, çapraz uyak, sarma uyak gibi nazım şekilleriyle daha çok aruzun kısa kalıplarıyla söylenen şiirler daha çok aruzun kısa kalıplarıyla söylenmiştir. Buradan rahatça söyleyebiliriz ki vezin de tıpkı nazım şeklinde olduğu gibi şiiri en iyi ifade etmeye yarayan enstrümanlardan biridir.

5.2. KAFİYE

Yeni Türk şiirinde özellikle 1880'den sonra kafiyenin nasıl olması gerektiği gündeme gelmeye başlamıştır. 1896 yılında Hasan Asaf'ın *Malumat* mecmuasında neşrettiği *Bürhân Kudûret* isimli şiirde “abes” ve “muktebes” kelimelerinin birbiriyle uyaklı olması çok büyük bir tartışma yaratmış, kafiyenin göz için değil kulak için olması gerektiği görüşü hasıl olmuştur; ancak bizim ele aldığımız 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarında böyle bir kafiyenin örneği yalnızca bir tek şiirde mevcuttur. Abdullah Cevdet'in *Hiç* (1890) isimli şiir kitabında bulunan, Lamartin'den çevirdiği *Akşam* isimli şiirde (ث) ve (س) sesleri birbiriyle uyaklı bir şekilde kullanılmıştır:

“Ey kalbe safâ-aver olan neyyir-i akdes
Bilmem ebediyet gününün fecri misin sen
Meyus olan insanları dilşâd kılarken
Müstakbelin esrârı size oldu mebhas”
(Abdullah Cevdet, 1890, s. 15)

Cem Dilçin'e göre uyakta yenilik konusunda ikinci adım olarak uyaklı sözcüklerin aynı sözcük çeşidinden olması gerekliliğın bir kenara bırakılmasıdır. (Dilçin, 2009, s. 84). Bilindiğı üzere eski uyak geleneğine göre isim türünden bir sözcük yine isim türünden bir sözcükle, eylem türünden bir sözcük ise yine eylem türünden bir sözcükle uyaklı hale getirilebiliyordu. Ancak 1880'den sonra bu anlayış terk edilmeye başlandı. Tevfik Fikret (1867-1915)'te en güzel örneklerini veren bu yeni uyak anlayışı 1880-1895 yılları arasında özellikle yeni şiir anlayışına dahil ettiğimiz şairler ve her ne kadar divan şiiri sınırları içerisinde kalsalar da zaman zaman şekil olarak yeni denemelere girişen Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Hadi (1874-?), Abdülkerim Sabit (1863-1913), Ali Ulvi (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Nabizâde Nazım (1863-1893, Nigâr Hanım (1862-1918), Şevket Gavsı (1873-1954), Tevfik Nevzâd (1865-1905) gibi şairler tarafından hatırı sayılır bir seviyede kullanılmıştır.

Örneğın Abdullah Cevdet, “*isterim*” ve “*terim*” kelimelerini birbiriyle uyaklı kullanır:

“Hikmet! Mezârına saçmak *isterim*
Tâze güller ile sirişk-i *terim*”
(Abdullah Cevdet, 1894, s. 17)

Bu tarz örneklerin sayısı daha da arttırılabilir:

“Hayret ne vâr semâda?
Eflâkı nur tutmuş!
Bu nur u nâr hevâda
Hiddetli bir bulutmuş!”
(Abdülhalim Memduh, 1885, s. 38)

“Melek gibi *hande-ver*
Çiçek gibi *tazâ-ter*
Açık saçık da *gezer*
O peri-i nev-emel
Evet.. Her zaman güzel”
(Abdülkerim Hadi, 1892, s. 17)

“Dahil midir ihtiyâr-ı *âdem*
İdrâk u tefekküründe *bilmem*”
(Kam, 1886, s. 9)

“Görünür dâhilinde bin *encüm*
Bu mu ayâ semâ-yı ulviyyet
Başka bir ‘âlem-i safâ *gördüm*

Bir cihân olmalı bu da elbet
Gerçi her zerre bence ‘âlemdir
Bu fakat bir cihân-ı a’zamdır”
(Tevfik Nevzâd, 1889, s. 14)

Bu örneklerin sayısı daha da arttırılabilir olmakla beraber görülüyor ki kafiye de tıpkı muhteva, şekil ve vezin gibi üzerinde düşünülen ve yenileştirmeye çalışılan bir meseledir. Her ne kadar 1896’dan sonra kafiye çok daha ciddi şekilde tartışılacak olsa da bu dönemde de kafiye meselesiyle uğraşıldığı ve bilinen kafiye kurallarının zorlandığını görüyoruz.

SONUÇ

1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra yenilikçi düşünce hayatın her alanına sirayet etmeye başlamış ve özellikle 1860 sonrasında soluğu edebiyatımızda almıştı. Bu dönemde Şinasi (1826-1871), Namık Kemal (1840-1888) ve Ziya Paşa (1825-1880)'nin teşkil ettiği Tanzimat I. Nesil sanatçıları edebiyatın hemen her türünü değiştirmeye ve yeniden şekillendirmeye başlamıştı. Bizim asıl konumuz olan şiir konusunda ise her ne kadar şekil olarak yeni şekiller denemiş olsalar da bu konuda çok istikrarlı olamamışlardı. Ancak şiirin muhtevasını yeniden inşa etmişler, akıl, kanun, medeniyet, hürriyet, özgürlük, vatan gibi kavramları Türk şiirine sokmuşlardı.

1880 sonrasında ise Recâizâde Mahmud Ekrem (1847-1914) ve Abdülhak Hamid (1852-1937)'in teşkil ettiği Tanzimat II. Nesil sanatçılarıyla beraber yeni Türk şiirinde hem muhteva çeşitlenmeye başlamış hem de biçim olarak ciddi yenilikler denemeye başlanmıştı. Bununla birlikte Romantizm, Türk şiirini hemen her açıdan ele geçirmiş ve asli temleri olan aşk, tabiat ve ölümü bütün haşmetiyle şiirimize sokmuştu. Bununla birlikte özellikle Abdülhak Hamid'le birlikte yeni şekiller de denemeye başlamış ve yeni Türk şiiri bir adım daha ileri götürülmüştü.

Bizim asıl çalışma alanımız olan, pek çok zaman Tanzimat II. Nesil sanatçılarıyla aynı zamanda şiir kaleme alan, kaynaklarda Ara Nesil olarak adlandırılan ve çoğu zaman geri planda bırakılan şairler de 1880-1895 yılları arasında yayımladıkları şiir kitaplarıyla yeni Türk şiirinin şekillenmesinde büyük rol oynamışlardır. Özellikle Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülhalim Memduh (1866-1905), Abdülkerim Sabit (1863-1913), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Ulvi (?), İsmail Hakkı (1871-1944), İsmail Safa (1867-1901), Mehmed Abdurrahman (1867-?), Mehmed Celâl (1867-1912), Mehmed Selahaddin (?), Menemenlizâde Mehmed Tahir (1862-1903), Mustafa Reşid (1861-1936), Nabizâde Nazım (1863-1893), Nigâr Hanım (1862-1918), Nureddin Ferruh (1876-?), Ömer Ferit Kam (1864-1944), Şevket Gavsî (1873-1954), Tepedelenlizâde Hüseyin Kamil (1865-1921) ve Tefvik Nevzâd (1862-1905) gibi şairler yenilikçi çizgide şiir yazma gayreti içinde olmuşlar ve bu şairler içerisinde özellikle Abdullah Cevdet, İsmail Hakkı, Nabizâde Nazım ve Nigâr Hanım neşretmiş oldukları şiir kitaplarında özellikle Fransız şiirinden yapmış oldukları tercümelere de yer vermişlerdir

ki bu tercümeleer yeni Türk şiirinin hem muhteva hem de şekil olarak değişip gelişmesinde rol oynamıştır.

Bu saydığımız şairler yeniliği yalnızca şiirlerinde ifade etmemişler, özellikle yayımlamış oldukları şiir kitaplarının mukaddimelerinde detaylı olarak açıklamışlardır. Bu mukaddimelere baktığımızda bizim de tezimizin başından beri üzerinde durduğumuz ve adeta 1880-1895 yılları arasında yayımlanan şiirlerin karakteristiğini oluşturan “his” meselesinin önce bu mukaddimelerde ele alındığını görüyoruz. Özellikle Abdullah Cevdet (1869-1932), Abdülkerim Hadi (1874-?), Ali Ferruh (1865-1914), İsmail Hakkı (1871-1944), Mehmed Celâl (1867-1912), Nureddin Ferruh (1876-?) gibi yenilikçi çizgide değerlendirdiğimiz şairlerin mukaddimleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu şairlere göre bir şiir ancak şairin hislerinden beslendiği vakit güzel ve doğal olabilir. Çünkü bu şairlere göre şiir son derece ferdidir ve insanı hislendiren her şey şiirin konusu olabilir. İşte bu durum ele aldığımız şair ve şiirleri Tanzimat II. Nesil sanatçılarından ayırır. Çünkü onların ferdiyetçi duyuş tarzları, artık aşırı santimentalizmin kurbanı olmuştur ve böylece Türk şiirinde yeni bir duyuş tarzı gelişmiştir. İşte bu yeni gelişen duyuş tarzı 1895’ten sonra özellikle Tevfik Fikret (1867-1915)’in elinden yeniden vücut bulacak ve çok daha ileriye götürülecektir.

Şiirde muhteva konusuna geldiğimizde ise karşımıza ağırlıklı olarak üç tem çıkar: Aşk, tabiat ve ölüm. Bu üç tem 1880-1895 yılları arasında aslı tem olarak kullanılmıştır. Yeni Türk şiiriyle beraber gelen somut sevgili tipi onların şiirlerinde büyük yer tutmuş, romantizmle birlikte gelen tabiata kaçış ve tabiatın güzelliklerini anlatma meselesi onların mısralarından dolup taşmış ve kimi zaman varlık-yokluk ikiliği ekseninde ölümle değil ölümün kendisiyle meşgul olmuşlardır. Bu üç teme ek olarak din, Osmanlı padişahları, çalışmanın önemi, hamaset, şiir ve şair, çocuk ve hastalık temleri de onların şiirlerinin muhtevasını geliştirmiş ve zenginleştirmiştir.

1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarına nazım şekilleri açısından bakıldığında ise divan edebiyatında kullanılan nazım şekillerinin ezici bir üstünlüğü olduğu görülür. Bunun en büyük sebebi divan şiiri geleneğine bağlı olan şairlerin şiir kitaplarıdır. Ahmed Reşâd (1851-1914), Alaybeyzâde Naci (1854-1920), Ali Ruhi (1853-1890), Ali Rızazâde Kemal (?), Andelib (1873-1902), Beratlı Mahmud Tahir (?), Diyarbakırlı Baki (1865-1912/17), Erganili Mesud (?), Eyüp Sabri (1865-?), Galib Avni

(1863-?), H. Razi (?), Hayrullah (?), Hüseyin Haşim (1860-1920), Mahmud Kemaleddin Fenari (1863-1888), Mehmed Emin Hümayi (1862-1884), Mustafa Hayati (?), Sadık Vicdani (1864-1939), Şeyh Vasfi (1851-1910), Vecdi (?) gibi şairler, divan şiiri geleneğinden asla kopmamışlar ve eserlerini çoğu zaman bir divan şeklinde tertip etmişlerdir. Bu yüzden gazel, kıta, kaside, mesnevi, müfred ve matla, müstezad, murabba, muhammes, tahmis, müseddes, terci-i bend ve terhib-i bend bu dönemde sıklıkla tercih edilmiştir.

Bununla beraber yukarıda yenilikçi şairler olarak saydığımız bir grup şair ise şekil konusunda ciddi bir arayışın içerisine girmişlerdir. Bu şairlerin en çok kullandığı şekil düz uyaktır. Bunun sebebi ise düz uyak şeklinin hikaye tarzı bir anlatıma elverişli olması ve hem kısa hem de uzun şiirler yazılabilesine imkan vermesidir. Onun ardından sarma uyak ve çapraz uyak şekilleri gelir. Bu iki şekil de Batı ve özellikle Fransız şiiri kaynaklıdır. Ancak 1880-1895 yılları arasında şiir yayımlamış şairlerin şekil açısından yaptığı en büyük yenilik mısra sayıları ve yapıları farklı olan şiirlerin sayılarını arttırmalarıdır. Böylece bu şairlerin sayesinde yeni Türk şiiri şekil bakımından yeni bir yola girmiş ve kendi muhtevasını anlatacak şekli geliştirme gayreti içinde olmuştur.

Vezin olarak ise birkaç şiir bir kenara bırakıldığında aruz vezni kullanılmıştır. Ancak kalıpların kullanım sıklığı değişmiş ve belli kısa kalıplar daha popüler hale gelmiştir. Özellikle Mef'ûlü/Mefa'ilün/Fe'ûlün, Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün, Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün vezinlerinin kullanımı kayda değer bir ölçüde artmıştır. Bunda şekil değişikliğinin payı büyüktür. Nitekim düz, sarma ve çapraz uyak şekline haiz şiirler aruzun kısa kalıplarıyla söylenmiştir. İşte bu durum Tanzimat'tan önce ve sonra vezin kullanımının nasıl değiştiğini göstermesi bakımından da son derece önemlidir.

Son olarak kafiye konusundan da bahsetmek yerinde olur. Çünkü 1896 yılında şiirimizde görülmeye başlanan kulak için kafiye anlayışının bu dönemde tek bir şiirde de olsa görülmesi önemlidir. Abdullah Cevdet (1869-1932)'in Lamartin'den tercüme ettiği *Akşam* adlı şiirde (ت) ve (س) sesleri birbiriyle uyaklı bir şekilde kullanılmıştır. Bununla birlikte şiirimizde farklı sözcük türlerinin birbiriyle uyaklanması da bu dönem şiiri açısından önemlidir. Bununla beraber *Kafiye* başlığı altında da belirttiğimiz gibi

eski şiirde isim türünden bir sözcük yine isim türünden bir sözcükle, fiil türünden bir sözcük ise yine fiil türünden bir sözcükle uyaklanıyordu. Ancak 1880-1895 yılları arasında yayımlanmış şiir kitaplarını incelediğimizde bunun kırıldığını gördük. Hem eski hem de yeni şiir etkisinde olan şairler isim ve fiil türündeki sözcükleri birbiriyle uyaklamışlardır. İşte bu durum klasik kafiye anlayışının çok dışındadır ve son derece yenidir.

Görülüyor ki 1880-1895 yılları arasında hem içerik hem de şekil olarak yeni Türk şiiri gelişmeye, değişmeye devam etmiştir. Muhteva olarak aşk, tabiat, ölüm, çalışmanın önemi, şiir ve şair, çocuk gibi temler şairlerin kendi “his” süzgeçlerinden geçirilerek ele alınmış ve bu temler ele alınırken yeni şekiller de denenmiştir. İşte anlattığımız bütün bu meseleler 1895’ten sonra gelişecek ve yeni Türk şiirinde büyük bir kırılma yaratacak olan Servet-i Fünûn şiirini hem içerik hem de şekil olarak etkilemiş ve böylece oluşumuna ciddi katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Abdullah Cevdet. (1890). *Hîç*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası
- Abdullah Cevdet. (1891). *Tuluat*. İstanbul: Alem Matbaası.
- Abdullah Cevdet. (1891). *Türbe-i Masumiyyet*. İstanbul: İstepan Matbaası
- Abdullah Cevdet. (1894). *Masumiyyet*. İstanbul: İstepan Matbaası
- Abdülahad Nuri. (1889). *Ölen Kızım*. İstanbul: Mürüvvet Matbaası
- Abdülhalim Memduh. (1884). *Tasvir-i Vicdan*. İstanbul: Nişan Berberyan Matbaası.
- Abdülhalim Memduh. (1887). *Bürhân*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.
- Abdülhalim Memduh. (1887). *Tasvir-i Hissiyat*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.
- Abdülkerim Hadi. (1892) *Bir Müteverrimenin Nevha-i Meyusanesi*. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası.
- Abdülkerim Hadi. (1896). *Gözyaşlarım*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Abdülkerim Hadi. (1897). *Aheng-i Sürûr*. İstanbul: Asır Kütüphanesi.
- Abdülkerim Sabit. (1885). *Sabâh-ı İnşirâh*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Adanalı Hoca Hayret. (1884). *Şehrâyin ü Sühr-i Beyân*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya
- Ağca, Ümran. (2001). *Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil -Hayatı-Edebi Kişiliği-Eserleri-*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ahmed Kemal. (1894). *Melek*. İstanbul: A. Asaduryan Matbaası.
- Ahmed Muhtar. (1894). *İstimdad u İntibâh-ı Kalb*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Ahmed Reşâd. (1886). *Güldeste*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası
- Ahmed Servet. (1893). *Nevha-i Dil*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Akay, Hasan. (1998). *Servet-i Fünun Şiir Estetiği*. İstanbul: Kitabevi.

- Akay, Hasan. (1998). *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Yeni Fikirler*. İstanbul: Kitabevi.
- Aktaş, Şerif. (2011). Edebiyatımızda Geçen Asrın Sonların “Mutavassitin” Grubun edebi Düşüncesi Hakkında. *Edebiyat ve Edebi Metinler Üzerine Yazılar* (s. 517-529). Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Aktaş, Şerif. (2015). *Şiir Tahlili -Teori ve Uygulama-*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Akün, Ömer Faruk. (1994). Divan Edebiyatı. *İslam Ansiklopedisi* (c. 9, s. 389-427), Erişim: 11.02.2018, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c09/c090306.pdf>
- Akyüz, Kenan. (2010). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* (21.bs.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Alaaddin Sabit. (1881). *Zafer-nâme-i Sabit*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya
- Alaybeyzâde Naci. (1894). *Neşîde*. İstanbul: Alem Matbaası.
- Ali Ferruh. (1884). *Devlet*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.
- Ali Ferruh. (1884). *Laklakiyât-ı Edebiyye*. İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya.
- Ali Ferruh. (1886). *Şâyân*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Ali Ferruh. (1887). *Ussü'l-esâs*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Ali Nusret. (1889). *Şihâb*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Ali Rızazâde Kemal. (1890). *Musavvirât-ı Şevk*. İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Ali Ruhi. (1885). *Lemeât*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Ali Ulvi. (1886). *Gelişi Güzel*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Altıntaş, Bahar. (2000). *Halil Edip Bey Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Andelib. (1893). *Bahar Çiçekleri*. İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

- Andı, M. Fatih. (1995). *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Andı, M. Fatih. (1997). *Servet-i Fünûn'a Kadar Yeni Türk Şiirinde Şekil Değişmeleri*. İstanbul: Kitabevi.
- Arslan, Mehmet., Erdoğan, Mehtap. (2009). *Kerbelâ Mersiyeleri*. İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Aybar, Ömür. (2013). Nureddin Ferruh ve Şafak Sadaları Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 8/4, s. 213-222.
- Ayvazoğlu, Beşir. (2017). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Babacan, Mahmut. (1993). *Ara Nesil'de Tenkit*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bakay, Hafize. (2016). *Ara Nesil'de Üç Mecmua (Güneş, Gülşen, Şafak)*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Banarlı, Nihad Sami. (1997). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bekiroğlu, Nazan. (1998). *Şair Nigâr Hanım*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Beratlı Mahmud Tahir. (1888). *Terennüm*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Bilgegil, Kaya. (2014). *Harâbât Karşısında Nâmık Kemâl*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Birinci, Necat. (1987). *Nabizade Nazım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Birinci, Necat. (1988). *Menemenlizâde Mehmed Tahir*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Birinci, Nejat. (2006). Ara Nesil. Talat Sait Halman (Gen. Ed.). *Türk Edebiyatı Tarihi Cilt 3* (89-101). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Celâl Sezâyi. (1892). *Münâkaşa-i Aşıkâne Yahud Bergüzâr-ı Mazi*. İstanbul: Alem Matbaası.
- Cevizci, Ahmet. (2013). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Çeltik, Halil. (1997). *Ömer Ferit Kam ve Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çetişli İsmail. (2010). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Devellioğlu, Ferit. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilçin, Cem. (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (9. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Diyarbakırlı Baki. (1893). *Nâle*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Emil, Birol. (2009). *Son Dönem Osmanlı Aydını Mizancı Murad Bey*. İstanbul: Kitabevi.

Enginün, İnci. (2010). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)* (5.bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ercilasun, Bilge. (1997). Edebiyatımızda Marazilik. *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1* (s. 409-420). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, Bilge. (2004). Servet-i Fünun Edebiyatı. *Büyük Türk Klasikleri 9* (s. 267-420). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Ercilasun, Bilge. (2007). *Ziya Paşa*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, Bilge. (2009). *Servet-i Fünun'da Edebi Tenkit*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercilasun, Bilge. (2014). *Türk Şiiri Üzerine*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Erganili Mesud. (1891). *Fersûde*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Eyüb Sabri. (1890). *Nevzâd*. Kastamonu: Kastamonu Vilayeti Matbaası.

Filibelizâde Asım. (1883). *Nâle-i Uşşâk*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Galib Avni. (1880). *Bahâr-ı Efkâr*. İstanbul: Mahmud Esad Efendi Matbaası

Gariyer, Cafer. (2015). Türk Edebiyatında Ara Nesil Edebi Devresi. *Yeni Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış* (Ed. M. Kayahan Özgül). Ankara: Kurgan Edebiyat.

Göçgün, Önder. (1999). *Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Göçgün, Önder. (2014). *Namık Kemal*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Gökçek, Fazıl. (2014). *Bir Tartışmanın Hikayesi Dekadanlar* (3. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki. (1999). Tabiat ve Divan Edebiyatı. *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler* (s. 92-93). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

H. Razi. (1894). *Peymâne*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Halil Edip. (1885). *Terkib-i Bend*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Hayrullah. (1884). *Hatıra-i Ahd-i Şebâb*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye.

Hüseyin Haşim. (1888). *Şihâb*. İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya.

Hüseyin Hüsnü. (1892). *Mecmua-i Edebiyye*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri I (Kemâlî's-Şuarâ)* (Müjgan Cumbur, Haz.) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (1999), *Son Asır Türk Şairleri IV (Kemâlî's-Şuarâ)* (İbrahim Baştuğ, Haz.) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (2000), *Son Asır Türk Şairleri II (Kemâlî's-Şuarâ)* (Kayahan Özgül, Haz.) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (2000), *Son Asır Türk Şairleri III (Kemâlî's-Şuarâ)* (Hidayet Özcan, Haz.) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. (2013), *Son Asır Türk Şairleri V (Kemâlî's-Şuarâ)* (Ayşegül Celepoğlu, Haz.) Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

İpekten, Haluk. (2011). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

İsen, Mustafa. (1994). *Acıyı Bal Eylemek*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İsmail Hakkı. (1891). *Tahassür*. İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

- İsmail Safa. (1888). *Sünûhât*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya.
- İsmail Safa. (1891). *Huz Ma Safa*. İstanbul: Alem Matbaası.
- İsmail Safa. (1891). *Mağdure-i Sevda*. İstanbul: Alem Matbaası.
- İsmail Safa. (1894). *Mevlid-i Pederi Ziyaret*. İstanbul: Alem Matbaası.
- Kalpaklı, Mehmet. (1999). Divan Şiirinde Aşk. *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler* (s. 454-455). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kantarcıoğlu, Sevim. (2009). *Edebiyat Akımları Platon'dan Derrida'ya*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Kaplan Mehmet. (1998). *Şiir Tahlilleri 1* (15. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2009). *Türk Edebiyatı Araştırmalar 1* (9. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2010). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 2* (8. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2011). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2012). *Nesillerin Ruhü* (11. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (2014). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser* (17. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaca, Alaattin. (1990). *İsmail Safa*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kefeli, Emel. (2014). *Batı Edebiyatında Akımlar* (2. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kerman, Zeynep. (2009). *Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri* (3. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kocatürk, Vasfi Mahir. (1964). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi.
- Kurdakul, Şükran. (1999). *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü* (6. bs.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Kurdakul, Şükran. (2005). *Çağdaş Türk Edebiyatı* (Cilt 1). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Kurnaz, Cemal. (2011). *Divan Edebiyatı ve Türk Kimliği*. Ankara: Kurgan Edebiyat.

Kurtuluş, Rıza. (2002). Kerbelâ. *İslam Ansiklopedisi* (s. 274-275). Erişim Tarihi: 03.05.2018 <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c25/c250190.pdf>

Levend, Agah Sırrı. (2017). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar* (3. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Mahmud Celaleddin Paşa. (1893). *Asâr-ı Manzume*. İstanbul: Girit Vilayeti Matbaası.

Mahmud Kemaleddin Fenari. (1887). *Mektubât-ı Manzume*. İstanbul: Feraizcizade Matbaası.

Mahmud Kemaleddin Fenari. (1887). *Nevâ-yı Şebâb*. İstanbul: Feraizcizade Matbaası.

Mahmud Kemaleddin Fenari. (1887). *Terâne-i Tıflâne*. İstanbul: Feraizcizade Matbaası.

Mardin, Şerif. (2015). *Türk Modernleşmesi* (24. bs.) (s. 9-79). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mehmed Abdurrahman, Ali Nihad. (1888). *Şükûfedân*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1885). *Ada'da Söylediklerim*. İstanbul: A. Maviyan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Mehmed Celâl. (1890). *Sultan Bayezid-i Evvel Yahud Bir Cihangir*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1890). *Yavuz Sultan Selim-i Evvel Yahud Afıtab-ı Satvet*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1891). *Fatih Sultan Mehmed-i Sani Yahud İstanbul Fethi*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1891). *Hüdavendigâr Gazi Yahud Fetihler ve Kosova Sahrası*. İstanbul.

Mehmed Celâl. (1891). *Orhan Gazi Yahud Bir Kahraman*. İstanbul: Kasbar: Matbaası.

Mehmed Celâl. (1891). *Sultan Bayezid-i Sani Yahud Elvan-ı Zafer*. İstanbul: Kitabcı Kirkor.

Mehmed Celâl. (1891). *Sultan Mehmed-i Salis Yahud Fâtih-i Şehir*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1891). *Sultan Osman Gazi Yahud Bir Sayyad-ı Hümayun-Baht*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1892). *Çelebi Sultan Mehmed Yahud Müceddid-i Devlet*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1892). *Sultan Selim-i Sâni Yahud Muzafferiyet*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Celâl. (1893). *Gazellerim*. İstanbul. Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Mehmed Celâl. (1893). *Zâde-i Şair*. İstanbul: Safa ve Enver Efendi Matbaası.

Mehmed Celâl. (1894). *Asar-ı Celal*. İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Mehmed Celâl. (1894). *Elvâh-ı Şâirane*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya.

Mehmed Celâl. (1895). *Sürûd*. İstanbul. Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.

Mehmed Celâl. (1895). *Şîr-i Gaza*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Cemâl. (1888). *İnşirâh*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Mehmed Emin Hümâyi. (1883). *Nevbahârım*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Mehmed Selahaddin. (1893). *Gonca-i Hayatım*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 1* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 2* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 3* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 4* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 5* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmâni 6* (Haz. Nuri Akbayer). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Menemenlizâde Mehmed Tahir. (1886). *Elhân*. İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya.

Menemenlizâde Mehmed Tahir. (1893). *Asâr-ı Perişân*. İstanbul: İstapan Matbaası.

Menemenlizâde Mehmed Tahir. (1895). *Terâne-i Zafer*. İstanbul: Bab-ı Ali Caddesi 25 Nolu Matbaa.

Menemenlizâde Tahir. (1887). *Yâd-ı Mazi*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.

Mustafa Reşid. (1892). *Şükûfe-i İstiğrak*. İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Münif Paşa. (1880). *Destân-ı Âl-i Osmân*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Müstecabizâde İsmet. (1894). *Terâne*. İstanbul: Matbaa-i Safa ve Enver.

Nabizade Nazım. (1881). *Hâtıra-i Şebâb*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Nabizade Nazım. (1884). *Heves Ettim*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Nabizade Nazım. (1886). *Mini Mini Yahud Yine Heves*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.

Namık Kemal. (1897). *Celâleddin Harzemşâh*. Kahire: Kanun-i Esasi Matbaası.

Nigâr Hanım. (1891). *Efsûs II*. İstanbul: Ahter Matbaası.

Nigâr Hanım. (1892). *Efsûs*. İstanbul: Ahter Matbaası.

- Nigâr Hanım. (2015). *Toplu Şiirleri* (Refika Altıkulaç Demirdağ, Haz.). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Nureddin Ferruh. (1893). *Şafak Sadaları*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Okay, Orhan. (2014). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* (4. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Onay, Ahmet Talat. (1996). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Ömer Ferit Kam. (1886). *Türrehât*. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası.
- Öngül, Bilal. (2002). *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özarslan, Ersin. (1994). *Ara Nesil Edebiyatçısı ve Gazetecisi Mustafa Reşid Bey Hayatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özarslan, Ersin. (1996). Edebiyatta Nesil Meselesi ve Ara Nesil. *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı* (266-279). Ankara: H.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Özdemir, Kemal. (2003). *Doktor Abdullah Cevdet'in Edebi Dünyası Abdullah Cevdet'in Şiirlerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özgül, M. Kayahan. (1997). *Resmin Gölgesi Şiire Düştü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özgül, M. Kayahan. (2015). *Hersekli Arif Hikmet Bey*. İstanbul: Kitabevi.
- Özgül, M. Kayahan. (2015). *Leskofçalı Galib Bey*. İstanbul: Kitabevi.
- Özgül, M. Kayahan. (2015). *Yenişehirli Avni Bey*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özgül, M. Kayahan. (2016). *Muallim Naci Efendi*. İstanbul: Kitabevi.
- Özgül, M. Kayahan. (2016). *Osman Nevres Efendi*. İstanbul: Kitabevi.

- Özgül, M. Kayahan. (2018). *Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özmen, Kemal. (2016). *Modern Türk Şiirinde Fransız Etkileri*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Özsarı, Mustafa. (2007). *Müstecâbizâde İsmet Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özsarı, Mustafa. (2010). Şeyh Vasfî. *İslam Ansiklopedisi* (c. 39, s. 71-72), Erişim Tarihi: 09.03.2018: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c39/c390046.pdf>
- Özsarı, Mustafa. (2013). *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-klasik Şeyh Vasfî*. Ankara: Altınpost Yayıncılık.
- Öztürk, Veysel. (2010). *Türk Şiirinin Romantik Kökleri: Abdülhak Hamid'in Şiirinde Romantik Öznellik*. Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pala, İskender. (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (20. bs). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (2004). *Şinasi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (2012). *Recaizâde Ekrem*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (2014). *Abdülhak Hamid Tarhan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İsmail. (Ocak 1992). XIX. Yüzyıl Yeni Türk Şiiri. *Türk Dili*. 481-482, s. 1-46.
- Parlatır, İsmail., Enginün, İnci., Ercilasun, Ahmet B., Kerman, Zeynep., Uçman, Abdullah., Çetin, Nurullah. (2011). *Tanzimat Edebiyatı*. Ankara Akçağ Yayınları.
- Parlatır, İsmail., Enginün, İnci., Huyugüzel, Ömer., Ercilasun, Bilge., Özbalcı, Mustafa., Karaca, Alaattin. (2013). *Servet-i Fünun Edebiyatı* (3.bs.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Recaizâde Mahmud Ekrem. (1884). *Takdir-i Elhân*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Sadık Vicdâni. (1891). *Perişân*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Sadık Vicdâni. (1894). *Nagamât-ı Vicdâniyye*. İstanbul: Kastamonu Vilayet Matbaası.
- Sarıcaoğlu, Şakir. (1999). *Ali Ferruh'un Hayatı Fikirleri ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Sazyek Hakan-Sazyek Esra. (2008). *Yeni Türk Edebiyatında Önsözler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sevük, İsmail Habib. (1921). *Türk Teceddüd Edebiyatı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Sontag, Susan. (2005). *Metafor Olarak Hastalık-Aids ve Metaforları* (Osman Akınay çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Şahin, İbrahim. (1993). *İzmirli Bir Şair Tevfik Nevzâd*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Şemsettin Sami. (2015). *Kamûs-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şenler, Yaşar. (2009). *Yeni Türk Edebiyatında Edebi Eser Mukaddimeleri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Şermet, Sevim. (2010). Serbest Şiirin Tarihine Girişte Unutulan Bir İsim: Nureddin Ferruh ve Şiir Sanatı. *Turkish Studies*, 5/2, s. 1332-1352.
- Şevket Gavsi. (1890). *Bahâr-ı Hevesim*. İstanbul: İstapan Matbaası.
- Şevket Gavsi. (1894). *Gülzâr-ı Şebâb*. İstanbul: İstapan Matbaası.
- Şeyh Vasfi. (1885). *Cezebât*. İstanbul: Mihran Matbaası.
- Şeyh Vasfi. (1891). *Feyz-abâd*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2007). *Edebiyat Üzerine Makaleler* (Zeynep Kerman, Haz.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2010). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (7. bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tarakçı, Celal. (1994). *Muallim Naci Efendi Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki*. Samsun.
- Tarhan, Abdülhak Hamid. (1885). *Makber*. İstanbul: Matbaa-i A. K. Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Tepedelenizade Kamil Hüseyin. (1887). *Bir Müteverrimenin Hissiyâtı*. İstanbul: A. Maviyan Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Tepedelenizade Kamil Hüseyin. (1888). *Numune-i Şecaat*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.

Tevfik Fikret. (1987). *Dil ve Edebiyat Yazıları* (İsmail Parlatır, Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tevfik Nevzâd. (1889). *Aheng-i Şebâb*. İzmir: İzmir Vilayet Matbaası.

Uç, Himmet. (1990). *İlmîhlar ve Edebî Tenkid*. Erzurum.

Uç, Himmet. (2007). *Şair ve Romancı Nabizade Nazım*. İstanbul: Kitabevi.

Uludağ, Süleyman. (2016). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (2. bs). İstanbul: Kabalıcı Yayınları.

Ülken, Hilmi Ziya. (2014). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Üneş, Asuman. (2004). *Abdülkadirzâde Hüseyin Haşim Bey Hayatı, Sanatı, Eserleri Üzerine Monografik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Vahapoğlu, Bengü. (2009). *Ali Nusret Hayatı, Sanatı, Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Vecdi. (1889). *Divançe-i Vecdi*. İstanbul: Kasbar Matbaası.

Yalçın, Murat (Ed.). *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi I-II* (3.bs.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yalçın-Çelik, Dilek. (2003). Nabizâde Nazım’ın Eleştirmen Kimliği ve Eleştiri Yazıları. *Türkbilig*, 6, s. 127-143.

Yetiş, Kazım. (1996). *Namık Kemal’in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Yetiş, Kazım. (1996). *Talîm-i Edebiyat’ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasında Getirdiği Yenilikler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Yetkin, Suut Kemal. (1967). *Edebiyatta Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yetkin, Suut Kemal. (2007). *Estetik Doktrinler*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Yüksel, Süheyla. (1997). *Faik Reşâd'ın Hayatı ve Eserleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK 1. Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 19/06/2018

Tez Başlığı : 1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 397 sayfalık kısmına ilişkin, 18/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezim benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Taner TURAN

Öğrenci No: N15227422

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Yeni Türk Edebiyatı

19-06-2018
Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK
Etil ve İmza

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. S. Dilek Yalçın Çelik

EK 2. Etik Kurul ya da Muafiyet İzni

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 19/06/2018

Tez Başlığı: 1880-1895 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiir Kitapları Üzerine Bir İnceleme

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Taner Turan

Öğrenci No: N15227422

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Yeni Türk Edebiyatı

Statüsü: Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

19.06.2018
Tarih ve İmza

Prof. Dr. S. Dilek YALÇIN ÇELİK

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. S. Dilek Yalçın Çelik

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Taner TURAN

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara/19.10.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi : tanerturan10@gmail.com

Tarih : 18.06.2018